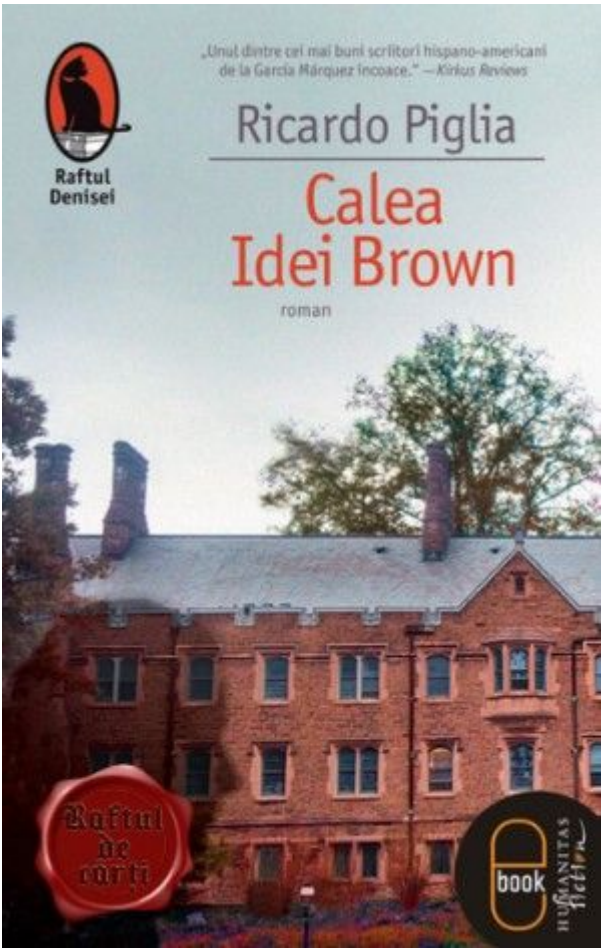
„Unul dintre cei mai buni scriitori hispano-americani de la García Márquez încoace." — Kirkus Reviews
Raftul Denisei
Ricardo Piglia
Calea Idei Brown
roman
Raftul de cărți
book
HUMANITAS fiction

Ricardo Piglia

Calea Idei Brown

Traducere din limba spaniolă şi note de

ALINA CANTACUZINO

EDITURA HUMANITAS
2016

RICARDO PIGLIAEL
CAMINO DE IDA

© Ricardo Piglia c/o Guillermo Schavelzon & Asoc.,
Agencia Literaria.
www.schavelzon.com
All rights reserved.

Carte apărută în cadrul Programului de Sprijinire a Traducerilor „Sur” al Ministerului Afacerilor Externe şi Cultelor al Republicii Argentina.

Obra editadaen el marco del Programa „Sur” de Apoyo a las Traducciones del Ministerio de Relaciones Exteriores y Culto dela República Argentina.

© Humanitas Fiction, 2016, pentru prezenta versiune românească (ediția print)

© Humanitas Fiction, 2016 (ediția digitală)

ISBN 978-606-779-081-8 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Lui Germán García

Pentru întoarcere

„Infinită, această bogăție părăsită.”

EDGAR BAYLEY

I.
ACCIDENTUL

Capitolul unu

În perioada aceea duceam mai multe vieți, mă mişcam în serii de secvențe autonome: a prietenilor, a amorurilor, a alcoolului, a politicii, a câinilor, a barurilor, a plimbărilor nocturne. Scriam scenarii care nu ajungeau să fie făcute filme, traduceam nenumărate romane polițiste care păreau unul şi acelaşi, redactam aride cărți de filozofie (sau de psihanaliză!) pe care le semnau alții. Eram pierdut, izolat, până când – întâmplător, deodată, pe neaşteptate – am ajuns să predau în Statele Unite, amestecat într-o poveste despre care vreau să dau mărturie.

Mi s-a propus să merg un semestru ca *visiting professor* la elitista şi exclusivista Taylor University; candidatul inițial ieşise din schemă şi, fiindcă mă cunoşteau, se gândiseră la mine; mi-au scris, am discutat, am stabilit datele, iar eu am început să mă codesc, să amân: nu voiam să mă trezesc azvârlit într-un capăt de lume pentru şase luni. Într-o zi, pe la mijlocul lui decembrie, am primit de la Ida Brown un e-mail scris în maniera vechilor telegrame urgente: *Totul aranjat. Trimiteți plan curs. Aşteptăm sosirea d-voastră.* În noaptea cu pricina era foarte cald, aşa că am făcut un duş, mi-am luat o bere din frigider şi m-am aşezat pe şezlongul de pânză, cu fața la fereastră: afară, oraşul era o masă opacă de lumini îndepărtate şi sunete discordante.

Mă despărțisem de cea de-a doua soție şi locuiam singur într-un apartament din Almagro, pe care mi-l lăsase un prieten; trecuse atât de mult timp de când nu mai publicasem ceva încât, într-o seară, la ieşirea dintr-un cinematograf, o junică, pe care pesemne că o abordasem sub vreun pretext oarecare, auzind cine sunt, a rămas foarte surprinsă, crezuse că am murit. („A, mi s-a spus că ai murit la Barcelona.”)

Mă justificam spunând că lucrez la o carte despre W.H. Hudson în Argentina, însă lucrul nu mergea cine ştie ce; eram obosit, inerția mă împiedica să mă mişc şi timp de

vreo două săptămâni am stat fără să fac nimic, până ce, într-o bună dimineață, Ida a reuşit să dea de mine la telefon. Unde mă ascunsesem de nu putea nimeni să mă găsească? Mai rămăsese doar o lună până la începerea cursurilor, trebuia să pornesc spre ei numaidecât. Mă aşteptau cu toții, a exagerat ea.

I-am înapoiat prietenului meu cheile apartamentului, mi-am depus lucrurile într-un depozit de mobilier şi am plecat. Am poposit o săptămână la New York şi, la jumătatea lui ianuarie, am pornit cu un tren luat din New Jersey Transit spre cartierul de la periferie unde se afla universitatea. Bineînțeles că Ida nu venise să mă întâmpine la gară, trimisese însă doi studenți să mă aştepte pe peron, cu o pancartă pe care era scris numele meu, greşit, cu litere roşii.

Ninsese şi parcarea părea un deşert alb, plin de maşini învăluite într-o ceață înghețată. Am urcat în maşina ce rula cu viteza pasului de om, în prag de seară, prin lumina gălbuie a stâlpilor de iluminat. Într-un târziu, am ajuns la casa din Markham Road, nu departe de campus, pe care serviciul de *Housing* o închiriase pentru mine de la un profesor de filozofie plecat să-şi petreacă anul sabatic în Germania. Studenții, pe numele lor Mike şi John III (aveam să-i reîntâlnesc la cursurile mele), foarte activi şi foarte tăcuți, m-au ajutat să-mi descarc bagajele, mi-au dat câteva sfaturi practice, au ridicat uşa garajului ca să-mi arate Toyota profesorului Hubert, care venea la pachet cu locuința închiriată, mi-au mai arătat şi cum funcționa sistemul de încălzire şi mi-au scris un număr de telefon, în caz că aveam să îngheț („Dacă aveți vreo problemă, sunați la Public Safety").

Cartierul era splendid şi părea rupt de lume, deşi se afla la doar şaizeci de kilometri de New York. Clădiri rezidențiale

cu grădini vaste, ferestre mari, străzi mărginite de arbori, liniște totală. Era ca și cum te-ai fi aflat într-o clinică psihiatrică de lux, adică fix ce-mi trebuia mie atunci. Nu se vedeau pe nicăieri nici garduri, nici gherete de pază, nici ziduri înalte. Fortificațiile erau însă de altă natură. Pericolele păreau să fie departe de aici, de cealaltă parte a lacurilor și a pădurilor, în Trenton, la New Brunswick, în casele arse și în cartierele rău famate din New Jersey.

În prima noapte am stat treaz până târziu, cercetând încăperile, contemplând peisajul selenar al grădinilor din apropiere. Casa era foarte confortabilă, dar senzația mea de rătăcire persista din pricină că, din nou, locuiam în spațiul altcuiva. Tablourile de pe pereți, obiectele care împodobeau consola șemineului, hainele în huse, toate astea mă făceau să mă simt mai degrabă ca un *voyeur*, decât ca un intrus. În biroul de la etaj, pereții erau tapetați cu cărți de filozofie și, examinând biblioteca, m-am gândit că tomurile erau făcute din materia aceea densă care mi-a îngăduit mereu să mă izolez de prezent și să fug de realitate.

În dulapurile din bucătărie am dat peste sosuri mexicane, condimente exotice, borcane cu ciuperci uscate și roșii deshidratate, cutii de ulei și calupuri de marmeladă, de parcă locuința ar fi fost gata pregătită pentru o stare de asediu. Mâncare la conservă și cărți de filozofie, ce altceva mi-aș mai fi putut dori? Mi-am pregătit o supă Campbell de roșii, am deschis o cutie de sardine, mi-am prăjit niște pâine congelată și am destupat o sticlă de Chenin alb. După asta, mi-am făcut o cafea și m-am instalat pe sofaua din living, să mă uit la televizor. Întotdeauna fac asta când ajung într-un loc străin. Televiziunea e la fel peste tot, este unicul principiu al realității ce rezistă schimbărilor. Pe unul din posturi, ESPN, cei din echipa Lakers câștigaseră contra celor de la Celtics, la *News*, Bill Clinton etala un zâmbet generos, un automobil se scufunda în mare într-o reclamă la

Honda, pe HBO se dădea *Possesed* de Curtis Bernhardt, unul dintre filmele mele preferate. Joan Crawford apărea în miez de noapte într-un cartier din Los Angeles, fără să ştie cine e, fără să-şi aducă aminte ceva despre propriul trecut, plimbându-se pe străzi straniu luminate, ca şi când s-ar fi aflat într-un acvariu gol.

Cred că tocmai aţipisem, când a sunat telefonul. Era aproape miezul nopţii. Cineva care-mi ştia numele şi care mi se adresa, cam prea insistent, cu „profesore", se oferea să-mi vândă cocaină. Totul era atât de neobişnuit, că nu avea cum să nu fie adevărat. Am fost luat prin surprindere şi am închis telefonul. Putea fi cineva pus pe glume, un imbecil, sau putea, la fel de bine, să fie un agent DEA care controla viaţa privată a lumii academice din Ivy League. Dar cum de-mi ştia numele?

Telefonul m-a cam îngrijorat, ca să fiu sincer. Sufăr adesea de uşoare atacuri de anxietate. Nu cu mult mai des decât orice om normal. Mi-am închipuit că mă supraveghea cineva din exterior şi am stins luminile. Grădina şi strada erau cufundate în întuneric, frunzele se agitau în bătaia vântului; într-o parte, dincolo de gărduţul de lemn, se vedea casa bine luminată a vecinului meu, în al cărei living o femeie mică de statură, în ţinută sport, făcea exerciţii de tai-chi, lent şi armonios, ca şi cum ar fi plutit în noapte.

2

A doua zi m-am dus la universitate, am făcut cunoştinţă cu secretarele şi cu unii dintre colegi, însă n-am pomenit nimănui despre telefonul bizar primit în timpul nopţii. Am

fost fotografiat, am semnat documente, mi s-a dat un card de identitate care-mi permitea şi accesul la bibliotecă şi m-am instalat într-un birou însorit de la etajul al treilea al departamentului, cu vedere către aleile pietruite şi clădirile în stil gotic ale campusului. Începea semestrul, studenţii soseau care cu rucsacul în spate, care trăgând după ei valize pe rotile. Era o forfotă veselă în mijlocul albului îngheţat al străzilor largi, puternic luminate de soarele de ianuarie.

Pe Ida Brown am întâlnit-o în *lounge*-ul profesorilor şi am mers să mâncăm la Ferry House. Ne mai văzuserăm cu trei ani în urmă, când mai fusesem aici, dar în timp ce înfăţişarea mea se degradase, a ei se îmbunătăţise. Avea o alură distinsă, cu blazerul ei de bouclé, buzele rujate roşu carmin, corpul zvelt şi un ton incisiv şi maliţios. („Bine ai venit în cimitirul unde vin să moară scriitorii.")

Ida era un star în lumea academică, teza ei despre Dickens provocase paralizia pe douăzeci de ani a tuturor celorlalte scrieri despre autorul lui *Oliver Twist*. Salariul ei era secret de stat, se spunea că îi era mărit la fiecare şase luni şi că ea ar fi pus condiţia ca întotdeauna să primească mai mult cu o sută de dolari decât masculul (ea, cu siguranţă, nu s-a exprimat aşa) cel mai bine plătit din branşă. Locuia singură, nu fusese măritată niciodată, nu voia să aibă copii, era mereu înconjurată de studenţi, puteai vedea lumina aprinsă la ea în birou la orice oră din noapte şi puteai chiar să-ţi imaginezi bâzâitul suav al computerului pe care elabora teze explozive despre politică şi cultură. Cum, la fel de bine, îţi puteai imagina şi râsul ei amuzat, când se gândea la scandalul pe care aveau să-l stârnească tezele ei printre colegii de breaslă. Se spunea despre ea că e snoabă şi că-şi schimbă teoriile la fiecare cinci ani, că fiecare dintre cărţile ei era diferită de cea anterioară pentru

că ținea să fie în pas cu moda, însă toată lumea îi invidia inteligența şi eficacitatea.

Nici nu ne aşezaserăm bine la masă, că a şi început să mă pună la curent cu situația din departamentul Modern Culture and Film Studies, la înființarea căruia contribuise din plin. Inclusese şi studii de film pentru că studenții, zicea ea, pot să nu citească romane, să nu meargă la operă, să nu le placă rockul sau arta conceptuală, dar *întotdeauna* vor vedea filme.

Era francă, directă, ştia să lupte şi să gândească. („Aceste două verbe merg împreună.") Era angajată într-un război surd contra celulelor derridiene care dominau departamentele de literatură din estul Statelor Unite şi, mai cu seamă, contra comitetului central al deconstructivismului de la Yale. Nu-i critica de pe pozițiile apărătorilor canonului, precum Harold Bloom sau George Steiner („esteții kitsch ai revistelor ilustrate ale clasei de mijloc"), ci îi ataca de pe poziții de stânga, dinspre marea tradiție a istoricilor marxişti. („Deşi a spune «istoric marxist» e un pleonasm, e ca şi cum ai spune «cinematografie nord-americană».")

Lucra în beneficiul elitei, dar şi împotriva ei, îi ura pe cei care alcătuiau cercul ei profesional, nu avea un public numeros, era citită doar de specialişti, dar avea influență asupra acelei minorități care propagă teze extreme, le popularizează, le transformă – în timp – în informații care ajung la mijloacele de comunicare în masă.

Îmi citise cărțile, îmi cunoştea proiectele. Voia să țin un seminar despre Hudson. „Am nevoie de perspectiva ta", a spus cu un zâmbet obosit, de parcă perspectiva n-ar fi avut foarte mare importanță. Ea cerceta relația dintre Conrad şi Hudson, mi-a spus, dându-mi să înțeleg că acela era teritoriul ei şi nu i-ar fi convenit să intru pe el. (Nu crede în

proprietatea privată, se mai spunea despre ea, decât atunci când se referă la câmpul *ei* de studiu.)

Edward Gardner, editorul care l-a descoperit pe Conrad, publicase şi cărţile lui Hudson. Aşa se cunoscuseră cei doi scriitori, şi chiar se împrieteniseră; erau cei mai buni prozatori englezi de final de secol XIX şi ambii se născuseră în ţări exotice şi îndepărtate. Ida era interesată de cei care se opuneau capitalismului de pe o poziţie arhaică şi preindustrială. Populiştii ruşi, generaţia *beat*, hipioţii şi acum ecologiştii reluau mitul vieţii în natură şi al sistemului comunal. Hudson, în opinia Idei, adăugase acestei utopii oarecum adolescentine interesul pentru animale. „În cartierele de lux din suburbii e plin de morminte de câini şi de pisici", a zis ea, „şi atâţia homeless mor de frig în plină stradă". Din punctul ei de vedere, singurele scrieri care supravieţuiseră luptei literare împotriva capitalismului industrializat erau povestirile pentru copii ale lui Tolkien. Mda, bine, şi despre ce mă gândisem eu să vorbesc la curs? I-am explicat planul de seminare şi conversaţia a decurs fără prea multe hopuri. Era atât de frumoasă şi de deşteaptă, că părea puţin artificială, de parcă s-ar fi străduit să-şi ascundă şarmul, sau l-ar fi considerat un defect.

Am terminat de mâncat şi am ieşit prin Witherspoon către Nassau Street. Soarele începuse să topească zăpada şi păşeam cu atenţie pe trotuarele încă acoperite de gheaţă. Eu aveam să dispun de câteva zile libere ca să mă obişnuiesc cu atmosfera, iar dacă era să am nevoie de ceva, trebuia doar să-i spun. Secretarele aveau să se ocupe de treburile administrative, studenţii erau încântaţi de cursul pe care urma să-l ţin. Spera că mă simt bine în biroul meu de la etajul trei. Când ne-am despărţit la colţul din faţa intrării în campus, mi-a pus mâna pe braţ şi mi-a spus zâmbind:

— Toamna sunt întotdeauna încinsă.

Am rămas mut, nedumerit. M-a privit cu un aer ciudat, a mai aşteptat preţ de o clipă să răspund şi apoi s-a îndepărtat cu paşi apăsaţi. Poate că nu spusese tocmai ce mi se păruse mie că auzisem (*In the fall I' m always hot*), poate spusese „În cădere sunt mereu ca un şoim" (*In the fall I' m always hawk*). *Hot-hawk*, cine ştie. Toamna însemna semestrul de toamnă, doar că acum abia începea cel de primăvară. Evident că *hot*, în slang, putea să însemne a fi pe *speed*, iar *fall*, în dialectul din Harlem, însemna un timp în puşcărie. Sensurile se multiplică atunci când vorbeşti cu o femeie într-o limbă străină. Iar acesta era încă un semn al inadecvării pe care aveam să o încerc în zilele următoare. Obişnuiesc să capăt obsesii de limbaj, defect profesional, am auzul înveninat de fonetica lui Trubeţkoi şi întotdeauna aud mai mult decât ar fi cazul, uneori mă opresc asupra unor anacolute sau a unor substantive adjectivate şi ajung să pierd înţelesul frazelor. Mi se întâmplă mai ales atunci când călătoresc, când sunt nedormit, când sunt beat, ba chiar şi când sunt îndrăgostit (sau ar fi mai pertinent gramatical să spun în călătorii, de oboseală sau dacă-mi place vreo femeie?).

Mi-am petrecut săptămânile ce au urmat acaparat de aceste rezonanţe stranii. Engleza mă neliniştea, pentru că greşesc mai des decât mi-ar plăcea şi atribui aceste greşeli înţelesului ameninţător pe care îl capătă uneori pentru mine cuvintele. *Down the street there are pizza huts to go to and the pavement is nice, bluish slate gray.* Nu reuşeam să gândesc în engleză, începeam imediat să traduc. La capătul străzii e o pizzerie şi asfaltul (pavajul) luceşte plăcut în lumina albăstrie.

Viaţa mea exterioară era liniştită şi monotonă. Mergeam la cumpărături la supermarketul Davidson's, îmi făceam câte ceva de mâncare acasă sau mă duceam să iau masa la clubul profesorilor, în faţa grădinilor din Prospect House.

Când şi când, mă urcam în Toyota profesorului Hubert şi porneam să vizitez împrejurimile. Cartiere vechi de vile masive, cu urme ale luptelor de pe vremea Războiului de Independență sau al celui Civil. Uneori, schimbam direcția şi mergeam pe firul râului Delaware, canal care în secolul al XIX-lea unea Philadelphia de New York şi constituia principala rută comercială. Fusese săpat la cazma de emigranții irlandezi şi avea un sistem foarte complex de diguri şi ecluze; acum era scos din uz şi devenise o promenadă străjuită de arbori, iar pe maluri se înălțau case luxoase cu vedere la apele liniştite. Albia era încă înghețată la vremea aceea din an şi pe suprafața ei alunecau copii cu jachete galbene şi fesuri roşii, unii cu patine, alții cu săniuțe.

Una dintre ocupațiile mele predilecte era să-mi observ vecina. Ea constituia singura imagine paşnică a dimineților mele solitare. O siluetă minionă, care îngrijea florile din mica grădină personală, în mijlocul pământului amorțit. Din încăperea mea întunecată de la etaj o vedeam în fiecare dimineață coborând în curte, mergea cu grijă cu paşi mărunți prin zăpadă şi apoi ridica prelata galbenă cu care proteja plantele de seră pe care le cultiva într-o parte a casei, la adăpostul unui zid de piatră. Încerca să ajute bobocii să reziste înghețului, lipsei de soare şi aerului rece al iernii. Le vorbea, cred, plantelor, căci răzbătea până la mine un murmur domol într-o limbă stranie, ca o muzică blândă şi necunoscută. Uneori mi se părea că o aud fluierând, femeile nu prea fluieră, şi, într-o dimineață, am auzit-o fredonând ceva din *Tablouri dintr-o expoziție* de Musorgski. Realitatea are muzică de fond şi, în acest caz, melodia rusească – destul de uşoară – era foarte potrivită cu atmosfera şi cu starea mea de spirit.

3

Îl citisem pe Hudson de câteva ori de-a lungul vieții, ba chiar vizitasem ferma unde se născuse – Los Veinticinco Ombúes. Se găsea destul de aproape de casa mea din Adrogué, mergeam cu bicicleta până la kilometrul 37 şi o luam pe urmă pe poteca de pământ, străjuită de copaci, până ce ajungeam la ranch-ul din mijlocul câmpului. Când suntem foarte tineri, ne place natura, iar Hudson – aşa cum li se întâmplă atâtor scriitori care transmit aceste emoții ale copilăriei – părea să fi rămas acolo toată viața. La mulți ani distanță, în 1918, bolnav, într-o casă în apropiere de mare, în Anglia, a avut un fel de lungă epifanie care i-a permis să retrăiască, într-un mod de o limpezime „miraculoasă", zilele fericite ale începutului de viață în pampas. Sprijinit de perne, înarmat cu un creion şi un carnet de însemnări, a scris fără întrerupere, într-o stare de febrilă fericire, *Allá lejos y hace tiempos* (*Acolo, departe, şi demult*), minunata sa autobiografie. Această legătură între boală şi amintire are ceva din memoria involuntară a lui Proust, dar, după cum însuşi Hudson precizează, „nu era acea stare mentală cunoscută de majoritatea oamenilor, în care o culoare ori un sunet, sau mai adesea parfumul unei flori, asociate cu primii ani de viață, reînvie trecutul, atât de brusc şi de însuflețit că pare o iluzie". Era mai degrabă un fel de iluminare, de parcă s-ar fi întors şi ar fi revăzut, cu deplină claritate, toate zilele trăite acolo. Proza care a țâşnit din acele amintiri este unul dintre cele mai însemnate momente ale literaturii de limbă engleză şi, paradoxal, unul dintre evenimentele cele mai luminoase ale lipsitei de culoare literaturi argentiniene.

Poate că scria aşa fiindcă engleza şi spaniola copilăriei lui se amestecau; în originalul scrierilor sale se ivesc adesea dubii şi erori care ne fac să observăm incompleta

familiarizare a lui Hudson cu limba în care scria. Unul dintre biografii lui aminteşte cum Hudson se oprea uneori să caute un cuvânt care-i scăpa şi imediat recurgea la spaniolă ca să-l înlocuiască şi să poată merge mai departe. Ca şi cum limba copilăriei ar fi fost mai aproape de literatura lui şi un fundal din care răzbăteau până la el voci pierdute. Scria în engleză, însă cu sintaxă spaniolă, şi păstra ritmurile domoale ale oralității deşertice din întinderile tăiate de fluviul La Plata.

În 1846, familia Hudson s-a mutat din Los Veinticinco Ombúes în Chascomús, unde tatăl scriitorului arendase o moşie. Drumurile erau pe atunci aproape impracticabile şi nu e greu să ne închipuim cât de anevoioasă a fost călătoria, care a durat trei zile. Porniseră la drum într-o zi de luni, dimineața devreme, într-o căruță trasă de boi, urmând cărarea aproape ştearsă care ducea spre sud. Sub coviltir călătoreau părinții şi copiii, cu doar câteva lucruri, în vreme ce hainele, câinii, vesela şi cărțile fuseseră trimise cu o ambarcațiune pe râu în jos. Căruța înainta greu, clătinându-se şi scârțâind prin mijlocul câmpului, căutând să se țină pe drumul trupelor militare. Un felinar se bălăngănea agățat de cefar şi nici o altă lumină nu se mai vedea în noapte.

Ieşeam din bibliotecă pe înserat şi mă întorceam acasă pe Nassau Street. Deseori mă opream să mănânc la Blue Point, un restaurant cu specific pescăresc, aflat cam la jumătatea drumului spre casă. Era acolo un cerşetor care îşi făcea veacul în parcarea localului. Avea o pancartă pe care scria „Sunt din Orion” şi purta un impermeabil alb, închis până la ultimul nasture. De departe, ai fi zis că e infirmier sau cercetător ieşit din laborator. Mă opream câteodată şi vorbeam cu el. Scrisese pe pancartă că e din Orion pentru eventualitatea în care ar mai fi apărut cineva tot din Orion, ca şi el. Îi plăcea să aibă companie, însă nu orice fel de

companie. „Doar persoane din Orion, Monsieur”, mi-a spus. Credea că sunt francez şi nu l-am contrazis, ca să nu schimb cursul conversației. Uneori rămânea tăcut şi pe urmă se întindea pe-o parte şi adormea.

Acasă, îmi puneam în ordine notițele pe care le luasem la bibliotecă şi îmi petreceam toată noaptea lucrând. Îmi făceam un ceai, ascultam radioul, încercam să fac să nu mai vină dimineața.

Hudson îşi amintea cu nostalgie de perioada în care-şi făcuse stagiul militar ca soldat al Gărzii Naționale şi participase la exercițiile şi manevrele militare din 1854, în apropierea râului Colorado din Patagonia. „În timpul serviciului militar, am învățat, la trupă, multe lucruri despre viața soldatului gaucho, lipsit de femei şi lipsit de odihnă, am învățat şi să dorm călare, ca indienii, în şaua calului”.

A Crystal Age, romanul lui Hudson, recrea această aspră iluzie ascetică a unei lumi dintr-un viitor îndepărtat. „Plăcerea sexuală este motivul central al romanului meu”, spunea Hudson într-o scrisoare, „ideea că nu există odihnă, nici pace veşnică până ce nu se stinge această furie. Putem pretinde că evoluăm moral şi spiritual, dar cred că nu există schimbări, nici scăderi ale violenței furiei sexuale care ne copleşeşte. Ardem şi astăzi cu aceeaşi intensitate cu care o făceam acum zece mii de ani. Putem aspira la vremuri în care să nu mai existe săraci, dar nu vom ajunge să vedem vreodată sfârşitul prostituției.”

Şi eu trăiam într-o lume transparentă şi, atras de un oarecare cathexis monahal, încercam să urmez o rutină, deşi, cu fiecare zi care trecea, mă simțeam tot mai schimbat. Mă încercau mici tulburări care produceau efecte stranii. Nu reuşeam să dorm şi, în nopțile de insomnie, ieşeam la plimbare. Orăşelul părea nelocuit, iar eu mă cufundam în cartierele întunecate ca un spectru. Vedeam casele în negura nopții, grădinile neîngrădite; auzeam şuierul vântului printre crengi şi uneori ascultam voci şi sunete înfundate. Mi se părea câteodată că nopțile acestea albe, în care deambulam pe străzi, erau de fapt vise, ba chiar mă trezeam dimineața sfârşit şi cu îndoiala că, de fapt, petrecusem toată noaptea răsucindu-mă în aşternut de pe-o parte pe alta, fără să fi ieşit vreo clipă din cameră.

Mă extrăgeam din aceste stări pe jumătate orbit, asemenea unuia care a stat multă vreme cu ochii în bătaia luminii unei lămpi. Mă ridicam din pat cu o senzație ciudată de luciditate, îmi aminteam cu precizie frânturi – un lanț rupt la o poartă, o pasăre moartă. Era contrariul amneziei: imaginile mi se fixaseră cu claritatea unei fotografii. Putea fi vorba despre efectul unui coşmar sau putea fi efectul insomniei, dar păstram secrete aceste simptome. Doar medicul meu din Buenos Aires ştia ce e cu mine şi, de fapt, el chiar îmi recomandase să nu călătoresc, însă eu mă împotrivisem, eram convins că viața într-un campus izolat avea să mă vindece. Nu există nimic mai bun pe lume decât un orăşel liniştit şi plin de copaci.

„Nu există nimic mai rău”, mă întrerupsese doctorul Ahrest şi-mi întinsese rețeta. Era un mare clinician şi un tip afabil, mereu senin. După părerea lui Ahrest, suferam de o afecțiune ciudată, pe care el o numea *cristalizare arborescentă.* Un efect al oboselii şi al excesului de alcool, de parcă aş fi căzut brusc pradă unor crize de rememorare anxioasă. Putea fi durere sau putea fi agravarea senzației de

rătăcire pe care o mai încercasem aici, în locul acesta în care mai fusesem cu ani în urmă. Când mă simțeam foarte încordat, dădeam o fugă la New York şi petreceam două zile pierdut în mulțimea oraşului, fără să sun pe nimeni, fără să mă las văzut, vizitând locuri anonime şi evitând Central Park şi alte spații deschise. Am dat peste cafeneaua Renzi, pe MacDougall Street, şi m-am împrietenit cu proprietarul, dar n-a ştiut să-mi spună de ce cafeneaua se numea aşa. Stăteam la Leo House, o casă de oaspeți catolică, administrată de nişte măicuțe. Fusese inițial un loc în care trăgeau rudele celor care veneau să viziteze bolnavii internați la un spital din apropiere, însă acum era un mic hotel deschis publicului larg, prioritate având preoții şi seminariştii. Îi puteai vedea la ora micului dejun, celibatari şi ceremonioşi, râzând din orice ca nişte copii şi citind cu un aer absorbit bine studiat din cărțile lor religioase.

Plecam de-acolo, aşa cum făceam de-atâtea ori şi la Buenos Aires, în căutarea unei aventuri. O luam spre Village sau spre Chelsea, parcurgeam străzi care se întretăiau şi mă uitam la fetele îmbrăcate în paltoane lungi şi purtând cizme înalte. Îmbătrâneam, trecusem de cincizeci de ani şi începusem să devin invizibil pentru femei. Poate de-asta, într-una din seri, m-am hotărât să o sun pe Elizabeth Wustrin, care-mi publicase cu ani în urmă nişte povestiri la mica ei editură. Cu ocazia primei mele călătorii la New York, cu trei ani în urmă, petrecusem câteva nopți cu ea.

Era micuță şi foarte activă, avea pielea închisă la culoare, era pe jumătate mulatră – de fapt, fusese crescută de un cuplu de nemți, pentru că mama ei, care era negresă (*afro-americană*, zicea ea), o dăduse spre adopție. Nu-şi cunoscuse mama şi nici nu avea vreo şansă de a o cunoaşte, căci femeia îşi luase toate precauțiile legale ca să nu poată fi identificată. La un moment dat, Elizabeth găsise un detectiv particular care să o caute, însă când acesta o

localizase în Saint Louis, ea nu mai avusese curajul să meargă să o vadă. Femeia îşi schimbase numele, locuia în centrul oraşului şi lucra la o revistă de modă. Elizabeth nu şi-a cunoscut niciodată mama, în schimb, a devenit prietenă a detectivului, pe care, de altfel, am şi fost să-l vizităm într-o seară. Se numea Ralph Parker, de la Ace Agency, şi locuia într-un apartament în apropiere de Washington Square. Jos, la intrarea în clădire, se făcea controlul accesului, existau şi detector de metale, şi camere de supraveghere. Parker ne aştepta la ieşirea din ascensor. Să fi avut vreo patruzeci de ani, ochelari cu lentile de culoare închisă, faţă de vulpoi. Locuia într-un apartament cu tavanul foarte înalt, aproape gol, cu ferestre mari de la care se vedea oraşul. Tot acolo, patru computere, mereu pornite, cu fişiere deschise şi cu diferite site-uri active. Atunci am văzut pentru prima oară o indexare a paginilor web de pe internet cu ajutorul unui motor de căutare special, WebCrawler, care tocmai apăruse. Programul de navigare conecta fişierele cu acelea pe care le solicita Parker şi informaţia sosea instantaneu. Acum nu mai ieşim în stradă, noi, ăştia, *private eyes*, a spus el. Tot ce vrei să afli găseşti aici. Unul dintre ecrane era conectat la un transmiţător prins pe o cornişă şi, printr-o mişcare de mouse, puteai intra în clădire, unde vedeai nişte bărbaţi aşezaţi la o masă şi puteai asculta tot ce vorbesc. Parker a tăiat sunetul şi a lăsat să curgă imaginea, care se derula ca într-un vis. Bărbaţii râdeau şi beau bere, iar într-unul din cadre mi s-a părut că văd o armă. Nu mai există detectivi particulari, a adăugat, nu mai există nimic particular care să cerceteze crime. Doar în filme mai există, în serialele TV, dar nu şi în viaţa reală. Lumea reală e tenebroasă, psihotică, corporatistă, ilogică. Dacă eşti singur, pe stradă nu rezişti mai mult de două zile, a zâmbit Parker. Fuma *joint*-uri unul după altul şi bea *ginger ale*. Ace Agency era o organizaţie cu mulţi membri, dar fiecare era independent. Lucrau cu

informatorii, cu poliția, recrutau consumatori de droguri, curve, homosexuali, soldați, se infiltrau, acționau în bande. Agenții nu se cunoșteau între ei, se conectau pe internet. Mai bine să nu-i cunoști personal pe cei cu care lucrezi, prea mulți indivizi răi în meseria asta. *Private shit.*

Acum investiga moartea, în războiul din Golf, a trei soldați negri dintr-un batalion de infanterie în care erau mulți ofițeri și subofițeri texani. Un grup de rude afro-americane ale soldaților îl angajase să cerceteze cazul. Era sigur că fusese un asasinat. Rasism pur. I-au ucis ca să se distreze. Agenția contactase câțiva soldați care se aflau în Kuweit și ei aveau să dezvăluie secretul. „Eu nu fac decât să procesez informația", ne-a spus. Dacă reușea să aducă dovezi, urma să meargă la tribunal și să prezinte probele avocaților. Ne-a arătat o fotografie cu cei trei tineri soldați în uniformă de luptă, în deșertul din Irak.

Am mers cu toții la un restaurant chinezesc. Parker și-a continuat discursul prin care mă lăsa să descopăr adevărata față a profesiei lui. În 1846, se deschidea la Boston prima agenție de detectivi particulari specializată în spionaj industrial și în controlarea muncitorilor greviști. („Urmărirea permanentă a unui individ, oriunde și oricând, pentru a-l intimida și supravegherea sub acoperire a organizațiilor sindicale aflate în fază incipientă figurau printre atribuțiile obișnuite ale unui agent.") Parker cultiva un fel de cinism romantic, de parcă ar fi fost singurul care știa că lumea este un deșert neospitalier. Singura lumină din întunericul lui părea să fi fost Marion, fosta lui nevastă, care îl părăsise de pe-o zi pe alta și pe care încerca, fără succes, s-o recucerească. Fata lucra la o librărie și, când Parker a aflat că sunt scriitor (sau că fusesem scriitor), a insistat să mergem să o vedem și i-a telefonat, plimbându-se dintr-un capăt în celălalt al restaurantului, ca să-i spună că urma să trecem pe acolo și că neapărat trebuia să mă cunoască,

fiindcă fusesem bun prieten cu Borges. Ne-am îndreptat către Labyrinth, în susul străzii 110, în cartierul în care se găseşte Columbia University. Într-adevăr, librăria avea o frază de-a lui Borges despre labirinturi inscripționată pe peretele de la intrare, dar nici una dintre cărţile lui Borges pe rafturi. Fata era foarte atrăgătoare, o roşcată înaltă şi liniştită, care vorbea despre Parker de parcă el n-ar fi fost de față. Fuseseră împreună câteva luni, dar se săturase de crizele lui de gelozie şi de minciuni, aşa că îl părăsise, iar acum Parker pusese pe urmele ei pe unul dintre zbirii lui şi aflase că ea ieşea cu un bărbat însurat. Parker se fâțâia şi o întrerupea, încercând să o convingă să vină cu noi să bem un pahar la Algonquin, dar ea l-a refuzat cu argumente foarte precise şi cu deosebită grijă, de parcă trebuia să convingă un nebun recent ieşit din ospiciu. În cele din urmă, Elizabeth şi cu mine am plecat, iar Parker a rămas să mai răsfoiască nişte cărți, aşteptând cel mai probabil ca fata să-şi încheie programul de lucru.

Era un detectiv foarte bun, după părerea lui Elizabeth, însă viața lui personală era un haos, ştia mult prea multe despre oricine ca să nu sufere de gelozie şi de o neîncredere generalizată. Am avut impresia că şi Elizabeth avusese o aventură cu detectivul şi că o cercetase şi pe ea. Cealaltă problemă, a continuat ea de parcă mi-ar fi citit gândurile, e că umblă tot timpul înarmat şi e destul de violent. Am condus-o acasă şi, cu toate că a insistat, n-am vrut să rămân şi m-am îndreptat spre terminalul Port Authority ca să iau autobuzul ce traversa New Jersey şi mă lăsa în orăşelul meu.

Am ajuns acasă după miezul nopții, peste tot pustiu şi întuneric, doar maşinile staționate dădeau impresia că locul nu era complet nepopulat. Am găsit şi corespondență în cutie, nimic important, facturi de plată, pliante publicitare. Când să intru în casă, am văzut-o pe vecina care venea de la

laundry, unde fusese să spele haine. Nici ea nu poate dormi noaptea, mi-a spus, ca şi cum s-ar fi gândit că ieşisem să mă plimb ca să-mi înving insomnia. Vorbea engleză cu un uşor accent european şi mi-a povestit că era rusoaică, profesoară de literaturi slave, ieşise la pensie, iar soţul îi murise de doi ani. Oricând aş fi voit, puteam trece pe la ea să bem un ceai şi să stăm de vorbă. Era o femeie în vârstă, micuţă de statură, agilă, energică; avea trăsături fine, ochi de culoare deschisă, privire pătrunzătoare. Una din acele femei care sunt frumoase la orice vârstă, cu un aer maliţios pe care timpul nu-l şterge. Vorbea cu atâta însufleţire şi cu atâta farmec, că nu părea deloc bătrână; avea, mai curând, aerul unei actriţe care joacă rolul unei femei în vârstă. („Femeile de vârsta mea nu îmbătrânesc, dragul meu, doar înnebunesc”, mi-a spus, într-una din zile.)

Capitolul doi

1

Cursurile au început în primele zile din februarie, ţineam trei ore pe săptămână, lunea după-amiaza, în sala B-6-M a bibliotecii, seminarul având un auditoriu modest (şase înscrişi). Era, bineînţeles, un grup de elită, foarte bine pregătit, şi aveau toţi aerul acela conspirativ pe care îl au studenţii la doctorat după ce au petrecut mult timp lucrând împreună pentru teze. Un tip de pregătire foarte ciudat, care

în Argentina e necunoscut. Seamănă mai curând cu o sală de sport din Bronx, în care tinerii boxeri sunt îmblânziți de foşti campioni, pe jumătate retraşi din competiție, care îi lovesc şi le dau ordine din ring cu riscul de a fi trimişi în corzi. Găsesc că este unul dintre puținele ritualuri de inițiere încă valabile în lumea occidentală; poate doar lăcaşurile monahale să mai aibă acest aer tainic, privilegiat şi plictisitor, căci studenții sunt aproape prizonieri, se mişcă într-un cerc închis – ca supraviețuitorii unui naufragiu – alături de profesorii lor. Ştiu că în lumea exterioară literatura nu interesează pe nimeni în mod deosebit şi că ei sunt criticii conservatori ai unei glorioase tradiții în criză.

Aşa încât cei şase recruți ai mei erau aşezați la masă, încordați şi în aşteptare, ca nişte tineri asasini nepricepuți, închişi într-o închisoare federală. Universitățile au schimbat noțiunea de ghetou – sunt locuri ale violenței psihice. În ziua în care sosisem, un tânăr *assistant professor* de la o universitate din apropiere se îmbătase groaznic în casa lui din Connecticut şi omorâse un polițist; s-a baricadat în casă timp de douăsprezece ore, până când a apărut FBI-ul. Cerea să fie revizuită posibilitatea promovării lui ca *associate*, căci îi fusese refuzată şi considera că e o nedreptate şi o desconsiderare a meritelor şi publicațiilor lui. Partea amuzantă este că, la sfârşit, a promis să se predea, numai dacă primea asigurări că în închisoare avea să poată folosi arme. Avea dreptate, în închisoare ar trebui folosite armele, dar, cum nu i s-au dat asigurări, tânărul s-a sinucis.

Campusurile sunt nişte locuri paşnice şi elegante pe dinafară, sunt gândite ca să intri şi să poți lăsa afară experiențele şi pasiunile, însă, pe dinăuntru, curg şuvoaie de furie subterană – violența teribilă a oamenilor educați. Preşedintele, *the chair*, de la Modern Culture and Film Studies era Don D'Amato, un veteran al războiului din Coreea, şi toată lumea vorbea că acesta ar fi fost motivul

pentru care fusese numit la conducerea noului departament. În curând, vom vedea cum bărbații cu experiența închisorilor şi a războaielor vor fi desemnați să conducă administrațiile universităților.

Poate că văd lucrurile aşa prin prisma a ceea ce urma să se întâmple (accidentul, *the mishap, the setback,* aşa cum îl numesc poliţiştii aici), ca şi cum faptele ar fi rezultatul înaltei şi complexei pregătiri a elitelor în lumea academică nord-americană. Oricum, în ziua în care am început să țin seminarul despre Hudson, m-am simțit fericit şi eliberat, şi asta mi se întâmplă cu fiecare nou început de curs, însufleţit de atmosfera de profundă complicitate în care are loc acest ritual imemorial de transmitere către noile generații a modurilor de a citi şi a cunoştințelor culturale ale epocii – şi a prejudecăților.

Mă interesau scriitorii ce aveau în comun acea dublă apartenență, la două limbi şi la două tradiții. Hudson corespundea pe deplin acestei categorii. Acest fiu de nord-americani, născut la Buenos Aires în 1838, crescuse în pampasul argentinian la jumătatea secolului al XIX-lea şi, în 1874, plecase în Anglia, unde a locuit până la moartea sa, în 1922. Un individ scindat, posesor al unei doze potrivite de schizoidie, atât cât să facă din el un bun scriitor. „Mă simt ancorat în două patrii, două nostalgii, două esențe. Trebuie să le aduc omagiu amândurora şi trebuie să o fac folosind exact aceste două elemente care alcătuiesc dubla mea ubicuitate: nostalgia şi anxietatea.” Avea simptomele clasice ale celui care se educă într-o cultură şi scrie într-alta. Precum Kipling şi Doris Lessing, ori ca V. S. Naipaul, Hudson se născuse într-un teritoriu pierdut care a devenit centrul îndepărtat al literaturii sale. Erau cu toții naratori care includeau în scrierile lor experiența unei lumi ne-europene şi adesea precapitaliste, cu care personajele (şi chiar şi naratorii) se confruntau şi în care erau puse la

încercare. Hudson evocă printr-o excelentă proză elegiacă această lume pastorală şi violentă, pe care o vedea ca pe o opțiune la Anglia cea sfâşiată de tensiunile cauzate de revoluția industrială.

Să începem cu o scenă din *Idle Days in Patagonia* (*Zile de răgaz în Patagonia*), pe care am putea s-o intitulăm „O lecție de optică”. Încadrată în copilăria lui Hudson, acțiunea are loc în 1851, în momentul în care pe un câmp, în mijlocul pustietății, găsim (povesteşte Hudson) un englez şi un gaucho care începe să vadă, adică atunci vede pentru prima dată în viață, prin urmare putem numi scena şi „Moduri de a vedea”. Gauchoul îşi râde de european, fiindcă acesta purta ochelari. I se pare ridicol să-l vadă pe bărbatul acela cu un dispozitiv artificial proptit pe nas. Există o sfidare şi o încleştare în a defini cine vede bine ceea ce vede, iar gauchoul intră încet-încet în jocul englezului şi cade de acord să încerce ochelarii.

Nici nu-şi pune bine ochelarii (care i se potrivesc perfect, ca într-un joc suprarealist al hazardului), că țăranul începe să vadă lumea aşa cum e; descoperă că până atunci avusese o viziune tulbure asupra naturii, că văzuse doar pete difuze şi forme incerte pe o întindere cenuşie. Îşi pune ochelarii şi totul se schimbă: vede culorile şi contururile clare ale peisajului, cunoaşte părul adevărat al calului său şarg şi încearcă un fel de epifanie optică.

„Văd căruța”, spune gauchoul, şi nu-şi poate crede ochilor că are o culoare atât de intensă; pe urmă merge şi o atinge, fiindcă i se pare că a fost vopsită de curând. Mersul gauchoului spre căruță şi gestul de a atinge ceea ce vede are valoarea unei descoperiri şi a unei întâlniri cu realitatea. Lumea a devenit vizibilă şi reală. („Verdele frunzelor şi galbenul păşunii.”) Gauchoul înțelege că natura lui nu era atât de naturală, sau că natura cu-adevărat naturală

devenea vizibilă doar prin intermediul acelui aparat artificial.

Avem de-a face cu o scenă de convertire, o scenă, să zicem, pedagogică, însă, în acelaşi timp, şi colonială: indigenul a fost civilizat. Hudson aparţine stirpei lui Conrad, aşa că titlul capitolului este *Sight in Savages*. Gauchoul începe din acel moment să poarte ochelari şi cu siguranţă este primul crescător de vite cu ochelari care străbate călare provincia Buenos Aires.

Cine purta ochelari în Argentina, la jumătatea secolului al XIX-lea? Le-am proiectat studenţilor câteva imagini şi gravuri. Odată cu inventarea tiparului, cererea de ochelari a crescut, iar în 1829 devenise suficient de mare cât să determine a i se acorde unei firme britanice producătoare de ochelari dreptul de a exporta ochelari în Argentina. Ar trebui să aplicăm, pe de altă parte, noţiunea de *Kulturbrille* (lentile culturale) a antropologului Franz Boas, care sublinia dezavantajul de care trebuie să ţină cont orice narator atunci când se pregăteşte să studieze altă cultură.

Hudson se distanţează şi nu mai vorbeşte despre sine, ca să se aşeze în poziţia relaxată de martor la cele întâmplate. Acest procedeu de construcţie are un aer înrudit cu cel al altor naratori fascinaţi de lumi îndepărtate. E ceea ce Conrad a dus la perfecţiune începând cu *Tinereţe*, nuvelă care iniţiază seria lui Marlow ca narator. Le-am cerut studenţilor să citească această povestire şi încă una, a lui Kipling, *Mrs. Bathurst*, în care, pe lângă această intimitate scindată, apare pentru prima oară o menţiune despre film în literatură. Le-am mai adăugat în listă şi *Juan Darién*, povestirea lui Horacio Quiroga, în care un tigru transformat în om priveşte lumea cu o incredibilă luciditate, de la depărtare, şi plăteşte scump preţul acestei acuităţi vizuale.

Am distribuit bibliografia, am organizat prezentările orale şi, pe parcursul primelor săptămâni, totul a decurs foarte

bine. Fiecare dintre ei făcuse o lectură diferită a cărților lui Hudson, de parcă ar fi fost texte scrise de autori diferiți. Iar eu încercam nu să unific acest viziuni, ci să aprofundăm diferențele.

2

Mă adaptam încet, pe măsură ce treceau zilele, iar rutina academică mă ajuta să fac ordine în dezordinea din viața mea. Nălucirile mele nocturne nu se împuținaseră, dar măcar eram ceva mai ocupat. Începusem să-mi notez în carnet întâlnirile cu Orion. Mă apucasem să-l observ şi să-i studiez obiceiurile şi locurile în care se refugia pe timpul zilei. De regulă, rămânea nemişcat, mereu la soare, de parcă ar fi voit să economisească energie. Se mişca după soare şi se aşeza pe insule însorite, căutând căldură şi lumină. Ca pietrele, Monsieur, mi-a spus într-o zi, trebuie să încercăm să fim ca pietrele: duri şi puternici. Activitatea lui principală era mersul pe jos. Mergea prin oraş ca şi când ar fi fost un călător, cu paşi egali şi liniştiți, şi numea acest mod de a umbla „mers mental". Nu putea gândi decât dacă se îndrepta către un loc anume. La căderea nopții, se ducea la Natural, supermarketul cu produse organice care se afla în partea de jos a oraşului. Acolo, între resturile de la sfârşitul zilei, găsea de toate: iaurt, fructe, legume, pâine, cereale, biscuiți. Numea asta recuperarea mâncării, şi pe el îl lăsau să culeagă, deşi practica asta era interzisă. Orion protesta şi se supăra că oricine putea să arunce mâncare, dar nu oricui i se permitea să o adune şi să o folosească.

Câteodată, mergea să mănânce o supă la barul grecului, în faţa campusului, sau cerea o cafea cu lapte şi un corn la cafeneaua studenţilor. Plătea mereu ce consuma cu o monedă de douăzeci şi cinci de cenţi, care îi era acceptată chiar dacă valoarea consumaţiei era mai mare. El plătea cât ştia că valora consumaţia în anii ’70, când, după cum umbla vorba, sosise aici ca student masterand, dar încetul cu încetul plonjase în inactivitate şi mizerie. Nu cerşea niciodată, găsea monede scăpate pe jos şi cu asta îşi ocupa cam toată ziua. Mergea pe marginea trotuarului şi mătura cu privirea tot cartierul, găsind întotdeauna vreo monedă căzută. Când venea căldura şi soarele topea gheaţa şi zăpada, atunci găsea cele mai multe monede; se oprea pe lângă gurile de scurgere şi, ajutându-se cu o bucată de pânză sau cu o sârmă, pescuia ceea ce, conform criteriilor lui economice perimate, îi permitea să supravieţuiască nişte zile în plus. Toată lumea îl ştia şi nimeni nu îl supăra. „Şi ei sunt amabili dacă eşti amabil, se sperie dacă eşti speriat, îţi zâmbesc dacă le zâmbeşti” – asta era una dintre concluziile lui despre funcţionarea vieţii sociale.

N-a fost nevoie să treacă prea mult timp ca să-mi dau seama că la seminarul meu aveam de-a face cu triouri diferite: unul alcătuit din două tinere, Yu-Yho-Lyn şi Carol Murphy, foarte studioase şi timide, şi un tânăr, Billy Sullivan, cu un aer mai tot timpul posac. Erau cu toţii cam pierduţi, pentru că erau anul întâi şi îşi începeau cursurile doctorale la universitate. Celălalt trio era alcătuit din John Russell III, Mike Trilling şi Rachel Oleson, o fată cu origini suedeze, foarte atletică şi inteligentă. Cei trei erau nedespărţiţi şi se aflau în stadiu avansat cu teza care le şi fusese aprobată. Cel mai sclipitor dintre ei era John III, „delfinul” Idei, cu mină de student la Oxford (de unde, de altfel, şi provenea), şi care scria o teză despre *The Monkey Gang*, romanul lui Edward Abbey, cu ilustraţii de Robert

Crumb, despre o bandă de huligani anarhişti, pe jumătate punkişti, care apărau natura ucigându-i pe cei care devastau pădurile, distrugându-le apoi excavatoarele, frezele şi gaterele; asista la cursul meu despre Hudson pentru că vedea în scrierile lui un omagiu adus pampasului argentinian, ca o preistorie a mişcărilor ecologiste moderne. Toţi îl vedeau pe John III ca fiind preferatul Idei şi în acelaşi timp – profeţeau cu satisfacţie – viitorul ei rival. Circulau şi zvonuri cum că ar fi existat contradicţii şi conflicte între ei, fiindcă Ida s-ar fi opus proiectului său de teză („E prostesc şi retrograd să scrii, în zilele noastre, despre o singură carte"), dar John III s-a ţinut tare şi şi-a apărat cu aroganţă proiectul de a lucra pe o violentă naraţiune *gore*, care relua, în opinia lui, tradiţiile cântecelor *country* şi ale banditismului rural. Cât despre Mike, el era clasicul yankeu din clasa mijlocie inferioară din Philadelphia, un tânăr cu nasul turtit, cu părul tuns periuţă, mai grav şi mai respectuos decât ceilalţi, într-atât de cuviincios încât am început să cred că tensiunea din politeţea lui marcată era apropiată de cea tipică indivizilor care au petrecut un timp în închisoare. Mike fusese şofer de camioane de cursă lungă („Da, sunt dintr-ăia care-au citit *On the Road* încă din liceu"), până când se hotărâse să se înscrie la doctorat. Fusese acceptat pentru că publicase o povestire în revista *Stories* şi pentru că trimisese o lucrare foarte bună despre tradiţia autobiografică în romanul nord-american. Acum era în anul al treilea şi lucra la o teză despre cultura proletară la generaţia *beat.* Îşi construia o carieră academică, dar nu credea în instituţia universitară, ci o vedea mai degrabă ca pe o cale comodă de a-şi câştiga existenţa. Îi admira pe Thomas Wolfe, Jack Kerouac şi Ken Kesey, spunând că nici unul nu era din specia intelectualilor afectaţi de pe Coasta de Est.

Rachel, descendentă de *scholars* şi de diplomaţi – mama ei era o newyorkeză care preda literatură franceză la Vassar, iar tatăl fusese ataşat cultural la Ambasada Suediei la Washington –, era foarte activă şi foarte atrăgătoare. Lucra pe bildungsromanul feminin, era *teaching assistant* la cursurile Idei şi era îndrăgostită de John III, care la rându-i era îndrăgostit de Mike, care însă o iubea pe Rachel. Această comedie cu intrigi încâlcite, nevăzute şi totuşi foarte clare, reuşea să mă abată de la grijile mele, şi asistam la ea cu interesul reflexiv cu care Hudson se dedase studiului păsărilor de pe litoralul argentinian.

John III, Mike şi Rachel îşi făcuseră un obicei din a veni, serile, la mine în birou, ca să discutăm despre proiectele lor de teză. Mă aşteptau împreună pe culoar şi emanau acea camaraderie jovială pe care o au tinerii atunci când studiază şi petrec mult timp împreună (mărturisesc că o vreme am fost ispitit să cred că petreceau şi în pat tot împreună). Stăteam un pic de vorbă cu fiecare dintre ei şi apoi mergeam cu toţii să bem o cafea la Chez Nana, cafeneaua franţuzească din Palmer Square. Îmi amintesc că, într-una din seri, John III a insistat să mergem să vedem casa în care locuise Hermann Broch, pe College Street, nu departe de acolo. Un traseu turistic destinat literaţilor care soseau la universitate şi care a inclus şi câteva fotografii, pe care ni le-am făcut în grădina casei cu pricina. La etajul acestei case scrisese *Moartea lui Virgiliu* şi, în fond, Broch murise chiar în spitalul din oraş. Romanul apăruse în limba engleză în 1946, şi am fost surprins să aflu că a doua traducere într-o limbă străină a acestui roman fusese publicată la Buenos Aires, în 1947, la Editura Peuser, eu, având volumul acasă, îl citisem, ba chiar încercasem să-i copiez stilul – fără succes – de vreo două ori. (*Moartea lui Alberdi* fusese unul din proiectele meu frustrante şi nereuşite.) I se dăduse lui Broch un avans de trei mii de dolari pentru publicarea

romanului în Argentina; ar fi de socotit ce valoare ar avea, astăzi, cei trei mii de dolari din 1947...

După ce m-am despărțit de studenți, am pornit direct spre casă şi, la intersecția Nassau Street cu Harrison, am văzut un bărbat, în jeanşi şi jachetă de flanelă în carouri, care făcea propagandă politică, profitând de durata stopului de la semaforul de pe bulevard. Agita o pancartă pro candidatul republican la alegerile din mai. Îi adăugase şi un steguleț nord-american, semn că făcea parte din dreapta patriotică. Nu mai văzusem până atunci un act de prozelitism practicat de un singur individ. Aici totul se individualizează, mi-am spus, nu există conflicte sociale sau sindicale, iar dacă un angajat e dat afară de la biroul de poştă unde a lucrat mai bine de douăzeci de ani, nu există nici cea mai mică posibilitate ca oamenii din jur să se solidarizeze cu el printr-o grevă sau printr-o manifestație; aşa se face că, în mod obişnuit, cei cărora li s-a făcut o nedreptate se urcă pe terasa acoperişului fostului loc de muncă, înarmați cu o puşcă automată şi cu vreo două grenade de mână, şi îi seceră pe toți compatrioții lor indiferenți care se întâmplă să treacă atunci prin zonă. Cred că le-ar prinde bine o porție de peronism ăstora din Statele Unite, mi-am zis râzând, aşa ar mai scădea în statistici numărul de asasinate în masă săvârşite de indivizi care se revoltă împotriva nedreptății sociale.

Capacitatea lui Hudson de a observa animalele e o artă în sine. S-ar putea face un studiu zoologico-literar despre creaturile pampasului care apar în opera lui. Ca orice bun povestitor, era răbdător şi ştia să aştepte şi să descrie mişcările şi schimbările de ritm cele mai rapide, specifice diferitelor forme de viaţă (inclusiv pe cele ale oamenilor). „Un animal foarte interesant este *Ctenomys magellanicus*; e numit *Tucu-tucu* din pricina sunetelor emise, dar şi *El Oculto*[1]*,* fiind vorba despre un locuitor subteran care, precum cârtiţa, poate călători pe dedesubt, prin sol. Emite sunete stridente şi puternice, ca o succesiune de lovituri de ciocan ce răsună în măruntaiele pământului, mai întâi unele pătrunzătoare şi rare, apoi altele mai uşoare şi mai rapide, aşa încât nu poate fi zărit, dar poate fi auzit."

Privirea lui Hudson nu e niciodată statică, se simte la el o legătură strânsă cu toate fiinţele vii, pe care nu încearcă să le captureze (vezi Melville, Hemingway), nici nu aspiră la o natură fără animale (Conrad), ci se comportă mai curând ca un *voyeur* prin excelenţă, nici nu ucide, nici nu capturează, doar observă. Numai că uneori Hudson povesteşte şi despre cum era el privit de animale. „Există un linx, elegant, cu spinarea neagră şi capul cenuşiu, *Galictis barbara*, care stă drept şi se uită la mine cu o privire superioară, parcă surâde; seamănă cu un călugăr mic, cu straie negre şi glugă cenuşie, însă expresia feţei lui ascuţite e, de departe, cea mai rea şi mai dispreţuitoare din câte există în natură, şi poate că ar fi mai decent din parte-mi să-l compar mai degrabă cu un demon decât cu o fiinţă umană."

Noi nu mai ştim să descriem animalele, în afară de cele domestice. În ziua respectivă, după cum anunţau la ştiri, fusese văzut un urs în pădure, într-o zănoagă, nu departe

---

[1] În spaniolă – „cel ascuns".

de oraş. Se zărea printre copaci ca o pată, ca o negură roşiatică. Şi-a croit drum şi a apărut în loc deschis, la margine de Mountain Avenue. Ridicat în două labe, deranjat de zgomotul maşinilor, cu o strălucire asasină în ochi, se agita încoace şi-ncolo până când, într-un final, a dispărut din nou în desişul pădurii. Mi-a amintit de ursul de la circul ambulant care-şi aşezase tabăra pe un teren viran în spatele casei noastre din Adrogué, când eram eu mic. Mă uitam la el cu orele, din spatele gardului de lemn-câinesc. Legat cu lanţ, şi el tot aşa se agita în sus şi-n jos, şi, uneori, noaptea, îl auzeam urlând. Circul îşi încheia reprezentaţiile cu un spectacol de teatru. Erau, cel mai adesea, adaptări după piese populare sau radiofonice foarte cunoscute. Actorii îi cereau mamei mobilier cu împrumut ca să încropească decorul. Când am fost şi eu la una dintre reprezentaţii, fotoliile noastre de grădină, din lemn de culoare deschisă, m-au împiedicat să cred cu adevărat în povestea pe care o urmăream. Ursul care dădea târcoale împrejurul campusului mi-a produs efectul invers: cred că totul poate fi real.

Noaptea era foarte rece şi ferestrele se umpluseră de flori de gheaţă. Pianistul care locuia vizavi, pe partea cealaltă a străzii, repeta ultima sonată a lui Schubert. Începea, se oprea, relua. Îmi dădea o senzaţie de fereastră glisantă care se poticneşte şi se deschide greu. Acum, însă, i-am desluşit silueta în lumina gălbuie a stâlpului de iluminat; stătea destul de liniştit, în faţa maşinii cu capota ridicată. Din când în când, se apleca şi asculta motorul pornit. Apoi se îndrepta de spate şi rămânea nemişcat, în aşteptarea a ceva nedefinit.

Ce-o fi făcând Orion la ora asta? Se va fi retras în apartamentele sale, cum ar zice el. Orion a uitat tot şi trăieşte clipa, prezentul pur. Suferă de o deficienţă greu de catalogat, care i-a afectat noţiunea timpului. Se trezeşte

confuz într-o mişcare continuă, care îl forţează să gândească pentru a pune capăt confuziei. A gândi nu înseamnă a-şi aminti, putem gândi şi dacă ne-am pierdut memoria. Căci, totuşi, n-a uitat limbajul şi, dacă are nevoie să afle ceva, găseşte la bibliotecă, zice el. Cunoaşterea nu mai ţine de viaţa lui.

Weather Channel avertiza că urma să vină o furtună şi că era aşteptată dimineaţa devreme. Am urcat în maşină şi am condus pe Route One până la mallul de sub pod. Caravana de maşini care venea dinspre New York semăna cu invazia unei armate inamice. Maşină după maşină, toate cu aceeaşi viteză şi păstrând aceeaşi distanţă, cu farurile aprinse, deplasându-se într-o singură direcţie de parcă le-ar fi mânat un obiectiv comun, şi aşa, una după alta, oră după oră, în şir. În sfârşit, am ieşit de pe Route One spre sud, după ce am trecut de Junction, am traversat un pod şi am ocolit un scuar. Am dat vreo câteva ture până să găsesc magazinul Home Depot. Era de fapt o enormă fierărie cu tot felul de instrumente, aparate şi maşinării, de toate calibrele, care acopereau întreg spaţiul, de parcă te-ai fi aflat într-un interminabil atelier mecanic sau într-un depozit de dezmembrări plin cu piese recent primite. Nu erau nici clienţi, nici vânzători, era pustiu. Am străbătut culoarele numerotate, printre obiecte mari şi roşii şi o mulţime de bormaşini şi târnăcoape. Aveam impresia că mă aflu într-un muzeu, un fel de şopron reconstituit, în care se păstrau unelte şi obiecte ieşite din uz, un loc dintr-acelea cum găseai pe vremuri în spatele caselor vechi, doar că aici totul era nou şi strălucitor.

Casele de marcat erau închise şi acoperite cu huse. Pe una din laturile culoarului, o singură fată rămăsese de serviciu la singura casă deschisă. Am cumpărat o lopată pentru zăpadă, o pereche de mănuşi de pânză şi un cleşte

(ca să pot deschide şi închide ferestrele). Avea să vină o furtună de zăpadă, ultima din această iarnă, poate.

4

A doua zi secretara *chair*-ului mi-a transmis că D'Amato dorea să mă vadă şi mă invita să bem un pahar de vin acasă la el. Locuia într-o vilă pe Prospect Avenue şi am trecut să-l văd pe seară. Don era un amestec foarte nord-american de erudit şi om de acţiune. În războiul din Coreea, când avea optsprezece ani, aflat la post undeva pe graniţa de pe paralela 48, o mină îl surprinsese pe când ieşea din baia de campanie şi se alesese cu un picior de lemn. Mi-a deschis uşa şi s-a întors în loc ca şi cum piciorul stâng i-ar fi fost un catarg de corabie. Era înalt şi chipeş, iar părul cărunt care-i ajungea până la umeri aducea cu arborada unui velier.

Cartea sa despre Melville constituise un punct de referinţă în lumea academică a anilor '60, însă faima lui intrase apoi în declin. La etajul casei avea o încăpere întreagă dedicată lui Melville, în care acumulase obiecte ce aparţinuseră scriitorului – de exemplu, un birou portabil, o piesă extrem de rară de mobilier de secol XIX – şi, de asemenea, o bogată bibliotecă specializată în autorul lui *Benito Cereno*. Despre Don circulau tot soiul de poveşti care mai de care mai năstruşnice, dar mie îmi fusese simpatic de la bun început. Era un tip direct, deschis, se zicea că nu-şi pregătea niciodată orele; la cursuri (legendarul său seminar despre *Moby Dick*), pur şi simplu le cerea studenţilor să-şi scrie întrebările pe un cartonaş, iar el le citea la clasă cu voce tare şi improviza răspunsurile. În seara aceea, era

singur acasă – ca, de altfel, în fiecare seară a săptămânii – pentru că soția şi copiii lui stăteau mai mult la New York, căci nu suportau viața de provincie. D'Amato petrecea cu ei doar sfârşiturile de săptămână şi asta îi accentuase faima de afemeiat.

Biroul lui era plin de obiecte care aminteau de lumea balenierelor, pe care le colecționase ca părți ale propriului muzeu Melville. Mi-a arătat replica unui harpon al lui Queequeg şi originalul pupitrului de cedru la care Melville scria – „întotdeauna în picioare" – plictisitoarele lui rapoarte de copist al vămii din New York. A mai scos şi o ediție a operelor lui Shakespeare din 1789, cu care Melville lucrase în timp ce-şi scria romanul. Era evident că din întâlnirea cu opera Bardului apăruse căpitanul Ahab şi că tot de la Shakespeare împrumutase tonul superior şi tragic pe care îl capătă romanul, după ce trecem de începutul lui tradițional. Căci începe ca o carte despre vânătoarea de balene şi se încheie ca o operă de magnitudinea lui *Macbeth.*

Biblioteca lui era de fapt colecția privată cea mai completă despre Melville care exista în Statele Unite. I se făcuseră numeroase oferte ca s-o vândă, el însă le refuzase mereu cu un zâmbet. Dacă vând cărțile astea, am să mă plictisesc, spunea. În noaptea aceea, a fost foarte amabil cu mine, dacă e să ținem cont că eu nu eram decât un obscur literat sud-american, în timp ce el era ditamai *scholar*-ul la a treia generație, coleg cu Lionel Trilling şi Harry Levin.

Ne-am aşezat în fotoliile de piele din birou lui cu câte un pahar de brandy şi am început să discutăm despre legăturile dintre Hudson şi Melville; în *Zile de răgaz în Patagonia* se găsea un întreg capitol despre albul balenei lui Melville. Cei doi naratori se identificau cu vastele pajişti şi întinsa mare, a zis D'Amato, noi, în schimb, suntem scriitori de poveşti a căror acțiune se desfăşoară în încăperi închise sau în spații minuscule. Când scrii un roman, cel mai greu e

să faci personajele să iasă din casă, iar Melville le-a făcut să dea ocolul lumii într-o balenieră. A început să râdă cu voce puternică, în timp ce-mi mai turna nişte brandy, ca în poveştile cu piraţi.

Am trecut apoi în sufragerie şi am mâncat o pizza, care ne fusese livrată de un motociclist, şi am băut din sticla de vin argentinian pe care i-o oferisem la venire. D'Amato m-a întrebat ce proiecte aveam pentru viitor. În cazul în care aş fi avut intenţia să rămân în Statele Unite, departamentul ar fi fost încântat să-mi reînnoiască pentru încă un an contractul. Colegii, studenţii şi, mai cu seamă, profesoara Brown erau foarte mulţumiţi de activitatea mea. În momentul respectiv, nu-mi era deloc clar ce aveam să fac în viitor, dar mi-era clar că nu voiam să mă întorc la Buenos Aires; i-am mulţumit pentru ofertă şi i-am dat un răspuns evaziv. D'Amato voia să mă convingă să merg să vizitez vechea zona maritimă din Massachusetts. Ar fi trebuit să merg până la Nantucket, în apropiere de Concord; toată literatura americană fusese scrisă în acea zonă. I-am spus şi eu că Sarmiento, cel mai mare scriitor al nostru de secol XIX, Melville al nostru, am adăugat ca să înţeleagă despre cine vorbesc, era foarte bun prieten cu Mary Mann, pe numele de fată Peabody, adică sora soţiei lui Hawthorne. Sarmiento îl frecventase pe Emerson şi îl cunoscuse pe Hawthorne, iar cu ocazia uneia dintre vizitele la Horace şi Mary Mann, făcuse cunoştinţă cu Melville. Există oare vreo scrisoare de la Sarmiento către Melville? M-a privit, n-aş zice mirat, ci indiferent. Ştiu din experienţă că, atunci când vorbesc despre scriitorii sud-americani pe care-i admir, *scholar*-ii nord-americani mă urmăresc cu politicoasă neatenţie, ca şi cum le-aş vorbi despre un fel de versiune naţională şi patriotică a lui Salgari sau despre vreuna dintre cărţile de tip *Coliba unchiului Tom*. Da, sigur, Mările Sudului, a admis conciliant, Pequod înconjurase Capul

Horn. Conversația a mai continuat câteva momente, după care a început să treneze, şi atunci el m-a poftit să mă duc să-mi arate subsolul.

Basement-ul este un element de construcție, un subsol, cu o lungă tradiție în cultura americană: în filmele de groază, când personajul coboară la subsol, te aştepți la ce poate fi mai rău, asasinii din familiile de la țară obişnuiesc să se ascundă în subsol ca să-şi lichideze apoi rudele, una câte una; adolescenții experimentează inițierea sexuală în străfundurile caselor. Dar eu n-aveam cum să-mi imaginez ce mă aştepta în subsolul casei lui D'Amato.

Casa scării care ducea spre subsol se găsea într-o latură a bucătăriei. Don împărțise spațiul de jos printr-un perete despărțitor metalic: centrala termică, maşina de spălat şi uscătorul, panoul de siguranțe electrice, grinda de beton cu panoul de control al alarmei, câteva cutii şi nişte vechituri. Golise restul încăperii mari de la subsol şi o transformase într-un acvariu cu pereți şi acoperiş glisant de sticlă. Se putea păşi pe acvariul imens, călcând pe nişte drugi de lemn dispuşi perpendicular pe structura de sticlă a acvariului.

Dedesubt, în enormul acvariu, înota un rechin alb. Se mişca în limpezimea apei ca o umbră, cu înotătoarea ridicată la suprafața apei. E un pui de câine-de-mare, mi-a spus, trăiesc puțin în captivitate. Era sinistru şi frumos în acelaşi timp, cum unduia în acvariu cu o eleganță glacială. Şi cu ce îl hrăniți? Cu *visiting professors*, a răspuns Don, şi s-a prefăcut că mă împinge, punându-mi mâna pe umăr. A aprins luminile şi umbra acvatică a părut să se fi înfuriat, căci s-a scufundat până s-a făcut nevăzută. Un timp, nu s-a mai auzit decât zgomotul apei, până când rechinul a reapărut la suprafață ca o fantasmă sălbatică, brăzdând în linişte apa cu înotătoarea lui, o suavă linie cenuşie în transparența aerului. Îl hrănea cu moluşte vii, cu bucăți de

carne, însă nu-i dădea nici pisoi, nici cățeluşi abia fătați, cum îl calomniau vecinii.

Ne-am mai uitat o vreme la unduirile sinistre ale arogantului peşte şi am urcat şi noi la suprafață, luându-ne rămas-bun bucuroşi, ajutați şi de aburii de alcool.

M-am întors acasă pe jos, era o noapte liniştită, copacii abia dacă se mişcau în bătaia brizei de martie, iar luna se ridicase strălucitoare pe cer. Nu departe, rechinul alb brăzda tăcut apa la subsolul unei case în stil victorian.

Capitolul trei

1

Cu Ida mă vedeam la şedințe sau pe culoare, părea tot timpul grăbită, trebuie să vorbim, îmi zicea – între patru ochi? mă gândeam eu –, până într-o bună zi, într-o vineri seara, când eu am luat trenul spre New York şi am văzut-o că urcă în vagon, frumoasă şi luminoasă, şi se aşază lângă mine. Erau multe lucruri despre care voia să vorbim, prin urmare, dacă eu n-aveam altceva mai bun de făcut, puteam să profităm şi să ne punem reciproc la curent cu noutățile. Îi sticleau ochii ca şi când n-ar fi dormit sau ar fi avut febră. Bineînțeles că ştia exact tot ce făcusem la seminare. Studenții erau mulțumiți de cursurile mele. Stătusem de vorbă cu John III? Era, de departe, cel mai strălucit, dar şi cel mai dificil dintre studenți. Stăruia în ideea asta a lui

tâmpită de a-şi scrie teza despre o singură carte. Nu se mai scriu teze doctorale despre o carte, a afirmat tăios, de parcă s-ar fi referit la o schimbare obligatorie pentru toţi pasagerii care călătoreau în tren. Şi, pe mine, ce mă mâna la New York? Nimic special, i-am răspuns, vreau doar să mă plimb puţin. Ea fugea la oraş ori de câte ori avea ocazia, încerca să nu-şi petreacă tot timpul închisă în campus. Avea nevoie de aer, la New York era cu totul alta, crescuse în Manhattan, cunoştea bine oraşul, tatăl ei era medic, un medic de şcoală veche, dintre aceia care vizitau bolnavii acasă. Când era mică, o lua cu el şi ea aştepta cuminte în maşină, în timp ce el îşi vedea pacienţii. Tatăl ei se întorcea mereu mirosind a zăpadă carbonică şi, atunci când o mângâia pe faţă şi-i spunea câte-o glumă, înainte de a porni din nou maşina ca să străbată oraşul, în drum spre o altă consultaţie, ea simţea şi mirosul rece de alcool de pe mâinile lui foarte albe. Părea să fi spus de multe ori povestea asta, căci reuşise ca imaginea fetiţei care-şi aşteaptă tatăl în maşină să devină suficient de personală şi de credibilă, încât să dea impresia unei copilării fericite. Căpătase încă de mică siguranţă şi încredere în ea însăşi, cam asta voia Ida să se creadă despre ea. Chiar ea şi-a interpretat felul de a fi ca pe rezultatul educaţiei primite de fiica adorată a unui tată sigur pe el şi plin de virilitate, care ştia cum să se poarte cu femeile şi care era tot timpul prezent ca figură protectoare. Povestea despre ea însăşi în secvenţe dramatice, epicul unei fete din New York care-şi îndeplinise toate dorinţele şi fusese propria stăpână fără să fi făcut vreodată ce i se cerea să facă. „Nu sunt o femeie în sensul strict al cuvântului", a zis, „dar nici bărbat nu sunt", a adăugat. Glumea, bineînţeles, provocatoare. Din păcate, tatăl ei murise înainte să o fi văzut triumfând. Triumfând? „Da, desigur, predând la universitatea aceasta, tatălui meu i-ar fi făcut plăcere să ştie acest lucru. Pe vremea lui femeile nu puteau intra aici", a

continuat de parcă ar fi descris înaintarea unei armate în teritoriul inamic. Avea un zâmbet provocator, era tânăra care nu înceta să-i surprindă pe cei în vârstă. Avea cu zece ani mai puțin decât mine, însă părea cu mult mai tânără. Se afla la vârsta aceea incertă, când despre o femeie nu poți spune dacă tocmai a ieşit din adolescență sau a început deja să îmbătrânească.

Am schimbat trenurile în Junction şi am căutat vagonul pentru fumători, care pe atunci încă mai exista. „Se văd din ce în ce mai puțini bărbați fumând pe stradă", a spus ea. „Femeile ies de la birou şi-şi aprind o țigară, chit că sunt privite urât; există, în orice patimă, un fel de har – un *gift*. Un viciu uşor, dacă se poate numi aşa. Drogații încă se mai ascund. Nu e nimic rău în a te ascunde pentru a-ți cultiva păcatele." Era atât de frumoasă, că doar cu greu o puteai asocia pe femeia aceasta cu felul grăbit şi surprinzător în care vorbea. Purta o rochie vişinie, cu un croi desăvârşit, care-i sublinia formele şi făcea să mi se piardă privirea în adâncitura dintre sânii ei. Nu purta sutien? Mi-am schimbat poziția ca să rezolv această necunoscută, dar ea şi-a aranjat eşarfa la gât cu un gest rapid. Era atrăgătoare, sexy, dar nu se considera frumoasă, aşa cum fac femeile care se cred atrăgătoare – sau care chiar sunt – şi pe care tocmai asta le pierde. Pentru ea frumusețea era ceva superfluu şi zâmbea resemnată în fața privirilor celor care – ca şi mine – încercau s-o dezbrace. Folosea verbele la prezent şi avea o ironie care-i sporea farmecul. Vorbea de parcă ar fi pus între ghilimele unele dintre cuvinte, ba chiar făcea gestul de a desena în aer semnul cu două degete ca să întărească faptul că se distanța de ceea ce spunea.

Când am ajuns la Penn Station a îmbrăcat un mantou larg de tweed şi şi-a pus o căciulă de lână. Înainte de a coborî, s-a uitat într-o oglindă de poşetă şi şi-a dat iar cu ruj pe buze, iar eu am invitat-o să bem ceva împreună. Ne-am

dus la Dublin, un bar din Manhattan pe care-l descoperisem cu ocazia uneia dintre plimbările mele prin oraş. Ne-am aşezat la bar. În oglinda din faţă vedeam o zonă abia luminată în spatele localului şi câteva cupluri în semiîntuneric. Ea se uita cu o privire absentă spre bar, ca şi când ar fi contemplat un peisaj, grădina dezordonată a unei case. Un tip cu o figură dezagreabilă îi vorbea barmanului despre o femeie de care nu se putea despărţi. Era beat, sau cel puţin aşa părea, şi în vocea lui răsuna un amestec de pasiune şi ranchiună. Nu pot să plec de-acasă, zicea, am un atelier la subsol şi acolo-mi petrec cele mai frumoase ore din viaţă. Barmanul îl aproba abia schiţat, clipind, în timp ce ne turna un whisky după obiceiul american, adică multă gheaţă într-un pahar cam prea mic. Barmanii posedă adesea capacitatea de a purta o conversaţie cu un mut. Ida a sorbit o înghiţitură, gânditoare. Pe vremea când îşi făcea doctoratul la Berkeley, fusese colegă de cameră cu o militantă de culoare de la periferia organizaţiei Black Panthers, o femeie frumoasă din Alabama, care parcursese în timp record toate revoluţiile acelor timpuri: sexuală, feministă, maoistă, rasială, mergea la psihanalist, apăra drepturile oamenilor de culoare, folosea pastile anticoncepţionale, scria o teză despre Joe Brown, revoluţionarul antisclavagist de secol XIX, ieşea cu poetul de culoare LeRoi Jones şi voia să treacă la islam. Fusese ucisă la nici nouăsprezece ani, în timpul unui protest împotriva războiului din Vietnam. Se numea Assia Morgan şi voia să-şi schimbe numele în Sherezade Baraka, dar n-a mai apucat. Ida a trebuit să-i adune lucrurile înainte să apară poliţia la cămin. Nu prea ştia cum să procedeze cu toate, iar când a mai şi găsit pe fundul unei cutii un revolver, l-a băgat într-o geantă şi a luat un taxi cu care s-a dus până la sediul Panthers, în San Francisco. A sunat la uşă de câteva ori şi, într-un târziu, a apărut un paznic căruia i-a încredinţat

geanta şi i-a dat şi adresa de unde să ridice restul lucrurilor Assiei. Bărbatul i-a mulţumit şi a privit-o cu asprime, de parcă ar fi fost vina ei că era albă. Fata asta înfrumuseța tot ce atingea, a spus Ida, avea o capacitate înnăscută de a iubi, i se spusese că era descendentă a faraonilor. Uneori, Ida o însoțea prin magherniţele unor muzicieni de culoare din Boston, alături de care Assia milita, iar când ajungea în astfel de baruri, avea revelația că în țara asta erau de fapt mai multe țări, ale căror culturi erau antagonice. S-a oprit brusc, lăsând povestea în aer, a privit din nou spre salon şi a zâmbit. „Nu ți se pare trist locul ăsta?" a întrebat. Era trist, într-adevăr. „Hai să mergem în altă parte", mi-a propus.

Ida avea un apartament în Village, pe Bleecker Street. Un apartament de două camere, foarte luminos, în care se închidea ca să-şi ducă viața de femeie independentă. Cum am intrat, am şi luat-o în brațe, dar ea m-a îndepărtat cu un gest molatic. Nu aşa de repede, *man*, a spus. Avem toată viața înainte. Nu era adevărat, dar am petrecut noaptea aceea şi pe următoarea nu ca şi când am fi avut o presimțire, ci un fel de amenințare plutind asupra noastră.

Ida a deschis o cutiuță de argint în care avea nişte pastiluțe roz, nu ştiu dacă au fost ecstasy sau LSD ori poate *poppers* de nitrat de argint, cert e că am trăit restul de ore cu senzația că sunt o maimuță atârnată de ventilatorul de plafon şi că mă uitam de-acolo la cele două corpuri de jos, goale în pat sau nemişcate în fața oglinzii, împlinind fantezii pe care nici măcar nu şi le-ar fi închipuit.

„Ca să putem vorbi trebuie mai întâi să trecem prin pat", zisese ea. Avea darul de a crea imediat o stare de intimitate, de încredere, care mergea dincolo de trupuri. Am întrebat-o atunci ce voise să spună când ieşiserăm data trecută din restaurant. „Că mă excitasem", mi-a răspuns. „Eram sătulă să te tot aud cum povesteai că te-ai despărțit de nevastă-ta

şi cât de rătăcit te simți. Toți suntem rătăciți şi pierduți, aşa că, dacă e numai asta, liniştește-te, cu toții ne-am despărțit de vreo femeie."

Timpul s-a scurs de parcă ne-am fi cunoscut sau ne-am fi iubit cândva demult, în trecut, iar acum ne reîntâlneam deodată în acest apartament necunoscut din New York. Numele ei[2] exprima o acțiune, faptul de a se duce, călătoria fără sfârşit, îl desemna pe cel care pleacă. Şi, la fel de bine, însemna şi „o tipă ciudată" („e dusă" sau „e cam dusă"). Şi mai era ceva, purta acelaşi nume ca mama... vă vine să credeți? „Ida" fusese primul cuvânt pe care învățasem să-l citesc. „Ida, vezi", zicea mama, şi îmi spunea pe litere numele ei gravat pe uşa casei bunicilor mei materni.

Duminică noaptea, am reuşit să prindem ultimul tren şi ne-am urcat în vagoane diferite pentru că nu dorea complicații. Ce complicații? Nu vreau să ofer subiect de bârfe în departament. Nu trebuia să îi dau telefon, indiferent de motiv, nici să-i scriu e-mailuri cu caracter personal. Era o femeie singură şi dorea să rămână o femeie singură. Nici vorbă despre prostii domestice sau false complicități. Vorbea mereu în glumă (exact ca mama) şi-şi păstra viciile departe de viața profesională. Am coborât la Junction şi de pe peron am urmărit-o cum urcă în trenul care ducea către orăşelul universitar; luminată, la fereastră, îşi aranja părul şi-şi farda ochii, uitându-se în aceeaşi oglindă de poşetă.

2

[2] În spaniolă, *ida* – „ducere", „dus".

Am revăzut-o a doua zi, în sala profesorilor, şi ne-am salutat cu tonul obişnuit a doi colegi care se întâlnesc în departament, fără nici o aluzie la nopţile petrecute în apartamentul ei uitat din Village. Amabilă, ironică, indiferentă, mi-a dat de înţeles că era mai bine să mă adaptez codului academic al relaţiilor cordiale şi distante, uitând tot ceea ce avusese loc în afara campusului (în afara câmpului, cum ar spune fotografii).

Era o seară întunecată şi ploioasă, iar în *lounge* aveam la dispoziţie cafea şi fursecuri, şi puteam citi ziarele. Specialistul în cinematografie rusă, un fost cineast experimental care filmase vreo două pelicule Super 8 în spitalele de psihiatrie sovietice, citea în apropierea ferestrei un număr mai vechi din *Sight and Sound*. După ce ne-a făcut un gest simplu de bun-venit, Ida s-a apropiat de tânărul Kalamazov ca să-i spună că doi dintre studenţii ei erau înnebuniţi după cursul lui despre întuneric în filmele lui Tarkovski. Aproape imediat li s-au alăturat şi invizibilul profesor de literatură slavă şi alţi câţiva studenţi de la cursul Idei. N-a mai trecut mult şi ceea ce debutase ca o întâlnire întâmplătoare s-a transformat într-o reuniune cultural-politică. Beam cafea şi vorbeam despre căderea Cortinei de Fier şi despre tradiţiile ezoterice din cultura poloneză, în timp ce aşteptam să se lase noaptea şi să ne îndreptăm către casă. Am stat până la sfârşit, pironit în loc de plictiseală, dar şi de situaţia crudă în care mă găseam. Mai trecusem prin momente de confuzie, asemănătoare, adică să întâlnesc în public o femeie cu care mă vedeam în secret şi să schimb cu ea banalităţi, în timp ce soţul împărţea cocktailuri în stânga şi-n dreapta; evident, aici nu era vorba despre vreun soţ, ca să nu mai vorbim despre faptul că ea se măritase cu Academia precum călugăriţele de clauzură cu Isus Cristos; în fond nu era vorba decât despre a-şi ţine viaţa personală departe de privirile celorlalţi, de

parcă cineva ar fi spionat-o realmente, iar ea ar fi trebuit tot timpul să se prefacă. Era foarte adevărat că atrăgea toate privirile asupra ei. O tânără necăsătorită, care-şi veghea prestigiul cu o voinţă de fier şi care ştia că hărţuirea sexuală şi incorectitudinea politică puteau distruge şi cariera unei femei sau, poate, pur şi simplu, îi plăcea ca lucrurile să se întâmple aşa: să iasă, deghizată în *femme fatale*, şi să-şi dea întâlnire cu un cvasinecunoscut, în puterea nopţii, în mijlocul unui parc, printre copaci. Viaţa dublă făcea parte din cultura acestei ţări, la fiecare câteva zile mai auzeai despre un senator descoperit travestit în haine femeieşti în nu ştiu ce *dark room*; eroii nord-americanilor erau figuri banale care noaptea deveneau regi – sau sclavi – ai unei lumi subterane sau supereroi invincibili (oh, Batman).

N-am căutat-o la telefon, pactul era să nu ne scriem, nici măcar să ne deschidem un cont secret de e-mail, nu era loc de cuvinte scrise sau rostite: aveam să urmăm cerinţele acordului pe care ea se încăpăţânase să-l propună, stipulând condiţiile relaţiei dintre noi şi graniţele pasiunii noastre.

Era ceva teatral în toate astea, în personajele inventate şi în jocurile extreme, un fel de ficţiune trăită de doi necunoscuţi. Divagaţii într-o seară ploioasă, interpretări abstracte ale unor situaţii reale. În *lounge*-ul departamentului, în timp ce făcea schimb de glume şi de comentarii cu colegii, în salonul cu ferestre drapate şi puternic luminat, mi s-a părut că nu făcea decât să-şi inventeze o viaţă mai intensă şi mai reală. Lumea academică este totuşi foarte ermetică, înghite mult spaţiu şi lasă prea puţin loc pentru alte experienţe, trebuie să găseşti alte unghiuri de fugă şi vieţi clandestine ca să te sustragi formalismului. De aceea existau atâtea controale administrative pentru conduită inadecvată, o întreagă reţea de reglementări moraliste şi puritane. Pe măsură ce

reuşitele ei profesionale se înmulţeau, mi-a mărturisit într-o noapte, simţea cum cresc în ea supunerea şi umilinţa. Era jocul cu focul în salonul pentru fumători din castelul universitarilor.

Ne întâlneam pe culoare şi discutam de toate, fără a schimba vreo privire sau vreun semn complice. Ea părea că-şi duce viaţa în episoade separate: cu prieteni, colegi, amanţi, studenţi, cunoscuţi din branşă, fără ca vreunul din aceste spaţii să-l contamineze pe celălalt. Era o fată nord-americană: inteligentă, entuziastă şi foarte ordonată, care ieşea dimineţile să alerge pe aleile umbrite ale parcului, controlându-şi ritmul cardiac şi pulsul prin intermediul brăţării electronice pe care-o purta la încheietura mâinii stângi. Avea un talent înnăscut de a pune distanţe, frâne, era imposibil să treci dincolo de acel geam invizibil prin care se izola de lume. Ducea o viaţă secretă şi respecta regulile de siguranţă; în cealaltă viaţă a ei, era profesoara care se plictisea la o petrecere a departamentului.

Îmi amintesc foarte bine despre una dintre acele seri. Zâmbetele obosite şi ranchiuna se întretăiau ca nişte fulgere, în timp ce beam vin californian şi conversam în grupuri mici, în jurul castroanelor cu pui în sos curry şi pateuri cu ton. Ida, care purta o fustă tricotată ce-i scotea în evidenţă şoldurile şi un fel de cămaşă, sau de bluză de pijama albă, cu guler căzăcesc, discuta amabilă cu unul dintre colegi. M-am apropiat şi am salutat-o cu o lejeră înclinare a capului. Băusem un pahar în plus şi mă găseam în acea stare de spirit pe care o cunosc atât de bine, când încep să merg periculos de aproape de buza prăpastiei, dar ea m-a lăsat vorbind cu un nefericit cu cravată galbenă şi s-a apropiat de D'Amato, ca să-l întrebe ce-i mai fac cetaceele de apă adâncă din *basement*-ul casei. Iar eu o priveam pe furiş şi o doream, cum să n-o fi dorit, când nu-mi puteam scoate din minte nopţile pe care le petrecuserăm împreună.

În aer plutea ceva, de parcă semne surde ar fi adus presimţiri întunecate. Cunoşteam bine starea asta – sau sentimentul ăsta – fără de certitudini, care părea mai degrabă speranţă decât credinţă. E gândirea magică a iubirii, gândul îndrăgostitului în stare de hipnoză, legat de femeia pe care o doreşte şi pe care o caută cu obstinaţie. Ca să scap de aceste gânduri echivoce, îmi petreceam serile lucrând la bibliotecă, era mai bine dacă schimbam tema. (Cum ar fi spus, la Buenos Aires, prietenul meu Junior: „Dacă tot nu putem schimba subiectul discuţiei, hai să schimbăm realitatea.") În ciuda străduinţei mele, imaginea Idei se insinua treptat şi până la urmă abandonam ce aveam de făcut, strângeam cărţile şi ieşeam pe stradă. Ida stăpânea arta întreruperii, cu o simplă mişcare a mâinii deplasa corpurile, devenea un personaj de roman, prinsă în ghemul intrigii. Sigur că nu era personajul nici unui roman, cu toate că mi-ar fi plăcut să fie, ca să-i pot modifica destinul.

Mă urcam în maşină şi începeam să conduc fără nici o direcţie precisă. De ce s-o fi retras într-un colţ cu D'Amato? Sigur fusese la el acasă, de vreme ce ştia despre tâmpenia de acvariu din subsol. În momentele acelea mi-era imposibil să mă gândesc la natura relaţiilor dintre ceilalţi, dat fiind că nu mă preocupa decât atitudinea celorlalţi faţă de mine. Îmi amintesc că am urmat albia fluviului Delaware, am ajuns chiar până pe coasta din New Jersey, oprindu-mă la barurile aflate aproape de ţărm. Într-o seară, am parcat pe o stradă oarecare dintr-un cartier de la periferia Atlantic City şi m-am dus la cazinou unde am câştigat destul de mulţi bani, la ruletă. M-am întors la maşină şi am pornit din nou aiurea, pe străzile devastate, în direcţia opusă zonei balneare, litorale şi hoteliere. Cartierul arăta ca după bombardament, cu imobile incendiate, case jefuite, grămezi de gunoi fumegânde, vagabonzi dormind pe sub poduri. Tineri în

jeanşi cu talia joasă şi fesuri ascultau rap la maximum, aşezaţi pe marginea trotuarului în faţa unui *drugstore*, fumând haşiş şi moţăind. Pe un bulevard lateral, în cartierul latin al oraşului, exista o sală de sport, Sandy Saddler Boxing Club.

Pocnetul făcut de mănuşile care loveau sacii de box, mirosul de răşină, mişcările ritmate ale boxerilor în ring mi-au adus aminte de vremurile când şi eu mergeam, de două ori pe săptămână, să mă antrenez la Federaţia de Box de pe strada Barros, asta la scurt timp după ce ajunsesem la Buenos Aires şi locuiam la Hotel Almagro. Categoria la box nu se stabileşte în funcţie de vârstă, ci de greutate. Eu eram pe-atunci la categoria pană (62,300 kg), şi apoi am trecut la categoria semiuşoară, *welter* (66 kg), iar acum aş fi la cea uşoară (72 kg). Cei care se antrenau acolo erau copii de paisprezece, cincisprezece ani care se pregăteau pentru Mănuşa de Aur. Erau şi alţii care veneau doar să-şi întărească braţul pentru lovitura rapidă de baseball. Loveau sacul cu nisip, cu jaburi şi directe, şi în felul ăsta se antrenau să dozeze impulsul din umăr şi rotirea corpului pentru a imprima mingii o viteză de optzeci de mile pe oră fără să-şi disloce umărul. Rutina exerciţiilor de antrenament respecta durata unei reprize: trei minute de antrenament susţinut şi un minut de pauză. Când m-au văzut că intru, unii au crezut că venisem să iau notiţe pentru vreo cronică despre săli de sport şi au început să-mi povestească despre cum sunt ei prieteni cu scriitoarea Joyce Carol Oates, care locuia la New Jersey şi scrisese o carte bună despre box, şi cum, între ei, o porecliseră Olive, pentru că semăna cu nevasta lui Popeye Marinarul.

Antrenorul era un exilat cubanez, bătrân, care pretindea că fusese campion la categoria pană la nu ştiu ce campionat socialist de box de la Moscova. Mulatru, foarte liniştit, era mare admirator al lui Kid Gavilán şi al lui Sugar Ray

Leonard. În pugilism, totul depinde de acuitatea vederii şi de viteză, zicea el, adică, de ceea ce numea el „ştiinţific”, vederea imediată, instantanee. Ce n-aş fi dat să capăt eu vederea asta instantanee ca să o pot zări pe Ida printre umbre. Ce făcea când nu eram cu ea, la ce se gândea când străbătea culoarul şi îmi vorbea ca şi cum aş fi doar un străin venit dintr-o ţară îndepărtată şi confuză?

Îmi ţineam cursurile, luam prânzul la restaurantul de pe Prospect House, uneori petreceam ore bune citind *Small World*, la o masă la fereastră, cu gândul că poate reuşesc să o văd trecând pe strada care dădea spre intrarea în campus. Şi, într-adevăr, într-una din zile, am văzut-o trecând prin dreptul ferestrei barului şi aproape pe nevăzute mi-a făcut semn şi mi-a spus doar din buze, rostind mut, de dincolo de geam, că avea să treacă pe la mine. Şi a trecut, ca să-mi spună în şoaptă să ne întâlnim vineri, la 9.00 p.m., la Hotel Hyatt – pe o bretea a autostrăzii care ducea la New York. Puteam să ne întâlnim jos, în lobby, şi apoi să petrecem noaptea împreună.

Urma să mergem fiecare cu maşina lui, să ne întâlnim la bar, unde un pianist de culoare cânta timid piese de Ellington. Hotelul era imens şi pustiu, probabil că era folosit doar pentru congrese şi de către vreun călător care pierduse zborul de pe aeroportul Newark, aflat în apropiere; sau poate că era un loc destinat întâlnirilor clandestine ale amanţilor din zonă.

Am rezervat o cameră pe numele Mr. Andrade şi Doamna, iar la recepţie am strecurat o bancnotă de o sută de dolari împreună cu carnetul de şofer, pentru ca recepţionerul de noapte să-mi treacă numele în registrul de oaspeţi şi să-mi înmâneze două cartele magnetice, cu care să putem intra în cameră. I-am spus că-mi aştept soţia şi m-am întors la bar să-mi comand ceva. N-a durat mult şi a apărut şi ea,

îmbrăcată în impermeabilul gri, şi am urcat în cameră. Camera era rece, cu mobilier de culoare albă, făcut pentru directori executivi sau pentru sinucigaşi. Nici n-am închis bine uşa că a fost ca şi cum o serie de acțiuni fără relevanță ar fi rămas suspendată în timp, căci am regăsit aproape instantaneu aceeaşi intimitate şi intensitate pe care le trăiserăm în vizuina ei din New York.

Îi plăceau secretele, îi plăceau aceste întâlniri clandestine într-un hotel de la marginea drumului. Dimineața, ea a coborât prima şi eu am mai aşteptat până am văzut-o traversând parcarea şi urcându-se în maşină. După puțin timp, am ieşit şi eu din hotel şi m-am dus spre casă, conducând pe şoseaua pustie, în timp ce zorii se iveau peste câmpurile semănate, iar în casele înalte ale orăşelului, în stil colonial, se aprindeau primele lumini.

Am repetat jocul ăsta de vreo două-trei ori, ca şi cum ea ar fi respectat cu strictețe punctele acordului pe care-l promisese, nopți pasionale şi clandestine, zidul de tăcere care ne despărțea de lume, repetarea mult aşteptată a gesturilor, a cuvintelor, cereri precise, o lista dură, pregătită minuțios, cu obligații şi porunci cărora li se supunea cu bucurie şi plăcere. Poate, cine ştie, am fi putut aduce cu noi pe cineva, un necunoscut pe care eu ar fi urmat să-l abordez în barul din lobby sau în stația de autobuz de pe *freeway*, cineva care ar fi urcat cu noi în cameră şi am fi petrecut noaptea împreună. La New York există cluburi unde poți merge să te amesteci cu necunoscuți. Fantezii în anonimatul nopții, ea îşi dorea numai să se lase la voia întâmplării, izolată, halucinândă, alertă.

Pe urmă, afară, totul redevenea distant şi impasibil. La fiecare întâlnire nocturnă, totul decurgea la fel, se schimbau numai limbajul şi ritualurile private. Nu doar în ceea ce mă privea, am înțeles asta mai târziu, ci şi în toate celelalte aspecte ale vieții ei prima secretul, fiecare lucru avea

reversul său, realitatea sa paralelă, ca şi cum fiecare experienţă ar fi fost sustrasă de o forţă inamică omniprezentă şi ameninţătoare.

Într-un anume fel, în ciuda aparenţelor, pactul îmi convenea şi mie: continuam să fiu bărbatul care-mi doream să fiu, fără compromisuri şi cu speranţa acelor nopţi luminoase din viitor. Întâlniri sporadice cu o femeie într-un hotel de pe şosea, reluând totul cu intensitatea de la început. Nu aveam nevoie de altceva, nu voiam să mă întorc la prosteasca atracţie a sentimentelor cotidiene. Ea avea dreptate, această intimitate instantanee şi intensă nu putea rezista, dacă o supuneam luminii crude a realităţii.

Şi-atunci, când ne întâlneam la vreo şedinţă sau pe culoare, se simţea o boare de fericire stranie, de parcă pactul privat s-ar fi volatilizat în chiar modul indiferent în care ne comportam când mai erau şi alţii în preajmă sau în unele fraze şi cuvinte răzleţe – termen, dispozitiv, piedici, insule pustii – care răsunau în timpul unei reuniuni, rostite doar pentru mine.

Se apropia sfârşitul primei jumătăţi a semestrului şi *spring break*-ul. Bineînţeles că, pe-atunci, aveam senzaţia că totul nu era decât o aşteptare continuă a acelor nopţi cu Ida, în camera turnului Hyatt, la jumătatea distanţei spre New York. Şi mai credeam, înnebunit, că tot ce se vorbea în jur avea legătură cu viaţa mea secretă.

La cursul de lunea următoare, John III a ţinut o prezentare despre *A Crystal Age*. În romanul lui Hudson, utopia, după părerea lui, consta exact în lumea cristalină, neutră, desexualizată, o replică a unei vieţi într-un paradis terestru, unde diferenţa sexuală şi dorinţa nu-şi mai aveau locul. John III susţinea că utopiile nu ştiu ce să facă din trupuri, tind către o lume fără dorinţă, pentru că pulsiunea sexuală operează independent de nevoile şi de interesele colective, fără să ţină cont de egalitate şi, cel mai adesea,

chiar în detrimentul acesteia. Juisarea nu se poate socializa şi nici nu respectă echivalența, a mai spus John III. Se sustrage logicii economice. De aceea, utopiile tind să nege direct sexualitatea, fiindcă nu pot să o reglementeze în mod democratic. Sigur că existau şi utopii sexuale, dar acestea erau îndeobşte despotice şi arogante. Tragerile la sorți manipulate pentru a reglementa alegerea de perechi sexuale şi îmbunătățirea rasei, în *Republica* lui Platon; filozofica sclavie dorită de Justine, din romanul lui Sade; bordelurile din viața lui Bataille; corpul ca monedă vie de schimb aristocratic, la Klossowski. „Se pot considera utopii aceste regimuri guvernate de sex?" a întrebat retoric John III, în încheierea strălucitului său expozeu.

Rachel a asociat imediat această situație de ascetism cu privarea de bunuri şi a dat citire unei scrisori a lui Hudson, din 1884: „Nu împărtăşesc sentimentele dumneavoastră cu privire la posesiunea continuă şi la a ține în permanență lucrurile proprii asupră-vă. Dacă mi se aduc o ceaşcă şi o farfurioară ca să le înlocuiesc pe cele sparte, mă plâng. Cu cât mă leagă mai puține de un loc şi cu cât mai puține lucruri posed, cu-atât mai liber şi mai uşor mă simt. Cred că această uşurință este în deplină armonie cu stilul meu: caut aceeaşi de-posedare şi aceeaşi claritate".

A se debarasa de orice proprietate, a uita de corp; marii profeți – e suficient să ne gândim la Tolstoi – alegeau să ducă o viață de sărăcie, de ascetism şi de nonviolență. Inversau regimul semnelor sociale, a conchis ea, trimițând fără emfază, la lecturile ei franceze.

Discuția s-a extins şi s-a generalizat şi, în vreme ce studenții discutau şi argumentau, eu mă gândeam la viitoarea întâlnire cu Ida, şi-mi treceau prin fața ochilor imagini disparate – draperiile albe de pânză din camera de hotel, aidoma tuturor celorlalte camere de hotel – cu aceeaşi senzație de euforie pe care o aveam când conduceam,

noaptea, şi zăream în depărtare firma luminoasă de la intrarea în Hyatt şi mi-o închipuiam pe Ida cum se îmbracă ritualic, acasă la ea, apoi cum îşi pune impermeabilul gri şi porneşte spre mine.

În zilele respective nu reuşeam să fac în aşa fel încât gândurile să nu-mi roiască în jurul Idei, veneau în rafale, viziuni, de parcă aş fi fost conectat la un proiector care reflecta pe pereţii minţii imagini arse ai căror protagonişti şi spectatori eram. Apăreau brusc şi întotdeauna se derulau într-un fel de viitor, iar amintirile mele de acum despre acea perioadă au consistenţa acelui material luminos şi fragil care-mi acapara gândurile.

Într-o seară, mă aşezasem la birou, ascultam mesajele de pe robot şi răspundeam la e-mailuri şi, când am ieşit să-mi verific şi cutia poştală din departament, am dat de Ida pe culoar. S-a oprit o clipă, ca şi cum m-ar fi aşteptat, şi a intrat la mine în birou. Cred că n-am schimbat nici măcar o vorbă, am îmbrăţişat-o şi ne-am sărutat şi imediat, sub presiunea timpului, ca doi oameni care se văd pe furiş în sala de aşteptare a unei gări din suburbii, am stabilit următoarea noastră întâlnire. Era destul de ridicol să trebuiască să ne punem de acord numai faţă în faţă, fără a folosi vreun alt mijloc de comunicare sau mesagerie (nici măcar un bilet scris de mână). „Ascunde-ţi urmele", spunea un poem de Brecht. În vinerea cu pricina începea *break*-ul şi cursurile se reluau abia peste o săptămână, aşa că am fi putut rămâne două zile la hotel, iar restul timpului să ni-l petrecem la New York. Ida lăsase o carte şi nişte hârtii pe masă şi căuta ceva în poşetă, dar în clipa aceea a ciocănit cineva la uşă şi ea s-a retras şi s-a îndepărtat de mine. Era John III, care ne-a salutat pe amândoi cu o mină liniştită şi şi-a cerut imediat scuze pentru deranj. Ea a răspuns că tocmai pleca, a trecut prin faţa noastră şi a ieşit din birou. „Ne vedem mâine, la şedinţa de departament", mi-a spus

ieşind. Am mai stat un timp cu John III, vorbind despre susținerea lui, şi mi-am dat seama că Ida îşi lăsase hârtiile la mine pe birou, aşa că am tot încercat să-i distrag atenția lui John, ca şi când hârtiile uitate de ea ar fi fost dovada a ceva interzis. Nu era mare lucru în fond, o carte de Conrad, o listă de conferințe prevăzute pentru cea de-a doua jumătate a semestrului şi scrisoarea unui student care-şi justifica absența de la un curs, anexând un certificat medical doveditor.

A doua zi, m-am dus la şedința de departament. Ida era deja acolo, cu aerul ei relaxat şi absent. Toți cei şase profesori prezenți ne-am aşezat în jurul mesei de stejar din salonul cu ferestre imense. N-a trecut mult şi a sosit şi Don, deschizând astfel şedința. S-a discutat despre datele examenelor, despre câteva chestiuni de buget şi totul a decurs fără probleme. Colegii care mă înconjurau se obişnuiseră să-şi ascundă enervarea, dar nu şi plictiseala, aşa că şedința s-a încheiat repede şi bine. După ce a obținut ce voise (o mărire de buget pentru invitațiile pe care urma să le lanseze catedra ei), Ida şi-a cerut scuze şi a plecat, înainte de terminarea şedinței. La mai puțin de un minut, am ieşit după ea. Voiam să-i înapoiez hârtiile, dar ăsta era doar un pretext ca să-i pot spune ce număr avea camera pe care o rezervasem. „Ai uitat nişte hârtii la mine pe birou.” S-a mirat. „Ieri.” „Hârtii? A, da, o carte şi nişte pliante. Ei, lasă, mi le dai altădată, nu pot să le iau acum.” Trecuse să-şi ridice corespondența şi avea brațele pline de scrisori şi de pachete, nu mai avea loc şi pentru cele de ieri. Era în întârziere. Am privit-o cum coboară cu ascensorul în parcare, unde avea maşina.

Şedința s-a mai prelungit şi, când am terminat, se făcuse deja şapte. Mi-am lăsat lucrurile în birou şi am coborât pe scări, ca să nu mă mai întâlnesc şi în lift cu colegii şi să trebuiască să ne vorbim iarăşi. Eram obosit şi nu prea ştiam

ce să fac cu restul nopții. Viscolul scădea în intensitate. Am traversat campusul şi am ieşit pe poarta dinspre Palmer Square. Pe una din laturile ieşirii, aşezat pe o bancă, lângă stația de taxi, Orion, învelit cu o folie de plastic, se ghemuise sub copertina de protecție. Făcuse rost de un radio portabil, mare, din acelea vechi, cu baterii mari şi rotunde, şi stătea cu urechea lipită de aparat. Mi-am dat seama că voia să asculte numai muzică, fiindcă de îndată ce intervenea o voce umană devenea agitat şi schimba numaidecât postul. Se mai ridica, din când în când, sau mişca radioul şi îl aşeza strategic, ca şi cum ar fi vrut să găsească unghiul pentru cea mai bună recepție. Am zăbovit puțin în fața lui, dar nu m-a băgat în seamă; avea şi el momentele şi episoadele lui de viață.

Capitolul patru

1

A doua zi de dimineață, m-a trezit din somn un telefon de la departament. Puteți veni, vă rog, la o şedință cu *chair*-ul? Întreg colectivul de profesori se strânsese în sala principală. Se simțeau o încordare şi o nelinişte neobişnuite. Cu voce gravă, Don D'Amato, care părea doborât de propria-i greutate şi de greutatea situației, ne-a făcut un rezumat al versiunii oficiale a faptelor, ca şi cum ne-ar fi citit un raport medical.

Ida plecase de la departament, *traffic alert*-ul de viscol o deviase de la ruta ei obişnuită şi atunci o luase pe Bayard Lane, ca să ocolească oraşul prin sud. Nimeni nu văzuse nimic, dar sigur acolo se întâmplase. I-au găsit maşina oprită la capătul Nassau Street, în faţa semaforului lung care controla deviaţia către Route 609. Era în maşină, cu centura de siguranţă pusă, într-o poziţie bizară, un pic într-o parte, cu braţul întins şi mâna arsă, ca şi când mâna i-ar fi luat foc în timp ce căuta ceva pe jos. Şocul – sau ce-o fi fost – o ucisese. Arsura de pe mâna dreaptă era partea cea mai ciudată a cazului. Nimeni nu văzuse nimic, nimeni nu auzise nimic. Doar alarma maşinii, care a sunat minute întregi, fiindcă poliţiştii ajunşi la faţa locului nu voiseră să modifice nici unul dintre detaliile îngheţate ale momentului morţii ei. Dar se mai poate spune „moartea ei", dacă o persoană moare accidental? („Cu toţii murim accidental", ar fi comentat ea ironic.)

Vestea m-a încremenit. Mă uitam la ticul de pe faţa lui Don. Clipea nervos şi asta îi altera aerul impasibil. O uşoară zbatere idioată a pleoapei ochiului drept. Irealitatea se compune din detalii şi, în timp ce încercam să-mi ascund tulburarea, auzeam, ca o muzică în surdină, lenta expunere a datelor şi precizările inutile care însoţesc de obicei ceea ce nu se poate concepe şi accepta. Pe scaunul din dreapta ei găsiseră mai multe scrisori nedeschise. Mai fusese cineva cu ea? O atacase cineva şi fugise după aceea? Sau leşinase şi pierduse controlul maşinii? Accidentul se petrecuse la ora 19.00, în seara de joi, 14 martie, ceasul i se oprise la ora respectivă. Secretara departamentului o văzuse când a trecut să-şi ridice corespondenţa, mergând după aceea să ia ascensorul.

Trebuiau anunţaţi studenţii. Cursurile aveau să se suspende, bine că totuşi era în *spring break.* Ziarele şi buletinele de ştiri ale amiezii transmiteau ştirea, urma să se

işte un scandal. Ni s-a cerut discreție. Nici o declarație către presă, nu se voia ca universitatea să se afle în mijlocul unui scandal. Trebuia să circumscriem faptele la departamentul de Modern Culture and Films. Versiunea administrației era, desigur, aceea că fusese vorba totuşi de un accident şi că ancheta era în derulare. A făcut o pauză. Trebuie să vă informez că, după-amiază, va veni cineva de la poliție să ne pună fiecăruia întrebări. Trebuie să-i aşteptăm pe agenți fiecare în biroul său (mai cu seamă cei care aveam birourile la acelaşi etaj cu cel al profesoarei Brown).

După câteva momente, a intrat şi *the dean of the faculty*, doctorul Humphry de la Departamentul de Fizică. Un tip deschis şi simpatic, avea mania – sau precauția – de a-i fotografia pe toți cei care-i solicitau o audiență. Ca să şi-i amintească sau poate ca să facă o expoziție de portrete, când avea să iasă la pensie. Pe cei de la Literatură îi privea ca pe nişte lunatici şi excentrici care invitau mereu tot felul de vedete străine, pe care nimeni nu le înțelegea. Ne-a vorbit aşa cum vorbea la şedințele comitetului, atunci când trebuia redus bugetul catedrelor de la Umanistică. A strecurat şi o suspiciune cu privire la victimă. În ce se băgase profesoara asta, femeia asta, tipa asta nemăritată? Mereu înconjurată de studenți. Dosarul ei profesional era extraordinar, dar despre viața ei personală ce se ştia? Ne-a rugat să colaborăm în momentul reluării cursurilor, după ce trecea totul, şi să menținem calmul. Cel ce părea îngrijorat era, însă, el.

Se făcuse deja unsprezece când cei doi polițiști au apărut la mine în birou, i-am primit cu o ușoară lehamite, dar, altminteri, amabil. Nu mi-au acceptat invitația de a lua loc. Au fost politicoși (chiar prea politicoși, aș zice, cu acea politețe exasperantă care poate închide în ea violența extremă). Erau cam la fel de înalți amândoi, unul avea părul tuns foarte scurt, iar celălalt îl purta în pas cu moda (lung cât să-i acopere urechile), amândoi în costum negru, cămașă albă și cravată roșie, cu nod strâns la gât, doar că unul părea foarte elegant, în vreme ce pe celălalt hainele stăteau ca pe un vânzător de biblii. Cel elegant era – cum aveam să aflu – agentul special Menéndez de la FBI, iar celălalt, care mi-a vorbit, s-a recomandat inspector O'Connor de la Departamentul Central de Poliție din New Jersey, în Trenton. Engleza mea mă făcea să mă simt nehotărât și prea puțin convingător. „Am înțeles, doctor *Rinzai"* – a zis O'Connor, anglicizând pronunția numelui meu de familie –, „că veniți de la Buenos Aires... Invitat, pare-mi-se, de doctor Brown. Avem cu noi unele dintre e-mailurile pe care le-ați schimbat." Era clar că avuseseră la dispoziție toată corespondența noastră electronică și că înregistraseră toate convorbirile telefonice și ascultaseră și mesajele care supraviețuiseră în robotul telefonic. Nu exista nici cel mai mic dubiu în acest sens. Am încuviințat. „Vă mulțumim pentru colaborare", a spus O'Connor. Îmi era foarte cunoscut tiparul ăsta, mai întâi îți puneau niște întrebări din genul care în breaslă e cunoscut drept „a bate apa-n piuă". Polițistul lasă să se vadă că el cunoaște foarte bine viața celui interogat, iar acestuia din urmă îi rămâne destul de puțin loc pentru explicații. Găsea cât se poate de firesc să fie în posesia corespondenței mele private, iar eu eram foarte liniștit, fiindcă niciodată nu ne scriseserăm despre altceva decât despre chestiuni profesionale.

— Erați prieten cu ea...

— Prieten, coleg şi admirator, i-am răspuns.

În engleză a sunat mai bine: *friend, fellow and fan.*

Adunau informații despre accidentul care îngrijora autoritățile, mai ales că nu existau martori. Fusese vorba despre o moarte violentă şi nu excludeau nici o ipoteză. Mi-au arătat o fotografie a maşinii. Mi-am dat imediat seama că noțiunea de accident era mult prea amplă şi că polițiştii aveau o ipoteză care nu excludea un element conspirativ. Sugerau implicit că se putea să fi fost o sinucidere sau un asasinat. O'Connor a zâmbit înainte de a spune că a fost destul de mirat să constate că doctor Brown nu păruse să trezească multe simpatii printre confrați. Se vorbise cumva urât despre ea? La nici o zi după ce murise? Evident că prin asta nu făcea decât să-mi arunce nada, mimând încredere în discuția cu mine. Tot ce ştiam trebuia să-i spun în mod confidențial (adverbul m-a cam pus pe gânduri). Agentul FBI se plimba prin birou uitându-se la cărți şi parcurgând cu indiferență însemnările şi hârtiile pe care le prinsesem cu bolduri în tabla de plută din fața pupitrului de scris. M-a întrebat dacă eu cunoşteam vreun contact (m-a surprins substantivul) al profesoarei Brown care să-i poată ajuta în anchetă, fără să precizeze bineînțeles la ce fel de relații făcea aluzie, iar eu, bineînțeles, am spus că nu mă ocupam de chestiunile personale. El părea că nu prea ştie cum să mă ia, iar eu nu mă lăsam intimidat, doar veneam din Argentina şi ştiam ce înseamnă să ai de-a face cu poliția. Moment în care celălalt a schimbat foaia.

— Domnule profesor – îmi zice, coborându-mă în grad –, am informații cum că dumneavoastră vă preumblați dimineața devreme prin cartier.

— Nu prea pot să dorm. Dar asta este o chestiune privată şi irelevantă.

— Privată, se prea poate, dar nu şi irelevantă – a spus O'Connor. S-a mai uitat prin notiţele lui. – Nimic nu este irelevant în legătură cu acest caz.

Cu alte cuvinte, începuseră să mă preseze. Cunoşteam stilul. Din clipa aceea nu şi-a mai notat ce spuneam eu, a citit doar din notiţele cu care venise şi-mi punea întrebări încercând să scoată de la mine lucruri care să-i sprijine ipoteza.

— Şi, deci, suferiţi frecvent de insomnii... – S-a uitat la mine şi mi-a zâmbit... Se spune că dumneavoastră aveţi nişte... episoade... Medicul dumneavoastră din Buenos Aires – şi-a consultat din nou notiţele –, doctorul Ahrest, a confirmat deja acest lucru.

Îi dăduseră telefon. A mai strâns un pic şurubul, adăugând că, după cum ştia, obişnuiam să mă plimb prin apropierea casei profesoarei Brown. Era o afirmaţie, nu i-am răspuns. M-a privit zâmbind şi a continuat, spunând că fusesem văzut prin preajma casei ei. Le-am explicat că eu locuiam pe Markham Road, după cum ştia şi el, de altfel, iar doctor Brown locuia pe Harrison Street, aşa că, dacă ieşeam la plimbare, era logic să trec uneori prin faţa casei ei.

N-a spus nimic. S-a mai uitat peste notiţe. Era un profesionist, îmi dădea de înţeles că ştiau tot ce aş fi putut voi să le ascund şi că, mi-a zis, la urma urmelor, puteau cere să fiu consultat ca să mi se confirme diagnosticul în legătură cu aceste manifestări sau episoade de deambulare. Părea că asta fusese tot, dar, înainte să iasă, s-au oprit în faţa uşii.

— Mergeţi des la New York.

— Ori de câte ori am ocazia.

— Şi vă cazaţi la Leo House... – O'Connor zâmbi şi îşi reciti notiţele, ca şi cum ar fi vrut să-şi împrospăteze memoria. La sfârşitul de săptămână ce-a căzut în 20 februarie, a zis, aţi făcut o rezervare, dar nu v-aţi mai cazat.

Aveam ceva de comentat? L-am privit, fără să răspund. Instinctiv ascunsesem povestea întâlnirilor mele cu Ida, dar era clar că ştiau că îmi petrecusem acel sfârşit de săptămână cu ea. Oare cercetaseră şi la Hyatt?

— Ar fi mai bine să nu părăsiți localitatea pentru câteva zile. S-ar putea să mai avem nevoie de dumneavoastră – mi-a spus.

M-am aşezat la computer şi am deschis e-mailul, sosise un mesaj care anunța că *memorial*-ul urma să aibă loc la biserica din campus.

Dear friends: I write to share some very sad news: Ida Brown passed away earlier this week. There will be a memorial service this Thursday, 03.22, at 1:30 pm, at the Presbyterian Church in Campus. Best, Don D'Amato.

Passed away: s-a dus departe, a trecut la o viață mai bună. În clipa aceea, mi-am pierdut controlul şi m-am prăbuşit. Oh, da... Am rămas la birou. Lumina în fereastră. Cărțile. Era posibil? Nu-mi puteam închipui trupul ei rănit. Mâna arsă, pielea gâtului, da, lebedele nopții...

Am închis biroul, am străbătut culoarul şi am coborât pe scara care ducea la departamentul de Limbi Clasice. Ziua era splendidă şi însorită, una din acele zile de iarnă de după un viscol puternic, care pare să fi limpezit aerul. Am traversat campusul până spre pădure. Trebuia să treci printre nişte terenuri de tenis, cu fete frumoase îmbrăcate în alb, cu minijupe şi şosete de lână. Nu ştiu dacă un bărbat poate cunoaşte (sau pretinde că a cunoscut) o femeie după ce a petrecut câteva nopți cu ea, dar eu cunoscusem intensitatea Idei, şi asta fusese tot. Dorința de a o apuca pe o cale sau alta, fără a se gândi la întoarcere şi nici la urmări. Nu avea să-şi mai ducă la capăt nici un proiect, totul se oprise atât de brusc. Şi-atât de tânără, ceea ce era

încă şi mai trist. Ar trebui să existe un semn după care să fie identificaţi cei care mor fără să ajungă bătrâni. M-am aşezat pe o bancă, sub un stejar. Mi-a venit brusc în minte un gest de-al ei: atunci când o preocupa ceva, îşi trecea degetele peste masă, de fapt buricele degetelor, foarte uşor, un gest fragil, mecanic. Şi asta m-a durut atât de tare, că am închis ochii. Avea mâini foarte subțiri, m-am gândit, şi am simțit cum îmi înghețau lacrimile în aerul rece. Plângeam? Fetele care jucau tenis s-au oprit când m-au zărit. Au lovit apoi racordajul rachetei cu pumnul şi, îndemnându-se una pe alta, au reluat jocul. Mingea galbenă străbătea aerul, ele se mişcau dezinvolt. Câți ani trecuseră de când plânsesem ultima dată? Deasupra mea, un corb s-a aşezat pe o creangă ca un semn de rău augur pe albul transparent al amiezii. Şi când corbul şi-a scuturat aripile, fulgii de zăpadă care au căzut uşori peste mine m-au îmbărbătat, ca şi cum m-ar fi salvat – sau m-ar fi consolat – în ziua aceea de profundă durere. Nu era corbul lui Poe, era cel al lui Frost. Nu se poate da vreun sens suferinței, dar rima şi cadența liniştită a versurilor pe care am început să mi le reamintesc mi-au permis să-mi recapăt suflul. *The way a crow / Shook down on me / The dust of snow / From a hemlock tree // Has given my heart / A change of mood / and saved some part / Of a day I have rued.*[3] Nu mă puteam gândi la ea cu cuvintele mele. *Puțina zăpadă / Aduse în inima mea / Un suflu nou.*

---

[3] „Scutură deasupră-mi o cioară / Din vârful înaltului pin / Puțină zăpadă uşoară / Asemenea prafului fin / Şi asta aduse-o schimbare / În inima mea aținită / Încât îmi salvă din uitare / O zi ce-mi părea însorită.” Robert Frost, „Pulbere de zăpadă”, vol. *Versuri* în seria *Cele mai frumoase poezii*, trad. Victor Felea,
Editura Tineretului, Bucureşti,1969.

Am părăsit campusul mergând de-a lungul ghetoului mexican, care mai întâi fusese unul de negri şi, înainte de asta, unul italian, şi întâi şi-ntâi, unul irlandez. Erau frumoase casele acelea tradiţionale, cu verandă şi ferestre mari. Încă mai locuiau aici câţiva afro-americani, dar foarte puţini, cei mai mulţi plecaseră, şi acum casele erau locuite de emigranţi guatemalezi, portoricani şi dominicani, chiar şi biserica de cartier avea avizierul şi anunţurile despre programul slujbelor în spaniolă, iar imnurile şi rugăciunile se intonau cu accent mexican. O, Maria, Maică a mea! Am intrat în capelă şi am îngenuncheat să mă rog. Domnul să te binecuvânteze, Marie, cea plină de har. Trei femei aşezate pe băncile de lemn, într-o parte a sălii, rosteau rozariul în şoaptă, ca şi când ar fi intonat un cântec funebru. Domnul este cu Tine şi Slăvită eşti Tu între femei. Tonul muzical al rugăciunilor m-a liniştit. Una dintre femei rostea un Ave Maria, iar celelalte două îi răspundeau în cor. Structură de tragedie: un recitator şi un cor. Care e legătură între ritualul misei cu euharistia şi cu tragedia greacă? Numai la astfel de lucruri puteam să mă gândesc, ca şi cum aş fi fost un invalid de război care nu putea vorbi despre el însuşi. Altarul era simplu, un Crist de lemn, sus, şi pânze albe, brodate pe margini, pe masa de fier. M-am ridicat şi m-am întors la lumina zilei.

La doar câţiva metri de biserică se găsea Pelusa Travel, agenţia mexicană de trimitere de bani în America Centrală, care vindea cartele telefonice pentru convorbiri internaţionale şi fotografii cu Maradona de la Mondialul din 1986. Un tânăr cu pantaloni cu talie foarte joasă care atârnau mult sub mijloc, cu ochelari de soare Clippers negri şi cu o şapcă de baseball cu NY Yankees, cam neisprăvit, vorbea cu o fată, iar ea – cu părul ca o creastă roşie, îmbrăcată cu o capă de stofă galbenă, strânsă în talie cu o sfoară, şi încălţată cu nişte cizme texane – râdea cu capul

uşor înclinat şi comenta ceva, iar vocea ei suavă mi-a amintit de vocea Idei. Primul lucru care se uită şi pe care-l pierdem când cineva pleacă dintre noi este sunetul vocii, iar eu, în seara aceea, am sunat de câteva ori de la un telefon public la ea acasă, doar ca să-i mai aud vocea pe robotul telefonic. „Sunt Ida Brown. Nu suntem acasă şi nu vă pot răspunde. Lăsaţi un mesaj sau sunaţi mai târziu." Îmi plăcea pluralul şi pe urmă trecerea la persoana întâi (*I can't answer you)*. Vocea continua să fie acolo, ce bine ar fi fost să-i fi putut programa o frază special pentru mine, un salut final pe robotul telefonic care să răspundă pe vecie la apelurile celui care a iubit-o.

Într-o seară, mi-amintesc, era indignată, fiindcă se înfiinţase un program de Latino Studies, care să se ocupe de salsa şi ranchera şi de graffitile hispanicilor, însă nimeni nu se obosea să vadă în ce condiţii trăiau ei, de parcă ceea ce se studia n-ar fi avut nici o legătură cu viaţa reală. Colegii mei disertează despre Junot Diaz, spunea Ida, sau despre spectacolele trupei La Raza, dar când ies de la curs, *Greasers* sau *Spics* sau *Beaners* devin invizibili. Hispanicii sunt asimilaţi alimentelor sau gunoaielor, zicea ea, sunt unsuroşi, sunt grăsime. („Grăsimicile mele", mă gândisem.) Ei fac totul aici, lucrează în bucătăriile restaurantelor franţuzeşti, în subsolurile barurilor irlandeze, în benzinării, în plină stradă, spală toaletele de la bibliotecă şi curăţă străzile de zăpadă, iarna. Aşa vorbise atunci, mi-amintesc. „Sunt Ida Brown. Nu suntem acasă şi nu vă pot răspunde." O voce clară, fermă, caldă, pe care începeam deja să o uit.

De pe trotuarul din faţă, pe strada ghetoului din Witherspoon, se zărea cimitirul, cu lespezile din timpul Războiului Civil, cu morminte aproape până-n stradă. „*Unde se află Elmer, Herman, Bert, Tom şi Charley, cel lipsit de voinţă, cel cu braţe puternice, clovnul, beţivul, luptătorul?*" Asta ziceau lespezile şi datele lor (X-2-1798) şi fotografiile

sau gravurile sau dagherotipurile sau desenele în camee sau cele de pe urnele de sticlă. Chipuri tinere, feţe mirate, zâmbete liniştite, în ovaluri albe, cu un geam şi o bordură aurită, lângă un vas metalic cu flori proaspăt aduse. „*Unde-s Ella, Kate, Mag, Lizzie şi Edith, cea cu inima blândă, suflet simplu, cea spumoasă, cea arogantă, cea fericită?"* Un bărbat înalt, cu înfăţişare senină, în salopetă şi cizme de cauciuc, mătura zăpada şi curăţa mormintele cu o perie cu dinţii rotunjiţi. Eu mă mişcam precum un spectru în lumina mocirloasă care cobora printre arbori. „*Unde-i violonistul Jones, care s-a jucat cu viaţa la cei nouăzeci de ani ai săi, ieşind cu pieptul gol în faţa celei reci şi îngheţate?"* (X-5-1912).

Ceasul cu cifre romane al magazinului de bijuterii de la intersecţia străzilor Nassau şi Witherspoon arăta ora 4 p.m. Studenţii se plimbau pe străzi, senzaţia de normalitate mă îngrozea, de parcă din tot oraşul ăla eu aş fi fost singurul bulversat de cele întâmplate. Nu puteam închide ochii de frica a ceea ce aş fi putut vedea. Mă obseda camera goală a hotelului unde urma să ne vedem în seara aceea. Era moartă şi totuşi... dorinţa sexuală ne dezordonează vieţile şi irumpe în orice situaţie. Nu mai trăisem cu nimeni ceva atât de intens. De-asta? O pierdusem. Şi camera de hotel din noaptea aceea? Firma luminoasă a Hyatt-ului în mijlocul şoselei pustii.

Când am ajuns în sfârşit acasă, întunericul căzuse ca o pânză cernită peste ferestre. Am pornit televizorul. Era o licitaţie de bijuterii, se vedeau doar mâini şi zorzoane, iar oamenii sunau şi făceau oferte. La şase şi jumătate au început ştirile locale. Pe ecran se vedeau Harrison Street şi casa Idei. Un accident de trafic cauzase moartea renumitei profesoare... şi în momentul acela am auzit pe cineva ciocănindu-mi în geam. Era Nina, vecina mea rusoaică. Nu avea televizor şi voia să ştie ce se întâmplase cu fata care

murise. Nu o frecventa pe Ida, dar o cunoştea. Am urmărit împreună ştirile naționale. Informația prezentată era mai bogată, se vorbea despre reconstituirea de la locul accidentului, despre necunoscutele anchetei. Poliția îi interoga pe toți cunoscuții profesoarei Brown. Concluzia preliminară era că fusese un accident, o scurgere de combustibil şi o explozie cauzată de o scânteie. Cu toate astea, existau voci care asociau această moarte cu straniile atentate care avuseseră loc în toată țara şi cărora le căzuseră victime diverşi *scholars* şi membri ai comunității academice. Poliția nu excludea nici o ipoteză. Am închis televizorul şi i-am oferit Ninei un pahar cu vin.

— A venit poliția şi m-a întrebat despre dumneavoastră. Fac asta dinadins ca să vă simțiți presat. N-ați ucis-o dumneavoastră, dragul meu, nu-i aşa? a zis Nina, zâmbindu-mi, ca să mai atenueze încordarea.

I-am spus că aveam sentimentul că sunt în pericol.

— Pericol? Ce fel de pericol?

— Dacă l-am putea defini, n-ar mai fi pericol.

Ea a început să râdă, şi, ca şi cum calmul şi voioşia ei mi-ar fi dat curaj, i-am povestit adevărul.

— Am avut o aventură cu ea, la New York, dar am ținut-o secretă. Şi cred că poliția ştie despre asta.

— Cineva v-a văzut împreună, poate în tren, şi a povestit... N-o să vă aresteze pentru că v-ați culcat cu ea. Poate că îi supravegheaseră telefonul, iar lor nu le e greu să localizeze apelurile. Poliția ştie totul despre toți şi vrea ca toți să ştie că se ştie.

A început să râdă. Era obişnuită cu rațiunile ciudate pe care le invocă poliția, atunci când vrea să explice ceea ce nimeni nu poate înțelege. Se născuse la Moscova, în 1920, şi părăsise Rusia în 1938, cu puțin înainte ca tatăl ei să fie arestat. Cum era mare admirator al artei orientale, fusese

acuzat de spionaj în favoarea japonezilor şi trimis de Stalin într-un lagăr de concentrare.

Nina era de părere că fusese un atentat, dar cosmetizat în aşa fel încât să pară accident. KGB-ul ucidea exilaţii şi disidenţii care locuiau în străinătate şi lăsa impresia că fusese un accident. Da, dar cine să fi vrut s-o omoare? La Institute of Experimental Studies, circulau de câteva luni zvonuri despre o serie de atentate în universităţi. Cu vreo două săptămâni înainte, o scrisoare-bombă omorâse un biolog de la Yale. În aer plutea un fel de îngrijorare, dar nu se ştia nimic concret. Aparent, FBI-ul prefera ca informaţiile să nu se propage ca să nu se creeze panică. Iar informaţia prezentată la ştiri era destul de vagă. Ar fi vorba, se zice, există speculaţii că... Nimic clar.

Cum îmi vorbea de ceva vreme şi şi-a dat seama că sunt cu mintea în altă parte, a presupus că aveam nevoie de un pic de linişte. Treceţi pe la mine, dacă simţiţi nevoia să vorbiţi cu cineva, a spus şi mi-a zâmbit, prieteneşte. Se mişca graţios, păşind mărunt. Dacă aveam nevoie de ceva..., după cum ştiam, ea era văduvă şi petrecea mult timp singură, aşa că avea să-i facă plăcere să vorbim şi să bem un ceai la ea, oricând voiam.

Să trăiesc la persoana a treia fusese cuvântul de ordine al tinereţii mele, dar acum mă pierdeam în vârtejul abject al propriilor amintiri. Cel mai bine ar fi fost să fac un duş şi să mă aşez la lucru, mi-am spus, şi mi-am dat seama că vorbisem cu glas tare, şi nu doar că vorbisem, dar făcusem asta în timp ce mă priveam în oglinda din baie. Un clovn gol, nedormit. Duşul avea un robinet care se trăgea spre dreapta pentru apă caldă şi spre stânga pentru cea rece, dar mi-a fost greu să potrivesc apa, ba mă opăream, ba simţeam o ploaie îngheţată, aşa că am ieşit din cadă şi m-am uscat bine-bine, de parcă jucam rolul bărbatului viguros care se fricţionează cu prosopul, în faţa oglinzii din baie. Eram

destul de marcat, e-adevărat. Mi-am schimbat hainele, căci hainele curate îmi dau totdeauna o stare de bine. Ciorapi moi, chiloți călcați, cămăşi impecabile. Femeia care venea la curățenie de două ori pe săptămână era o „espalda mojada", cum li se spune aici, adică trecuse ilegal râul, fără acte. Era mexicană, se numea Encarnación şi îmi comenta că a trăi aici „în Nord" era ca şi cum ai fi închis într-o colivie aurită. Părinții ei locuiau în Oaxaca şi de Crăciun se întorcea acasă, după care trecea din nou granița clandestin. Uneori venea cu câte un *coyote*, o dată chiar intrase prin California. Se gândea tot timpul la polițiştii de la Emigrări şi vorbea despre „la Migra" de parcă ar fi fost o vrăjitoare cu părul vâlvoi şi privire vicleană, care nu-i dădea pace. Într-o seară, apăruse toată plânsă, fiindcă stăpâna – „la gringa" – casei în care lucra zi de zi o umilise de față cu „altă lume". Îşi ştergea lacrimile cu dosul palmei, era o femeie cu o vârstă greu de ghicit, putea să aibă când douăzeci şi patru de ani, când patruzeci şi doi, în funcție de cum zâmbea, iar după ce şi-a şters lacrimile şi părea să-şi fi revenit, a continuat să-mi spună că avea şi ea mândria ei şi, zâmbind, şi-a deschis halatul de lucru şi mi-a arătat tricoul pe care-l purta pe dedesubt, cu chipul lui Che Guevara brodat pe pânză, în stilul vechilor imagini populare sau al aştrilor luminoşi ai luptei mexicane pentru libertate. A rămas aşa preț de câteva clipe, femeia asta îndesată, fără vârstă, cu față de statuie aztecă şi cu imaginea lui Che Guevara pe dedesubtul hainelor de serviciu. Mi-a mai spus că era un *t-shirt* făcut manual de nişte cosmeticiene din Monterrey; le vindea un tip care lucra la o benzinărie din Lawrenceville.

Mi-am amintit de povestea asta, fiindcă şi eu aveam nevoie de curaj ca să pot trece peste ce avea să urmeze. Trebuia să merg înainte, să plâng pe-ascuns, să şterg vârtejul de imagini: maşina Idei pe care o văzusem la ştiri, înconjurată de benzile galbene de siguranță, la intersecția

din Bayard Lane, aproape de zidul înalt de la Palmer House. Felul ei de a intra într-o încăpere; gestul uşor cu care şi-ar fi deschis impermeabilul ca să-mi arate cum se îmbrăcase în noaptea aceea. Trebuie să nu mă mai gândesc la asta, mi-am spus, şi am început să traduc poemul lui Frost, ca să văd dacă ritmul versurilor mă ajută să respir mai bine. *Frost* înseamnă îngheţ, chiciură, frig în oase, rece ca marmura, rece ca moartea. *Frost* mai înseamnă şi fragil, sfărâmicios, crăpat, delicat, o întindere de gheaţă fisurată invizibil. *Dust of snow,* fulg de nea, un cristal de zăpadă, praf de gheaţă nu sună bine, cristal de zăpadă, praf de diamant, ace de gheaţă, neguri îngheţate, *a snow crystal*, mici cristale de zăpadă, brumă îngheţată, *pulbere de zăpadă. The way a crow,* modul, forma în care corbul, felul în care un corb / *Shook down on me,* a făcut să cadă, a lăsat să cadă peste mine, A scuturat asupră-mi / *The dust of snow*, Pulberea de zăpadă / *From a hemlock tree*, dintr-un brad, dintr-un pin / *Has given my heart*, i-a dat inimii mele, i-a indus inimii, A sădit în inima mea / *A change of mood*, o schimbare de stare de spirit, alt suflu, un spirit nou / *And saved some part*, şi a recuperat, a salvat o parte, salvând o parte / *Of a day I have rued*, al unei zile triste, al unei zile dureroase, dintr-o zi de păreri de rău. Poate că la persoana a treia sună mai bine. Puţină zăpadă uşoară, scuturată din înaltul unui pin, a căzut peste el şi a adus o schimbare în inima sa, deşi viaţa lui era distrusă.

M-am întins pe pat. Mi-am amintit brusc starea pe care-am încercat-o când a murit tata. Ce-am făcut când a murit tata. Cântăreaţa de operă care a rămas fără glas. *A change of mood.* Speram să nu petrec toată noaptea treaz. Ce bine-ar fi să sune *dealer*-ul, mi-am zis. *Dust / sniff.* Camera de hotel, draperiile trase. Bărbaţi în costume închise arată legitimaţii la recepţie, pun întrebări. Camera era rezervată. Aveam nevoie de un alibi. Cine n-are nevoie de un alibi? Era

aproape miezul nopții pe cadranul iluminat al ceasului de pe noptieră; eram înghețat, de parcă aş fi stat în apă. Pe fundul mării, cum spun jucătorii care au pierdut tot. Exista oare vreun cazinou la hotel? Ida în colțul străzii, cu mantoul ei gri, fuma, când s-a mişcat i-am văzut linia piciorului. Nu mai puteam aştepta, nu puteam dormi. Am coborât la garaj, am scos maşina, străzile erau pustii, un oraş mort, un polițist patrula într-o maşină minusculă şi pândea încălcarea regulilor de circulație, l-am depăşit şi, după câteva ocoluri, am intrat pe autostrada către New York. Un peisaj dezolant, luminile îndepărtate ale unui bar, o reclamă luminoasă pe şosea, un restaurant Taquitos, o gheretă de pază goală, nici o maşină pe drum. Exit Route One, trebuie să întorc după o milă şi să urc pe pod ca să o iau spre Holland Park şi să cobor în parcarea hotelului. Aveam numărul rezervării, am tastat numărul camerei, 341, pe cadranul de acces în parcare şi bariera s-a ridicat. Drumul urca circular în parcarea supraetajată şi m-am oprit la etajul al treilea, unde am parcat maşina, între două dungi albe, lângă perete, pe locul corespunzător numărului camerei.

La recepție, un bărbat în negru mi-a confirmat rezervarea, s-a uitat fără nici un interes la documentele mele şi mi-a dat, de data asta, o cheie, nu un card magnetic. L-am rugat pe barman să-mi trimită o sticlă de whisky în cameră. Încăperea nu era la fel cu cea de dinainte, părea mai veche, sau mai seniorială, cu draperii de catifea vişinie la ferestre. Pereți decorați cu scene de vânătoare, mobile impersonale, un coşciug cu aer condiționat. Televizorul, un seif cu taste, un bar minuscul cu băuturi minuscule, un pat *king size*, cuvertură roşie. Toate la locurile obişnuite. Aparent, arhitecții respectă un standard de poziționare a obiectelor într-o cameră de hotel, aşa încât clienții obişnuiți ai hotelurilor să identifice şi să poată găsi şi pe întuneric baia

sau întrerupătoarele de lumină. Ospătarul mi-a adus whisky-ul şi două pahare. Sunteți singur? Camarade, mi-a zis, şi nu mi-a picat deloc bine aerul lui de complicitate, avem un serviciu de însoțitoare. I-am dat douăzeci de dolari şi el mi-a întins un număr de telefon. Mi-a răspuns o voce foarte grijulie. Ce gen doriți? m-a întrebat. Genul disponibil, am zis eu. Toate sunt disponibile. O blondă, am spus eu. Aveți fotografii pe internet, puteți alege, vă dau *password*-ul. Nu e nevoie, am spus, o blondă, deci. Justine, a zis ea. Cum? Justa, se numeşte Justa. Un nume ca oricare altul, am s-o aştept. Prin pereți se auzea în conducte zgomot de apă curgând, ca şi cum încălzirea ar fi funcționat la maximum. N-a trecut mult şi am auzit soneria. Fata era o blondă platinată, îmbrăcată în negru, pantofi cu toc înalt. O față pe jumătate asiatică, cu o voaletă albă prinsă în păr. Sunt Justa, blonda, mi-a spus ea. Îți mulțumesc că m-ai ales, şi îmi mângâia gura cu două degete ca şi cum mi-ar fi desenat buzele. Vorbea pe nas, cu o voce miorlăită. Avea ochi frumoşi, de culoare închisă, unul din ochi era viu, celălalt mort, mâna dreaptă părea din metal alb, o ținea ascunsă sub mâneca dreaptă a bluzei de mătase de la a cărei manşetă lipsea un nasture. N-ar fi întârziat, dacă nu i-ar fi fost atât de greu să găsească ieşirea de pe *freeway*, s-a scuzat. Folosise condiționalul perfect şi sintaxa ei sunase straniu, pentru că această formă verbală există în spaniolă, dar nu şi în engleză. Există în spaniolă, dar nu în engleză? Mi-am zis că, dacă ne apucăm să vorbim, o să fie şi mai rău. Ea s-a dus la baie să se „împrospăteze”, şi mi-a spus asta într-un fel care mi s-a părut ridicol şi sublim în acelaşi timp. Nu mai plătisem niciodată până atunci pentru o femeie. Puteam să spun că venisem la hotel în căutarea unei *sweetheart* şi că, în cele două ocazii anterioare, tot de-aia venisem. Ar fi un alibi la fel de bun ca oricare altul. Mă simt singur, puteam să le spun, sunt străin. Vin de la Buenos

Aires. Dar asta ştiau deja. Căldura mă toropea. Uşa de la baie s-a deschis şi fata a apărut complet goală, doar cu pantofii cu toc, în cadrul uşii de la baie, în lumina puternică. „Mă placi?” m-a întrebat în spaniolă. Avea o cicatrice roşie pe pântece şi pubisul epilat. M-am ridicat şi m-am dus spre ea. Pe comodă stătea un corb *viu*. Îşi ascundea capul sub aripă şi cu un ochi se uita fix la mine... Era 5.03 a.m. pe cadranul luminos. Măcar mai pot să visez, mi-am zis şi m-am trezit, cu faţa în sus în pat, transpirat. Oare am visat-o? Nu-mi mai aminteam visul, doar fragmente, camera 341, o femeie blondă. Ce căuta acolo? Visul se ştersese, dar senzaţia care persista era una de murdărie şi de teamă. M-am apropiat de fereastră, se crăpa de ziuă. Am zărit-o pe Nina în fundul curţii, îngrijind plantele, aburul respiraţiei ei se ţea ca o ceaţă în aerul transparent. Am simţit cum în spatele meu, în cameră, corbul, pe masa din fund, îşi răsfira aripile.

II.
VECINA RUSOAICĂ

Capitolul cinci

1

Acum, când rememorez lunile acelea, mi se pare că, dacă am reuşit cât de cât să n-o iau razna, asta s-a datorat exclusiv Ninei Andropova, vecina mea rusoaică. Discuțiile cu ea aveau asupra mea un efect liniştitor, de parcă Nina s-ar fi mişcat într-un alt ritm, străin de presiunile momentului. Eu nu făceam decât să derulez una sau alta dintre întâlnirile mele cu Ida şi să mă întorc la ultima oară când o văzusem pe culoarul departamentului, şi ea se îndepărta cu scrisorile în mâna stângă şi cu o geantă de pânză pe umăr. Cu stânga? Şi-atunci, dacă ea era stângace, de ce, conform schiței poliției, cu mâna dreaptă căutase ceva pe podeaua maşinii? Oh, dragule, îmi spunea Nina, aşa n-o să înțelegi vreodată cum s-a întâmplat.

Discuțiile cu Nina păreau menite să mă scoată din negurile dostoievskiene în care mă cufundasem. De parcă povestea vieții ei, pe care mi-o spunea în rafale, şi conversația ei strălucitoare îmi aduceau aminte de vremuri de demult, de reuniuni la care se vorbea mult despre politică, în încăperi ticsite de fum de țigară, de fete înflăcărate care militau prin cartierele muncitoreşti şi puneau la cale revoluții ce aveau să purifice lumea; toată această splendoare părea că persistă în vocea ei muzicală şi blândă.

În zilele respective, pe stradă, am auzit o frază şi mi s-a părut că era vorba despre mine („Era îmbrăcată cu ceva albastru"). Trăiam într-o lume în care totul avea un înțeles ascuns şi fiecare gest, fiecare amănunt ocupa un loc care numai pentru mine căpăta înțeles. Nina mă asculta cu răbdare şi schimba subiectul, ca şi cum ar fi vrut să mă ajute să-mi vindec rănile şi să supraviețuiesc. Era generoasă şi, din când în când, revenea asupra anilor ruseşti de parcă ar fi spus noi, da, noi am trăit vremuri de mare glorie, dar şi

de mare tragism, de cuvântări înflăcărate şi de represiuni în masă, conduse de eroii noştri revoluţionari; chestiunile private nu puteau genera suferinţă, căci nu mai încăpeau în inimă. Mama ei se mutase într-un sat nenorocit din Siberia, ca să fie mai aproape de lagărul de muncă unde tatăl ei avea să-şi găsească sfârşitul. Şi pe noi, i-am spus, ne-a nenorocit istoria, şi teama, şi înţeleg foarte bine despre ce vorbeşti. Da, totul se poate înţelege, mai puţin violenţa revoluţionară şi euforia victoriei, mi-a răspuns, în timp ce-şi potrivea o ţigară în portţigaretul alb, ca şi cum ar mai fi avut vreun sens să-şi protejeze în felul ăsta plămânii. Avea aproape optzeci de ani, era mai aproape de moarte decât puteam eu să-mi închipui, şi, cu toate astea, era plină de entuziasm, nu pierduse nimic din înflăcărare.

Nina supravieţuise în Franţa, în timpul războiului şi al ocupaţiei germane, lucrând ca bonă în cercul scriitorilor de la *NRF* (îi crescuse şi educase pe copiii lui Jean Paulhan), în timp ce-şi scria, sub îndrumarea lui Nikolai Berdiaev, teza *Anii de tinereţe ai lui Tolstoi*. În 1950, a părăsit Parisul şi a venit în Statele Unite. Am plecat pentru că nu mai suportam atmosfera stângii franceze de după Eliberare, cu Sartre, Aragon şi alţi satrapi care luau partea represiunii din Rusia, cu ipoteza că vechii bolşevici se aflaseră în mod obiectiv în slujba duşmanului, oricare vor fi fost intenţiile lor iniţiale, îmi povestea Nina. Sartre scrisese, la finalul lui *Saint Genet*, că Nikolai Buharin, strălucitul intelectual cosmopolit şi teoretician al Partidului Comunist, nu fusese o victimă a lui Stalin, ci un trădător al revoluţiei, pedepsit pe drept după ce mărturisise. Fuseseră torturaţi, obligaţi să mărturisească nişte crime absurde şi apoi împuşcaţi. Era foarte greu să fii de stânga, în anii aceia, şi încă mai este, a continuat Nina. Dar, dragul meu, sunt rusoaică şi-mi este cu neputinţă să fiu reformistă, şi sublinia acest cuvânt pe care-l rostea pe ruseşte. („*I' m Russian, dear, and it's impossible for me to be*

a reformist.”) Continua să creadă că ţarul şi curtea imperială erau vinovaţi de catastrofele din Rusia şi că revoluţia a fost un foc care, mai întâi şi-a mistuit eroii, după care teroarea a cuprins toată ţara. În dimineaţa când se urcase în tren spre Finlanda, ştia că odată cu imaginea părinţilor ei, în lumina palidă a peronului pustiu, lăsa în urmă o lume întreagă. Din clipa în care părăsise Rusia, îi rămăsese în gură gustul de cenuşă al dezrădăcinării.

Sosise la New York cu doar şaptezeci şi cinci de dolari în buzunar, cu un exemplar din primul ei volum al biografiei lui Tolstoi şi cu hotărârea de a începe ceva nou. Îşi amintea figura impunătoare a Alexandrei Tolstaia, mezina contelui, care conducea o fundaţie destinată sprijinirii exilaţilor sovietici care veneau în America, aşteptând nerăbdătoare în spatele gratiilor din danele portului New York, în timp ce gardienii de la Emigrări o sâcâiau pe Nina cu întrebări jignitoare şi cheiul se golea, până când, într-un final, a putut trece dincolo, târând după ea valiza în care-şi adusese puţinul ei avut.

Nina făcuse toate muncile imaginabile şi a trebuit să sufere cel puţin doi ani până să obţină postul de profesoară de rusă la un *college* din New Jersey. În 1960, a publicat şi al doilea volum al monumentalei ei biografii (*Tolstoi, romancier*) şi a câştigat un loc la catedra de literatură a departamentului de Limbi Slave al Universităţii. Acolo l-a cunoscut pe soţul ei, geograful rus Albert Ostrov, care lucra la cartografierea vulcanilor de pe Lună, la legendarul Institute of Experimental Studies. Dar adoratul ei Albert murise şi ea rămăsese singură acum, pensionată deja din învăţământ şi scufundată cu totul în interminabila ei carte despre ultimii ani ai lui Tolstoi.

Eram la ea acasă, în biroul cu ferestre înalte, care dădeau spre grădină. Începuse să se plimbe prin salonul plin cu mese acoperite de cărţi şi hârtii, cu icoane şi cu mobilier

vechi. Pentru ea, acum, cel mai rău era că nu mai avea chiar pe nimeni cu care să vorbească ruseşte. Vorbea singură, uneori le recita din Puşkin peştilor care-şi unduiau cozile în acvariul rotund. Acum ceva vreme a sosit la Institut un matematician rus, îmi povestea. Numai că refuza să vorbească ruseşte şi discuta cu ceilalţi într-o engleză precară. Nina a urzit un întreg complot ca să-l invite la restaurantul universităţii şi sosise pregătită de conversaţie, dar matematicianul era atât de tăcut, că Nina s-a simţit ca o idioată pe durata întregului prânz, făcând tot soiul de comentarii lipsite de sens. La sfârşitul mesei, matematicianul s-a ridicat şi a întrebat-o în rusă, cu voce schimbată: „Dumneavoastră credeţi în spirite?", şi a traversat sala cu paşi mari.

După spusele Ninei, această înclinaţie de a ridica toate problemele din planul comprehensibilului la cel spiritual prin intermediul unei *expression mystique* era ceva foarte rusesc. Poate această spiritualitate e lucrul cel mai ciudat, a continuat ea şi a început să râdă. Pledoarii lungi, pseudofilozofice şi de neînţeles, dar foarte pasionale, sau un singur cuvânt neaşteptat care răstoarnă sensul trivial al conversaţiei. Dacă cineva încetează a mai vorbi ruseşte şi apoi ascultă vorbindu-se ruseşte, nu mai înţelege nimic. Cel mai precis dintre comentariile concrete capătă întotdeauna derivaţii enigmatice, care se dovedesc de neînţeles. Rezultatul final al acestui tip de mesaj, independent de exactitatea cu care este formulat, e acela de a duce înţelesul atât de departe de folosirea lui cotidiană, că înţelesul în sine se pierde complet. Asta explica tendinţa scriitorilor ruşi – de la Gogol, la Dostoievski şi Soljenițîn – de a predica şi de a intra în divagaţii religioase. Însăşi limba rusă era cea care-i purta spre acele adâncuri, a spus zâmbind.

Înclinaţia limbii ruse către expresia mistică este un tip de imperfecţiune ontologică ce nu se regăseşte la celelalte limbi

indo-europene. Verbele de acțiune şi de percepție ridicate la valoarea de uz extraverbal sunt riguros de coerente în practica limbilor slave. Problema esențială rămâne aceea că în rusă nu există terminologie pentru tipurile de gândire şi de sentimente occidentale. Totul este pasional şi extrem. Nu se poate spune noapte bună fără ca asta să nu sune ca o amenințare. De aceea era atât de greu de tradus din rusă şi Nabokov se înnămolise atât de crunt în încercarea catastrofică de a-l traduce pe Puşkin. Era arogant şi sentimental, şi a crezut că, dacă va traduce literal *Evgheni Oneghin*, va fi de ajuns ca să transmită intonația emoțională a poeziei ruse. Imposibil! Ca să captezi acea muzică misterioasă trebuie să poți citi în ruseşte!

Tolstoi, a continuat ea, este cel mai mare dintre scriitorii noştri, pentru că s-a luptat cu această slăbiciune a limbii şi în această luptă, a adăugat Nina, a descoperit cuvântul *ostranie*. Acest cuvințel magic nu se poate traduce, putem spune distanțare, înstrăinare, chiar *unheimlich*, precum Freud, sau defamiliarizare. O distorsiune care alterează sensul obişnuit al cuvântului ca să lase să transpară lumina limpede a limbii ruse. Tolstoi a folosit-o şi a făcut-o vizibilă. Era un narator excepțional, stilul lui e greoi şi dificil, nu are nimic elegant; a fost criticat şi mulți l-au acuzat că scrie prost, şi chiar scria prost – nu era ca Turgheniev –, fiindcă el a căutat să se molipsească de boala metafizică a limbii vernaculare. El a transformat modul de a scrie în rusă. Fără Tolstoi, n-am putea vorbi despre Mandelştam sau despre Ahmatova, sau despre Şklovski. El a cristalizat acest procedeu, această lumină, această privire rafinată, detaliul vizual care vorbeşte fără a vorbi despre încărcătura spirituală.

Pe când milita împotriva pedepsei cu moartea, Tolstoi a scris o cronică despre execuția unui biet țăran piroman. Eşafodul, călăul, chipul livid al celui care urma să fie

spânzurat, patetismul situației. Tolstoi, spre deosebire de ceea ce ar fi făcut oricare alt cronicar, s-a oprit asupra descrierii slujnicei care căra găleata cu apă şi săpun pentru umezirea funiei spânzuratului, ca să poată să alunece mai uşor pe grumazul victimei. Cu acest amănunt a anihilat toată metafizica şi a transmis toată oroarea birocratică a execuției, mult mai bine decât orice prăvălire emoțională a lui Dostoievski despre umiliți şi obidiți.

Nina bea ceai şi fuma țigară de la țigară, cană verzuie după cană verzuie din samovarul de argint. Se oprise în dreptul ferestrei şi lumina făcea să-i strălucească părul cărunt, pe jumătate albăstriu. Tolstoi a luptat cu adâncimea demonică de nestăpânit a limbii materne, descriind cele mai mici detalii care se ascundeau dincolo de crusta metafizică şi a evitat, în felul ăsta, întunecata profunzime religioasă a limbajului. Adevăratul său discipol a fost Wittgenstein! Despre ceea ce nu se poate vorbi, trebuie să se tacă.

Se oprise lângă fereastră şi a rămas tăcută, de parcă ar fi vrut să ilustreze prin asta ceea ce tocmai încercase să-mi spună. Lumina de iarnă pătrundea blândă prin fereastră. Veverițe fugeau dintr-o parte într-alta peste pământul înghețat din parc, căutând de mâncare.

— Aici e plin de veverițe, dar nici urmă de câini fără stăpân – a spus Nina. Ar trebui importați nişte câini vagabonzi.

2

Nu reuşeam să-mi desprind gândurile de la camera goală de hotel, de la aşezarea impersonală a mobilierului şi a

obiectelor, de la eşarfa de tul a Idei, cu care improvizaserăm un abajur roşiatic pentru veioză. O obsesie hotelieră! Ea ieşea din baie, goală, cu pubisul nubil şi coapse moi. Într-o seară, obsedat de aceste imagini care-mi apăreau limpezi ca-n vis, am scos maşina din garaj şi am dat câteva ture prin oraş, am traversat pădurea şi am intrat pe Route One, ca să mă întorc la Hyatt. La bar, pianistul cânta tot o piesă de Ellington (*Sweet Georgia Brown*), şi eu am urcat la etajul cinci şi mi-am petrecut noaptea într-o cameră oarecare, ca toate camerele de hotel. Nu-mi mai găseam liniştea decât aici şi, aşa cum făcusem de nenumărate ori în tinerețe, dacă mă instalam într-un astfel de spațiu anonim, speram să pot pune în mişcare istoria pe care-mi era atât de greu să o scriu. Acolo am început să lucrez la aceste însemnări, încercând să umplu golurile şi să inventariez detalii şi amintiri, pentru ca viața mea din zilele acelea să ajungă să capete o formă. (Forma anonimă şi impersonală a unei camere de hotel.) Mă liniştea, de altfel, şi ideea că putea fi un alibi, dacă poliția ar fi descoperit rezervările de la Hyatt, aş fi putut spune că veneam şi mă închideam într-o cameră de hotel ca să pot scrie.

Şi asta am şi făcut. Am mutat masa în dreptul ferestrei care dădea spre şosea, vedeam cum trec maşinile acolo, jos, ca nişte licurici. Totul era atât de legat de Ida, de amintirea nopților mele cu ea şi de discuțiile noastre, că mi se părea că-i aud vocea şi-i văd trupul gol reflectat în oglinda de la baie; erau imagini care mă bântuiau de săptămâni bune. Am început să scriu despre primul ei telefon din decembrie, când a reuşit să dea de mine, la Buenos Aires, după câteva zile în care nu mai primise nici un semn de viață din partea mea.

În zori, m-am întors în linişte în oraş, luând-o pe autostradă până la giratoriul de pe Washington Road, cu aceeaşi senzație de stranietate care mă cuprindea şi atunci

când mă întorceam de la întâlnirile cu Ida. Oricare dintre noi poate ţese în jurul său o pânză de păianjen de motive care să-i justifice acţiunile, şi tocmai în această pânză poate sfârşi sugrumat.

La jumătatea lui martie, ne-am reluat cursurile după săptămâna liberă din *midterm.* Totul rămăsese suspendat într-un fel de irealitate bizară, ca şi cum absenţa Idei ne-ar fi obligat pe toţi să ne prefacem că nu se întâmplase nimic. Un grup de studenţi din anii mari, aţâţaţi de John III, scrisese conducerii universităţii o scrisoare în care cerea lămuriri despre cazul profesoarei Brown, dar li se răspunsese că toate datele se aflau în mâna justiţiei şi a poliţiei, care închisese cazul cu formula „moarte suspectă în accident". Asta însemna că, dacă poliţia găsea elemente noi, ancheta se putea redeschide, dar, în acelaşi timp, insinua că ar fi putut fi vorba despre o sinucidere. Răspunsul îi indignase şi pe studenţi, şi pe unii dintre colegi. Era cu neputinţă ca cineva să-şi închipuie că Ida s-ar fi sinucis şi eu ştiam foarte bine că această insinuare nu avea nimic de-a face cu adevărul faptelor. Pe coridoare circulau o mulţime de versiuni, însă, astăzi, recitind notiţele de-atunci, îmi aduc aminte că Nina a fost prima persoană care a pus cap la cap evenimentele. Doar unele note răzleţe prin ziare lăsau să se întrezărească faptul că avusese loc o serie de incidente stranii printre care putea fi inclusă şi moartea Idei.

Conform spuselor Ninei, cu doar câteva săptămâni înainte, murise în condiţii suspecte un profesor de la Yale, cunoscut pentru cercetările sale în biologia moleculară. (Ce legătură putea exista între moartea asta şi accidentul unei profesoare de literatură, expertă în Conrad?)

Poate au început să se omoare profesorii între ei? a zis, cu ironie, Nina. În anii săi din Rusia deprinsese virtuţile sarcasmului. Nina cunoştea foarte bine lumea universitară, pe care o considera o junglă mai periculoasă decât cea din

Vietnam. Oameni foarte inteligenți şi foarte educați, care noaptea visează la răzbunări teribile. Ea urcase toate treptele aşa-numitei cariere universitare şi ştia multe despre ranchiuna şi ura instalate în departamentele în care profesorii conviețuiesc timp de câteva decenii. Ce se putuse întâmpla? Trebuia să aşteptăm, singura informație disponibilă erau scrisorile pe care profesoara Ida Brown le ridicase din *mail box*-ul ei. Se putea oare obține de la Post Office-ul universității o listă a corespondenței primite în ziua aceea? Dacă am avea această informație, a spus Nina, am putea afla cine i-a scris, cine erau expeditorii acelor scrisori. Avea cumva în mână un pachet sau o cutie? Nu-mi aminteam? Poate un plic trimis prin UPS sau FedEx? Se înflăcărase şi construia scenarii şi ipoteze axate pe răstimpul trecut între ieşirea din şedință, intrarea în secretariatul departamentului, conversația cu secretara de la Studii Doctorale şi întâlnirea cu mine. La ce oră fusese? Căci, dacă accidentul avusese loc la ora 19.00 p.m., totul s-a întâmplat în decurs de douăzeci de minute. Foarte des, a adăugat, bombele se declanşează în momentul în care este ruptă hârtia cu care e împachetată cutia sau cartea în care s-a tăiat un gol şi-n care au fost plasate.

Uneori, se dădea bătută. Ce să poată şti un om oarecare, zicea Nina, oricât ar fi el de ager la minte? Țesătura deasă de informații deliberat distorsionate, versiunile şi contraversiunile emise se transformă într-un spațiu dens în care ne dăm frâu liber imaginației şi ne închipuim tot ceea ce nu putem înțelege. Nu zeii sunt cei care hotărăsc destinul acum, ci alte forțe, cele ce construiesc maşinării şi prin ele ne hotărăsc soarta, dragul meu. Dar să nu crezi cumva că e secret, dimpotrivă, totul e la vedere.

3

Rupsesem legăturile cu Argentina de parcă n-aş mai fi avut pe nimeni acolo. Când şi când, mergeam la bibliotecă şi citeam numere mai vechi ale ziarelor ca să regăsesc melodia uitată a zilelor mele de la Buenos Aires. Mă uitam ce filme mai rulau, ce expoziţii, la starea vremii şi la schimbările politice, dar făceam toate astea cu o indiferenţă extremă, ca şi cum aş fi citit despre ceva ce se întâmplase foarte de mult, iar eu aş fi trăit într-un timp paralel şi îndepărtat. La câteva luni după lovitura militară, renunţasem la postul meu de la cotidianul *El Mundo* şi petrecusem vreo doi ani închis într-un apartament pe strada Sarmiento, scriind un roman care înregistrase un succes modic (succesul modic este ceva obişnuit la Buenos Aires), însă de-atunci încolo viaţa mea a părut să se împotmolească. Odată, mi s-a năzărit să iau maşina şi să merg pe o plajă întinsă şi liniştită în sudul provinciei Buenos Aires, dar maşina mi-a rămas împotmolită în nisipul umed. Era imposibil de scos, fiindcă de fiecare dată când săpam lângă roată, ţâşnea apa, iar marea creştea ameninţătoare şi avea să-mi ia maşina. În cele din urmă, a apărut un ţăran cu o căruţă care m-a tras de-acolo ca pe o ambarcaţiune împotmolită în mijlocul mării.

Uneori, mă apucam să-mi închipui ce s-ar fi ales de viaţa mea, dacă aş fi rămas la Buenos Aires. Poate că m-aş fi împăcat cu fosta nevastă, poate că aş fi obţinut până la urmă favorurile Margaritei, vecina de deasupra, sigur că aş fi pierdut vremea de colo-colo, ba scriind la vreun supliment literar, ba la taclale cu amicii în barul La Paz.

Îmi era uşor să găsesc conexiuni, legături, modele şi paralelisme între o viaţă şi cealaltă, ceea ce făcea ca această dublă conectare să mă protejeze de amintirile adevărate. Se întâmpla câteodată ca mesajele pe care le primeam de

prieteni să mă aducă la realitate, deşi nu le răspundeam niciodată; îmi scriau e-mailuri sau îmi lăsau mesaje pe robotul telefonic de la birou, la numărul pe care sigur îl găsiseră pe pagina universității. Hei, Emilio, ce mai faci? Sună-mă, Junior la telefon. Ce ciudat, de ce voia să vorbim? Mă miram, dar nu-i răspundeam. Alteori, veneau scrisori de la alți prieteni – Anita, Gerardo, Germán –, care recurgeau la vechea metodă de a trimite scrisori prin poştă, doar-doar aveau să primească răspuns. Însă eu nu deschideam plicurile. Am mai primit vreo două scrisori şi de la Clara, fosta nevastă, dar ei îi răspundeam fără să deschid corespondența, ştiind şi ce avea să-mi spună, şi ce se aştepta să-i răspund, deşi la nivelul la care ajunseserăm, totul devenise cam ciudat şi pentru mine şi pentru ea (în pofida anilor pe care-i petrecuserăm împreună).

Am sunat-o pe mama de vreo două ori, ea locuia cu fratele meu şi familia lui în Canada. I-am promis că-i voi face o vizită, deşi ştiam amândoi că asta n-avea să se întâmple, dar o făceam în virtutea unui ritual care consta în a exprima sentimente pe care le uitaserăm. A doua oară când am sunat-o, i-am povestit că tocmai cunoscusem o femeie care purta acelaşi nume cu ea. Mama a început să râdă şi mi-a dat aceeaşi replică pe care mi-o dăduse şi Ida: bine, dar e ridicol, dintre toate femeile de pe-acolo, tu găseşti una pe care să o cheme Ida. Nimănui nu-i face plăcere să poarte un nume pe care-l mai are şi altcineva, până şi eu mă enervez dacă dau peste vreun Renzi printre cunoştințe. N-are cum să fie adevărat, mi-a zis, şi oricum nu-mi face plăcere, şi a schimbat subiectul. Fratele tău e foarte bine, şi-a cumpărat o casă la plajă, copiii au început să studieze flaut şi vioară, joacă fotbal la liceu şi întreabă mereu de tine.

4

Pregătindu-mă să intru la curs, auzeam de pe coridor murmur de voci şi râsete, aşa cum se-aude de obicei dintr-o sală de curs, şi credeam că studenţii mei ştiau tot ce gândesc şi că reţeaua lor de informatori şi cunoştinţele despre diferitele variante ale celor petrecute era fără de cusur. Râsetele astea aveau vreo legătură cu mine? Făceam conexiuni între fapte aparent izolate, cu senzaţia că, dacă toate aveau legătură unele cu altele, asta era dovadă de clarviziune. Nebunii judecă aşa, îmi spuneam, în timp ce lumina amiezii inunda culoarele bibliotecii în care toate cărţile din lume se găseau într-o singură clădire nesfârşită, ca în povestirile lui Borges, un autor pentru care toate păreau să aibă legătură cu toate, iar lumea se supunea logicii demoniace a unei zeităţi delirante.

Cam astea erau gândurile care mă apăsau, când, ca într-o continuare a intuiţiei mele, într-o seară şi-a făcut apariţia inspectorul O'Connor, însoţit de acelaşi tip cu faţă măslinie, ochelari Clipper şi păr lucios cu care venise şi data trecută. Mă aşteptau în uşa sălii de seminar, ca şi când ar fi vrut să-mi dea de înţeles că mă aflam în continuare pe lista suspecţilor. Nu-mi plăcea că aveau să fie văzuţi de studenţii care ieşeau de la curs, însă asta le şi era intenţia. Cazul profesoarei Brown a fost închis, mi-a spus O'Connor, puteam merge oriunde doream acum, dar ar fi vrut totuşi să mai discutăm despre două chestiuni. Mi l-a prezentat pe tipul cu ochelari ca fiind John Menéndez, agent FBI. O'Connor şi-a mai răsfoit carnetul şi mi-a dezvăluit că, într-adevăr, investigau o serie de atentate în universităţi. Moartea Idei părea un accident şi ei nu considerau că ar exista probe care să îl înscrie în seria de atentate, dar existau două chestiuni pe care voiau să le clarifice. Avea informaţia că Ida frecventa hotelul Hyatt. Ştiam ce

însemnau aceste insinuări, aşa că n-am răspuns şi i-am aşteptat să continue. Ida fusese la acel hotel de câteva ori la sfârşitul anului trecut şi, la fel, şi în ianuarie. Nu ştiaţi despre asta? Mă aflam încă în Argentina, atunci. Da, asta ştiau, dar ea, ea nu pomenise nimic despre aceste întâlniri? Nu mie, în orice caz. Credem că se caza la hotel, atunci când urma să ia avionul de pe aeroportul din Newark. Despre asta voiaţi să-mi vorbiţi? Nu. În seara accidentului, nu v-aţi dus după profesoara Brown să staţi de vorbă cu ea pe culoar? Secretara, de la biroul ei, ne văzuse stând de vorbă. Nu, n-a fost nimic, fuseserăm la o şedinţă şi, când am ieşit, ea era într-adevăr pe culoar, şi avea cu ea corespondenţa pe care o ridicase din secretariat. Aţi obţinut lista corespondenţei sosite în ziua aceea? Aici noi punem întrebările, mi-a spus Menéndez cu voce joasă, aproape şoptită. Perfect, am zis eu, iertaţi-mă, dar trebuie să-mi continui lucrul. Desigur, cum să nu, a zis O'Connor, şi, înainte de a-şi lua rămas-bun, mi-a recomandat să merg totuşi la un control pentru tulburările mele, o analiză de rutină e oricând de folos. Ne-am despărţit şi s-au îndepărtat de-a lungul culoarului ca doi lucrători la pompe funebre. A fost foarte ciudat, am avut senzaţia că au vrut să mă informeze că aflaseră despre vizitele la hotel. Asta să fi fost? Dar de ce mergea ea la Hyatt şi înainte de a fi apărut eu în peisaj? Atunci am înţeles cum poliţia sădea îndoiala şi obsesiile în mintea unui inculpat. Să fi fost adevărat că mersese şi înainte, noaptea, singură, la Hyatt? Sau doar îmi spuneau cu asta că sunt la curent cu întâlnirile noastre? Devenisem din nou neliniştit, şi, înainte de a mă duce acasă, am mai dat vreo două ture cu maşina ca să mă calmez, mă linişteşte condusul maşinii, aşa că am ieşit spre Philadelphia, însă fără să o iau pe autostradă. Am condus pe nişte drumuri lăturalnice, printre păduri şi case de ţară. La radio erau cântece de Bob Dylan. În Lawrenceville, un sat

de pe traseu, am coborât să mănânc ceva şi apoi am pornit din nou către casă, de data asta prin Nassau Street. Când am intrat pe Markham Road, am văzut că la mine erau luminile aprinse. Am parcat în faţa garajului şi am intrat pe uşa din spate. Fusese încuiată. Ca şi uşa din faţă. Să fi uitat luminile aprinse? Sau chiar intrase cineva în casă? Totul părea să fie în regulă, cu excepţia unei oarecare dezordini în notele mele de curs. Carnetele mele de însemnări erau deschise, pe birou.

Nu era nimic compromiţător în ele, numele erau iniţiale şi locurile, altele decât în realitate. Scriu în carnetele astea de câţiva ani şi am încercat întotdeauna să fac în aşa fel încât numai eu să le pot descifra, dar oare cum citeşte un poliţist asta? Era ridicol să cred că FBI-ul n-avea altceva mai bun de făcut decât să se ocupe cu cititul printre rânduri. Fuseseră ei, totuşi? Am trecut în revistă toate încăperile, totul era în regulă. Sigur, asta era o dovadă că intraseră clandestin. Luaseră ceva? În biblioteca lui Hubert, pe masă, era un număr din *Partisan Review*, din 1988, deschis la un eseu de Martin Jay, „The Fictional Terrorist". Uitasem eu revista acolo? Am început să mă îngrijorez. Trebuia să aflu ce era cu mine.

Am hotărât să-l sun pe Ralph Parker, detectivul pe care-l cunoscusem prin Elizabeth. Mi-a răspuns secretara de la Ace Agency. Sunt Emilio Renzi, am zis, un prieten de-al lui Miss Wustrin. Voiam o întâlnire cu Mister Parker. Percepe trei sute de dolari pe consultaţie, mi-a răspuns fata, fie că ia sau nu cazul. Dacă ancheta continuă, cei trei sute de dolari se scad din onorariu. Costul pe zi depindea de natura anchetei. Mi-a stabilit o întrevedere cu Parker pentru săptămâna ce urma.

Capitolul şase

1

Parker m-a primit în birou de parcă nu ne-am fi cunoscut sau ar fi uitat că ne cunoscuserăm; ca întâlnirea să aibă un aer şi mai profesionist, o secretară blondă nota tot ce discutam. Fata se numea Ginger şi purta aparat dentar, ceea ce o făcea să arate ca o *teenager* proaspăt absolventă de *High School*. Mi-a oferit o ceaşcă de ceai verde şi nişte biscuiți cu ghimbir cu gust de pipi de pisică. De pe computerul lui Ginger se auzea sitarul marelui Ravi Shankar; eram ca-n India, deşi pe fereastră răzbăteau sirenele poliției şi zgomotul înfumurat al New Yorkului. Le-am făcut un rezumat al poveştii; eram preocupat; o colegă din departament, profesoara Ida Brown, murise într-un accident straniu şi eram convins că sunt urmărit de FBI:

— Cred că mi-au intrat în casă, în lipsa mea.

— Normal, doar nu erau să intre când eraţi acolo, a zis Parker, iar secretara a salutat gluma şefului cu o tuse seacă.

FBI-ul făcea adesea percheziții nocturne fără mandat judecătoresc. Nu aveam de ce să mă alarmez, se putea să fi fost doar o inspecție de rutină în casele tuturor celor care avuseseră vreo legătură cu Ida Brown.

Din câte se ştia, FBI cerceta într-adevăr seria de atentate din diverse universități din țară. Începuseră de mai multă vreme, însă abia acum reuşeau să pună cap la cap fapte aparent disparate. Ce legătură exista, de fapt, între atentate? Nu se ştia încă. Ida putea aparține acestei serii, iar FBI lăsase o portiță deschisă, în caz că vreo pasăre se prindea în laț. Era posibil să creadă că a fost un atentat, dar şi că ea murise manevrând o bombă. Nu excludeau nici o ipoteză. Parker mi-a cerut mai multe detalii; orice i-ar fi putut fi de folos în anchetă, chiar şi cele mai neînsemnate date. Când am început să povestesc, i-a cerut secretarei să

ne lase singuri şi a început să-şi noteze ce-i spuneam. I-am făcut un rezumat al situației, începând cu sosirea mea, în ianuarie, şi i-am spus şi că primisem, la fel ca toți ceilalți profesori de la catedră, vizita de rutină din partea poliției ca să obțină mai multe informații. Însă, ieri, inspectorul O'Connor de la poliția din Trenton şi un fel de agent FBI hispanic mă aşteptaseră la ieşirea de la curs, iar când sosisem acasă, găsisem indicii cum că mi se umblase prin hârtii. Părea să-l intereseze doar figura agentului hispanic. Mi-a mai solicitat nişte informații, i-am spus că agentul aproape că nu vorbise, în schimb ascultase conversația mea cu O'Connor. Şi, la sfârşit, îmi atrăsese atenția că ei erau cei care puneau întrebările. Parker şi-a mai notat vreo două chestiuni în agendă, apoi mi-a făcut, la rându-i, un rezumat al situației.

Poliția era dezorientată, nu ştia dacă atentatele aveau vreo legătură unele cu celelalte sau era pur şi simplu vorba despre o coincidență. În general, victimele atentatelor erau *scholars* de prestigiu, cercetători specializați în biologie moleculară sau în logică matematică. Ida nu părea să aparțină acestui tip de *target.* Dar..., nu se ştie niciodată, a conchis. Se putea să fi fost opera unui nebun sau pură întâmplare.

Parker avea să solicite acces la dosarele FBI. Trebuia ca ei să-i semneze o autorizație. A ținut să-mi clarifice faptul că fără colaborarea forțelor de securitate, munca sa nu exista. Există două State Unite, a spus Parker. Unele vizibile, o țară în care el este un cetățean care votează, republica democratică a părinților fondatori. Şi o alta, subterană, cu o putere centrală fără control, care lichidează tot ce pune în pericol securitatea națională. Cu această putere ascunsă trebuia el să negocieze şi să conlucreze ca să nu fie strivit ca un gândac. Ştiau că se ocupă de cazul soldaților de culoare ucişi în Irak, dar nu le păsa: armata era altă lume, ei erau

băieții de la afaceri interne. Eu vin din Argentina, i-am spus, ştiu cum stă treaba. Jumătate din populație lucrează pentru serviciile de informații, iar cealaltă jumătate este supravegheată de către servicii.

Parker urma să obțină autorizația de a citi transcrierile conversațiilor telefonice şi alte informații clasificate, precum şi informația de la dosar, dar eu trebuia să-i spun de ce eram atât de interesat de povestea asta şi de ce îl angajam.

Mi-era limpede că nu-i puteam explica. Mă obsedase această femeie şi din pricina obsesiei ajunsesem să recurg la un detectiv particular. I-am spus, fără să intru în detalii, că Ida mi-era prietenă, o intelectuală recunoscută, era prestigiul ei în joc, administrația universității se spălase pe mâini, iar mie nu-mi era totuna dacă murise într-un stupid accident de trafic sau nu.

— Nu-i totuna din ce motiv? Pentru curriculum-ul profesoarei?

M-a privit ironic. Voia să afle mai multe.

— Am avut o aventură cu ea, dar am ascuns acest lucru poliției.

A, bine atunci, şi îşi mai notă ceva în agendă. Ştiu şi ei asta, evident. Era căsătorită? Nu, nu era căsătorită. Mai ştie vreun coleg despre asta? Nu cred. Şi de ce ascunsesem povestea? Ea nu a vrut să se ştie şi i-am respectat alegerea.

— Oh là là – a făcut el, amuzat.

Deodată, am înțeles că Parker era tipicul ex-polițist nord-american, dezghețat, cinic şi patriot. Mai era şi altceva ce-ar trebui să ştie? a întrebat, aşa că m-am purtat cu prudență, fără să intru în exces de amănunte sau de ipoteze.

— Au vorbit şi cu doctorul meu de la Buenos Aires, i-am zis, şi asta a părut să-l surprindă.

Avea să cerceteze, să se vadă cu vreunul dintre contactele lui. Voia doar să mă prevină că i se va permite să cerceteze numai dosarele moarte, adică pe acelea în care nu existau

informații de la martori în curs (adică în viață). Nu vor ca informația să devină potențială sursă de şantaj.

Făceau cercetări serioase, după cum susținea Parker. Hispanicul, John Menéndez, era şeful de la Investigații Speciale, director al Unității de Analiză Comportamentală din FBI. Era un as, cel mai bun dintre toți, şi numai foarte rar se mobiliza el personal pentru un caz. Pesemne credea că exista o legătură între Ida şi seria de atentate.

În fine, el urma să se ocupe şi avea să mă țină la curent. Nu era nevoie să-i achit nici un avans, prefera să-l plătesc la săptămâna de lucru.

2

Am ieşit din biroul lui la amiază. Îmi dădusem întâlnire cu Elizabeth în Central Park, şi nu la ea acasă, ca şi cum m-aş fi simțit urmărit şi îmi spoream astfel măsurile de siguranță. Fusese o perioadă, în Argentina, când până şi cei mai distrați dintre noi făceam asta, fiindcă teroarea ne obliga să ne imităm urmăritorii şi să acționăm în secret. Ne dădeam întâlnire în locuri deschise de unde puteai fugi cu uşurință, nu aşteptam pe nimeni mai mult de trei minute – dădeai ocol străzii şi te asigurai că n-aveai codiță, nu notai nici un număr de telefon, dacă era posibil luai metroul. N-a folosit la nimic. Cea mai mare operațiune de gherilă urbană din Argentina – atacul asupra arsenalului armatei din Monte Chingolo – a fost condusă de un agent sub acoperire al serviciilor de informații, căruia prietenii îi ziceau Ursul...

Nu mai trăgeam la Leo House, de parcă, dacă schimbam locul, îi păcăleam pe urmăritori. Îi vedeam peste tot, oricine

se oprea la vreo intersecție mă făcea să cred că sunt urmărit. Şi lui Elizabeth îi puseseră întrebări în legătură cu mine. Chestii de rutină. Reacționase vehement când fusese întrebată dacă eu călătorisem în Cuba. Bineînțeles, a spus, la Havana i-au publicat prima carte, dar de-atunci au trecut secole... Cei doi agenți, formali şi amabili, n-au comentat, dar şi-au notat informația. Scriu ca nişte roboți, a zis Elizabeth, de bună seamă folosesc stenografia sau scriu tâmpenii numai ca să se vadă că lucrează serios.

Era genul de femeie care nu se lasă călcată în picioare. Avea un fel de-a vorbi şi de a se îmbrăca din care reieşea limpede cărei clase sociale îi aparține şi locuia într-unul din cartierele cele mai scumpe ale oraşului. Familia ei adoptivă o crescuse în Brooklyn, dar ea intrase la Columbia cu bursă şi asta o ajutase să pătrundă în elita intelectuală newyorkeză. Nu există drum mai lung decât cel din cartierele sărace din Brooklyn spre cenaclurile din Upper Manhattan, mi-a mărturisit, într-o bună zi.

M-am aşezat pe o bancă în parc, să mănânc un *hot dog* şi să arunc firimituri păsărelelor. Eram deja în martie, primăvara se ghicea în aer. Un băiețel de vreo cinci ani s-a oprit lângă mine şi m-a privit. Pe urmă m-a întrebat dacă păsărelelor nu le făcea rău ketchupul. Nu cred, i-am răspuns. Sunt obişnuite cu de toate. Iarna, se hrănesc cu resturi din gunoiul adunat lângă şinele de metrou. Asta l-a făcut să râdă. Muci? a întrebat. Gumă de mestecat? Nu, gumă nu, pot să se lipească şi ele. A râs. L-am întrebat dacă nu voia puțin cârnat. Mi-a mulțumit foarte politicos şi mi-a spus că nu avea voie să accepte mâncare de la necunoscuți. Tatăl lui avea să-l ducă la bunica, iar ea avea să-i dea să mănânce pe săturate. Şi eu dau de mâncare la păsărele, a zis el. Părea foarte timid. A făcut o pauză şi pe urmă m-a privit dus pe gânduri. Eu pe dumneavoastră vă cunosc, a spus, sunteți prieten cu mama.

Era Jimmy Archer, fiul lui Elizabeth, dar eu nu-l văzusem niciodată. Eu sunt Emilio, i-am spus. Da, ştiu, mi-a răspuns. Ar putea să arunce şi el nişte firimituri păsărelelor, dar numai să n-aibă ketchup pe ele. I-am rupt o bucată de pâine şi a aruncat firimituri cu o mişcare în care desena cercuri din ce în ce mai ample. Imediat au început să zburătăcească o mulțime de păsări, care se băteau pe bucățelele de pâine.

O să se omoare? m-a întrebat cu vocea lui subțire. Nu, se joacă doar. Şi-atunci de ce apăreau pui morți în balcon? Pentru că adormeau şi căzeau din copaci. S-a mai uitat la luptă, meditativ. După părerea lui, corbii erau păsări asasine. Corbii? A dat din cap că da. Era destul de speriat că, într-o noapte, s-ar putea trezi cu un corb în cameră. Fiindcă nu-i poți vedea. Pe urmă a scos ca prin minune o minge de baseball din jachetă şi am început să ne jucăm. Eu rămăsesem aşezat: asta era poziția mea de catcher. S-a îndepărtat şi mi-a aruncat cu efect o minge foarte rapidă. I-am parat-o şi s-a aşezat din nou în poziție, cu un picior ridicat şi strângând mingea cu ambele palme, aproape de obraz, înainte de a lansa un nou tir.

În momentul acela, şi-a făcut apariția un bărbat robust, cu figură prelungă, venind spre noi de pe una dintre aleile parcului. Părea o replică gigantică a lui Jimmy şi avea aceeaşi expresie neliniştită pe chip. Fuma o țigară de culoare cafenie şi avea părul cărunt, strâns într-o coadă prinsă cu elastic. Ca şi cum s-ar fi înțeles asupra orei, şi-a făcut apariția şi Elizabeth. Bărbatul părea să n-o fi văzut şi i s-a adresat copilului.

— Am întârziat din cauza traficului, Jimmy, iartă-mă, a spus, iar scuza a sunat ca o amenințare.

— Nu-i nimic (*It's... ok*), a răspuns băiatul cu o pauză scurtă şi temătoare în răspunsul scâncit.

Bărbatul cu coadă s-a uitat la Elizabeth.

— De mine-i e frică, dar cu un necunoscut din parc stă de vorbă.

— Nu-i un necunoscut, l-a lămurit ea, şi amândoi s-au îndepărtat spre copaci, vorbindu-şi răstit.

M-am ridicat şi m-am întors cu spatele, până ce au încheiat cearta. Băiatul se uita în jos cu un aer obosit şi pe urmă l-am văzut că se îndreaptă către taică-său. Din când în când, întorcea capul şi se uita la mine.

Elizabeth s-a aşezat pe bancă lângă mine. Era fostul ei soţ, tatăl băiatului. Trăiseră mulţi ani împreună, nu era un scriitor perfect, dar avea succes. Când l-am cunoscut purta mustăţi mari, ca de mexican, a adăugat. Ar fi trebuit să n-am încredere în el, făcea pe corectul, dar de fapt poza tot timpul.

Ne-am întors, plimbându-ne prin parc, şi i-am relatat întâlnirea cu Parker. I s-a părut că n-aveam de ce să-mi fac griji. Toţi locuitorii New Yorkului primesc vizite de felul ăsta de la FBI (cu excepţia negrilor). Pe negri nu-i vizitează, îi omoară direct sau îi trimit la puşcărie, a mai spus... dacă i-ar ancheta, s-ar simţi mai liniştiţi.

Am ajuns la ea acasă şi am rămas acolo câteva zile. După convieţuirea cu scriitorul imperfect, Elizabeth devenise expertă în imperfecţiuni. Avea în plan să publice o antologie de povestiri clasice de mari autori, editate şi revizuite. Făcuse deja o listă de defecte din diferite capodopere: *Asasinii*, de Hemingway (mult prea explicit sfârşitul cu suedezul); *O zi desăvârşită pentru peştii-bananã*, de Salinger (există o schimbare nejustificată de perspectivă); *Semne şi simboluri*, de Vladimir Nabokov (cea de-a doua convorbire telefonică e redundantă); *Forma spadei*, de Borges (finalul, cu explicaţia lui Moon, era în plus). În ceea ce priveşte cartea pe care-o publicasem eu, ar fi scos din ediţia americană toate povestirile cu excepţia *Bijutierului* (şi pe această povestire ar fi legat-o de cea a fetei şi a tatălui ei

care scăpaseră de poliție pierzându-şi urma pe drumurile patriei).

Spre seară, când Elizabeth mergea la birou, eu mă făceam comod la Public Library de pe strada 42. Ceream cărți de secol XX şi reviste vechi, deschideam carnetul de notițe şi încercam să uit de gândurile care mă apăsau, în timp ce liniştea şi lumina lămpii în formă de lalea verde din sală îmi ofereau consolare şi îmi risipeau – ca de atâtea alte ori, pe parcursul vieții mele – angoasele prezentului.

În pampas, Hudson cunoscuse un bărbat ursuz, care locuia singur într-o casă din mijlocul câmpului pustiu: era englez de origine, dar venise de foarte tânăr în America de Sud, „se obişnuise cu viața semisălbatică de gaucho şi îşi însuşise toate noțiunile specifice, dintre care cea mai importantă era aceea că viața nu e mare lucru". „Şi ce dacă?" zic țăranii şi ridică din umeri, atunci când li se aduce la cunoştință că le-a murit vreun prieten. „Mor atât de mulți cai frumoşi!"

3

La vreo două zile după asta – în vinerea aceleiaşi săptămâni – m-am întâlnit din nou cu Parker. Punctul comun al atentatelor era o scrisoare-bombă adresată unor *scholars* şi cercetători din lumea ştiințifică şi universitară. După caracteristicile atacurilor şi după locurile în care se petrecuseră, era greu de spus dacă fuseseră executate de un singur om. FBI presupunea că ar fi existat un grup de anarhişti, poate chiar o celulă eco-teroristă. Nu credeau însă ca şi cazul Idei să se fi înscris în această serie, deşi moartea

ei fusese destul de dubioasă. Doar dacă nu cumva, au adăugat, făcea şi ea parte din grup şi a murit activând bomba pe care voia să o transporte. Toate bombele folosite de ei aveau o plăcuţă metalică pe care erau inscripţionate literele *FC*. Căutaseră fără nici un rezultat nume sau iniţiale asemănătoare în ateliere, fabrici, fierării. Bombele erau artizanale, făcute din materiale reciclabile, a căror proveniență era foarte greu de depistat, de aceea îl botezaseră pe presupusul autor Mr. Recycler. Nu găsiseră la locul nici unuia dintre atentate vreo amprentă sau alte urme care să le fi putut permite să progreseze în stabilirea identităţii autorului. Pachetele erau întotdeauna legate cu acelaşi tip de sfoară, o împletitură de fibre vegetale îmbrăcată în nichel, dar nu-i putuseră depista originea, credeau că era fabricată de însuşi Mr. Recycler. Toate coletele aveau lipite un timbru de un dolar cu figura lui Eugene O'Neill. Îmi spunea ceva chestia asta? O'Neill, da, fusese pe jumătate anarhist, petrecuse o bună bucată de timp în Argentina, la începutul secolului, locuise în Berisso, un cartier muncitoresc în apropiere de La Plata. Toată povestea asta era ciudată. E foarte ciudat, a zis şi Parker. Atentatele fuseseră identice, o scrisoare-bombă trimisă unei figuri din mediul ştiinţific; toate erau fabricate artizanal, din resturi de materiale sau rebuturi industriale şi toate purtau timbrul cu Eugene O'Neill. Doar ţintele, repetiţia aceluiaşi model de timbru şi plăcuţa cu iniţialele *FC* te trimiteau cu gândul la atentate în serie. Menéndez încerca să descifreze ceva din probele fizice culese de printre resturile exploziilor. Nu existau amprente, nici urme clare şi, la început, a presupus că suspectul ar putea fi un mecanic de avioane care le asambla într-o magazie în fundul grădinii. Modul sofisticat în care alesese aliaje metalice asemănătoare cu cele folosite în aviaţie l-a făcut pe agentul FBI să ordone

percheziții în hangare, în fabrici de avioane, în cimitire de materiale aeronautice, însă fără nici un rezultat.

Își închipuiau că era vorba de o celulă de vreo cinci-șase membri; nu făcuseră nici o declarație oficială în acest sens, iar ritmul atentatelor era foarte neregulat. Toată lumea credea că ar fi vorba de un grup, în afară de Menéndez, care opina că era vorba despre un singur individ. Motiv pentru care începuse să ancheteze tot soiul de criminali în serie de prin toate închisorile federale, în speranța că va detecta un punct comun, o logică a acțiunilor pe care le investiga. N-a obținut prea mult din întrevederile avute: în esență, mai toți acționau în virtutea unor impulsuri pe care nu și le puteau controla și care îi făceau să-și pândească victimele în parcuri, în colegii, în băi publice. De regulă, „serialii" (cum îi numeau) obișnuiau să-și întețească ritmul vânătorilor și să pretindă compensații uriașe sau ridicole în schimbul încetării crimelor și, tot ca o regulă, reveneau asupra crimei, adică o repetau atât de fidel, că aproape se putea ghici locul unde urma să comită o nouă crimă.

Nu era de părere că ar fi fost vorba de o grupare sau de o celulă, pentru că, zicea el, mai devreme sau mai târziu, orice grup se dezintegrează și generează delatori, plus că aveau polițiști infiltrați în mai toate sectele clandestine. Menéndez însuși lucrase sub acoperire într-un grup mexican de traficanți de narcotice din Tijuana, pe vremea când era încă student de Științe Politice, la Institutul Hoover pentru Război, Revoluție și Pace de la Stanford, California. El se mișca între două lumi, era *chicano*, mexican după tată și american după mamă, și stăpânea bine arta de a trece de la o realitate la alta.

Am coborât cu Parker să bem ceva la barul din fața Washington Square, localul devenise pentru el o anexă a propriului birou și adesea își primea clienții acolo. S-a

salutat cu toată lumea de cum a intrat şi pe urmă a început să discute cu barmanul despre rezultatul play-off-urilor din baschet. Amândoi erau fani Knicks, dar, când era vorba de pariuri, uitau de preferinţe. În anul respectiv, cei de la Bulls, ai lui Michael Jordan, intraseră în finale, aşa că a paria pe ei era ca şi când ai fi ştiut numerele de la loto înainte de tragerea la sorţi. Şi, cu toate astea, Parker a pariat 500 de dolari contra echipei din Chicago (adică o cotă de 30 la 1) şi în favoarea celor de la Philadelphia 76ers.

Ne-am aşezat la o masă lângă fereastra care dădea spre Washington Square. În piaţeta centrală, o femeie cu megafon ţinea predici despre necesitatea de a renunţa la droguri şi la alcool unui grup de tineri vagabonzi, făcând, în acelaşi timp, reclamă la un tonic antidrog pe care-l numise Soul Coke.

Sportul e principala industrie a acestei ţări, a zis Parker, iar Jordan, care revenise în NBA după câteva luni de absenţă, e mai puternic decât General Motors. Pentru Parker, însă, adevăraţii săi idoli sportivi erau cei din cursele de automobilism. Câştigă enorm pentru că e un risc perpetuu. Şi publicul merge la curse, la Indianapolis sau la Daytona, ca să vadă accidentele. A rămas un timp pe gânduri, ca şi când şi-ar fi dorit şi el să aibă o astfel de viaţă. Când intri într-o maşină dintr-alea, habar n-ai dacă după câteva ore mai ieşi din ea viu sau făcut terci.

Lui Parker i s-a adus un suc de portocale, iar mie un whisky; şi, pe urmă, nişte alune şi chipsuri. Din acel moment, ca şi când i-ar fi furnizat unui soţ informaţii despre soţia infidelă pe care fusese pus să o urmărească, Parker a început să-mi facă sumarul informaţiilor pe care le găsise în dosarele FBI în legătură cu Ida. Nu avea obiceiuri stabile şi, tocmai din cauza asta, celui care-ar fi voit să o omoare, i-ar fi fost foarte greu. Mergea des pe jos de-acasă până la universitate, luând-o pe Prospect Avenue. Uneori

venea cu maşina, alteori aştepta *shuttle*-ul universităţii la intersecţia străzii Nassau cu Harrison Avenue. Avea întotdeauna la ea sacul de gunoi, pe care-l arunca în containerul din parcarea casei sale din cartierul profesorilor; câteodată, punea sacul de gunoi în maşină şi-l arunca la pubelele de lângă stadionul de fotbal. Lor le era foarte clar că sacul de gunoi constituia un punct de plecare în anchetă, întotdeauna găseai ceva: agende, reţete pentru medicamente, notiţe de mână. Dacă mă interesa, Parker ar fi putut să-mi ofere o listă a drogurilor pe care le lua Ida, legale sau ilegale. O listă a convorbirilor ei telefonice. O selecţie a e-mailurilor personale, o alta cu locurile pe care le vizita mai des. Atunci când mergea pe jos, o lua pe bulevard până la intrarea în campus dinspre Washington Road şi pe urmă mergea la bibliotecă (întotdeauna, în fiecare dimineaţă) şi rămânea acolo ore bune, fie documentându-se, fie pregătindu-şi cursurile. După-amiaza, mergea la birou. Îşi folosise fondul de pensie ca să-şi cumpere un apartament în Village. Participase la un congres în China şi avusese întâlniri în particular cu profesori şi cu studenţi la filozofie ai Universităţii din Beijing. FBI avea şi un rezumat al conversaţiilor purtate cu aceştia. Avea obiceiuri sexuale nu tocmai recomandabile, frecventa aşa-numitele *dark rooms*, cluburile de *swingers* şi localurile S/M. Aveau deci desfăşurătorul vieţii Idei, ca şi când i-ar fi făcut o radiografie. Oare despre toţi cetăţenii aveau informaţii de genul ăsta? Nu erau chiar informaţii complete, că la raze X se vede doar scheletul. Ida nu putuse merge în Cuba, fiindcă nu-i permisese Departamentul de Stat. Uneori mânca la cantina universităţii un sandvici cu pui. Aveau şi lista filmelor pe care le închiriase de la videoclub în ultimii doi ani, lista de cărţi împrumutate de la bibliotecă, lista de cumpărături de la supermarket, extrasele bancare. Îi înregistraseră convorbirile telefonice internaţionale şi

faxurile trimise în afara țării. Ştiau că participase la mitinguri pentru pace, pentru dreptul la avort, pentru egalitate rasială, pentru accesul hispanicilor la documente legale, pentru ridicarea embargoului impus Cubei. Făcuse parte din grupuri care manifestaseră împotriva războiului din Irak. În ultimele luni ale anului 1994, se văzuse o dată pe săptămână cu Don D'Amato, la Hotelul Hyatt de pe Route One. Chiar el dezvăluise poliției acest lucru.

Mi-am băut whisky-ul şi am mai cerut unul. Ce gen de gelozie să fie aceea retrospectivă față de o femeie moartă? Şi, pe urmă D'Amato, cu piciorul lui de lemn, cu gusturile lui excentrice... Probabil că îşi sprijinea proteza de perete şi se întindea pe pat cu ciotul piciorului schilodit la vedere... De ce toate aceste informații? Rutină, nimic altceva, a spus Parker. Se numeşte *profile*, însă doar din atât nu se pot intui acțiunile şi deciziile cuiva, e doar un schelet, un cadru, harta unei vieți. Ida fusese tipica studentă rebelă în anii ei de Berkeley, cochetase cu Black Panthers, îi vizitase pe portoricanii Macheteros la închisoare, dar nu existau dovezi că ar fi avut alte activități clandestine. Toate astea constituiau pentru FBI dovada că făcuse parte dintr-un grup anarhist care întreprinsese acțiuni ilegale, a zis Parker. Faptul că nu aveau dovezi putea constitui o dovadă în sine, am zis eu. Teroriştii, mi-a răspuns Parker, au o viață mult mai normală decât toți oamenii ăştia normali care îi cred nişte monştri sângeroşi. Una peste alta, a adăugat, Ida Brown putea fi făptaş sau victimă, iar FBI-ul se purta ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat ca să-l poată prinde pe vinovat sau pe complice. Poate că ea a făcut parte din cercul periferic al organizației teroriste şi a murit manevrând bomba pe care urma să o trimită (poate chiar fără să ştie că înăuntru se afla o bombă). Se poate şi să fi fost un simplu accident, existau dovezi că uneori avea cu ea în maşină un bidon de benzină, fiindcă îi era teamă să nu rămână în

mijlocul şoselei fără combustibil, şi poate că bidonul cu pricina explodase din cauza unei scântei de la sistemul electric al maşinii. Ciudat, nu? Pe podeaua maşinii era plin de cioburi şi FBI-ul pleda mai curând în favoarea ideii de accident. Cercetările cu privire la Ida se aflau în stand-by şi depindeau de datele pe care aveau să le mai culeagă pe măsură ce se strângea laţul în jurul lui Recycler. Dacă laţul avea să se strângă vreodată. FBI-ul cheltuise deja mai bine de două milioane de dolari şi interogase peste cinci mii de persoane. Cei cincizeci-şaizeci de suspecţi, arestaţi cam la întâmplare, fuseseră puşi în libertate după interogatorii „severe". Denunţurile anonime se dovedeau, pe măsură ce erau verificate, fie false, fie calomnioase. Apelurile telefonice care soseau în ziua următoare oricărui atentat, cu intenţia de a-l revendica, proveneau de la dezaxaţi, de la provocatori sau de la tipi puşi pe glume. Iar cei doi sau trei tineri palizi – împătimiţi ai serialelor de televiziune despre cercetători dispăruţi în chip misterios (*The Big Secret*) sau despre asasini care terorizează mici comunităţi urbane (*Twin Peaks*) –, care se declaraseră vinovaţi, nu obţinuseră nici o altă pedeapsă pentru crimele lor închipuite, în afară de trimiterea la secţia de psihiatrie a închisorii federale.

Cercetările ajunseseră într-un punct mort. Aşteptau ca teroriştii să facă următorul pas. Li se părea cu neputinţă ca un grup – sau un individ izolat – să fi rezistat în toţi aceşti ani fără nici un sprijin sau contact la suprafaţă. Poate că asta încercaseră să facă în cazul Idei. Poate că fusese racolată ca să se ocupe de sarcini secundare, iar ea chiar nu ştiuse ce consecinţe putea avea această legătură. I se cerea să ducă un colet la poştă şi ea îl ducea. Menéndez menţinea ordinul de control asupra informaţiilor. FBI-ul dorea o publicitate controlată cu privire la această poveste: existau contrainformaţii şi lansări deliberate de informaţii filtrate, pentru că nu voia să ofere autorilor tocmai notorietatea pe

care aceştia şi-o doreau. (*The FBI had maintained a low profile. It kept secret the fact that it was investigating a serial bomber, reasoning that the less the public knew, the easier its job*.)

În mod normal, acțiuni de genul ăsta au loc doar când țintesc ca ele să aibă repercusiuni în media. Terorismul este propagandă armată, un mijloc de difuzare la fel de bun ca oricare altul, a spus Parker cu un aer obosit, la finalul întâlnirii noastre. Ne-am despărțit şi i-am plătit – „în numerar" – două mii de dolari ca să continue cercetările.

4

Din Penn Station am luat trenul înapoi spre casă, cu o senzație de gol în stomac, de parcă aş fi fost protagonistul unei ficțiuni sentimentale. Îmi cumpărasem o sticluță plată de whisky şi o băgasem într-o pungă de hârtie şi, din când în când, mai luam câte-o înghițitură. Vagonul era pe jumătate gol, era aproape patru după-amiaza, oră la care părea că luau trenul doar muribunzii şi adolescenții care chiuleau de la şcoală şi mergeau la Trenton ca să piardă vremea. Îmi amintesc că am încercat să-mi notez câte ceva din discuția cu Parker, însă starea mea de spirit şi mişcarea trenului au făcut de necitit notițele mele, aşa că acum nu se mai poate descifra nimic din ce-am scris în după-amiaza aceea, zgâlțâit de tren şi pradă lentei acumulări de alcool care-mi modifica şi grafia, şi ideile. „Inteligența nu este un caracter sexual secundar, cum ar spune gimnaştii sau farsorii; dimpotrivă, sexul este subordonat purității spiritului." Puritatea spiritului? Iată ce tâmpenii scriu la

disperare; fraza asta a fost singura pe care am putut s-o reconstitui din cele două pagini şi jumătate cu mâzgăleli de scris epileptic. Pe una din margini, totuşi, era o listă frumos întocmită, pe coloană verticală. „De cumpărat portocale, apă minerală, becuri mici, de mers în Gramercy Park. Picior de lemn, cu părul cănit într-un gri şoarece, poartă bretele!" Cred că m-a furat somnul. Când m-am trezit, în vagon mai rămăseseră doi tinerei cu căştile pe urechi ascultând muzică la walkman şi vorbind la telefoanele mobile, trişti şi pedanţi. Şi, în fond, ce găsise ea la D'Amato? Sau avea aventuri doar cu colegii? Se folosea de ei ca de o curte de cocoşi. Luam foc închipuindu-mi-o, în picioare, în penumbra dormitorului şi uitându-se la trupul gol al lui D'Amato, întins pe pat, cu ciotul şi cicatricele la vedere. Nu-mi puteam scoate din minte imaginea asta. O vedeam în pat, într-una din posturile cele mai triviale, şi pe D'Amato făcând pe fostul soldat ţicnit din pricina războiului, un infirm care dă buzna în camera de hotel. Ce mă deranja cel mai tare era apostroful din numele lui de familie, o tildă inutilă care nu făcea decât să-i accentueze personalitatea exacerbată, de parcă s-ar fi crezut D'Artagnan, când, fizic, era întocmai ca Portos. Mare, imperativ, entuziast. Primise medalia pentru curaj în războiul din Coreea. Lucrase în campania lui Wallace, candidatul stângii americane din anii '50, iar când devenise complicat cu mccarthyismul, se refugiase în mediul universitar. Începuse cu campusul marxist din Minesotta, acolo unde şi scrisese extraordinara sa lucrare despre Melville. Era fiu de italieni. „Primise medalia pentru curaj în războiul din Coreea." Ei, şi ce?

Ce însemna o celulă teroristă în Statele Unite? Poate că pe Ida o furase valul anticapitalismului ei teoretic şi intrase în legătură cu vreun grup anarhist. Cunoşteam destule cazuri asemănătoare în Argentina. Un contact, şedinţe, mărunte sarcini de sprijin. La periferia organizaţiei. Să pui

casa la dispoziție, să garantezi cu semnătura pentru chirie sau să dai adresa ta ca adresă de corespondență. Acțiuni mărunte, de genul recuperării de arme dintr-o casă aflată sub supravegherea poliției, cum făcuse Julia, prima mea soție, când poliția îl asasinase pe Emilio Jáuregui, în timpul unui protest la Buenos Aires. Intri în casă ca şi când ai fi o prietenă de familie şi ieşi cu o grenadă în poşeta de piele. Idei i-au cerut, probabil, să ducă un colet la poştă. Sau poate că mai fusese cineva cu ea în maşină.

Într-o noapte, în La Plata, prin 1963 sau ’64, eram încă student, m-am întors la pensiunea în care locuiam şi, în camera mea, aşezat în semiîntuneric, am dat peste Nacho Uribe. Un coleg de universitate. El era la Filozofie. Făceam parte din „centrul de studenți”, lansaserăm ARI (Agrupación Reformista Independiente), din care făceau parte toți cei care nu erau membri ai partidului comunist (de-asta ne şi intitulaserăm independenți), şi eram reformişti pentru că susțineam reforma universitară. M-a mirat că Nacho mă aştepta. Eram în trecere, mi-a spus, şi am avut chef să te văd. Pe întuneric? Ciudat, în fond, nu eram atât de apropiați, fuseserăm împreună la câte-o adunare, învățaserăm împreună la filozofie antică, schimbaserăm notițe de curs, ne cunoscuserăm la cursul lui D’Agoglia despre *Fenomenologia spiritului* a lui Hegel. Mai băuserăm câte-o cafea împreună, ne salutam la coadă la cantină. Dar cam atât. Şi, acum, deodată, se afla la mine în cameră.

Era iarnă, îşi înfundase capul în gulerul de blană al paltonului. Intrase fiindcă îl căuta poliția, fusese la un protest în Berisso, la ieşirea din uzina frigorifică, iar polițiştii îi împresuraseră. El se fofilase şi se trezise în apropierea casei mele. Putea să rămână la mine peste noapte? Nu voia nici să se întoarcă la el, nici să fie văzut, şi credea că nimănui nu-i va trece prin cap să-l caute aici. Intrase fără să-l vadă nimeni, uşa de la intrare era mereu deschisă, iar

camera mea se găsea sus, la capătul scării. Se aşezase în întuneric, îmbrăcat în jeanşi şi tricou, de parcă ar fi fost altcineva, diferit de tânărul îngrijit, care venea la cursuri în costum şi cravată. Am stat toată noaptea de vorbă, bând mate. Omorâse un poliţist. De ce-mi spusese asta? A pus pe masă, învelit în flanelă, un pistol Ballester Molina. Văzuse mai devreme, la gară, poliţişti în civil, genul serviciilor secrete. Mersese de-a lungul stadionului celor de la Gimnasia ca să se piardă în mulţime; în vinerea cu pricina Gimnasia jucase cu River şi ideea lui fusese să se amestece printre suporteri, numai că şi stadionul era supravegheat. Avea nevoie ca eu să dau un telefon şi să spun că Santiaguito era bine şi că fusese externat din spital. Preferabil de la un telefon public. Am coborât, m-am dus până la benzinăria din strada 2 şi am sunat la numărul pe care mi-l dăduse, dar nu mi-a răspuns nimeni. Am cumpărat nişte felii de şuncă şi ceva pâine şi m-am întors la pensiune. Când îşi aprindea ţigara îi tremurau mâinile. Ştii, era un negrotei din Chaco, poliţistul, din Corrientes, ştii genul. Un răcan, se pierduse de formaţie şi Nacho se năpustise asupra lui pe o fundătură. Nu era înarmat, era din trupele anti-manifestanţi, n-avea decât scutul de aluminiu. Şi eu, eu ce era să fac, s-a întrebat Nacho, că eram care pe care. Într-un târziu, spre dimineaţă, a plecat, voia să meargă pe jos până în Los Hornos şi să iasă pe acolo. M-a rugat să-i păstrez „ăla”, revolverul înfăşurat în flanelă galbenă. Îşi închipuia că pe lumină nu i se poate întâmpla nimic. După un timp, a apărut o fată, în mod vizibil deghizată, cu o perucă blondă şi ochelari de soare foarte închişi la culoare, a spus că vine din partea lui Nacho şi a recuperat arma. Asta însemna treabă de periferia organizaţiei. Să faci parte din serviciile de logistică. Înfiinţaseră FAL, unul dintre primele grupuri armate, şi, nu după mult timp, atacaseră prin surprindere detaşamentul

de poliție din Campo de Mayo. Nu l-am mai revăzut de atunci, dar am aflat, la vreo cincisprezece ani după aceea, că fusese sechestrat şi asasinat de regimul militar.

Capitolul şapte

Înfruntarea dintre Ida, pe atunci doctorandă la Berkeley, şi Paul de Man rămăsese legendară. Ea intervenise în conferința maestrului, cu precizia unui *serial killer*, ca să-i demonstreze că lectura pe care i-o făcea el lui Conrad era superficială şi că alesese prost citatele. Amfiteatrul din Wheeler Hall era arhiplin când tânăra infatuată se ridicase şi-i vorbise acelui guru european cu o bucurie plină de aroganță şi dispreț lucid. Se aşternuse o linişte euforică. Nimic nu e mai violent şi mai brutal decât ciocnirea dintre figurile universitare în ascensiune şi profesorii consacrați: sunt confruntări fără nici o regulă, întotdeauna pe viață şi pe moarte. De Man nu şi-a revenit niciodată şi tocmai slăbiciunea din atitudinea lui a făcut posibil ca, după o vreme, un obscur istoric al celui de-Al Doilea Război Mondial să scoată la lumină nişte articole dintr-un ziar belgian, din anii patruzeci, care dovedeau că fusese antisemit.

„Domnule Doctor de Man”, i se adresase Ida – iar felul în care pronunța făcea să sune a Doktor Del Mal, „teza dumneavoastră despre ironia din roman este depolitizantă şi pe lângă subiect.”

Totul cu un surâs larg şi, după cum relataseră cei prezenți, într-un sari indian care lăsa să se vadă că nu purta nimic pe dedesubt. Întunecimea pubisului, moale şi catifelată şi incredibil de densă, provoca instantaneu

asocierea cu titlul romanului lui Conrad care iscase controversa.

Îl umilise, iar grupul de snobi şi de tineri *scholars*, toţi adoratori ai lui de Man şi ai lui Derrida, o detestau de moarte şi nu aveau să i-o ierte niciodată. De fapt, prima ei lucrare de după cea de doctorat fusese scrisă în ghetoul radical al Universităţii California din San Diego, unde se afla şi Marcuse şi unde predau Joe Sommers şi Fredric Jameson.

Poate că Ida murise manevrând o bombă. Sau transportând-o. Dacă era să mă iau după Parker, anchetatorii aveau un inventar al călătoriilor făcute de Ida în ultimii trei ani. Fusese în Iowa, în Colorado. Fusese şi în Idaho, fusese şi la Chicago. Menéndez pornea de la premisa că era vorba despre un singur terorist care executase seria dementă de atentate, dar nu elimina posibilitatea ca el să fi fost ajutat de cineva. Excludeau posibilitatea ca autorul să fi fost femeie? Parker s-a uitat la mine şi a sorbit un strop din sucul de portocale. Detectivul abstinent. Nu există nici măcar un singur caz, în toată istoria crimei, în care o femeie să fi fost *serial killer*, mi-a spus. Nu cumva eu gândeam aşa din cauza tiparelor ţării mele şi pe baza amintirilor pe care le aveam despre lupta armată de-acolo? Fete care intrau şi ieşeau din clandestinitate, se deplasau pe ascuns prin oraş cu arme asupra lor şi pe urmă se întorceau acasă şi îşi vedeau de viaţa de zi cu zi. În fond, pentru mine Ida era o necunoscută, şi atunci de ce-o simţeam ca fiindu-mi atât de apropiată? Poate că o născocisem, aşa cum făcusem de-atâtea ori înainte, ca apoi să fiu dezamăgit. Întrebări de genul ăsta îmi dădeau târcoale în timp ce mă plimbam pe străzi fără nici o ţintă. Ajunsesem în dreptul unei zone cu mulţi arbori, aproape de liziera pădurii, şi-am văzut, într-o piaţetă, o femeie care vorbea cu un pisoi cocoţat într-un copac; pisoiul se uita la femeie de sus şi continua să-şi

lingă, netulburat, lăbuțele. Femeia încerca să-l convingă să coboare. „Nu vreau să ducă o viață de animal de pripas”, a spus ea. Era o doamnă în vârstă, cu o înfățișare ușor dementă, cum au adesea femeile care îngrijesc de pisici maidaneze. Mi-a povestit că pisica-mamă se adăpostise în scorbura care se zărea undeva mai sus, pe trunchiul copacului, și își dusese acolo toți puii, mai puțin pe el, pe care, din nu se știe ce motiv, îl abandonase.

Când m-am întors din plimbare, femeia nu mai era, dar pisoiul stătea tot în copac. Gri-pătat, cu ochii galbeni. La supermarketul cu produse organice am găsit niște carne tocată și puțin lapte. Pisoiul, la vederea hranei, s-a dat jos din copac și l-am luat cu mine acasă. S-a instalat imediat în curte, la soare, și a început să pândească păsărelele care zburau pe deasupra gardului viu. Se uita fix undeva în aer, absent, ca și când ar fi surprins ceva ce numai el vedea (*Căutările unui pisoi*). S-a adaptat repede, își marcase teritoriul în salonul vitrat din fundul casei, se plimba de colo-colo prin toată casa, urca în pod, iar dacă citeam, venea lângă mine și începea să toarcă. Îi plăcea să se uite la televizor și rămânea cu privirea pironită pe ecran chiar și când aparatul nu era pornit, de parcă ar fi așteptat să apară din nou imaginile acelea îndepărtate. Îi făcusem culcuș într-o cutie de pantofi, nu-i plăcea lumina electrică. Veterinarul mi-a spus că era sănătos, că aveam un pisoi pentru încă o bună parte din viață. Era foarte afectuos, mergea peste tot după mine, ba chiar se uita în tavan cu o emoție foarte specială.

Când plecam la New York o rugam pe Nina să-l aibă în grijă. Mă atașasem de el. Părea că mă recunoaște ori de câte ori mă întorceam acasă. Se instala imediat în fotoliu, ca și când ar fi așteptat să mă așez să citesc. O prietenă englezoaică îmi povestise odată că o pisică te poate ajuta să te concentrezi; se urcă pe masa ta de lucru, se întinde și

închide ochii. Şi, fără să-ţi dai seama, preiei şi tu seninătatea animalului. Nu era însă cazul la mine, eu îi transmiteam pisoiului toate stările mele de spirit şi, uneori, o zbughea de parcă ar fi văzut o stafie şi îl găseam după o vreme, pitit sub dulapul din bucătărie.

Când evoc zilele acelea, le văd foarte limpede, împărţite pe spaţii largi de lumină întretăiate de fante înguste de întuneric: cele luminoase ţin de liniştea bibliotecii unde îmi petrecusem zile întregi printre cărţi, uitând de toate, dar întrerupte de umbra Idei, de obsesia pentru ea şi pentru trecutul ei pulsând în aer, asemenea urmelor lăsate asupra Ninei de o Rusie înstrăinată, cu momentele ei de glorie şi de suferinţă.

La căderea nopţii, ieşeam şi dădeam o tură cu maşina. Conduceam pe Prospect Avenue până pe Washington Avenue şi pe urmă intram pe ruta principală spre Trenton, treceam de hotelul Hyatt şi continuam către suburbiile oraşului, cu aerul lor devastat, cu atâţia homeless bătând străzile, printre focuri de tabără şi clădiri părăsite. Cartierele sărace se aflau în apropierea centrului administrativ al oraşului şi erau ca un coşmar, zona în care se vedea realitatea aşa cum era de fapt. Cartiere mizere, clădiri pe jumătate părăsite, fabrici închise, bulevarde ţinute sub observaţie de patrule de poliţie care se deplasau încet pe carosabilele pline de gunoaie, cu bărbaţi bătrâni şi femei foarte tinere şezând pe treptele de la intrare ale caselor.

Mi se întâmpla relativ frecvent să parchez maşina pe o stradă laterală şi să caut un bar unde să mă aşez chiar la tejghea. În spate de tot, doi-trei tineri îmbrăcaţi în negru, cu creastă galbenă, jucau biliard. Dintr-un tonomat răzbăteau acordurile unei cumbia. Toată lumea vorbea spaniolă, cu accent mexican sau portorican. O fată cu o bluză roşie a ieşit la dans cu un băiat înalt, cu gâtul şi o parte din faţă tatuate. Cu cât îmi era mai rău pe dinăuntru, cu-atât mă

izolam şi mai mult, ca şi când aş fi ajuns să mă distanţez de tot ce nu avea legătură cu amintirile despre ea. Să fi fost şi ea implicată? Tensiunea unei vieţi segmentate, cu acţiuni care se repetau în serii discontinue. Ce ascundea? Ce se găsea în spatele tuturor acestor lucruri? Menéndez aflase despre viaţa ei clandestină, despre deghizările şi întâlnirile ei nocturne, dar oare mai ştia şi altceva? Cum altfel să-mi fi explicat de ce venise să mă interogheze el, personal? Se ţinuse deoparte, lângă culoar, îşi consulta notiţele şi vorbea cu O'Connor. Profesor Brown v-a povestit vreodată ceva despre anii ei de studenţie la Berkeley? M-a luat prin surprindere. Nu-mi povestise nimic referitor la asta. Poate că era un *bluff*, un ghiont ca să mă vadă doborât şi să vadă dacă ştiam într-adevăr ceva. Parker era de părere că anii de la Berkeley ai Idei fuseseră aidoma anilor oricărui student radical de pe atunci. Marşuri pentru pace, discursuri incendiare, lungi ore de contraziceri în întâlniri interminabile. FBI-ul era pe urmele contactelor Idei din perioada aceea. Aveau o listă cu toţi cei pe care îi frecventase. Era stângistă ca atâţia alţii, avea legături cu alte grupări contraculturale, dar şi cu Black Panthers. Nimic special faţă de ce făceau mulţi alţi studenţi pe vremea aceea.

Când recitesc însemnările, foile caietului un pic pătate mă trimit la Hudson şi la vechile foi cu însemnări în spaniolă despre viaţa în Argentina, pe care el le-a găsit după foarte mulţi ani într-o cutie, la Londra, şi a realizat că, în acele pagini decolorate, se păstrau vestigiile marii furtuni de praf din 1851. În deşert praful întunecă cerul cu un vuiet care pare să nu poată fi oprit de nimic, ţăranii merg cu capul plecat şi cu pălăria prinsă cu un batic înnodat sub bărbie, cu caii legaţi la ochi ca să nu se sperie. Făceam însemnări oriunde m-aş fi aflat, ba uneori chiar opream maşina pe marginea şoselei ca să mai scriu ceva. De parcă aş fi ţinut morţis să fixez experienţa fragilă pe care uitarea

avea să o şteargă rapid: atunci când călătorim suntem aidoma pasagerilor unui tren de noapte, care se uită cum trenul străbate aşezări iluminate înşirate pe câmp. Chiar şi în lunile când accidentul acela mă făcuse să devin mai implicat, mă simţeam totuşi de parcă un perete de sticlă s-ar fi interpus între mine şi fapte. Notam tot ce puteam, ca să am garanţia că trăisem toate acelea şi ca să mi le pot aminti. Mă întorceam de la sala de sport conducând pe străzi secundare, departe de ruta principală, ascultam ştirile la radio, cu speranţa că lucrurile aveau să se lămurească.

Semestrul se apropia de final şi studenţii începeau să prezinte lucrările. Cu o intuiţie pe care apoi am învăţat să i-o preţuiesc şi pe care o socoteam aproape magică, Rachel a elaborat o teză despre vagabonzi la Hudson. Erau mulţi, dar cel mai cunoscut, El Ermitaño, era un călăreţ pe jumătate nebun, care umbla pe câmpuri vorbind singur şi cerşind.

Hudson era un admirator al acestui fel de viaţă în libertate, care era o dovadă a dispreţului faţă de noţiunile de utilitate şi de bani. Gaucho şi indienii din cărţile lui Hudson aparţin şi ei acestei categorii, dar vagabonzii, *linyeras* sau *crotos* – cum li se spune acolo, în pampas – erau exponenţii cei mai autentici ai acestui stil de viaţă. Ceva asemănător întâlnim şi la Tolstoi, a spus Rachel, şi la învăţătorii teologi ruşi care cutreieră câmpurile ca nişte cerşetori. Dintotdeauna au existat cerşetori, a adăugat. Îi găsim în Biblie. Psalmii sunt în majoritatea lor cântece ale cerşetorilor care făceau litanii. Şi în *Odiseea*, Ulise – deghizat în vagabond ca să nu fie recunoscut – este forţat să lupte cu Iro, un cerşetor care se învârtea pe la porţile palatului, în Itaca.

Cerşetorii şi vagabonzii au văzut, de unde stăteau ei aşezaţi, pe marginea drumului, secole de istorie trecându-le prin faţă: imperii prăbuşindu-se, şiruri de războaie, schimbări ale orânduirilor politice şi ale sistemelor

economice; întotdeauna rămâne cineva care cerşeşte şi rătăceşte pe străzi, înfăşurat în zdrențe. Rachel, fiică de om de afaceri din Cincinatti, urmase cele mai bune şcoli, cita din Simone Weil şi era admiratoarea unui mod de viață legat de sărăcie şi de solidaritate.

Am ieşit de la curs, coborând odată cu studenții, şi m-am despărțit de ei la ieşirea din campus. Într-o parte, ca întotdeauna la ora aceea, Orion se odihnea sub un copac, pe una dintre băncile aflate de-a lungul trotuarelor. Era întruchiparea perfectă a ceea ce tocmai discutaserăm la curs, dar nimeni nu părea să-l observe. Cum îi plăcea lui Orion să spună, cine să vrea să vadă ce sunt eu? Un punct negru într-o întindere de nisip. Vor să se apropie, da, spunea, ca să vadă despre ce e vorba, dar când văd că obiectul interesului lor e însuflețit, solitar şi zdrențăros, îi întorc numaidecât spatele. El era supraviețuitorul unui naufragiu, furtuna îl aruncase la mal. Vorbea tot timpul în metafore, de parcă traiul pe străzi i-ar fi afectat limbajul şi l-ar fi împins spre alegorii. Sprijinit în cot, cu fața în palmă şi întins pe bancă, asculta radioul. Nu-i venea să-şi creadă auzului. Înțelesese bine? *New York Times* primise o scrisoare din partea grupului anarhist ce-şi zicea Freedom Club. Numele corespundea inițialelor *FC*, care apăreau pe plăcuțele metalice ataşate bombelor. Cine n-ar vrea să arunce lumea asta în aer? a zis Orion, în timp ce tot mişca radioul.

Într-adevăr, era pentru prima oară când Recycler intra în contact cu media. Scrisoarea fusese expediată tot din aceeaşi localitate, din Illinois, în aceeaşi zi şi la aceeaşi oră la care fuseseră livrate scrisorile-bombă, care uciseseră un informatician în Silicon Valley şi o răniseră pe secretara unui biolog de la Institutul Tehnologic din Massachusetts. Scrisoarea mai conținea şi o propoziție abia lizibilă, care părea un mesaj lăsat involuntar când se făcuse o însemnare

cu creionul pe o coală de hârtie aşezată peste scrisoare. Analizat cu lumină infraroşie se putea descifra *Call Nathan R. – Wed 7 pm*. FBI-ul a făcut săpături să afle cine purta numele ăsta şi iniţiala respectivă, dar, încă o dată, s-a dovedit că fusese doar o farsă a glumeţului de Recycler (nu exista nimeni cu prenumele respectiv şi cu un nume de familie care să înceapă cu R). Inclusese un cod numeric cu care să fie identificate comunicatele lui ulterioare. Numărul corespundea codului de Social Security Number al unui deţinut din închisoarea Sonora, California, care aştepta să fie judecat. Menéndez şi cei patru agenţi ai lui au dat fuga la închisoare şi au năvălit într-una dintre celule. Deţinutul în cauză era un negru, acuzat de asasinat, fost paznic forestier în Montana, care omorâse mai mulţi turişti care campaseră în munţi pentru că făcuseră focuri ce puteau pune în pericol toată zona. Îi omora şi-i îngropa în râpele de pe versanţii nordici. Nu ştia nimic, nu înţelegea despre ce-i vorbeau. L-au dus într-o sală specială de interogatoriu, i-au băgat lumina reflectoarelor în ochi, l-au făcut să se dezbrace şi, atunci, stupefiaţi, agenţii au văzut că, pe piept, bărbatul avea tatuate cuvintele *Pure Wood.* Cine trimisese scrisoarea îşi bătea joc de ei.

Începând din acel moment, cel puţin aşa susţinea Parker, Menéndez s-a închis în buncărul lui din Washington D.C., împreună cu un grup special din FBI, de parcă s-ar fi aşezat să joace o partidă diabolică de şah cu un geniu şi ar fi trebuit să recurgă la cei mai buni analişti disponibili ca să studieze partida şi să anticipeze următoarea mutare a lui Recycler. În bâzâitul aerului condiţionat, sub lumina albă a tuburilor de neon, cu cafea şi ţigări, grupul a început să lucreze cu hărţi, diagrame şi serii numerice. Acum Menéndez ştia cu cine are de-a face: cu un farsor, un răzgâiat care omora la întâmplare, doar că întâmplarea nu exista; trebuia să pătrundă în mintea asasinului, să

gândească la fel ca el, să ştie ce precauţii îşi lua înainte de a trece la fapte.

Toate trimiterile includeau cuvântul *wood* (pădure): în adresă (Wood Street), la expeditor (Doctor Harold Wood) sau la destinatari (John Wood). Doar că lectura acestor indicii, fără deţinerea unui cod adecvat, îi putea aduce în pragul delirului. De exemplu, în saxona veche, *wood* însemna „lunatic" şi, în acelaşi timp, însemna şi „intelect superior". Cuvântul *wood*, la Chaucer, însemna, „excitat", „erect".

Menéndez căuta un *pattern*, o ordine, un indiciu care să-i permită să urmeze o pistă. De parcă i-ar fi citit gândurile sau ar fi avut pe cineva în interior, Recycler a început să-şi complice aluziile, ceea ce semăna de-acum a sfidare. La un moment dat, într-una din scrisori, experţii au găsit o trimitere la *Finnegans Wake*, al lui Joyce. Bomba care omorâse în New Jersey un cercetător specializat în transplant de organe fusese trimisă de cineva cu numele de H.C. Ear Wicker. În saxona veche, *wicker* însemna *wood*. Dar H.C. Earwicker era protagonistul romanului lui Joyce, un personaj care îşi lua adesea identitatea de Norse god Woden, trimitere la spiritele pădurilor în mitologia scandinavă. Menéndez era furios. Imposibil de ghicit ce voia să spună cu prostia asta erudită, doar dacă nu cumva voia ca toate semnele să fie interpretate ca un mesaj. Şi-atunci, Flem Argand, fragilul şi timidul expert în literatură, şi-a amintit că fizicienii şi matematicienii erau cititori împătimiţi de *Finnegans Wake*, iar *quark*-ul, numele particulei invizibile care se află la originea cosmosului, primise această denumire ca omagiu adus romanului *Finnegans* al lui Joyce, căci de acolo se inspiraseră savanţii în alegerea numelui. Matematicienii sunt sofisticaţi şi plictisiţi, fiindcă, de regulă, pe la douăzeci şi cinci de ani, îşi pierd creativitatea şi ies din joc, depăşiţi de adolescenţi care inventează formule şi rezolvă enigme, în vreme ce veteranii continuă să existe şi ei,

precum dinozaurii sau ex-combatanții, şi, din când în când, mai intră în joc şi țin câte-un curs, însă în mare parte din timp se ocupă cu lecturi din Joyce.

Menéndez era dezorientat. Avea o hartă a Statelor Unite care îi semnala cu luminițe roşii locurile unde fuseseră comise atentatele: Iowa, Colorado, California, New Jersey, Carolina de Nord, Texas. Imposibil ca un singur om să acopere toate aceste regiuni. Greu, da, le-ar fi răspuns Menéndez, dacă ar fi să ne luăm după ce-mi relatase Parker, dar nu imposibil. Era convins că se luptă cu un fel de profesor Moriarty, marele rival al lui Sherlock Holmes, care îl şi eliminase pe acesta din urmă. Aşa că a hotărât să schimbe profilul teroristului şi a început să-l descrie ca pe un tip cu o inteligență peste medie şi cu studii universitare. Şi a inclus, pentru prima dată, şi o definiție politică pentru a-l identifica pe cel urmărit ca fiind ecologist şi neoluddit. Aşa cum luddiții distrugeau maşinăriile înainte de revoluția industrială, Recycler – prin țintele şi victimele lui – părea să se împotrivească progresului tehnologic şi, la fel ca ecologiştii radicali, făcea constant referire la păduri şi la conservarea acestora. Menéndez a ordonat ca oamenii lui să se infiltreze în grupurile de activişti care boicotau încercările de a transforma marile parcuri în suburbii şi copacii în hârtie de ziar.

Nina a îmbrățişat imediat teoria teroristului singuratic. Trebuie să ne imaginăm un bărbat căutat de cea mai eficientă maşinărie de investigații a lumii, un lup singuratic, izolat, fără contacte, fără legături de vreun fel. În Rusia, înaintea bolşevicilor, revoluționarii acționau de unii singuri, nu voiau să mai angajeze pe nimeni, de cele mai multe ori îşi părăseau prietenii şi chiar copiii. De exemplu, menşevica Vera Zasulich, care trăsese asupra țarului şi pusese o bombă în birourile Ohranei (ale poliției secrete), umbla prin oraş singură, era curajoasă şi foarte hotărâtă. Marx, în

1881, îi scrisese acestei femei extraordinare că terorismul era o metodă specific rusească şi, din punct de vedere istoric, de neevitat, aşa că nu începea vorbă de vreun apel la morală, nici pro, nici contra. Populistul rus Serghei Neceaev publicase *Catehismul revoluționarului*, al cărui celebru prim paragraf spunea: „Revoluționarul este un om pierdut. Nu are interese personale, nici cauze personale, nici sentimente sau obiceiuri, nici proprietăți; nici măcar nume nu are. Totul la el este absorbit de o unică şi exclusivă preocupare, de un singur gând, de o singură pasiune: revoluția".

Credința corozivă că istoria se conduce după propriile ei legi a legitimat crimele politice. Când Nina a plecat la Paris, cearta dintre Sartre şi Camus atinsese acest punct. Camus refuza să accepte sofismul potrivit căruia istoria – această abstracțiune – justifica orice faptă. Sartre, în schimb, susținea că violența capitalistă se justifica prin ea însăşi, în vreme ce oricine i s-ar fi împotrivit trebuia să găsească argumente pentru a se apăra.

— Cel ce neagă, ce distruge, îşi propune să transforme lumea în scrum ca din cenuşă să renască o pasăre Phoenix nobilă şi pură. Dar unde naiba e Phoenixul ăsta? a zis Nina.

— Nu e nevoie de nici o pasăre Phoenix: teroristul nu ucide din interes personal, nici din răzbunare, ucide pentru o rațiune, în maniera filozofilor platonicieni.

— Eşti pe zi ce trece mai palid, dragule, şi mai confuz. Mai bine te-ai duce să te culci, mi-a spus Nina.

Părea îngrijorată pentru mine, m-a luat de braț şi m-a însoțit. Ne-am despărțit în grădina casei ei, sub adierea primăverii care se insinua.

Am ieşit prin spate şi m-am dus până la magazinul de băuturi al pakistanezului de pe Nassau Street, mi-am cumpărat două sticle de Verdejo, apoi m-am întors făcând un ocol prin Prospect Avenue. Nina credea că poziția lui Tolstoi față de nonviolență şi față de nonrezistența la rău era

un răspuns direct la modul în care terorismul începuse să-şi impună metodele în lupta împotriva ţarismului.

Mergeam reflectând asupra acestor idei, iar când am intrat în casă, m-am mirat că pisoiul n-a apărut să mă salute. Am început să-l strig: pisi, pisi, pisi. De obicei, venea imediat, îşi freca coada stufoasă de piciorul meu, iar eu îl scărpinam pe creştet ca să-l aud cum toarce. Am fugit spre parc ca un nebun, strigându-l în fel şi chip, până ce l-am găsit în copacul de pe strada Prospect, de unde-l şi luasem cu mine. Se uita la mine uşor flegmatic. Mă rog, are chef să fie pisoi de pripas, în loc să umble toată ziua printre cărţi. M-am enervat şi l-am apucat de spate ca să-l fac să coboare, m-a zgâriat şi a încercat să mă muşte şi atunci l-am prins bine şi l-am băgat în pubela mare din parc. Şi-am trântit capacul. O să-l arunce cu paleta mecanică în camionul care compacta gunoiul. L-am văzut transformat în pisoi strivit, plat ca o coală de hârtie, asta dacă nu cumva găsea el o cale de scăpare şi atunci ar fi meritat pe deplin să trăiască în continuare. Mă amuza gândul că pisoiul ştia ce i se întâmplă. Pe măsură ce mă îndepărtam, îl auzeam mieunând şi zbătându-se să iasă. M-am întors din drum, l-am scos de-acolo şi l-am lăsat în mijlocul străzii. Când s-a văzut liber, a luat-o la goană ca din puşcă. Mă simţeam confuz, rănit, pisoiul mă zgâriase până la sânge, aveam numai urme de gheare pe braţ, m-am aşezat pe stradă cu capul în mâini şi pumnii apăsaţi pe ochi şi mi-am dat seama că plângeam.

Mi-am petrecut restul nopţii internat la spitalul universităţii. Un medic tânăr, care vorbea mult fără să spună nimic, mi-a bandajat mâna stângă, mi s-a uitat cu lanterna la ambii ochii şi pe urmă la lobul urechii drepte. Sunt stângaci şi era convins că modul meu de a merge, uşor înclinat într-o parte, avea de-a face cu un deficit neurologic. Voia să-mi facă nişte teste, să vadă ce reacţii am. Mi-a

conectat nişte fire pe frunte şi mi-a distribuit electrozi pe toată suprafaţa capului. Mi-a pus întrebări şi acul maşinăriei a început să traseze linii frânte pe hârtia cu pătrăţele. Îmi punea întrebări şi-mi dădea tot felul de comenzi. Care este dreapta, închideţi ochii, atingeţi-vă vârful nasului cu mâna stângă. Acum, fără să deschideţi ochii, staţi drept. Îmi închipui că se aştepta să cad sau să rămân paralizat. Eram pe punctul să-i dau satisfacţie, doar că, am impresia, la un moment dat, pe parcursul testului, m-a luat somnul.

A doua zi de dimineaţă, în timp ce aşteptam rezultatele, în sala de aşteptare, am văzut că intră un tip care abia se mişca. Era un fost alcoolic care avusese o recidivă: petrecuse două nopţi prin barurile din Trenton. Înainte de a-l redirecţiona către clinica de dezalcoolizare trebuia dezintoxicat. Nu după mult timp a venit şi fiul bărbatului, s-a îndreptat spre recepţie şi a completat nişte formulare. Bărbatul nu l-a recunoscut din prima, dar pe urmă s-a ridicat şi şi-a pus mâna pe umărul tânărului, vorbindu-i cu voce joasă, de-aproape. Tânărul îl asculta cu un aer mâhnit. În babilonia de limbi care se vorbesc în locuri precum acesta, un infirmier portorican îi explica unui brancardier negru că bărbatul îşi pierduse ochelarii şi că nu vedea. „*The old man has lost his* espejuelos”, a zis el, „*and he can’t see anything*”. Iar cuvântul rostit în spaniolă, rătăcit, a strălucit ca o lumină în noapte.

În sfârşit, am fost strigat, iar medicul mi-a explicat că problemele mele de orientare şi nopţile albe erau legate de munca în exces. Trebuia să o las mai moale şi să mă odihnesc, mi-a prescris nişte calmante şi m-a sfătuit să mă întorc în ţara mea. Bineînţeles că n-am pomenit nimic despre Ida, căci nu era cazul. În spitalul acela murise şi Hermann Broch şi, când l-am întrebat dacă ştia în ce salon fusese internat, s-a uitat la mine de parcă aş fi delirat.

La ieşirea din spital, am mers până unde lăsasem maşina şi acolo, într-o margine a parcării, am dat de fostul alcoolic sprijinit de-un stâlp. Îşi pusese pe cap o bască tip Lenin şi când m-a zărit s-a îndreptat spre mine şi m-a rugat să-l duc până la gară. L-am luat şi am eşuat amândoi la Tavern, un bar de pe Alexander Road. Voia să bea ceva ca să se dreagă şi pe urmă n-avea să mai pună gura pe alcool în vecii vecilor. Avea de gând să se ducă la soră-sa, la Boston, şi pe urmă să se interneze din nou într-o clinică de dezalcoolizare. Predase economie la universitate şi acum era directorul administrativ al unei firme de consultanţă de pe Wall Street. Bursa devenise cea mai mare afacere a timpului nostru şi toată lumea putea să facă speculaţii, să vândă şi să cumpere acţiuni chiar de-acasă, pe internet. Mulţi se lăsaseră de serviciu ca să stea acasă şi să facă tranzacţii la bursă, iar el le oferea consultanţă, în schimbul unui comision din tranzacţii. Pentru alţii risca, dar cu banii lui, niciodată. Câştiga de ceva vreme cam un milion pe an, dar era un job continuu şi care presupunea nervi de oţel, căci atunci când bursele de la Tokyo şi Seul deschideau, cea de la New York închidea, iar cele din Frankfurt şi Paris erau în plină activitate. Se săturase de modul ăsta de viaţă, se trezea la şase dimineaţa, urca în Amtrak din Junction, îşi conecta imediat laptopul, deschizând cereri şi făcând tranzacţii. La Penn Station îl aştepta limuzina care-l ducea până la biroul de pe Wall Street, unde rămânea până la cinci, când pornea înapoi. Ajungea acasă la şapte seara, se uita puţin la ştiri şi se culca. Uneori se trezea pe la două dimineaţa şi deschidea computerul. Bani mulţi, mult suspans, aşa că se apucase de băut. Uneori îşi pierdea complet capul, scăpa frâiele, şi foarte des uita tot ce i se întâmplase cât fusese beat. Într-o seară, a ajuns acasă la ora obişnuită şi s-a trezit cu o petrecere surpriză, pe care i-o pregătiseră cei apropiaţi ca să-l aducă pe drumul cel bun.

Prietenii de-o viață, rudele, toată lumea era îngrijorată şi voia să-i spună că alcoolul le furase un prieten apropiat şi un bărbat integru. Fiecare dintre ei îi citise cu voce tare scrisoarea de dinainte pregătită pentru el, şi cu toții îi vorbeau despre prietenie şi despre viața împreună, şi evocau poveşti amuzante din trecutul comun. Totul fusese atât de sentimental, atât de plin de bune intenții şi de speranțe false, că părea o farsă. Soția lui îi pregătise o valiză, pentru că voiau să-l interneze chiar în seara respectivă. Numai că acum fugise din clinică şi nu-i era foarte clar unde să se ducă. Contul bancar îi fusese blocat. Am mers împreună până la bancomatul de la capătul peronului şi i-am dat două sute de dolari. A rămas surprins şi s-a îndepărtat apoi spre pasarela care făcea legătura cu celălalt peron, ca să ia trenul spre Philadelphia. Mi l-am închipuit într-un internet-café, negociind cu brokeri japonezi ca să scoată ceva profit din cei două sute de dolari pe bursa de la Tokyo, să închirieze o maşină şi să se care spre sud.

Hotărârea lui Menéndez de a reprima grupările ecologiste şi de a-i aresta pe liderii lor a stârnit valuri de proteste în cercurile intelectuale din New York şi Los Angeles. Au apărut denunțuri despre abuzuri de putere şi vexațiuni. La sfârşitul lunii mai, Freedom Club a trimis o a doua scrisoare celor de la *New York Times.* Un plic alb, cu un nume (Francis Ben Imnifred) ale cărui inițiale formau sigla FBI şi o adresă, Wood Street, 549, Woodlake, CA 93286. În interior, o notă manuscrisă cerea, în primul rând, oprirea represiunilor împotriva grupărilor alternative şi, în al doilea rând, anunța că urma să trimită un articol despre „Societatea industrială şi viitorul ei"; dacă aveau să publice textul în ziar, atentatele urmau să înceteze.

După multe deliberări şi discuții, Agenția Federală a permis publicarea *Manifestului*. După spusele lui Parker, Menéndez distribuise textul experților din unitatea lui, cu

intenția de a vedea dacă exista vreo posibilitate ca în stilul textului să fie descoperit ceva distinctiv care să le permită identificarea autorului. *Manifestul* a fost publicat săptămâna următoare în *The New York Times* şi în *The Washington Post*.

Capitolul opt

1

Spre deosebire de obişnuitele pamflete politice, *Manifestul despre capitalismul tehnologic* era un eseu sistematic, structurat în paragrafe numerotate pe secvențe tematice, în maniera filozofiei analitice. Nu conținea retorică şi nici prea multe cerințe belicoase, autorul scria mai degrabă ca un profesor universitar, decât ca un politician. „Şi nu atât ca un profesor, cât ca un profet", a zis Nina, parafrazându-l pe Bertrand Russell. („Aristotel", scrisese Rus–sell, „a fost primul care a vorbit ca un profesor, şi nu ca un profet.")

Autorul dovedea că stăpâneşte foarte bine modul în care să facă să circule mesajul în vremurile actuale (atât de incoerente, bruiate de cuvinte şi de zgomote de fond). Saltul în rău, decizia de a ucide, era direct legat de nevoia de a se face auzit. Transcriu din *Manifest* paragraful 96 („Libertatea presei"). „Oricine are ceva bani poate să publice un text sau să-l distribuie pe internet, dar mesajul pe care ar vrea să-l transmită va fi imediat înghițit de marea cantitate de informații care circulă în mass-media, fără să declanşeze

nici un efect practic. Să atragi atenția societății folosindu-te de cuvinte devine, astfel, aproape imposibil pentru marea majoritate a indivizilor sau a grupărilor. De exemplu, noi (FC), dacă am fi trimis textul de față unui editor, fără să fi comis mai întâi actele de violență, probabil că nu ni l-ar fi publicat. Iar dacă totuşi ni l-ar fi acceptat şi publicat, n-ar fi atras un număr mare de cititori, fiindcă ei, cititorii, sunt mult mai interesați de diversiunile create de media, decât de lectura unui eseu serios. Şi dacă textul ar fi avut, totuşi, un număr important de cititori, mare parte dintre ei l-ar fi uitat destul de repede, dată fiind cantitatea mare de informații cu care mijloacele de comunicare ne inundă mintea. Ca să putem difuza mesajul nostru, cu posibilitatea ca el să producă efecte pe termen lung, a trebuit să ucidem câteva persoane."

E pentru prima dată când citesc aşa ceva, a spus Nina. Să ucizi „câteva persoane" ca să obții cititori. E un paragraf înspăimântător. Teroristul ca scriitor modern, acțiunea directă ca pact cu diavolul. Să comit răul în stare pură ca să-mi îmbunătățesc modul de gândire şi ca să-mi exprim ideile prin care pun sub semnul întrebării întreaga societate. Garanția adevărului asupra convingerilor din text este dată de faptul că autorul lui a fost în stare să penetreze rețelele de control şi de represiune ale sistemului, comițând atentate cu bombe artizanale fără ca, vreme de douăzeci de ani, să poată fi localizat.

Motivul central al disertației îl constituia critica adusă capitalismului, văzut ca sistem complex, cu o mare capacitate de extindere şi de reînnoire tehnică. Fără să cadă într-o descriere sentimentaloidă a inechității sociale, *Manifestul* definea capitalismul ca pe un organism viu care se reproducea neîncetat, un *mutant darwinian*, „nu mai este o stafie", afirma ironic, „ci un alien", care, prin transformările tehnologice suferite, prevestea apariția unor

forme culturale ce nu mai respectau nici măcar normele societății care le produsese.

Producția capitalistă este, înainte de toate, o expansiune a unui nou tip de relații sociale capitaliste. Fapt pentru care este cu neputință ca sistemul să se îmbunătățească ori să poată fi reformat, câtă vreme nu urmăreşte decât reproducerea noilor relații capitaliste la scară mult mai largă. Pieţele financiare intră în colaps, economiile se sparg ca nişte bule de săpun şi, în acest mod simplu, creşte capitalul. Textul făcea o analiză a prăbuşirii URSS şi a sateliților acesteia, precum şi a dominației capitalului în China şi în fostele teritorii coloniale din Orient, ca o nouă etapă a avântului capitalist în căutare de teritorii virgine. Această expansiune teritorială (pe care mijloacele de comunicare au numit-o „Căderea Zidului") a dezlănțuit energii noi şi a permis o „mutație" ştiințifică şi tehnologică de-a dreptul surprinzătoare: regiuni imense care se deschid, o armată de consumatori şi de mână de lucru pusă la dispoziția pieţelor.

Capitalismul, în expansiunea sa tehnologică, nu mai cunoaşte nici o barieră: nici biologică, nici etică, nici economică, nici socială. Dezvoltarea a avut o asemenea amploare, încât a afectat în mod organic, radical, toate certitudinile emoționale, în zilele noastre societatea confruntându-se cu cea din urmă dintre frontierele sale: limita, – *no man's land*-ul său –, ceea ce Recycler definea ca „frontieră psihică".

Sistemul capitalist îşi însuşise conceptul *omului nou* al lui Ernesto Guevara şi al lui Mao Tze-Dun. Cercetările genetice, experimentele din biologia moleculară şi din ştiințele cognitive, posibilitatea clonării şi a inseminării artificiale, toate avansau în sensul depăşirii acestei noi limite. Savanții erau „inginerii sufletului" despre care vorbise Stalin: omul nou, cetățeanul ideal, dependentul, golit de convingeri şi

lipsit de principii, care nu aspiră decât la a mai obține o nouă doză din marfa după care tânjeşte atât de mult. Societatea tehnologizată îşi satisface toți supuşii: îi distrează şi îi sufocă într-un ocean de informații rapide şi foarte variate.

Nu existau opțiuni care să poată fi contrapuse corporației capitaliste. *Manifestul* nu postula o alternativă, dar atrăgea atenția asupra unei lumi aflate într-un punct fără ieşire. „Capitalul", conchidea, „a reuşit – ca şi Dumnezeu – să impună credință în atotputernicia şi veşnicia sa; suntem pregătiți să acceptăm sfârşitul lumii, dar nu concepem sfârşitul capitalismului. Am ajuns să confundăm sistemul capitalist cu sistemul solar. Noi, precum Prometeu, suntem gata să acceptăm provocarea şi să furăm chiar şi soarele."

Cu această metaforă greacă se încheia *Manifestul* din care am sintetizat aici câteva idei. Recycler nu era nici pe departe primul care vorbea în acest mod. Nina, care studiase influența lui Tolstoi asupra lui Wittgenstein, şi-a amintit atitudinea autorului *Tractatus*-ului: „Nu e absurd să credem, spre exemplu, că era ştiinței şi a tehnologiei constituie începutul sfârşitului omenirii", spusese el. „Modul meu de gândire nu e unul de dorit în vremurile noastre, trebuie să capăt forțe şi să înot împotriva curentului. Poate că, peste o sută de ani, oamenii îmi vor accepta ideile." Găsesc delicioasă inserția acestui „spre exemplu", a adăugat Nina.

Chiar dacă aducea critici tehnicii, ca atâția alți filozofi şi gânditori (printre ei şi Lewis Mumford, din care şi cita), soluția pe care o propunea textul nu trimitea la utopia unei lumi mai bune, după modelul socialist, ci la tradiția anarhică a „vieții bune". Ca şi Tolstoi, sau ca narodnicii ruşi, continua Nina, *Manifestul* propunea întoarcerea la micile comunități rurale precapitaliste, cu proprietate colectivă asupra pământurilor, în care fiecare trăieşte din

munca manuală. Alternativa propusă se sprijinea pe experiențele unor societăți fără Stat – cum ar fi triburile nomade din Vestul american sau din întinderile împădurite din Paraguay –, pe formațiunile sociale primitive şi pe mijloacele de producţie anterioare revoluției industriale. Avea câte ceva din Thoreau, din *generația beat*, din curentul hippy californian, dar împinse la extrem, la luptă. Punctul de vedere era al unui american, doar că lipsit de speranță şi care aspira numai la propăşirea individuală: trebuie să duci o viață după chipul societății la care aspiri.

Textul vorbea cu o oarecare resemnare despre apărarea naturii şi a modului de viață natural, dar fără a lua prea în serios practicile de tip Walt Disney ale comunităților ecologiste. Cum bine spunea Marx, e dificil să renunțăm la robinsonism, dar iluzia că un singur individ poate reconstrui o societate ideală pe o insulă pustie părea singura soluție după catastrofa socialistă şi după luptele anticolonialiste. *Manifestul* făcea o critică la critica criticii şi părea dispus să imagineze o alternativă socială. Din punctul ăsta de vedere era foarte tolstoian. Deosebirea venea însă din folosirea acţiunii directe. Justifica voința de rebeliune în spiritul dreptului la nesupunere civică al lui Thoreau (din care cita). Dar saltul în rău, decizia de a ucide (sau dreptul de a ucide?) era legat doar de nevoia proprie de a se face auzit. La limită, teroarea garanta accesul la exprimarea publică.

După cum era de aşteptat, *Manifestul* a avut un impact deosebit. Imediat a fost publicat de o editură alternativă din California şi, în câteva ore, a devenit viral pe internet. Discuţia s-a generalizat şi în toată ţara au apărut susţinători şi dovezi de sprijin în favoarea conţinutului unei declaraţii care părea a exprima ceea ce mulţi gândeau. Pe terenurile de baschet unde aveau loc meciurile din play-off-ul NBA, grupuri de activişti distribuiseră copii ale *Manifestului* şi printre suporteri, şi printre jucători. Se răspândise cu mare viteză şi o fotografie cu Larry Bird care citea, cu ironică atenţie, pe banca rezervelor echipei Celtics, eseul contra tehnologiei capitaliste.

Când am intrat la curs, studenţii nu vorbeau decât despre asta: aveau poziţii diferite, dar, în general, erau de acord cu formulările *Manifestului* (excepţie făcea doar John III, care le considera nefundamentate), însă nimeni nu lua apărarea metodelor violente folosite, şi cu toţii criticau terorismul, cu excepţia lui John III, care se arăta sceptic în privinţa valabilităţii judecăţilor morale aplicate pe terenul politicii. Cu un aer plictisit, punea întrebări-capcană. („Câţi dintre aşa-zişii, între ghilimele, terorişti n-au fost până la urmă laureaţi ai Premiul Nobel pentru Pace?” întreba retoric, pentru a enumera apoi, după o pauză teatrală: „Mandela, Begin, Arafat...”) Să nu ucizi, a conchis John III, este sloganul celor care se află la putere, victimele trebuie să asculte de această poruncă, însă cei puternici nu cred în generalizări. Mike i-a răspuns că a ucide oameni la întâmplare din motive „rezonabile” nu făcea crimele „rezonabile”. Bine, a replicat John III, dar nu pare să ucidă la întâmplare. Oricum, nici faptul că alegi pe cine să ucizi nu justifică uciderea, cu toate că seria de crime pare să capete coerenţă, a intrat şi Rachel în discuţie. Trebuie să aflăm mai întâi cine e autorul, a spus şi coreeanca. Mesajul nu e acelaşi dacă nu ştim cine l-a trimis, a continuat. Cine

scrisese *Manifestul* pusese şi bombele? Dar chiar el mărturisise. Mărturisise? Mai degrabă era ca o simplă informaţie introdusă în cele scrise. În *Manifest*, logica se inversase. Cercetătorii erau aceia care, în numele progresului tehnologic, legitimau experimentele biologice şi de război. Ei erau acei „tehnicieni ai cunoaşterii practice" care violentau etica în numele progresului şi al ştiinţei.

Nina, care lucra în acele momente la cel de-al treilea volum al biografiei lui Tolstoi, încerca să vadă în ce mod bolşevicii reuşiseră să şteargă cu buretele atitudinile politice pacifiste ale scriitorului, reducându-le – „să fie cu iertare", a adăugat – la imaginea lui de mare romancier, tată al realismului. Şi, totuşi, Tolstoi încercase să propună o alternativă atât la violenţa revoluţionară, cât şi la jaful capitalist. Să te împotriveşti răului.

Marile figuri ale ficţiunii sociale ascultă de două tipologii: cea a Aventurierului (care pune totul pe seama acţiunii) şi cea a Dandy-ului (care trăieşte viaţa ca pe o formă de artă); eroul secolului XXI va fi Teroristul, a spus Nina. Este şi dandy, şi aventurier şi, în fond, se consideră un tip excepţional.

După părerea ei, Tolstoi fusese primul care avusese conştiinţa acestor ficţiuni sociale triumfaliste şi încercase să le contrapună imaginea epifanică a *călăuzitorului*, a omului sfânt, a vagabondului mistic: întruchiparea practică a predicilor sale fusese Mahatma Gandhi, discipol direct al lui Tolstoi. Însă nici în India lucrurile n-au luat o întorsătură foarte fericită, i-am răspuns. În romanele bune nimic nu se termină cu bine, Emilio, mi-a zis Nina. Ne aflam acasă la ea, în salon, înconjuraţi de cărţile şi de hârtiile ei. Vrei un ceai? Nişte fursecuri? Sunt ruseşti.

3

FBI-ul distribuise *Manifestul* printre profesorii universitari de literatură, cu intenția de a vedea dacă era posibil ca ei să identifice vreo particularitate stilistică în baza căreia să-l poată găsi pe autor. Spera ca vreunul dintre universitari să recunoască scriitura celui care se făcea vinovat de atentate, sau măcar să le sugereze o pistă care să-i conducă la identificarea respectivului. Mary Goldman, expertă în psihocritică şi discipolă a lui Charles Mauron, încerca să descifreze personalitatea autorului textului pornind de la metaforele folosite, de la locuțiunile adverbiale, de la repetiții şi familii de cuvinte. Alții căutau urme de regionalisme, de slang urban sau alte particularități lingvistice specifice diferitelor zone din Statele Unite care să reducă aria de căutare.

Nu despre a-l găsi e vorba, ci despre a ți-l imagina, a zis Nina. Se poate şti cum este cineva după modul în care scrie? Orice profesionist obişnuit să citească atent – un traducător, un redactor – ar putea cu uşurință să confirme că autorul este un tip cult, obişnuit cu construcții logice, posesor al unui limbaj de o mare bogăție lexicală şi sintactică. Modul în care folosea limba engleză era mult prea studiat, fără pic de oralitate, şi, deşi îi scăpaseră câteva mici greşeli, ele nu demonstrau decât o tendință de hipercorectitudine specifică indivizilor *middlebrow*, cu educație peste medie, dar nu elevați; în rest, neaşteptatele întorsături gramaticale te-ar fi putut duce cu gândul la cineva a cărui limbă maternă nu era engleza sau care, în orice caz, îşi petrecuse copilăria într-un loc sau un mediu unde părinții nu-şi foloseau limba nativă.

Am dezbătut cu Nina unele dintre aceste ipoteze, dar după ce am parcurs *Manifestul,* ne-am dat seama – aşa cum se întâmplă frecvent în critica literară – că tot ceea ce noi

analizaserăm cu atâta minuțiozitate putea fi foarte uşor de înțeles de către un cititor avizat. Autorul era un universitar, poate matematician sau specialist în logică, oricum foarte inteligent, un tip singuratic, obişnuit să vorbească singur şi să se refere la el însuşi folosind pluralul imperial („Vom merge acum la...” sau „ Afirmăm că...”, „Să spunem”); forma tipică de autoreprezentare a indivizilor (îndeobşte bărbați) care au în spate mulți ani de armată, de grupări revoluționare sau de comunitate academică exclusivistă.

La sfârşitul lunii mai, cursurile s-au terminat: studenții mei au predat monografiile, toate strălucite şi previzibile, în afară de cea a lui Yho-Lyn, care s-a dovedit surprinzătoare, dar opacă. Nu-mi place să evaluez, nici să judec, dar am împărțit trei A, un B plus şi doi B, conform anacronicului şi afectatului sistem de notare din universitățile americane care utilizează literele alfabetului grecesc (alfa, beta etc.). Cei mai mulți îşi aleseseră ca temă „autobiografiile în aer liber” ale lui Hudson, maniera de a descrie şi a nara „în mişcare” (adică de pe cal) şi complicata lui zoologie personală, excepție făcând Yho-Lyn care a făcut o lucrare surprinzătoare despre corespondența lui Constance Garnett cu Tolstoi legată de comuna rurală şi de *farmers* – colonişti – englezi din Noua Anglie, comparând aceste elemente cu idilica viață din fermele argentiniene din *Allá lejos y hace tiempo*. La rândul lui, John III s-a dovedit foarte sofisticat şi pregnant *gender studies*, analizând legătura dintre viața în pampas şi homosexualitatea în opera lui Hudson („O, aceşti *gauchitos* de preerie”).

În lunea aceea când s-au terminat cursurile, i-am invitat la o bere la pubul din fața pieței poştei. John, Mike şi Rachel depuseseră deja CV-urile şi candidaturile pentru posturile vacante din semestrul de toamnă, *Fall,* şi sperau ca până la şedința de sfârşit de an de la MLA să aibă tezele terminate. Încetaseră – sau erau pe cale – să mai fie studenți şi se

gândeau la primul lor loc de muncă ca la o realizare mult aşteptată şi, totodată, distrugătoare. Pentru tineri, învățământul era o zonă de staționare, iar ei acum trebuiau să-şi schimbe locul şi să învețe noi reguli de trafic: posturi în locuri îndepărtate, să predea unor studenți lipsiți de chef, să intre în luptele dintre colegi pentru a-şi găsi un loc în care să supraviețuiască până la *tenure* („Adevăratul artist damnat al acestor vremuri este *assistant professor*-ul supravegheat de colegii lui cu putere de decizie", spunea John III).

Ne-am despărțit la lăsarea serii, convinşi că n-aveam să ne revedem. Azi, când ştiu unde se află fiecare, ştiu şi că mulți dintre ei au ieşit învingători, alții au naufragiat, dar nici unul nu a uitat anii de studii post-universitare, când viața părea să se desfăşoare ca o lungă paranteză înainte de a intra în iarna crudă a confruntării cu realitatea.

Şi eu mă aflam la o răscruce asemănătoare. Nu voiam să mă întorc în Argentina şi mă tot învârteam în jurul posibilității de a mai rămâne să predau acolo o vreme. În California era liber un post la catedra de Creative Writing, la Berkeley. („Faulkner şi Fitzgerald s-au înecat în alcool, eu mă voi îneca în universitate", cum zicea prietenul meu poet din Santa Fé, care preda în Franța.) Am hotărât să reiau legăturile cu prietenii din Buenos Aires, mai ales cu Junior, pe care-l ştiam de pe vremea când lucraserăm împreună la cotidianul *El Mundo*; el încă mai lucra acolo, odată cu trecerea timpului devenise mai cinic şi mai înveninat, se exilase în Mexic în timpul dictaturii militare, dar pe urmă se întorsese la Buenos Aires de parcă n-ar fi plecat niciodată, şi chiar mi se povestise că intrase în redacție cu un zâmbet larg şi se aşezase la biroul lui de parcă s-ar fi întors după câteva zile de concediu. Când am vorbit cu el la telefon mi s-a părut cam straniu, mai rezervat decât de obicei, ce mai faci, Renzi, te-am sunat să-ți povestesc ce mai e nou pe la

noi, numai calomnii, bătrâne, şi, după cum ştii, timpul zboară în ţările astea în curs de dezvoltare, ce bine de tine că te afli acolo, în inima capitalismului. Am mai spus vreo două trei glume şi am încheiat, conversaţia lăsându-mi un gust ciudat.

Am mai vorbit la telefon şi cu fosta mea nevastă, expresie care, de altfel, o scotea din minţi. Era bine, locuia tot în apartamentul de lângă Congreso, unde încă mai locuiau şi cărţile mele. Avuseserăm probleme, cele dintotdeauna, cele obişnuite pe care cu toţii le avem după ani buni de locuit împreună, dar, cu timpul, deveniserăm mai înţelegători, şi poate din cauza asta i-am şi povestit că luam în calcul o propunere pe care o primisem de la Berkeley ca să mai rămân o vreme, în California. De cealaltă parte a firului, o pauză. N-ar vrea să vină să stea cu mine, am întrebat-o. S-a auzit un râset, râsul ei când era furioasă. Emilio, dar ce-i cu tine, eşti dus cu capul sau n-ai aflat că sunt cu Junior? Dar cum se poate aşa ceva, nu, nu ştiam, cu dobitocul ăla, cu debilul ăla mintal. Şi am aflat ultimul, sigur.

Vreau să spun cu asta că la Buenos Aires toate erau neschimbate, nu mă mira, doar cunoşteam cât se poate de bine caruselul; endogamia era unica autonomie de care mai beneficia literatura argentiniană. Clara fusese măritată cu Pepe Sanz, cu care fusesem coleg de facultate în La Plata şi împreună cu care scosesem câteva reviste, în anii ’60; după ce s-a despărţit de Clara, Pepe s-a însurat cu fosta soţie a lui Junior, şi acum Junior era cu fosta mea soţie. Am simţit povestea cu Clara ca pe o trădare. Junior locuia acum la mine acasă? Dormea la mine în pat? Citea *Moartea lui Virgiliu* în ediţia pe care o aveam eu?

Am ieşit din birou şi am plecat să mă plimb. Orion se afla tot acolo, pe banca de sub copaci, şi m-am apropiat de el. Desena cerculeţe şi pătrăţele pe o coală de scris. În timp ce el desena, am început să-i vorbesc despre problemele mele.

Nu-mi plăcea deloc că Junior era cu ea, dar ce-mi plăcea încă şi mai puţin era că-şi băga nasul prin cărţile şi hârtiile mele. Monsieur, a zis Orion, e mai bine când n-ai nimic.

La jumătatea lui iunie, la încheierea anului universitar, Departamentul a organizat tradiţionala petrecere de dinaintea vacanţei de vară. Ne-am întâlnit la Palmer House, marea vilă à la Henry James, înconjurată de grădini, cu intrarea principală spre intersecţia în care Ida îşi găsise sfârşitul. Am traversat potecile mărginite de pomi şi, după câţiva paşi, zidul de piatră mi-a obturat vederea spre semaforul şi curba pe care o făcea Nassau Street în direcţia Bayard Lane. Acolo găsiseră maşina ei, oprită; m-am gândit că poate se uitase la zidul respectiv înainte de a muri; un atac de cord, aşa sunase diagnosticul; o tentativă de furt sau poate ceva ce văzuse pe stradă şi care-i cauzase o emoţie puternică, şi de-acolo atacul de cord. Dar mâna ei arsă? Poate o scânteie de la sistemul electric sau o supraîncălzire a motorului. Nu sunt semne de bombă, au spus, deşi corespondenţa era împrăştiată pe podeaua automobilului. Nu se putea şti dacă mai existase o scrisoare care fusese distrusă de explozie. Nu existau alte urme, nici vreo plăcuţă metalică cu iniţialele FC. Versiunea poliţiei era doar un alt mod de lucru pentru reconstrucţia imaginară a unei situaţii posibile. Martorii, urmele, pistele făceau credibilă ipoteza unui accident. În ceea ce priveşte posibilitatea unei bombe, nu existau suficiente probe care să permită descrierea acestui caz drept un atentat.

De cum am intrat în Palmer House, am auzit zgomot de voci şi râsete care răzbăteau dinspre petrecere. Salonul de la primul etaj era puternic luminat şi terasa lui vitrată dădea către copacii din parc. Mâncarea fusese aranjată pe platouri, pe o masă din mijlocul încăperii, iar pe una din laturi se afla barul de unde se serveau băuturile. Invitaţii vorbeau, în timp ce în mâini aveau farfurii sau pahare şi încercau să

mănânce cum puteau, în picioare, ori sprijiniți de perete, ori aşezați pe fotoliile joase, tapițate cu catifea roşie, care fuseseră repoziționate de jur împrejurul salonului. În afară de colegii mei, fuseseră invitați şi studenții de la cursurile post-universitare. I-am văzut pe Rachel şi pe Mike, dar nu şi pe John III. Am ieşit pe balcon şi D'Amato s-a apropiat să vorbim ca şi când m-ar fi aşteptat. Lui i se părea că autorul *Manifestului* nu era una şi aceeaşi persoană cu cea care pusese bombele. Sunt două personalități incompatibile, zicea. Să montezi o bombă presupune o gândire robotică, funcționând ca mecanismele unui ceas. Ştia câte ceva despre subiect, fiindcă în Coreea selectaseră grupuri care să amorseze şi să dezamorseze mine şi bombe-capcană, şi asta însemnase şiruri lungi de teste psihologice şi emoționale. Cei care lucrau cu explozibil cu declanşare programată erau, de obicei, tipi tăcuți, pe jumătate schizoizi, cu mentalitate de jucători împătimiți şi cu degete de pianişti. Am cunoscut un sergent, mi-a relatat, care amorsa şi dezamorsa o grenadă cu ochii închişi. Făcea pariuri, în nopțile lungi de chefuri dintre două lupte. Îl legau la ochi şi el se strecura pe lângă postul de gardă până în junglă. Dacă sar în aer, nu rănesc pe nimeni, zicea râzând. Dacă supraviețuiesc, am câştigat pariul. Se întorcea tot timpul, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat, dar foarte agitat şi cu chef să o ia de la capăt. Ca să scrii un text cum e *Manifestul*, era nevoie, însă, de o inteligență pacifică şi obsesivă, asemănătoare cu a noastră. Vezi doar ce mi s-a întâmplat mie dacă am mers gândindu-mă la ritmul elisabetan al lui Melville, bomba mi-a retezat piciorul. Ne aflăm în fața a două moduri diferite de concentrare psihică, a două tipuri umane diferite. Nu poți să scrii şi să pui bombe, cum nu poți să fii şi bun boxer, şi maestru de şah. Priveam grădina cufundată în întuneric ca doi vechi camarazi care avuseseră aceeaşi femeie. Nu cred că vor afla ce s-a întâmplat, a spus.

Sărăcuța. Ai cunoscut-o şi tu, ca şi mine: sinceră şi integră. Întotdeauna mor cei mai buni. Să-i fi spus ea că ne întâlniserăm şi ajunseserăm şi la pat? Îi făcea confidențe acestui țărănoi cu picior de lemn? Întrebările proprii îmi distrăgeau atenția şi abia dacă le auzeam pe ale canaliei de lângă mine care murmura cu obişnuita-i euforie.

Şi..., ce planuri aveam? Mai rămâneam la ei (cu ei) încă un an? Am o ofertă de la Berkeley, i-am răspuns, şi poate că am să merg o vreme în California. Bine, dar trebuia să ne fi consultat şi pe noi. În Departament se gândiseră că poate voiam să mai rămân măcar până demarau lentele pregătiri pentru *search*-ul cuiva pentru postul Idei. Ida. Rostirea numelui ei ne-a scuturat pe amândoi ca un curent secret de rivalitate şi de încredere. Ştiam amândoi cum era să fii cu ea într-o cameră impersonală de hotel. Nu ştiam sigur ce urma să fac, i-am spus. Dar aveam să-l țin la curent cu planurile mele.

M-am apropiat de colțul unde se aflau Rachel şi Mike, conversând cu alți colegi de-ai lor de la Film Studies. Vorbeau despre *Taxi Driver*, al lui Scorsese. Apărea în film, spuneau ei, figura rebelului extrem, a nihilistului înamorat de o prostituată, capabil să acționeze fără să țină seama de prejudecățile sociale. Târfa din Dostoievski devenise fata rea, jucată de Jodie Foster. M-am îndepărtat de grup când discuția a ajuns la *The Deer Hunter* şi la capacitatea lui Robert de Niro de a crea personaje psihopate. Dar Nicholson? Mi-l imaginez pe Recycler cu fața lui Nicholson, a spus Mike.

M-am mai fâțâit prin salon făcând conversație cu persoanele cunoscute şi, peste puțin timp, D'Amato a cerut să se facă linişte. Voia să spună câteva cuvinte la sfârşit de an universitar. A vorbit despre trista pierdere pe care o suferiserăm. Departamentul a instituit Premiul Ida Brown pentru cea mai bună teză a anului. Aplauze. Trăim vremuri

destul de tulburi, a adăugat. Ştim ce înseamnă terorismul şi este aproape paradoxal ca într-o epocă în care poşta electronică a înmormântat vechile forme de corespondenţă, tocmai scrisorile să fie cele care seamănă bombe în universităţile noastre. Forma epistolară defineşte cultura noastră, epistola se regăseşte în Biblie, în tradiţia filozofică, dar şi în istoria politică şi culturală. Scrisorile persane, scrisorile deschise, epistolele romane, scrisorile către tata, scrisorile anonime, scrisorile de dragoste. Oare aceste forme de expresie vor fi spulberate de violenţă? A făcut o pauză. Evenimentele tragice din ultima vreme, a continuat Don, m-au făcut să mă gândesc la scrisorile fără destin adresate morţilor, care l-au adus pe Bartleby la disperare şi în pragul demenţei. Noi, cu toată ştiinţa noastră străveche, suntem tot cititori ai scrierilor şi scrisorilor morţilor. La sfârşit de tot, ca şi când ar fi fost un recviem (şi fiecare dintre noi se gândise la diverse persoane cărora l-ar fi putut dedica), a amintit sfârşitul povestirii lui Melville: Bartleby, a spus, a fost un umil funcţionar la Biroul scrisorilor refuzate al Poştei din Washington şi, ca să încheie discursul, a citit un paragraf din textul menţionat:

„Scrisori refuzate! Parcă ar suna: răposate! Imaginaţi-vă un om condamnat de natură şi de soartă la o deznădejde adâncă: se poate oare concepe o muncă mai aptă pentru a-i spori această deznădejde decât aceea de a mânui necontenit asemenea «scrisori refuzate» şi de a le pregăti pentru foc? Căci ele sunt în fiecare an adunate cu harabaua şi puse pe foc. Uneori lividul slujbaş scoate câte un inel din hârtiile împăturite (degetul căruia îi era destinat inelul putrezeşte, poate în groapă!), câte o bancnotă trimisă în grabă de vreo persoană caritabilă unuia care nu mai cunoaşte de mult foamea."

Şi, cu voce gâtuită de emoţie, impetuosul D'Amato a încheiat cu jeluirea finală a naratorului din Bartleby: „câte

un cuvânt de iertare trimis unor unor ființe care-au murit în deznădejde, vreo speranță insuflată prea târziu unor disperați sau vreo veste bună adusă unor oameni doborâți de o nefericire cumplită”[4].

D’Amato era puțin nebun, declama din Melville în orice context (dar prin asta semăna cu noi, toți cei aflați acolo, un grup trist de cititori care continuau să se gândească la caracterul de incantație al textelor literare).

În noaptea aceea, când în sfârşit am plecat de la *party* şi am traversat grădina de la Palmer House ca să ies pe stradă, l-am văzut, chiar în locul unde se întâmplase accidentul Idei, sprijinit de o poartă, pe John III, care se oprise ca şi cum pe mine m-ar fi aşteptat, foarte elegant, aproape deghizat într-un fost student din Ivy League, cu un costum de in alb şi papion şi cu excesiva încredere în sine pe care o afişase, de altfel, pe tot parcursul anului. M-a salutat cu un gest amical, ca să-mi demonstreze că relația dintre noi depăşise faza de profesor–student, că de-acum eram colegi, şi, înainte ca eu să apuc să spun ceva, mi-a dat vestea pe care toată lumea o aştepta.

— L-au arestat. Este un fost student la Harvard.

III.

[4] Herman Melville, *Bartleby. O povestire de pe Wall Street*, trad. Petre Solomon, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007.

ÎN NUMELE LUI CONRAD

Capitolul nouă

1

Se numea Thomas Munk, avea cincizeci de ani şi era matematician, absolvent de Harvard, fiul unei familii înstărite de emigranţi polonezi. Nu avea antecedente, nu i se cunoşteau conexiuni politice de vreun fel. Fusese arestat într-o zonă împădurită din munţi, în Montana. Trăia izolat, într-o cabană rudimentară de şase metri pătraţi, pe care o construise el însuşi, n-avea electricitate, apă curentă sau telefon şi era situată la vreo treizeci de mile de cea mai apropiată aşezare, la o margine de drum, pe Route 223.

Parker petrecuse câteva zile rumegând povestea şi scrierile lui Munk. Cum biroul nu prea avea activitate pe timpul verii dogorâtoare din New York, iar secretara cea nouă şi eficientă îl ţinea la curent cu toate pe internet şi-l suna pe celular (interfon, cum îi zicea Parker), el profitase de timpul liber ca să-mi facă un raport despre Munk şi să încheie cu asta cercetarea pentru care-l angajasem.

— Noi, detectivii, nu mai rezolvăm cazurile, în schimb putem să le povestim – mi-a zis, după aceea.

Cei doi fii ai soţilor Munk se născuseră la un an unul după celălalt, în 1942 (Thomas) şi în 1943 (Peter), după ce

părinții lor se mutaseră la Chicago. Fotografia fraților aflată în albumul de *High School* înfățișa doi băieți cu figuri acviline părul tuns scurt după moda americană şi zâmbete obosite. Curajoşi şi plini de voință, cu suflete simple, fără urme ale originii lor europene, cei doi frați se formaseră în anii ’50, când cultura în țara asta, cum zicea Parker, era pe cât de minunată, pe atât de atroce. Copii ai Războiului Rece, ai invaziei automobilelor, ai televiziunii şi ai rock-and-rollului. Tom era geniul familiei, iar fratele avea să trăiască în umbra lui, deşi devenise un scriitor destul de cunoscut şi publicase diferite povestiri în *little reviews* care circulau în Village sub aripa lui Kerouac şi a generației *beat*.

Thomas Munk a optat pentru Harvard poate şi pentru că tatăl său credea că era singura universitate americană despre care auziseră şi prietenii lui de la Varşovia. În 1958 – la şaisprezece ani – s-a mutat la Cambridge, în Massachusetts, unde şi-a început cariera universitară. De fapt, fusese studentul *sophomore* care primise cea mai mare bursă din istoria Harvardului.

Era „mortal de serios”, un tânăr timid, solitar şi pedant, care niciodată nu se adaptase regulilor rigide din Ivy League. În vreme ce colegii lui veneau la cursuri îmbrăcați elegant, în costume de la Brooks Brothers şi cu cravate în culorile exclusivistelor cluburi *alpha beta phi* ale universității, Tom Munk fusese unul dintre primii studenți care veniseră la cursurile de la Harvard în jeanşi, tricou negru şi bascheți, ca şi când ar fi fost fiul unei familii muncitoreşti din Pennsylvania. Iarna mai lua o jachetă albastră, de marinar, şi o căciulă de lână din genul celor purtate în epocă doar de negrii din cartierele sărace din Boston.

Mergea la petreceri şi la dans, dar se aşeza deoparte, cu o bere în mână, şi se uita la frumusețile din Barnard care

roiau pe la orice petrecere cu perucile lor aurii şi fuste scurte, înghesuite pe la colţuri de băieţi grosolani din înalta clasă de la Princeton şi Yale. O generaţie întreagă de americance cu picioare frumoase şi bust plin, care-şi pierduseră rapid şi deliberat virginitatea în perioada cuprinsă între sfârşitul războiului din Coreea şi începutul celui din Vietnam. Păreau un pluton de atac al noii armate de emancipare a femeilor, pe care băieţii le numeau „*fetele vietcong"*, a povestit Parker, care sigur se gândea la iubita lui, Betty, roşcata care fusese şi ea, evident, o veterană războinică de la Vassar.

Amanda, o „gagică" frumoasă a acelor timpuri, a povestit presei că fusese cu Munk în Canada, în vacanţa de vară din 1963. Cel mai mult îi plăcuse la mine, a declarat femeia, modul în care citeam cu glas tare romane şi povestiri „care aveau ceva de spus despre condiţia umană". Într-o noapte, întinşi pe jos pe gresia camerei de hotel ca să mai scape de canicula de-afară, ea îi citea o povestire despre un cioban care folosea un şal negru ca să-şi acopere faţa, când Munk a aţipit. Amanda a continuat să citească cu voce tare, dar apoi a uitat povestirea şi a început să spună despre pensiunea în care locuia, despre frigiderul la comun, ferecat cu lacăt, şi despre cutiile de lapte pe care fiecare proprietar îşi trecuse numele (Grete, Maria), iar când, într-un târziu, s-a oprit şi s-a mişcat să stingă veioza, Tom a deschis ochii şi a rămas uitându-se la ea.

— Nu clipeşti niciodată – îi zisese ea.

— Nu, dacă pot să nu o fac – i-a răspuns el.

Şi nu mintea; toată viaţa rămăsese fidel criteriilor adevărului după care se conducea logica, obiectul eforturilor lui. Intuiţia lui matematică îi spunea că toate conceptele adevărate erau obiecte reale şi nu forme ale gândirii. Asta spusese în timpul unui curs în al doilea an de Harvard şi

profesorul John Maxell, unul din numele de referință ale filozofiei analitice din Statele Unite, l-a invitat să ia în considerare următoarea propoziție: „În clipa aceasta nu există nici o pisică în încăpere”. Când Munk a refuzat să accepte descrierea, bătrânul profesor s-a aplecat conştiincios să se uite pe sub pupitrul fiecăruia dintre cei cincisprezece studenți prezenți la seminar; oasele lui bătrâne trosneau, însă gestul era menit să ilustreze efortul de care era nevoie ca să găsească o dovadă. În timp ce Maxell verifica dacă în sală se găsea sau nu vreun animal, Munk rămăsese impasibil, în picioare, în fața tablei. „N-am găsit nici una”, a spus Maxell din fundul sălii, iar Tom i-a răspuns, aşa cum învățase din cursurile despre Leibniz ținute de însuşi Maxell, că asta demonstra doar că prezența unei pisici acolo nu era verificabilă printr-o experiență într-una din lumile posibile (dar nu în toate).

Ascultându-l, colegii de curs fluierau şi băteau din picioare a dezacord, dar Tom zâmbea şi trasa pe tablă cercuri din ce în ce mai largi, pentru a demonstra diferitele versiuni ale adevărului în condiții distincte. Cum experiența singură nu e suficientă, e nevoie să construim ficțiuni teoretice, *exemplum fictum.*

— De exemplu, posibilitatea ca o pisică invizibilă să se afle în încăperea asta depinde de realitatea pe care o presupunem.

Şi această întâmplare, văzută acum, fusese cea mai timpurie apropiere a lui Munk de decizia care avea să-l transforme în cel mai căutat criminal din istoria Statelor Unite.

Sănătatea lui Thomas Munk părea „precară”, dădea mereu impresia că e „în pericol”. Nu asculta de nimeni, în afară de fratele lui, care venea des în vizită şi petreceau împreună câteva zile, discutând la el în cameră sau prin baruri, sau plimbându-se pe malurile râului Charles.

Cei care-l cunoscuseră în etapa aceea îi luau apărarea, şi mărturiile lor, precum şi poveştile despre anii lui de studenție, întăreau senzația de neverosimil pe care o încercau cu toții față de acțiunile lui. Cum fusese cu putință ca tânărul acela să fi devenit un criminal? Nu era un perdant radical, cum avea să-i numească Enzenberger, câțiva ani mai târziu, nici răsculat social, nici marginalizat, era un tânăr american realizat; nu era nici fanatic religios, nici marxist.

Pe durata anilor de Harvard, Tom începuse să fie interesat de sport şi de muzică. Mergea cu fratele lui la meciurile de baseball ale echipei Red Sox din Boston şi asculta în cameră cât era ziua de lungă „Take this Hammer" şi alte *country songs* ale muzicienilor proletari de pe coastă, în special ale lui Woody Guthrie, care cânta prin barurile de pe şosea şi pe la petreceri private pentru familii din satele din Pennsylvania. Frecventa barul The Bear, o redută boemă din Boston; toate astea păreau să fi făcut parte din procesul de învățare, de parcă ar fi fost un străin care nu ştia nimic despre cultura unei țări şi trebuia să învețe copiind modul de viață al localnicilor pe care-i frecventa. Pentru Peter, fratele lui, fusese firesc să urmeze calea experienței proletare şi viața autentică a generației din care făcea parte, dar Tom părea un infiltrat, fiindcă nu-şi schimba figura serioasă şi zâmbetul aspru nici măcar atunci când bătea cu piciorul ritmul vreunei melodii de Hank Williams sau de Johnny Cash.

Într-o seară, a cunoscut o fată, într-unul din localurile astea unde se şi dansa, în portul din Boston. Era o fată blondă şi slabă, dintr-o familie de intelectuali din New York, care studia la Vassar, purta o fustă tip kilt, prinsă cu o agrafă mare în partea de jos, şi ciorapi negri. Mergeau la cinematografele în aer liber, jucau scrabble, se cazau prin

moteluri şi făceau dragoste la ora siestei. Fata era mulțumită de viață şi îl iubea, deşi îl găsea cam bizar şi destul de aiurit.

S-au mutat să locuiască într-o casă la țară, dar, când ea a trebuit odată, pe neprevăzute, să meargă să-şi vadă părinții, la întoarcere a constatat că Tom nici nu-şi dăduse seama că lipsise. Ah, ai fost plecată, i-a zis când a văzut-o întorcându-se la miezul nopții, cu sacul de voiaj, aducându-i cadou un tricou.

În clipa aceea, fata a hotărât că Tom nu era pentru ea, cel puțin aşa a declarat presei; l-am considerat mereu un tip minunat, care merita ce era mai bun, în ciuda faptului că era atât de absorbit de viața lui interioară. Se despărțiseră paşnic, iar ea, al cărei nume n-a fost dezvăluit publicului, a declarat că mai primea când şi când de la Tom câte-o carte poştală, în care îi transmitea salutări şi îi punea întrebări foarte precise. I-a arătat-o pe una dintre ele ziaristului de la *New Sun*: „Când am fost la Acvariul din Massachusetts, purtai o pelerină de cauciuc galbenă? Te rog, răspunde-mi, e un amănunt *foarte important*", îi scrisese. Părea să studieze claritatea amintirilor şi lucra la ceea ce se cheamă memoria incertă şi imaginea indimenticabilă a unor evenimente pe care nu le-am trăit vreodată.

Făcuse o serie de experimente destinate formulării unei teorii despre decizii. Care erau condițiile necesare de deducere a unui adevăr? Şi ridica, să zicem, problema numărului de fii pe care-i avusese lady Macbeth, problemă pe care piesa lui Shakespeare nu o elucida. El considera această chestiune drept un caz ipotetic, la fel ca orice alt fapt incert din viața reală. La capătul a două săptămâni de lucru pe logica conținuturilor începețoşate, a rezolvat problema în cheie speculativă (au avut trei copii) pornind de la ceea ce a definit drept o decizie nesigură. Cu această lucrare (*Fiii lui lady Macbeth sau teorema seriilor indecise*)

devenise primul student *undergraduate* – după Noam Chomsky – a cărui Junior Thesis fusese considerată un aport adus disciplinei de studiu şi îi fusese publicată într-o revistă de specialitate de mare prestigiu academic. A devenit o lucrare de referință la nivel național în promițătoarea ştiință a informaticii. Avea optsprezece ani şi publicarea *paper*-ului fusese evaluată ca suficientă pentru înscrierea directă la doctorat. De fapt, a devenit *graduate student* la Harvard înainte de a se fi prezentat la concurs, şi nici nu şi-a dat seama că i s-a schimbat statutul decât atunci când a fost invitat să locuiască într-un cămin la Graduate College din Campusul Harvard Square, la Cambridge, Massachusetts.

Ca să te poți axa pe studiul teoretic trebuie să te distanțezi complet de chestiunile lumeşti, cu fireasca excludere a oricărui tip de distracție sau de interacțiune cu lumea exterioară. Thomas Munk extinsese acest ascetism teoretic asupra tuturor aspectelor vieții lui universitare: publica puțin şi concis, nu accepta invitații la conferințe sau congrese.

Malcolm Anderson, îndrumătorul lui de teză, l-a îndemnat să nu aştepte până rezolvă toate probleme ca apoi să înceapă să redacteze disertația, pentru simplul motiv că acel moment ideal nu avea să sosească niciodată. Acest sfat i-a provocat lui Tom o explozie de furie, pentru că el îşi propusese să scrie lucrarea perfectă sau nimic. I s-a explicat că nu avea să absolve şi că nici nu se va putea dedica docenței, decât dacă se hotăra să scrie lucrarea imperfectă. Asta însă l-a înfuriat şi mai rău, ba mai mult, a fugit din birou, dar s-a întors după două ore, spăsit, şi l-a rugat pe Anderson să nu rupă relațiile cu el, chiar dacă avea să-l dezamăgească.

În noaptea aceea, a relatat unul dintre colegii lui de atunci, era atât de descurajat, că s-a hotărât să-şi sune

fratele şi să-l roage să vină să-l ia de-acolo. Peter l-a luat cu el la New York şi, pe drum, au avut o discuție aspră, atât de violentă, încât au fost opriți de poliția rutieră pentru condus cu lumina plafonierei aprinsă în maşină. Semănau cu două manechine într-o vitrină, şi a fost nevoie să-i explice amănunțit polițistului despre ce discutau (despre războiul din Vietnam) ca să-i lase să-şi continue drumul. „Nu mai discutați în contradictoriu când conduceți”, le-a recomandat polițistul. Acolo, la postul acela de poliție dintr-un orăşel oarecare, pe drumul dintre Boston şi New York, a început Tom să elaboreze teoria seriilor pronominale. „Eu cred: dar celălalt nu mă crede” era una din premisele de la care pornea. Fiecare secvență pronominală (eu, tu, noi, ei) trimitea la o realitate distinctă şi la alt sistem de convingeri.

La publicarea lucrării, a fost distins cu Medalia Fields, cea mai înaltă distincție la care poate năzui un matematician. Avea douăzeci şi cinci de ani.

„E pasionat, profund, înflăcărat şi dominant. Posedă un gen de duritate pe care n-am mai întâlnit-o la nimeni altcineva. Thomas Munk este poate exemplul perfect al geniului, aşa cum ni-l imaginăm”, a declarat îndrumătorul lui de teză.

Mulți consideră că Anderson, numărul unu în profesia sa, s-a simțit atât de depăşit de acest obscur student de origine poloneză că, în acelaşi an, s-a retras din universitate şi s-a închis în casa pe care o avea pe malul mării, în golful Boston, o casă ca o fortăreață, împrejmuită cu gard electric, şi a mai ieşit de-acolo numai ca să primească Premiul Nobel pentru Fizică şi, mai târziu, ca să compară ca martor principal al apărării în procesul lui Munk.

— Când era la pământ, a spus Anderson, avea ceva de tont (*a fool*), un tânăr dezorientat şi amabil, care se bâlbâia confuz când vorbea, de parcă s-ar fi rătăcit în propriile divagații sau de parcă ar fi fost dezechilibrat, însă când era

în formă, era uluitor, strălucit, inflexibil; era un iepure al gândirii pe care nici un Ahile înaripat nu-l putea ajunge.

Această declarație a *adviser*-ului său a fost unul dintre argumentele pe care familia lui Thomas Munk le-a invocat pledând pentru nebunie, în încercarea de a schimba încadrarea procesului, ca să evite pedeapsa capitală.

În 1967, Munk a acceptat postul de profesor la Departamentul de Matematică al Universității California, la Berkeley, considerat atunci cel mai prestigios din țară.

Unii dintre analişti au semnalat că acolo, în California, descoperise Tom filozofia antitehnologică şi începuse să viseze la evadarea în *wilderness.* Poate se hotărâse să predea la Berkeley ca să vadă de aproape mişcările anticapitaliste, care luaseră avânt pe atunci, şi ca să observe mai bine acțiunile grupările anarhiste din golful San Francisco.

— Era extraordinar ca profesor – a spus Mike Uberman, reputat cercetător la MIT –, în ciuda faptului că lipsea des, din pricina migrenelor şi a plimbărilor nocturne la care nu putea renunța şi care durau uneori până în zori, şi-atunci nu mai ajungea la curs. Şi pe noi ne apucau migrenele, de parcă intensitatea gândirii lui era însoțită şi de o experiență legată de oasele craniului.

În perioada aceea, fratele lui, Peter, fusese mobilizat, petrecuse optsprezece luni în Vietnam şi se întorsese din război dependent de opiu. Tom fusese scutit de stagiul militar din motive medicale, iar fratele lui plecase la război convins că era experiența cea mai completă la care putea visa un scriitor. Asta până a ajuns pe câmpul de luptă. Atunci şi-a schimbat părerea, dar era deja prea târziu.

Când Peter s-a întors de pe front, Tom a mers să-l aştepte la aeroport şi l-a văzut îmbrăcat în uniforma cafenie, cu un sac albastru în care-şi ţinea lucrurile, un tip bonom, cu o cicatrice care-i dădea un aer sever şi posomorât. Atunci a început, susţinea Peter, să vorbească despre decizia de a-şi schimba modul de viaţă. Nu mai suporta mediul universitar, se simţea sufocat. Încetul cu încetul, însă, experienţele de pe front ale lui Peter au trecut pe planul doi, iar conversaţia s-a îndreptat către proiectele lui Tom şi hotărârea lui de a trăi retras, dedicându-se doar cercetării. Avea să se îndepărteze de lume pentru câţiva ani, ca să aprofundeze cercetările sale despre filozofia matematicii şi ca modul lui de viaţă să intervină nemijlocit în modul său de gândire. „Mi-am dat seama", a povestit fratele său că i-a spus, „că idealismul şi materialismul se întâlnesc într-un singur punct, şi anume că singurul mod în care poţi domina lumea e să le întorci spatele." Adevărul coincide atât de puţin cu realitatea empirică, a mai zis, încât singurul mod de a-ţi păstra judecata întreagă este îndepărtarea de toţi şi de toate. Voia să se izoleze ca să verifice dacă era în stare să realizeze o lucrare cu adevărat utilă.

Se duseseră într-un bar de pe o bretea a autostrăzii să mănânce şi să bea o bere. Pe pereţii din trunchiuri de copac ai localului respectiv atârnau ca decor capete de animale, trofee de vânătoare. Tom nu era împotriva uciderii animalelor, nici vegetarian, nici pacifist, spre deosebire de Peter care, după Vietnam, căpătase o înclinaţie spre inactivitate şi mistica orientală, ca şi cum consumul exclusiv de vegetale l-ar fi ajutat să uite trupurile sfârtecate ale camarazilor de arme morţi în război.

La puţin timp după aceea, Thomas Munk a renunţat la cariera universitară de parcă deciziile intempestive făceau parte din setările lui personale. Îi scrisese *chair*-ului comunicându-i renunţarea la post printr-o scrisoare pe care

am putut-o citi cu toții în ziare. Peter a crezut că fratele lui încerca să unească viața şi cultura, experiența şi gândirea. O întreagă generație, de altfel, încerca acelaşi lucru şi abandona formele convenționale de viață în favoarea unui alt mod de a ajunge la adevăr.

După ce a renunțat la universitate, Tom a avut o perioadă în care s-a plimbat cu maşina prin Statele Unite şi, din când în când, îi trimitea fratelui său câte-o carte poştală ilustrată. Le trimitea din diverse locuri de pe traseu, cel mai adesea de la cutiile poştale din *drugstores*. (Foto: *Un motel în deşert*, iar pe spate scrisese, cu scrisul lui de miop, „Ori de câte ori mă opresc la un motel, trebuie să pierd treizeci sau treizeci şi cinci de minute ca să curăț parbrizul şi radiatorul de insecte moarte”.) Apucase pe Route 22 spre nord şi oprea, fără vreun plan de drum prealabil, în diverse orăşele care se aflau dincolo de traseul principal al autostrăzii. (Foto: *Cătun.* „În acest loc, toți locuitorii trăiesc din stupii de albine. Se văd doar cutii albe cu fante şi nişte oameni cu măşti şi costume galbene ca de cosmonaut.”) Ajunsese până în Mexic, pe unde întrebase dacă ar putea cumpăra o mică fermă sau o casă la țară. (Foto: *Casa Consulului din Cuernavaca*. „Pe aici toată lumea vorbeşte despre masacrul studenților de la Tlatelolco, care s-a întâmplat acum trei ani.”) Pe urmă a traversat prin nord granița cu Canada şi a mers de-a lungul autostrăzii 68 până la Marile Lacuri, întrebând în stânga şi-n dreapta unde-ar putea găsi un teren mai izolat. (Foto: *O iguană în mijlocul drumului*. „Mi-au furat bagajele într-o benzinărie. Am mai rămas cu nişte pastile de săpun de la unul din moteluri, un prosop murdar de gudron, două carnete roşii Clairefontaine, o maşină de ras electrică care se alimentează la curent alternativ, o periuță de dinți.”) Considerațiile mai personale i le-a transmis fratelui său într-o misivă pe un ton uşor diferit, scrisă în Oklahoma, într-un hotel (la dosar se păstrează o

copie dactilografiată). „În noaptea dinspre 3 spre 4 noiembrie, pe drumul spre Colorado, un hotel care are şi o maşină de scris, şi în care am fost primit cu amabilitate. Am găsit un teren foarte potrivit scopurilor mele în apropierea unei rezervații naturale dintr-un stat vecin.” Fotografia înfățişa o pădure care acoperea coasta unui versant muntos şi care continua în vale până pe malul unui râu destul de lat.

2

Pădurile din Montana se întind pe sute de kilometri peste văi, dealuri şi munți înalți. O zonă nelocuită, cu ierni grele şi veri lungi. În mod tradițional, e un teritoriu al traficanților de piei de animale şi al căutătorilor de aur care, de cele mai multe ori, au urcat pe munți şi i-au cutreierat cu lunile, ca nişte sălbatici.

Thomas Munk a ajuns acolo la o dată destul de greu de precizat, cam în a doua jumătate a anilor ’70. Într-o seară şi-a făcut apariția în satul Jefferson, a spus că e agrimensor şi că voia să facă nişte cercetări pe termen lung pe teren. Părea un tip liniştit, care voia să trăiască retras, ca atâția alții din această țară.

„Există sute de disperați care se îndepărtează de lume şi se întorc la modul de viață natural”, susținea Parker; „o plagă națională, să mergi până la frontieră şi să cauți pace şi nesfârşite întinderi goale de pământ. Compatrioții mei se împart în două: cei care fac să crească amețitor oraşele, fabrică maşini şi asfaltează mii de mile, şi cei care se duc pe

câmpii şi trăiesc în legătură directă cu natura. Între ei se va disputa bătălia finală a războiului care a început demult între pieile roşii din preerie şi feţele-palide care veneau de la oraş." Au urmat comunităţile hippy şi, după ele, mişcările ecologiste, care s-au îndepărtat de civilizaţie şi au trăit izolate. Aceşti fii furioşi ai naturii îşi simţeau vieţile mutilate şi desfigurate şi experienţele sociale demolatoare, şi erau convinşi că noua cultură avea să irumpă din izolare şi din respingerea mulţimilor urbane.

Mai întâi, şi-a construit o cabană de lemn de şase picioare, după modelul celei din *Walden* de Thoreau, şi s-a adaptat repede vieţii în singurătate. A curăţat o poiană şi a defrişat un teren de cincizeci pe cincizeci. A făcut un cuptor de lut şi o baie în spatele casei, după care a săpat o groapă ca să poată scoate apa cu o pompă manuală. A mai construit şi o magazie, iar toamna a început să-şi adune lemne pentru iarnă.

În timpul zilei, ieşea la pescuit şi la vânat, se ocupa de răsaduri şi de animale şi de aerisitul beciului în care-şi păstra alimentele. Pe seară, se întorcea la cabană şi, când se întuneca de tot, se apuca de studiu şi de lecturi la lumina liniştită a unei lămpi cu petrol. Singurul mod de a trăi în izolare extremă era acela de a căpăta nişte obiceiuri fixe. Îşi divizase viaţa în secvenţe autonome, care urmau ritmul placid şi liniştit al schimbărilor naturii. Chestiunea nu era cum să gândeşti ceea ce trăieşti, ci cum să trăieşti ca să poţi gândi.

În zilele acelea, a început să ţină un *Jurnal*. Nu-şi părăsise niciodată cercetările şi speculaţiile legate de matematică şi logică, însă îşi înmulţise şi diversificase lecturile. Dacă cineva i-ar fi privit biblioteca, nu şi-ar fi putut face o idee clară despre domeniul lui de cercetare (avea printre cărţi, între altele, şi *Argentina, societate de*

mase de Torcuato Di Tella), nici dacă exista vreo legătură între lucrările lui şi acţiunile sale armate.

Terenul şi camioneta Ford erau pe numele fratelui său, aşa că nu avea de plătit impozite, nu folosea electricitate, nici gaz, şi nu avea telefon; nu voise să-şi îngrădească terenul şi uneori mai dădea peste câte un grup de amatori de drumeţii cu rucsacuri în spinare sau peste grupuri care veneau să petreacă verile acolo şi campau în munţi. Punea capcane ca vânătorii şi braconierii de demult şi cobora în sat să facă troc cu piei de vulpe sau de iepure. Petrecea câteva ore pe zi studiindu-şi prada pe care voia să o vâneze şi îşi nota în *Jurnal* toate mişcările şi schimbările de comportament ale animalelor, şi în felul ăsta putea să le prindă fără nici o greutate. Când pornea la vânătoare prin pădure, niciodată nu se îndepărta la o distanţă mai mare de trei ore de mers faţă de cabană. Se mişca pe o rază de vreo douăzeci de kilometri, o arie pe care-o cunoştea ca-n palmă. Se pitea într-un refugiu acoperit de crengi uscate, în apropierea lacului, ca să pândească animalele care mergeau la adăpat acolo. Iepuri sălbatici, iepuri de câmp, raţe, uneori chiar şi câte un lup sau un râs.

Într-o seară, a văzut un urs brun care intra în apă, se apropia de un fagure agăţat de un trunchi de copac şi băga în el o crenguţă ca să scoată şi să mănânce miere. Se scufunda în apă ca să scape de urmărirea albinelor sau le omora cu laba, dar în timp ce mânca ţinea ochii închişi ca să nu orbească din cauza înţepăturilor. Deodată, ursul a luat-o la goană prin apă, croindu-şi apoi drum prin desiş.

„Să-ţi ştergi urmele este ceva ce animalele nu ştiu să facă.” Aceasta era cea mai mare diferenţă dintre oameni şi animale. „Noi”, notase în *Jurnal*, „ştim să ne acoperim urmele, să creăm piste false, să ne schimbăm, să devenim

alții. În asta constă civilizația; puterea de a ne preface şi de a înşela ne-a permis să construim cultura."

Când bătea vântul dinspre nord, ieşea la pescuit dimineața devreme. În apa limpede a râului, abia atinsă de adierea vântului care cobora dinspre munți, se vedeau păstrăvii care înotau cu putere contra curentului; pescuia cu muscă, agita undița la suprafața apei cu bătăi scurte şi vedea peştii zburând prin aer ca să prindă momeala.

Din când în când, se ducea în sat şi localnicii îl ajutau, iar uneori le cerea unelte sau semințe în schimbul unor mici treburi pe care le făcea pentru ei; considera aceste operații economice ca ținând de troc – şi nu de credit sau de vânzări –, o formă de solidaritate între vecini care supraviețuise schimbării forțate aduse de societatea industrială.

Câteodată, bătrânul polițist al satului urca până la cabană să-l viziteze şi să stea de vorbă cu el. Era omul cel mai calm pe care-l întâlnise, a declarat şeriful. Mă poftea la masă şi-mi oferea iepure fript pe grătar şi cartofi copți, şi un desert de coacăze cu miere de primă mână. Beam câte-o bere pe care o aduceam eu din maşină şi-mi amintesc despre prânzurile astea ca despre unele dintre cele mai bune pe care le-am luat, cu toate că am fost şi la mese şi cine organizate de autoritățile locale sau statale.

Semănau cu doi cowboy, mâncând în aer liber, încălzindu-şi cafeaua în vatră şi ascultând coioții în depărtare. Viața asta în aer liber avea ceva foarte masculin, foarte american, bărbatul care-şi abandonează responsabilitățile şi trăieşte singur pe câmp sau în pădure.

Într-o după-amiază l-a prins o ploaie torențială şi a zăcut o săptămână cu febră, fără să facă nimic altceva decât să stea la pat şi să bea ceai cu miere. Mergea şi la spitalul din

sat uneori şi ruga să-i fie văzute înţepăturile de insecte şi starea mâinilor pe care le îngrijea cu atenţia unui pianist.

„Făceam plimbări lungi”, a povestit poliţistul, „mergeam de-a lungul râului şi urcam până pe vârful muntelui White ca să ne uităm de cealaltă parte a văii, la autostrăzile care traversau statul vecin până la oraşele înghesuite din nord.” Nu aflase niciodată până atunci că Tom era un matematician faimos, dar avusese impresia că noţiunile abstracte pe care le folosea erau mai vaste decât ale oricărei alte persoane pe care o cunoscuse până atunci. „Dar, mai presus de toate, era un bărbat liniştit”, a adăugat şeriful. „Sigur că a făcut nenorocirile pe care le-a făcut, dar ar trebui să ne întrebăm ce l-a adus în starea de-a le face, fiindcă e persoana cea mai de treabă pe care am întâlnit-o în toată viaţa mea de poliţist la ţară”, a declarat el pentru ziarul local.

În Jefferson, Munk a început să se vadă cu Mary Ann, ospătăriţă într-un bar de la intersecţia cu Route 66. I-a spus că se numea Sam Salinger, că era călător, că fusese căsătorit cu o femeie care nu-l mai iubea. I-a vorbit despre proiectele lui, şi ea fusese persoana căreia ar fi fost cel mai tentat să-i dezvăluie adevăratele sale planuri. Societatea e nedreaptă, e crudă. O făcea să-i urmărească raţionamentele şi fata trăgea singură concluziile relevante. Asta a fost, după cum notase Munk în *Jurnal*, proba că se îndrăgostise de fată. Mary Ann mersese singură să depună mărturie, după ce-l recunoscuse în fotografii drept tânărul cu care avusese o relaţie timp de câteva luni şi a insistat să relateze despre acea amiază în care Tom, îmbrăcat într-un palton gri şi fără nimic altceva pe dedesubt, îi dezvăluise că se gândea să lase tot şi să meargă în Canada într-un loc friguros unde să înceapă o viaţă nouă. Ea ce părere avea? S-ar fi dus cu el să trăiască aproape de marile gheţuri? Fata îi răspunsese că

trebuia să se mai gândească, dar hotărâse să nu-l mai revadă. Şi-a imaginat că era un dezertor din armată, ca atâția alții. I se păruse un bărbat ciudat, foarte educat şi atent, care se purta ca şi cum ar fi vrut să uite vreo crimă sau ca şi cum ar fi evadat din închisoare.

Uneori, pe timpul verii, Tom lucra la fabrica de cherestea. O săptămână, cel mult două, cât să strângă nişte bani pe care apoi îi folosea pentru achizițiile sale de factură specială.

Ba chiar, pentru câteva luni, fusese învățător la şcoala din sat. Îşi pregătea orele cu mult suflet, de parcă ar fi vrut să se îndepărteze pentru o vreme de viața de la cabană, şi mai rămânea câteodată peste noapte la casa de oaspeți a doamnei Ferguson, ca să fie mai aproape de şcoală. Le-a tradus copiilor – şi asta chiar m-a surprins – povestirea *Juan Darién*, de Horacio Quiroga, care se retrăsese şi el în selvă şi îşi construise acolo propria casă, unde supraviețuise împreună cu soția şi copiii unor condiții cu-adevărat potrivnice, dar unde scrisese unele dintre cele mai bune povestiri din literatura de limbă spaniolă. Folosea povestirea lui Quiroga pentru a le vorbi despre cruzimea civilizației, a cărei rădăcină greacă însemna, a spus el la clasă, îmblânzire, dresaj şi domesticire.

Găsise un cerb înghețat, într-o poiană din pădure. La început, a crezut că e viu şi-l pândea dintr-un ascunziş dintre copaci. Unele animale sălbatice rămân nemişcate atunci când nu mai pot scăpa. După cum se vedea, se despărțise de turmă. Cerbii se strângeau unii într-alții iarna, dar ăsta poate că se pierduse sau se rătăcise. Părea statuia perfectă a unui tânăr cerb prins în clipa în care îşi înalță capul ca să se orienteze după soare.

Şi deodată şi-a amintit de zilele fericite din trecut: cum era să te trezeşti într-un pat, să pui tălpile goale pe covorul

moale, să faci un duş, să-ţi faci cafea, să te aşezi să lucrezi în biroul de la universitate. Nu-l încerca o nostalgie, era doar un mod de a se uita înapoi spre viaţa trecută de parcă el însuşi ar fi fost cerbul congelat în gheaţă.

3

În cele din urmă, a început experimentele. Primul a fost un eseu, îl numea eseu, aidoma cuiva care într-un laborator face o probă înainte de a trece la cercetarea propriu-zisă. A hotărât să aleagă un obiectiv anonim, ca să nu rişte nimic. A ieşit din cabană, noaptea târziu, dar nu înainte de a fi aprins lampa şi de a fi calculat în cât timp s-ar fi consumat petrolul. A aşezat cu grijă lampa pe o cutie metalică, pe masă. Dacă totul avea să decurgă bine, n-avea de ce să întârzie mai mult de şase ore, iar dacă în timpul ăsta cineva ar fi trecut pe-acolo, ar fi văzut lumina aprinsă şi şi-ar fi închipuit că lucrează şi că, aşa cum se întâmplase de cele mai multe ori, n-ar fi voit să deschidă uşa ca să nu se întrerupă.

Nu l-ar fi văzut nimeni urcând în vechea lui camionetă şi îndreptându-se spre şosea, pe care a continuat să meargă până la răscrucea care ducea spre Durango. Nu se gândea la nimic altceva decât la obiectivul stabilit („nu mă gândesc decât la linia albă a drumului şi la copacii pe lângă care trec”). Schimbase plăcuţele de înmatriculare, pusese talpa suplimentară pantofilor ca să schimbe urmele, deci se îndrepta deghizat spre sud. Doar că starea lui de spirit nu era una rece şi liniştită, ci exaltată, încordarea se

transformase în euforie. Cum avea să reacționeze? Petrecuse ani buni izolat şi acum voia să se pună la încercare: „Nu crima ne izolează, ci trebuie mai întâi să ne izolăm ca să putem săvârşi apoi crima”.

A intrat în oraş prin *freeway,* dinspre nord, la o oră la care era multă mişcare pe străzi. Mulțimea îl tulbura, după atâtea luni de singurătate. A urcat pe podul care trecea pe deasupra şoselei şi dădea în parcarea principală a marelui *mall*. A oprit camioneta în zona destinată personalului şi a coborât, hotărât, cu un plic în mână, s-a aplecat să verifice roțile maşinii, moment în care a şi plasat bomba sub motorul unei Honda de culoare roşie. După care a plecat liniştit de unde parcase şi s-a dus până la ieşire, după care s-a întors în parcare prin partea opusă a centrului comercial.

Erau multe maşini staționate, cărucioare de supermarket, linii albe pe asfalt şi afişe, şi un pescăruş care ciugulea ceva de prin nişte pete de ulei. Ai fi zis că s-a rătăcit, că luase strălucirea gri a asfaltului drept oglinda unei ape. Pescăruşii pot să zboare kilometri întregi peste mare, dar niciodată nu se vor îndepărta de mal, poate doar dacă o iau razna şi îşi pierd simțul orientării. Îi vedeai coborând în picaj, cu aripile larg deschise, cu ochii roşii şi ciocul întredeschis, aproape că li se zărea şi limba. Pe acesta, nimeni nu părea să-l observe şi el se mişca nefiresc printre maşinile parcate, petele de ulei şi zăpada înnoroită şi îngrămădită pe beton, până ce, în cele din urmă, s-a ridicat în zbor şi s-a îndepărtat în direcția luminilor de la etajele superioare ale clădirilor din apropiere.

După cum a putut constata la Best Computer Com, în Durango, uşa laterală era de fapt ieşirea de urgență pentru tehnicienii şi inginerii programatori. Toate marile corporații aveau aceeaşi structură a clădirii şi aceleaşi funcții şi

ierarhii pentru angajaţi, aşa încât dacă cineva cunoştea bine o astfel de instituţie, le cunoştea pe toate. Iată: o primă dovadă a slăbiciunii sistemului – pentru reducerea costurilor, toate tindeau să repete acelaşi format şi aceeaşi distribuţie pe etaje. Băile, casele, curierii, contabilii, serviciul de coletărie, birourile, uşa principală erau la fel în toate clădirile de birouri ale companiei din toate statele care alcătuiau Statele Unite. La fel se întâmpla şi cu hotelurile sau supermarketurile care aparţineau unui acelaşi lanţ, şi cu mini-cinematografele sau enormele parcări, şi tot aşa cu sediile de poliţie şi cu modul în care erau distribuite la interior spaţiile de arest. Repetiţia aproape identică a spaţiilor şi a funcţiunilor acestora, în serie, avea avantajul economiei de mişcare: ca şi când aranjamentul în spaţiu ar fi fost gândit pentru ca mulţimi simultane şi simetrice de angajaţi, clienţi şi agenţi de pază să se poată deplasa confortabil, dar să fie şi uşor de ghicit ce făceau cei care nu se conformau acestor dispoziţii şi, din cauza asta, să le fie instalate într-o clipă camere de supraveghere.

Tom avea un registru cu cei care lucrau în laboratorul de la subsolul clădirii. Un grup de ingineri şi de foşti absolvenţi de studii informatice specializate, care coborâseră pe scara ierarhiei sociale şi erau acum simpli angajaţi ai unui mare lanţ comercial, unde datoria lor era să ofere clienţilor informaţii despre actualizările aduse complexelor maşinării care se vindeau în sucursalele Best Computer Com.

Mai rămăseseră doar câteva zile până la Crăciun, iar locul se umplea încet-încet de familii care se mişcau în grupuri compacte în zona de cumpărături. Aerul îngheţat de-afară intra în magazin de fiecare dată când se deschidea uşa mare de sticlă; maşinile circulau continuu prin parcare. Pescăruşul a mai coborât o dată din înaltul cerului pe platforma de beton a imensei zone de parcare.

O femeie cu eşarfă verde şi cu un dosar sub braţ s-a apropiat de automobilul Honda de culoare roşie. Era destul de tânără şi purta ochelari de soare, în ciuda întunericului; era îmbrăcată într-un palton bej şi cu o căciulă de piele care-i acoperea urechile. A descuiat uşa maşinii, a lăsat dosarul pe bancheta din spate, şi-a dat jos paltonul; lumina aprinsă a plafonierei o făcea să semene cu o păpuşă într-o cutie; când s-a aşezat la volan şi a pornit motorul, s-a simţit o zgâlţâială, o lumină puternică şi apoi o bubuitură.

Un bătrân cu o haină gri largă, care împingea un cărucior de cumpărături, s-a oprit o clipă în faţa maşinii, apoi şi-a continuat drumul mărind pasul. O femeie care ducea de mână un copil s-a întors şi pe urmă a mers uitându-se în spate, însă nici ea nu s-a oprit. Pescăruşul s-a ridicat în zbor bătând repede din aripi şi s-a îndepărtat în noapte, înspre autostradă. La nici un minut după incident, totul continua ca şi până atunci.

Cel mai tare l-a impresionat că a ieşit din *mall*, a traversat parcarea, s-a urcat în maşină şi a condus încet pe străzile bine iluminate ale oraşului şi nimeni nu şi-a dat seama că el o omorâse pe femeia aceea.

Gödel povestise într-o prezentare pe care o susţinuse la Harvard că, după ce a terminat teorema care i-a adus nemurirea, îşi petrecuse toată noaptea călătorind cu trenul subteran şi gândindu-se la faptul că viaţa tuturor celor care se aflau atunci în tren avea să se schimbe din cauza lui, dar nici unul dintre ei n-o ştia încă.

Munk a trecut în *Jurnal* acel prim experiment. O stare de omnipotenţă, de încălcare a unei limite sacre. Se mişca printre oameni cu senzaţia că e invizibil şi unic.

Următorul atentat avea ca scop să împiedice – sau să întârzie – fuzionarea sistemelor digitale cu cele biologice, lucru care ar fi permis intervenția retrospectivă în milioane de ADN-uri. Hanz Frinkly, de la Biological Lab din Minnesota, un neamț înalt, cu fața rotundă şi mustață bogată, un bărbat simpatic, foarte expansiv, supraviețuise detenției într-un lagăr de concentrare rusesc din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial şi de aceea, zicea el, îşi lăsase mustață „à la Stalin”. „Mă uit în oglindă şi amintirea faptului că i-am supraviețuit gruzinului mă face să mă simt mai tânăr.” Rămăsese văduv şi voia să-şi refacă viața; vara alerga prin pădure şi iarna făcea jogging prin tunelurile subterane, iluminate artificial, care legau diferitele zone ale campusului.

În dimineața atentatului, secretara îi lăsase pe birou corespondența zilei. Ar fi fost poate mai bine să se uite peste ea îl alt moment, dar nu putuse rezista ispitei de a vedea ce se scrisese despre ultimul articol pe care tocmai îl publicase în prestigioasa revistă *Science.* Când a deschis plicul trimis de un coleg de la MIT, bomba dinăuntru a explodat şi l-a rănit grav.

Suferise răni şi leziuni cerebrale, din pricina cărora trăia de-atunci într-un centru de recuperare de lângă universitate. De la ferestrele mari ale centrului vedea tinerii care traversau parcul ca să meargă la cursuri, însă privelişte a aceasta era atât de greu de îndurat, că prefera să stea în camera lui, cu uşa deschisă spre culoarul pe care alți bolnavi ca şi el se plimbau fie sprijiniți în cârje, fie lunecând în scaune rulante.

Matematicianul John Breedlove, şeful catedrei Peano de la Universitatea din Chicago, a coborât într-o dimineață, după micul dejun, cu o mască pe față, ca să nu fie nevoit să respire aerul contaminat, fiindcă încerca să nu se

îmbolnăvească primăvara, cum i se întâmpla din ce în ce mai des din cauza aşa-ziselor alergii, din pricina cărora, în fiecare an, luna aprilie îl găsea internat la Memorial Hospital. Era aproape de finalizarea lucrării despre logica instabilă a informaţiei în serii deschise şi, într-un fel superstiţios şi destul de ridicol, se temea că o nouă îmbolnăvire avea să-l împiedice să-şi încheie calculele de care mai avea nevoie ca să termine lucrarea. Nu îndeplinise nici una dintre modicele obligaţii sociale pe care se presupunea că un bărbat de vârsta lui ar fi trebuit să le îndeplinească: nu se căsătorise, nu avea copii, îşi dedicase toată viaţa carierei şi era foarte bine văzut de colegi. Scrisoarea, în mod fals trimisă de un cunoscut matematician din California, îi parvenise odată cu restul corespondenţei distribuite la ora 11, şi i-a explodat în faţă, ucigându-l pe loc.

Un student la inginerie (John Hauser) a găsit un pachet sub un scaun din sala de informatică Cory Hall de la Computer Laboratory, Universitatea California, şi a murit în timp ce-l ridica. Avea douăzeci şi doi de ani, era căsătorit, avea o fetiţă şi era un militant activ contra războiului din Golf. Menéndez a ţinut să meargă personal să-i comunice tragica veste tinerei soţii afro-americane a băiatului asasinat. Locuia într-o casă cu balcon deschis, în zona rezidenţială a ghetoului, şi la vederea maşinii oficiale n-a deschis imediat uşa, cu toate că se pândise sosirea ei din spatele jaluzelelor. Când, într-un târziu, femeia a deschis uşa şi i-a poftit în casă, Menéndez i-a dat vestea şi i-a predat crucifixul de argint pe care tânărul îl purta la gât. Femeia, subţire, cu ochi arzători, a început să tremure şi să se uite la el cu privire fixă, fără să spună nimic. Menéndez a stat un timp nemişcat, până ce tânăra a reacţionat şi a început să-l ocărască de parcă el ar fi fost asasinul.

A mai fost un atentat împotriva lui Alan Hunter, un renumit cercetător ştiinţific de la Yale, care se formase la Institute of Advanced Studies la Princeton şi lucra la un proiect secret, protejat de stat. Prost îmbrăcat, străin de orice noţiune de protocol academic, căsătorit şi divorţat de mai multe ori, locuia într-un buncăr, la adăpostul mai multor sisteme naţionale de securitate. Unul dintre discipolii lui a declarat că, în seara respectivă, îl condusese pe Hunter acasă şi-l urmărise cu privirea până ce ajunsese în faţa uşii de la intrare, păzite de un angajat al serviciilor secrete, care a murit pe loc când cele două bombe de plastic aflate la intrarea în clădire au explodat. Unda de şoc l-a aruncat pe Hunter direct în stejarul din grădină şi l-a înfipt în crengile aspre de la poalele arborelui centenar, strivindu-l de crengi ca de aripile unor mori de vânt. A murit, două ore mai târziu, victimă a politraumatismului şi a hemoragiei interne.

Munk număra atentatele şi spera să ajungă la o sută. Nu voise să se apropie personal de victime, le ucidea de la distanţă, fără să le atingă; le privea ca pe nişte funcţii ale sistemului, indivizi care duceau mai departe o misiune destinată să distrugă tot ce era uman în societate. Se folosea de informaţiile pe care le găsea în orice bibliotecă publică mai mult sau mai puţin decentă, citea pe internet rapoartele de anchetă disponibile şi, în funcţie de ele, îşi organiza obiectivele.

În timpul ăsta, fratele lui primise o scrisoare în care Tom îi cerea să vină să-l viziteze, înainte ca zăpada să blocheze din nou drumul spre casa lui din mijlocul pădurii.

Peter a făcut două zile pe drum până în Montana şi a fost foarte fericit când, după ce a intrat pe drumul care ducea spre rezervaţie, pe cărarea îngustă ce şerpuia printre copaci şi dădea într-un luminiş l-a zărit pe Tom într-un colţ, curăţând de noroi, cu un briceag, coada unei lopeţi.

Îmbrăcat în jeanşi jerpeliţi băgaţi în nişte cizme înalte, cu o cămaşă în carouri, din flanelă, părea un ţăran sau un tăietor de lemne din zonă. S-au privit în aerul limpede al amiezii şi această întâlnire a emanat o mare emoţie şi o imensă bucurie, de parcă tot ceea ce trăiseră împreună resimţea fiecare în revederea lor.

Mare surpriză a fost pentru Peter că Tom îşi luase un papagal. O papagaliţă, de fapt. O creatură acră, de culoare galbenă, care-i privea cu un singur ochi, din profil, cu răutate, de dincolo de gratiile unei colivii. Da, a zis Munk, ea e Daisy. Asta ca să nu mai zici că n-am cu cine să vorbesc.

Şi, auzindu-se pomenită, papagaliţa a început să se agite şi să strige furioasă: „Cine-a venit, Tom, cine-i aici?" Şi cum Munk şi fratele său se îndepărtau, papagaliţa a izbucnit din nou, strigând încă şi mai tare, cu vocea ei de acriturâ bătrână: „Vreau să mergem la hotel, Tom, acum vreau să mergem la hotel, Tom", cu o voce dogită de nebună.

Fratele meu se transformase în vânător-culegător şi într-un filozof à la Diogene, a spus Peter. Vecinul lui cel mai apropiat locuia la cinci mile depărtare şi Munk, în după-amiezile de vară, înota gol în lacul din apropierea cabanei.

După ce ziarele au publicat *Manifestul* lui Munk, toată naţiunea s-a apucat să-l citească, în afară de Peter, fratele lui. „Ca mai toţi scriitorii, nu citeşte...", a spus Parker, „doar

scrie!” La vreo două săptămâni de la publicare, într-o seară, la un atelier de povestiri de la Columbia, în timp ce discutau despre povestirile de război ale lui Tim O’Brien, unul dintre studenți a remarcat că stilul lui Recycler era mult mai bun decât al oricăruia dintre corespondenții de război pe care-i citiseră la curs.

În seara respectivă, după ce a cinat, odată ajuns acasă, Peter s-a instalat în fața computerului să citească textul pe internet. I s-a părut că unele din lucrurile pe care le spunea erau corecte, în timp ce altele erau un pic fantaste, când, pe la mijlocul textului, a dat peste o expresie, de fapt, un proverb (*You can’t eat your cake and have it too*), care se repeta de vreo două ori, o găselniță colocvială învechită, pe care fratele lui o folosea în mod curent.

Şi-a sunat o prietenă, pe Patricia Connolly, care-i cunoştea pe amândoi, şi i-a repetat fraza. Thomas, nu, n-are cum să fie el, i-a răspuns ea ca să-l calmeze. Sigur că n-are cum, a zis şi el, dar chiar în timp ce rostea asta a avut certitudinea că autorul *Manifestului* era chiar fratele lui.

A urcat imediat în mansarda casei, unde, sub tavanul scund şi înclinat din *chambre de bonne* (aşa numise podul în povestirea autobiografică *Fratele meu şi cu mine*, publicată în *New Yorker*), cu toate obiectele dragi din copilărie îngrămădite într-un colț – Creierul Magic, jocul de mecanno, mănuşa de *pitcher* cu autograful lui Billy Sullivan, stegulețul celor de la Yankees, o sfoară cu papuci vechi înşirați pe ea în ordine cronologică –, a găsit într-una dintre cutii, pe lângă fotocopii, documente diverse şi fotografii, originalul dactilografiat al eseului *Natura tulburată,* pe care Thomas îl trimisese la *Harper’s*, în 1975, şi pe care revista i-l returnase fără să-l fi publicat. Două dintre paragrafele din eseu erau reluate identic în *Manifest.*

Aşezat acolo, printre atâtea obiecte familiare, Peter a simțit că trebuia să facă ceva. Nu prea mai era lumină, în ferestre se reflectau umbrele copacilor şi, în întunericul care cuprinsese podul, Peter s-a gândit din nou că, dacă teroristul într-adevăr era Tom, viața lui era distrusă.

Îşi iubea fratele mai mult decât pe oricine altcineva pe lume, dar trebuia să pună capăt demențialului val de crime, şi asta avea să facă.

Când Peter, livid la față, a pus-o la curent cu situația pe mama lor, ea s-a apropiat de soțul ei, care era convalescent, şi i-a luat mâna într-a ei. Să nu-ți faci griji, Jerzy, i-a spus, apoi şi-a privit fiul şi a zis, în polonă, cu o voce de gheață:

— Prefer să te văd mort decât să aflu că eşti delatorul fratelui tău.

Convertiții, foştii comunişti, cei care sunt dezamăgiți de vechile lor convingeri sunt adevărații *enfants terribles* ai politicii contemporane, a spus Menéndez şi, când l-a văzut pe Peter, şi-a dat seama că acesta aparținea acestei stirpe.

Dacă Iuda ar fi învins, n-am fi avut atâtea probleme în Palestina, a declarat Menéndez. După părerea lui, Iuda înțelesese că Isus devenise un extremist călit şi inflexibil şi că violența era rezultatul predicilor subversive ale celui care-şi spunea Păstorul oamenilor.

Oamenii lui Menéndez, organizați în grupuri diferite, ajunseseră în mica aşezare sub diverse pretexte şi se cazaseră pe la hoteluri din zonă sau prin casele polițiştilor locali. Nu spuseseră nimănui ce căutau acolo, dar, dimineața, se duceau în pădure şi patrulau prin împrejurimile văii.

Tom îşi ducea viața ca şi până atunci şi n-a băgat de seamă mişcările lor. Doar Daisy, papagalița, părea speriată şi striga tot timpul („Hai să mergem la hotel, să mergem la

hotel, Tom!”) şi se agita. Până la urmă, Munk i-a acoperit colivia cu o pânză neagră, dar papagaliţa s-a înfuriat şi a trebuit să ia pânza, fiindcă acoperită făcea şi mai multă gălăgie, într-o limbă de neînţeles, dar foarte furioasă.

În sfârşit, în noaptea de 18 iunie, agenţii FBI au înconjurat cabana ca şi cum s-ar fi aflat în faţa unei bande blindate. Întotdeauna procedau aşa şi, până nu se asigurau că superioritatea lor numerică e de zece la unu, nu se mişcau şi acţionau mereu ca şi cum suspecţii sau subiecţii în cauză, fiind vinovaţi, ar fi fost pregătiţi să-şi vândă pielea foarte scump (foloseau expresii de genul ăsta). Se furişau printre copaci supraveghind lumina care pâlpâia în cabană; nu se lăsase întunericul de tot şi, în timp ce aşteptau în linişte să dea asaltul, papagaliţa a început să ţipe de pe creanga copacului unde era agăţată colivia. Cine vine, Tom, cine vine, Tom? Munk s-a dus la fereastră şi a rămas nemişcat pentru câtva timp, în vreme ce lunetiştii îşi reglau distanţa şi ţinta. Însă Munk s-a întors în încăpere.

Şeriful s-a apropiat de cabană şi a ciocănit de două ori la uşă cu calm, cum făcea întotdeauna. Când Munk a deschis, trupa de agenţi s-a năpustit peste el şi l-a imobilizat, în timp ce Menéndez a intrat imediat după ei, triumfător. De pe podea, unde-l trântiseră agenţii, Munk a ridicat capul.

— Cum aţi dat de mine? a întrebat.

— Fratele tău, i-a răspuns Menéndez, încercând să-l liniştească.

— Deci nu dumneavoastră m-aţi găsit.

Se merită unul pe altul, a comentat Parker. Fiecare e cel mai bun în felul lui.

Cabana era curată, ordonată, cu pereţii ticsiţi de cărţi şi de flacoane cu explozibil pe rafturile cele mai de sus. Arme la vedere nu erau. Au răscolit sertarele, au aruncat totul pe

jos, ce căutau? Între timp, Thomas Munk se aşezase la birou, cu cătuşe la mâini şi la glezne, şi citea o carte de analiză matematică.

Când au terminat cu răscolitul, uimiți că bărbatul ăsta, în locul ăsta, fusese capabil să facă ce făcuse, l-au obligat să se ridice în picioare. Obligat e un fel de-a spune. I-au făcut un semn şi Thomas Munk s-a ridicat cu demnitate şi cu un aer superior de deținut politic.

5

Întrebarea care a început să circule în media şi apoi devenit subiect de dezbatere era: cum a fost posibil? Cum s-a putut întâmpla aşa ceva? Aici nu mai era vorba despre tradiția nord-americană a ucigaşului solitar, care intră în mod neaşteptat într-un bar şi seceră pe toată lumea, pentru că în noaptea de dinainte refuzaseră să-i servească o cafea irlandeză, sau despre puştiul de gimnaziu care omoară pe cine-i cade sub ochi, pentru că a fost poreclit grăsan vreme de trei săptămâni şi a picat examenul la sport. Nici măcar despre angajatul de la supermarket care este concediat şi, cum nu mai poate apela la sindicat sau la altă organizație care să-i vină în ajutor, se urcă pe bloc şi omoară tot ce vede, pradă unei violențe politice private. E plină de incidente de genul ăsta istoria unei societăți care a făcut din individualism şi din depolitizare propriul stindard. De data asta, era vorba despre un tip din elită, care timp de atâția ani se ocupase cu comiterea sistematică de acte de violență

şi care eludase maşinăria de persecuţie naţională a FBI-ului din raţiuni care nu erau personale, ci politice şi ideologice.

Acţiona singur, era un *self-made man*, reprezenta valorile culturii sale, era un nord-american pur, dar viaţa lui nu reprezenta succesul, ci eşecul sistemului. Partea extraordinară şi, în acelaşi timp, cea mai nord-americană a poveştii, era faptul că numai el cunoştea secretul acţiunilor sale şi că ani de zile nu împărtăşise nimănui nimic. Toţi cei care îl cunoscuseră erau miraţi, ba unii chiar excludeau posibilitatea ca acest bărbat senin pe care-l frecventaseră fusese în stare să devină un terorist şi un ucigaş.

Într-o seară, Nina mi-a bătut în geam şi a intrat să ne uităm împreună la televizor, la ştiri. Era foarte târziu, din cauza diferenţei de fus orar, când l-am văzut prima oară pe Thomas Munk, la ABC News. Îl transferau de la închisoare la tribunal şi a coborât din duba poliţiei, îmbrăcat cu o salopetă portocalie, cu o faţă hirsută din cauza bărbii roşii, mare şi neîngrijită, dar cu zâmbetul pe buze. Aducea cu un sălbatic, omul pădurilor, şi la vederea camerelor a ridicat mâinile încătuşate, cu pumnul strâns, ca într-un salut victorios. Avea cătuşe şi la glezne şi mergea greu, în timp ce era condus spre intrarea în judecătoria din Jefferson, unde avea loc procesul preliminar, înainte de fi strămutat la tribunalul federal din California, în Sacramento.

Ce mai ambuscadă, a zis Nina. Un tip rupt de lume, luptând de unul singur. Greu să mai găseşti ceva asemănător în istoria politicii. A trăit aproape douăzeci de ani ca un Robinson, luptând de unul singur contra capitalismului. Găsiseră, la cabană, un *Jurnal* cu însemnări despre viaţa lui şi descrierea detaliată a fiecărui atentat, scris parte în spaniolă, parte codificat.

Procurorul solicitase pedeapsa capitală, dar Thomas refuzase să asculte de sfatul primit de la avocatul său de la

o prestigioasă casă de avocatură, angajat de fratele lui, care susținea varianta nebuniei şi făcea uz de toate dispozițiile legale în vigoare pentru a evita execuția. Munk a refuzat, deci, această variantă şi a solicitat să se apere singur.

Chiar faptul că refuzase să pledeze pentru nebunie era văzut de avocați ca o dovadă de nebunie. Numai un nebun poate pretinde că nu e nebun, fiindcă un om în deplinătatea facultăților mintale, într-o atare situație, n-ar fi putut susține că e perfect lucid. Pentru Munk însă, chestiunea nebuniei nu constituia o condiție a judecății, ci rezultatul ei („se defineşte ca esența a ceea ce ar trebui să fie obiectul de analiză", a spus). Prin urmare, a solicitat ca obiectul procesului să nu fie persoana sa, ci scrierile şi faptele lui. Fiindcă nimeni nu este doar asasin sau doar nebun, ci o sumă de ipostaze simultane sau succesive, pe când o acțiune poate fi definită prin caracterul ei propriu, prin obiectivele şi consecințele ei. Statul voia să-l declare nebun şi să-i discrediteze convingerile politice, etichetându-le drept delirante, a mai spus el. Motivele şi argumentele lui nu erau luate în seamă, ceea ce era tipic pentru Statele Unite, care tratau convingerile politice radicale drept manifestări ale unei personalități deviante. După părerea lui Munk, faptul de a-l declara nebun ca să nu se poată apăra singur nu însemna altceva decât folosirea metodelor psihiatriei sovietice, care susținuse întotdeauna că disidenții erau nebuni, fiindcă nimănui întreg la cap nu i-ar fi putut trece prin minte să se opună regimului sovietic, care nu era altceva decât un paradis şi dădea sens istoriei. Statele Unite, după ce-au câştigat Războiul Rece, au rămas cu impresia că ele constituie lumea perfectă a lui Leibniz şi toți cei care contrazic această perspectivă sunt nebuni de legat. Nu eu am inventat violența, ea a existat dintotdeauna şi va continua să existe şi de-acum încolo. Sau doar actele de violență care vizează scopuri politice sunt considerate

manifestări ale nebuniei? În fond, numai cei care se opun sistemului sunt nebuni, restul sunt simpli criminali, a mai spus.

Discuția generală se axa mai ales pe *cum* (cum ajunsese Munk să facă tot ce făcuse), şi nu pe *de ce*. Când era vorba de crime politice, niciodată nu-şi puneau întrebarea *de ce* (de ce Oswald trăsese în Kennedy?), îi interesa doar *cum* (de pe acoperişul unei clădiri de birouri, cu o armă cu lunetă), şi când totuşi ajungeau şi la cauze, răspunsul invariabil era nebunia.

Tom refuzase să primească vizitele fratelui şi ale tatălui său, dar acceptase să o vadă pe mamă-sa, pianista poloneză, cum o numea presa. O femeie hotărâtă şi curajoasă, care a trezit antipatia jurnaliştilor ce comentau cazul pentru că nu se plângea şi spunea exact ce gândeşte. Băiatul meu nu e nebun, deşi acțiunile lui pot părea de neînțeles. Vreau să fie ascultat şi judecat, mai înainte de a-i fi condamnate faptele. Ea era singura persoană care părea să-l înțeleagă şi să-i țină partea, iar acest lucru constituia o dovadă că era ceva nu tocmai în regulă, aşa că toată lumea insinua că adevărata vinovată pentru starea în care ajunsese Munk era ea, pianista poloneză, excentrică şi dusă cu capul. După ce ieşea de la vizită, femeia nu stătea de vorbă cu presa; o singură dată i-a replicat unui reporter de la NBC, care-l numise pe Thomas „monstrul din pădure”:

— Dumneavoastră îl cunoaşteți? Ați vorbit cu el? l-a întrebat femeia.

— Nici nu e nevoie, faptele lui sunt suficiente.

Replica ei nu s-a mai auzit, acoperită de strigătele duşmănoase ale numeroşilor gură-cască prezenți, care o insultau cu ură.

L-a vizitat zi de zi, însă, până la urmă, a capitulat şi a semnat şi ea declarația că e nebun, de teama pedepsei cu moartea. Din clipa aceea, fiul a refuzat să-i mai vorbească

sau să o mai vadă. Munk nu concepea să renunțe la convingerile lui doar pentru a-şi salva viața. Avea dreptul constituțional de a se apăra singur, cu excepția cazului în care se dovedea că e nebun, iar fratele lui negocia să fie considerat incapabil să se apere singur.

La tribunal, undeva mai în spate, dincolo de cercul de jurnaliști, avocați şi câțiva curioşi gata mereu să-l insulte şi să salute camerele de filmat, mai exista un grup relativ mic de activişti care protestau împotriva pedepsei cu moartea. Cereau pentru Munk un proces politic, nu unul penal. Agitau prin aer pancarte cu o fotografie a lui din tinerețe, de pe vremea când era student, pe care scriseseră *Bush e criminalul*. Un protestatar singuratic, care se ținea la distanță de ceilalți, avea o pancartă pe care scrisese *Munk e calea*. A fost primul pe care l-au săltat polițiştii şi l-au târât la dubă.

La început de august, Munk urma să fie transferat la Sacramento pentru începerea primei faze a procesului. Procurorul a prezentat capetele de acuzare şi opinia publică a fost de acord cu ele, însă spectrul pedepsei capitale care plutea în aer a întețit conflictele.

În *The Nation*, unul dintre psihanaliştii citați de acuzare a spus despre Thomas Munk şi scrierile lui următoarele: „*That is not only fascinating but illuminating and persuasive. Terrorists use ideas to justify appalling acts of violence but ideas alone do not create terrorists. Munk emerges not as a clinically insane person but as a brilliantly twisted, deluded, enraged, and evil man. The specialist shows how technological society is partly, but no wholly, to blame for the creation of a Munk*". Un jurist eminent, doctor Hamilton Jr., într-un interviu pentru *The Village Voice*, a afirmat că motivația lui Munk era cât se poate de coerent fundamentată. „E vorba despre argumente logice, clare şi solide. Zilele acestea l-am cunoscut personal pe cel

incriminat şi în nici una dintre întrevederile avute cu el n-a arătat nici cel mai mic semn de boală psihică. E un individ lucid, raţional şi amabil. Acum, este foarte adevărat că argumentele lui sunt incompatibile cu atentatele comise, dar trebuie să se ţină cont de faptul că există multe situaţii în care cineva poate ajunge să spună: da, există o bază etică pentru a ucide. Guvernele, în fond, susţin că asasinatul poate fi justificabil în caz de război. În *Manifest* şi în explicaţiile pe care le oferă, Mister Munk a făcut acelaşi lucru. Poate, însă, un individ să se ridice împotriva Statului?"

— Statul, da, statul, a spus Nina. Dacă nu l-ar fi trădat fratele lui, nici acum nu l-ar fi prins. Nu ţi se pare de necrezut?

Stăteam, într-o după-amiază, la ea în salon, afară era foarte cald şi dăduserăm drumul la aerul condiţionat. Peştii înotau în acvariul circular şi ea mă privea cu ochii ei albaştri şi liniştiţi.

Putea fi trădarea elogiată? Preferam să te ştiu mort decât delator al propriului frate, spusese mama lui Munk. Era corect. Nimic nu poate justifica o delaţiune. Nimic? a întrebat Nina, după care a recitat cu voce joasă nişte versuri ale Annei Ahmatova:

Duşmanul o tortura: „Haide, spune!"
Dar nici un cuvânt, nici un geamăt, nici un strigăt
De la ea n-a obţinut.

Ca şi cei care-i căzuseră victime, Munk reuşise să înlocuiască sentimentele cu idei, compasiunea, cu convingerile lui. Ca şi ei, nu fura, nu sechestra, nu cerea bani. Îi vedea ca pe o funcţie a sistemului, indivizi care duceau la bun sfârşit sarcina de a distruge tot ce mai rămăsese omenesc în societate. Ca şi ei, aştepta ca tot ceea ce acum era de neînţeles să capete un sens în viitor. Exista

un sens? Da, fiindcă exista o ordine, numai că trebuia să fii extrem de deştept ca să o poți descoperi în confuzia generală.

— Ca să-l înțelegi, ar trebui să discuți cu el – a spus Nina. Să discuți, spusese, ca şi când ar fi fost un prieten căruia să-i ceri lămuriri. Trebuie să stai de vorbă cu omul ăsta, a spus mai apoi.

M-am ridicat să plec. Nina se gândea să-şi petreacă vacanța în Europa, unde locuia una dintre fiicele ei.

— O să-mi fie dor de tine, dragule, mi-a spus.

Ne-am despărțit în grădina ei, care se învecina cu a mea, aşa că am traversat curtea şi am urcat în birou şi, de sus, de la fereastră, am urmărit-o cum trece în revistă florile (lalele, azalee, toporaşi) care supraviețuiseră peste iarnă datorită ei.

Trebuia să îl întâlnesc pe Munk; ar fi fost oare posibil? Am petrecut vreo două săptămâni rumegând această idee, până când, într-o zi, pe la jumătatea lui iulie, am găsit motivul cu care să justific o vizită la închisoare.

Capitolul zece

Căldura transformase campusul într-un deşert; studenții dispăruseră, secretarele aveau program doar dimineața, biblioteca nu era deschisă noaptea. Nina plecase deja în călătoria ei spre regiuni mai răcoroase. Eu mă ocupam de casa ei, îi udam plantele, deschideam ferestrele pe timpul nopții, ca să aerisesc încăperile, şi-i hrăneam peştii care înotau ca proştii în acvariul circular.

Orion îşi păstrase şi el obiceiul plimbărilor în cerc (de la parcarea din Blue Point la intrarea pentru aprovizionare de la Davidson's Market, la banca de lemn de sub copaci, la

fosta sală de aşteptare de la Dinky); mergea cu radio-reportofonul pornit, cu eternul impermeabil alb şi cu fular, fiindcă nu era niciodată îndeajuns de cald pentru oasele lui cele înfrigurate. Mă saluta de la distanţă ori de câte ori traversam campusul ca să merg la biroul din universitate.

Rămăsesem singur, şi în singurătatea aceasta trebuia să iau totuşi câteva decizii: la sfârşit de lună trebuia să predau casa profesorului Hubert, să-mi împachetez lucrurile şi să mă hotărăsc dacă mă întorc la Buenos Aires sau accept propunerea de a preda un semestru la Berkeley. Vorbisem de vreo două ori la telefon cu ei şi-mi pregătisem o prelegere, un *job talk* de fapt, despre folosirea contrafactualului în genurile literare scurte, şi mă pregăteam să pornesc spre California, fără să ştiu prea bine ce aveam să fac pe urmă. Până atunci, trăgeam de timp, ieşeam la plimbare şi căutam locuri mai umbroase în parcurile pline de copaci din cartier sau, pur şi simplu, pierdeam vremea prin locuri mai neutre, cum era supermarketul, unde era răcoare şi pustiu, şi mă puteam mişca în voie pe culoarele puternic iluminate, umpleam căruciorul şi aşteptam la casa de marcat să îşi facă apariţia singurul angajat, un dominican sau un pakistanez, de cele mai multe ori, care venea de undeva din spatele magazinului, de după o perdea de plastic translucid. Uneori mai închiriam câte un film de la clubul video din Public Library sau mă aşezam să beau o cafea la Small World. Din când în când, venea Elizabeth în vizită, pentru că eu încetasem să mai merg la New York, oraşul mă irita destul de tare cu străzile lui înţesate de maşini şi de pisici vagaboande.

Eram neliniştit şi îmi petreceam cea mai mare parte din timp afară din casă. Plecam aiurea pe străzi şi mă refugiam după aceea în biroul de la universitate, cu ferestrele închise. Îmi plăcea să merg prin clădirea pustie, cu lumini care se

aprindeau automat când treceam pe culoare, în răcoarea extinsă a aerului condiționat. Ajungeam la supermarket şi stăteam acolo până la lăsarea serii, fără să fac nimic, lăsam să treacă timpul; mă duceam apoi până la chicineta din *lounge*, îmi făceam o cafea şi ronțăiam din nucile şi migdalele care rămăseseră de la vreun *party*. Timp de câteva zile, m-am hrănit doar cu nuci, migdale şi cafea.

Biroul meu rămăsese aproape gol, fiindcă înapoiasem toate cărțile împrumutate de la bibliotecă, iar pe rafturi nu mai era nimic în afară de anunțuri vechi de simpozioane şi congrese, circulare, pliante ale Modern Language Association, cataloage ale diverselor edituri universitare, o revistă (*New German Critique*) la care fusese abonat cel care ocupase biroul înaintea mea, vreo trei-patru cărți de literatură germană şi diverse dicționare. Plus dosare pline de examene, proiecte de teză, dosare personale, fotocopii de articole pe care nu le mai citea nimeni, rezumate de cursuri. Ani întregi de muncă adunați în biroul pe care, înaintea mea, îl ocupaseră generații de profesori. Într-una din seri, când mă pregăteam să ies, lumina care bătea dinspre culoar în birou a făcut să strălucească în obscuritate o copertă roşie cu ovalul auriu al colecției Penguin Classic, cea a romanului *Agentul secret* de Joseph Conrad. Fusese tot timpul acolo, invizibilă tocmai pentru că se afla foarte la vedere, pe unul dintre rafturile de jos, şi n-aş fi zărit-o niciodată dacă nu s-ar fi produs acea conjuncție milimetrică care a făcut ca raza de lumină dinspre culoar să se reflecte chiar în coperta ei. O folosise Ida la seminar şi mi-o lăsase în acea seară fatidică.

De ce îmi lăsase mie cartea? Mă tot gândeam la asta în timp ce ronțăiam nervos nişte nuci, când brusc mi-am amintit că Ida cumpărase dintr-un magazin cu produse organice din Village două sute de grame de Caribbean Mix, un amestec de migdale, nuci, fructe uscate şi stafide.

Amintirile nu respectă nici o cronologie şi, de cele mai multe ori, apar doar ca să ne distragă atenţia de la alte gânduri. Rememorarea pe neaşteptate nu mă interesează prea mult, o văd mai degrabă ca pe un defect de fabricaţie sau de design. Fluxul absurd de amintiri uitate ne tulbură sufletul şi ne distrage de la adevăratele noastre obsesii. Da, mâncaserăm migdale şi nuci în acel sfârşit de săptămână petrecut la New York. Dar pe mine acum mă interesa să reconstitui momentul în care Ida, aflată în mijlocul culoarului, cu toată corespondenţa sub braţul stâng, cu geanta pe umăr şi diverse alte hârtii în mâna dreaptă, văzându-mă, s-a întors spre mine şi m-a privit cu bucurie, dar şi contrariată.

Poate că voise să-mi spună ceva despre carte, iar eu o întrerupsesem întrebând-o despre iminenta noastră întâlnire din seara care urma (Hotel Hyatt). Oh, intensitatea pasiunii care trăieşte doar în prezent! M-a rugat să-i ţin hârtiile ca să caute un creion, ca să ce? Nu-mi mai amintesc, îmi amintesc doar cum a scotocit prin geantă şi, pe urmă, a zâmbit şi mi-a spus că da, sigur, dar că atunci trebuia să plece numaidecât. Iar eu de ce ieşisem din şedinţă, m-a întrebat. (Ca să-i dau numărul camerei pe care o rezervasem la hotel, acum îmi amintesc de ce.) A continuat să meargă pe culoar, spre lift, iar eu am rămas acolo cu romanul lui Conrad şi cu nişte pliante în mână. Nu părea să fi fost ceva deliberat, dar evenimentul tragic face ca orice detaliu să capete importanţă. Pe contracoperta cărţii era notat numărul cursului pe care-l ţinuse în semestrul acela (COMP. 555), iar hârtiile erau inutilele comunicate de la *dean of the faculty* sau recomandările *boy scouts*-ilor de gardă cu privire la pericolul de *sexual harassment* („Nu închideţi niciodată uşa biroului când primiţi vizita unui student sau a unei studente. Nu vă daţi întâlnire cu studenţii din motive personale. Nu vă adresaţi studenţilor

folosindu-le numele mic.”) Ida vorbise despre *Agentul secret* în prima jumătate a lunii martie, adică joi, 7 martie, cu o săptămână înainte de acea zi atroce şi teribilă. Era un semn, un semnal, fiecare îşi găseşte oracolul la răscrucea drumurilor pe care le străbate.

Citisem romanul cu mulţi ani în urmă, dar însemnările Idei m-au făcut să-l recitesc cu pasiune, ca şi când aş fi urmărit pe-o hartă trasee noi într-un oraş pe care îl cunoşteam deja. Cu sublinierile ei, părea că citesc un roman complet diferit şi că descifrez un mesaj personal. Ida marcase metodic, exact, acele pasaje din carte care i se păruseră semnificative. Nu era nimic special în asta, folosea coduri personale, semne mici, cum ar fi, de exemplu, un „v” pe orizontală (>) sau un semn de exclamare (!), şi, dacă vreun pasaj anume i se părea de o importanţă deosebită scria „atenţie” cu litere mici şi sublinia pe verticală, pe toată înălţimea paragrafului, cu linii subţiri, ca să nu uite. Chei care închideau o frază, săgeţi, linii ondulate sau foarte drepte (de parcă le-ar fi tras cu rigla), toate însemnau piste, trimiteri, şi eu eram pe urmele acestor marcaje, de parcă aş fi citit cartea odată cu ea.

Mă şi dezorienta câteodată şi pierdeam şirul pe la mijlocul vreunei pagini, din cauza amintirilor care-mi apăreau brusc sau a imaginilor care prindeau viaţă. Mi l-am închipuit pe Junior, în casa mea din cartierul Congreso, în dormitor, întins pe pat, gol (dar cu ochelari), revizuind distrat sublinieri de prin cărţile mele (sau cărţi cu sublinierile mele). „Ia te uită ce sublinia ăsta... stai să-ţi citesc”, zicea, în timp ce Clara, cu corpul arcuit ca o boltă grecească, îşi dădea cu ojă pe unghiile de la picioare, cu dischete de bumbac ca separatoare de degete, în miros de acetonă... Aveam în nări mirosul acela atât de intim, ca o madlenă răutăcioasă care mă distrăgea de la sublinierile în creion (nu se subliniază niciodată cu cerneală) pe care le lăsase pentru

mine Ariadna mea. Sintaxa este unul dintre primele lucruri care se resimte, iar eu citeam pe sărite – fără să ţin cont de structura gramaticală – mesajul Idei. Era vorba de un mesaj? Pagini întregi fără nici o însemnare. Cu toţii avem obiceiul de-a face însemnări sau de a sublinia când citim o carte pentru ca, peste timp, când reluăm lectura, să urmăm traseele iniţiale de lectură. Şi asta am făcut şi eu. Am urmat sublinierile Idei ca şi când ar fi fost panouri fluorescente pe autostradă (*Last Exit to Holland Tunnel*) şi, încetul cu încetul, am început să-mi dau seama că sublinierile indicau *ceva*.

Ida nu era dintre cei care subliniază cu linii îngroşate fraze pe care le-ar fi plăcut să le fi scris ei, nu, ea ţesea mai degrabă prin semnele lăsate o povestire secretă, spusă cu voce joasă, ca un susur sau ca o şoaptă ce însoţea literele mute, iar mie îmi suna din nou în urechi vocea ei un pic răguşită, îi revedeam faţa luminoasă lipită de pernă, mă rog, genul ăsta de amintiri. Se întâmpla ca pe o pagină să sublinieze cuvântul *dynamite* şi, la câteva pagini după aceea, *cool*. Poţi să recunoşti sufletul unei femei după felul în care subliniază într-o carte (atentă, minuţioasă, subiectivă, provocatoare), căci atunci când eşti îndrăgostit de o persoană, până şi semnele discrete pe care le lasă într-o carte seamănă cu ea.

Ghidat fiind de Ida, romanul lui Conrad îmi dezvăluia o intrigă pe cât de evidentă, pe atât de subterană. Un anarhist londonez decide să dinamiteze Observatorul din Greenwich, meridianul zero, ca să atragă atenţia celor de la putere şi să-i trezească pe cei exploataţi la luptă. (În timpul Comunei din Paris, muncitorii răzvrătiţi trăseseră cu arma şi distruseseră toate ceasurile din oraş.) Atentatul dă greş, iar romanul se îndreaptă către un personaj central (dar care în carte este, totuşi, secundar), Profesorul. Un revoluţionar de profesie, care îşi abandonase strălucita carieră universitară ca să se

alături unei grupări anarhiste şi să-i conducă acțiunile. Ida îl transformase în centrul ei de interes. *Convingerea* (notase cu scrisul ei fin de pasăre, în colțul alb din susul paginii).

Profesorului îi lipsea virtutea socială a resemnării: nu se supunea imperativului *sortit* (sublinierea mea), era un rebel, în slujba Ideii şi a Cauzei. Trăia doar pentru subminarea valorilor, tot aşa cum un pustnic trăieşte în slujba viziunilor mistice, şi făcuse din izolare condiția eficienței lui politice. „Am îndrăzneala de a lucra singur, foarte singur, absolut singur. Am lucrat singur ani de zile." Aceste cuvinte erau subliniate cu o linie strâmbă (ca şi când ar fi tresărit la citirea lor sau ca şi când le-ar fi subliniat într-un vagon de tren luat din New Jersey Transit).

Pe urmă, mai departe, o altă subliniere trimitea la teoria care susținea acțiunea directă; nu era nevoie să se propună o societate perfectă, nu trebuia să empatizezi cu speranțele sufletelor mari; sărmanii, umiliții şi necăjiții, nu ei constituiau pretextul acțiunii celor care voiau să se facă auziți – şi acceptați – de sistem; nu trebuia să ceri nimic, trebuia atacat direct centrul sistemului de putere cu un mesaj clar şi enigmatic. „Nimeni nu poate spune ce formă va lua organizarea socială în viitor. Ce rost mai are atunci să ne complacem în fantezii profetice?"[5]

Îmi amintesc că am lăsat cartea deoparte şi am ieşit să mă plimb ca un somnambul pe coridoarele pustii ale clădirii. Fragmentele dezarticulate pe care Ida le corela în roman formau o tramă nouă, care lăsa să se întrezărească figura lui Munk; nu adevărul, ci conexiunea între două necunoscute care, alăturate, puteau produce o revelație. Mi-

[5] Joseph Conrad, *Agentul Secret. O istorie simplă,* trad. Gabriel Gafița, Editura Indra, Bucureşti, 1993.

a dat cartea înainte de a fi asasinată. Era un semn? Ea ştiuse? Ştiuse că e în pericol?

Nu mai aveam nuci, aşa că am început să ronţăi biscuiţi uscaţi, din ăia danezi, dreptunghiulari, care păreau de carton. Am înţeles ce *semnala* Ida: o pânză de păianjen, o reţea, firul Ariadnei; şi-atunci am început să scot frazele subliniate de ea.

Un atentat asupra unui cap încoronat sau asupra unui preşedinte e destul de senzaţional în felul lui, dar departe de a fi ce era pe vremuri. A intrat cumva în concepţia generală despre existenţa şefilor de state. A devenit aproape convenţional... mai ales când atâţia preşedinţi au fost asasinaţi.

Să luăm acum ultragiul adus... de exemplu unei biserici... Oricât de revoluţionar şi anarhist în faşă ar părea faptul, se vor găsi destui proşti care să confere acestei blasfemii caracterul unei reacţii religioase. Ceea ce ar diminua semnificaţia alarmantă deosebită pe care vrem noi s-o dăm actului în sine.

Un atentat criminal îndreptat împotriva unui restaurant sau a unui teatru ar suferi în mod asemănător de pe urma sugestiei unei patimi nepolitice: exasperarea unui om înfometat, un act de răzbunare socială. Ziarele au fraze gata făcute cu care să expedieze asemenea manifestări. La asemenea situaţie societăţii i se poate spune oricând: „O, dar nu-i decât ura de clasă la mijloc”.

Toate astea s-au perimat şi nu mai sunt instructive ca lecţie-model de anarhism revoluţionar. Societatea are dosarele ei de cauzalităţi ranchiunoase cu care să explice acţiunile revoluţionare. Trebuie să fie un act pur destructiv, dincolo de orice suspiciune care să trimită la altă motivaţie.

Trebuie să încercăm ca acțiunea noastră să facă să se cutremure simțul comun şi să depăşească explicațiile stereotipice ale ziarelor. Trebuie să evităm ca societatea să poată găsi vreo explicație pentru ceea ce facem. Trebuie să înfăptuim un act de o cruzime distrugătoare, atât de absurd încât să fie de neînțeles, de neexplicat, aproape de neimaginat. Acțiunile noastre trebuie să fie, în acelaşi timp, de neînțeles şi raționale.

Domnilor, demonstrația trebuie să aibă loc împotriva învățăturii, a ştiinței; pe acest tip de cunoaştere se sprijină structura puterii.

Astfel, în această epocă brutală şi zgomotoasă, vom reuşi să ne facem auziți.

Toată lumea crede astăzi în ştiință; toți cred, în mod misterios, că matematica şi tehnica sunt originea bunăstării şi a prosperității materiale. Asta e noua religie.

Atacarea fundamentului credinței sociale generale este politica revoluționară a epocii noastre. Ne vom transforma în răzvrătiți, precum Prometeu, şi în adevărați oameni de acțiune când vom fi în stare, să nimicim, cu bombele noastre incendiare, matematica şi ştiințele.[6]

Thomas Munk şi-a însuşit acest credo. Nu este extraordinar ca o serie de evenimente şi caracterul unui individ real să poată fi descrise prin transcrierea unui fragment dintr-o operă literară? Nu realitatea era cea care dădea naştere unui roman, ci romanul era cel care făcea să devină inteligibilă o realitate care, până atunci, era de neînțeles.

---

[6] *Ibidem.*

Există ceva solitar şi pervers în abstragerea din lectura unor cărți şi, în cazul de care ne ocupăm, devenise un mod de viață.

M-a făcut să-mi amintesc de cititorii de *I Ching*, care hotărăsc ce anume urmează să facă în funcție de ce spune cartea. De parcă Munk ar fi găsit în literatură o cale şi un personaj care să-i definească acțiunile clandestine. Un cititor de romane care-şi caută sensul existenței în literatură şi apoi îl pune în fapt prin modul în care-şi trăieşte viața. Bovarismul este termenul prin care definim puterea de a ne crede altcineva decât suntem şi ajungem să ne creăm o personalitate imaginară. Termenul vine de la Emma Bovary, eroina romanului omonim al lui Flaubert. Jules de Gaultier (*Le bovarysme*, 1906) a lărgit semnificația, aplicând-o şi iluziilor pe care un individ şi le face despre propria persoană. Într-o societate care controlează imaginația şi impune criteriul realității ca normă, bovarismul ar trebui să fie propagat pentru a întări individul şi pentru a-i salva iluziile.

Vechii mei prieteni din Buenos Aires făceau la fel: citeau *Războiul de gherilă, o metodă*, de Ernesto Che Guevara, şi plecau în munți. Citeau *Ce-i de făcut?* de Vladimir Ilici Ulianov, Lenin, şi înființau partidul proletariatului; citeau *Caiete din închisoare* de Gramsci, şi deveneau peronişti. Citeau *Operele* lui Mao Tze-Dun şi imediat trâmbițau începutul revoltei populare prelungite.

Dar Munk era încă şi mai radical. În hățişul lumii contemporane, fără iluzii şi fără speranțe, în care nu mai există ficțiuni sociale puternice şi nici alternative la statu-quo, el alesese, aidoma lui Alonso Quijano, să creadă în ficțiune. Era un fel de Quijote care mai întâi citeşte vrăjit şi furibund romane şi pe urmă iese în lume să le trăiască. Totuşi, Munk era chiar mai radical, fiindcă acțiunile lui nu se rezumau la cuvinte, ca în *Don Quijote* (în plus, Cervantes

a avut prudența de a nu ucide pe nimeni, săracul), ci se transformaseră în fapte cât se poate de reale.

În romanul *Sub ochii Occidentului*, al lui Conrad, Razumov, agentul dublu, un adevărat personaj kafkian, ascultă cum o vitează revoluționară rusoaică exilată îi spune: „Să ții minte, Razumov, că femeile, copiii și revoluționarii urăsc ironia, care reprezintă negarea tuturor instinctelor de remuşcare, a oricărei credințe, a oricărei devoțiuni, a oricărei acțiuni”.[7] Citea *serios* ficțiune?

Decizia de a-ți schimba viața: asta este tema majoră la Conrad. În *Lord Jim*, eroul, care într-un acces de laşitate sare din barca aflată pe punctul de a se scufunda, hotărăşte să-şi schimbe soarta şi devine un bărbat curajos, la fel ca Jay Gatsby, care îşi cumpără o vilă somptuoasă pe malul mării şi dă petrecere după petrecere ca să o seducă pe fata care cu ani în urmă îl părăsise. Să-ți schimbi trecutul, să devii altcineva, să nu mai fii profesor universitar şi să devii un om de acțiune. Precum Kurtz, în *Inima întunericului*, intelectual, cititor de Nietzsche, care clădeşte în tenebrosul peisaj din Congo un imperiu al răului.

Eram atât de agitat că am ieşit să iau aer şi apropiindu-mă de Orion, am început să-i povestesc ce descoperisem. Eram amândoi aşezați pe bancă, sub coroanele copacilor. El se fâțâia tot timpul, poate că avea purici, poate că-l stăpânea şi pe el o nelinişte conradiană, în fond el cine era? Singurul meu prieten din exil. M-a ascultat resemnat şi atent (deşi din când în când mai dădea drumul la radio, de unde se auzeau foarte tare ştiri şi buletine meteo), până când, deodată, mi-a spus, cu fraze foarte frumos legate,

---

[7] Joseph Conrad, *Sub ochii Occidentului*, trad. Alexandru Vlad, Editura Nemira, Bucureşti, 2008.

presărate de cuvinte confuze şi pierdute, „trebuie să-i păcălești pe polițiști”.

Am petrecut câteva zile tot uitându-mă prin cărțile lui Conrad, dar, în loc să scriu un eseu, m-am hotărât să fac ceva, şi anume să vorbesc cu Parker. Într-adevăr, Munk le spusese celor din familie, în 1984, că citise romanul lui Conrad de vreo douăsprezece ori de-a lungul timpului. FBI, la rându-i, descoperise că Thomas Munk se cazase la diferitele hoteluri pe care le folosise ca bază pentru atentatele lui sub numele de Conrad sau Konrad, uneori mai semnase Kurtz, o dată chiar, în Missouri, se înregistrase ca Marlow. Pe de altă parte, anchetatorii îşi mai dăduseră seama că inițialele de pe bombe (FC) semănau cu semnătura bombelor din roman (FP).

Doctor David Horn, profesor de literatură la Harvard şi specialist în literaturi străine, atunci când a examinat documentele pentru procesul în pregătire a declarat „*his evident use of fiction to help him make sense of his life*”, cu alte cuvinte folosise literatura ca să dea vieții lui un sens. Tot Horn a mai susținut şi că Thomas se percepea pe sine ca pe un personaj – *character* – dintr-o mare istorie. *The printed word was his universe*.

Se purtase ca şi cum nimeni vreodată n-avea să desluşească relațiile dintre romanul lui Conrad şi viața lui. De-asta, după mine, cheia era că Ida îl descoperise citindu-l pe Conrad, fiindcă îl *cunoscuse* pe Munk mai înainte. Ce fel de relație avuseseră? Oare ea ştia? Sau ghicise? Dacă îl cunoştea pe Thomas Munk şi-i urmărise traiectoria, putea foarte bine să fi descoperit în roman urmele lui Tom. Se cunoscuseră poate la Berkeley, atunci când ea era doctorandă, iar el era deja profesor? Tot ce se poate, a răspuns Parker. Despre asta nu existau date clare în

dosarele FBI, doar nişte coincidenţe de date. Şi-atunci de ce nu formulaseră o ipoteză în acest sens despre moartea Idei? Dacă voiam să am un răspuns, atunci trebuia să-l caut în California, într-o întrevedere cu Munk.

Ajunseserăm în august, iar în septembrie trebuia să susţin o conferinţă la Berkeley. Munk fusese mutat la Sacramento pentru începerea procesului, primea în vizită prieteni, admiratori sau chiar persoane care luptau pentru a-i lua apărarea. Parker s-a oferit să mă ajute, putea să-mi dea un document de la agenţie şi o scrisoare în care să confirme că cercetam circumstanţele morţii Idei la solicitarea rudelor ei. Nu era mare lucru, o legitimaţie cu numele şi fotografia mea, adresa de la Ace Agency şi numărul meu de Social Security.

IV.
CU MÂINILE ÎN FOC

Capitolul unsprezece

1

După două zile luam un zbor TWA de la Newark la San Francisco; am ajuns dimineața devreme şi am închiriat o maşină din aeroport. Am pornit-o pe Route 101, am traversat nişte dealuri gălbui şi am străbătut un cartier de case identice, construite din prefabricate; legendara cântăreață folk Malvina Reynolds avea câteva piese despre aceste căsuțe din suburbii: *„little boxes" of different colours „all made out of ticky-tacky, and which all look just the same".* Clara, o da, Clarei îi plăcea genul ăsta de muzică: Joan Baez, Peter Seeger şi Malvina Reynolds. Iar mizerabilul de Junior probabil că îmi ascultă acum discurile. Două camionete vopsite în culori psihedelice şi cu muzica dată la maximum au trecut pe lângă mine în trombă: erau două trupe de rock de garaj, cu plăcuțele şi afişele care anunțau programul concertelor. Traficul se desfăşura în mod fluid şi era moderat, dar confuz. Era o zi de marți şi toată lumea părea să meargă la plajă, cu toții aveau plăci şi echipament de surf pe portbagaj sau într-o remorcă pe care o trăgeau după ei cu motorul supraturat.

Pe-o parte a drumului se zăreau case luxoase şi perimetrul împrejmuit al unei mari companii de computere. Nu era o fabrică, ci un laborator de cristal, proiectat ca o mare placă de surf care se roteşte. Un fel de Silicon Valley, unde se semnau afaceri de sute de milioane de dolari, iar tipii de la vârful companiilor umblau pe stradă în tricou, bermude şi sandale de tip franciscan. În timpul ăsta, eu înaintam pe şosea cu Chevy-ul meu închiriat, în mijlocul unei cețe străvezii care se ridica dinspre golf, cheltuind deja din puținii bani pe care reuşisem să-i pun deoparte pe parcursul primului trimestru. Aruncam cu banii pe fereastră, în ciuda faptului că hotărâsem să-i țin şi să închiriez pentru câteva luni o cameră de hotel, ca să termin

cartea la care scriam. Ce carte? Nici măcar nu-mi mai aminteam şi nici nu bănuiam pe-atunci că avea să iasă chiar povestea pe care o trăiam.

Am trecut pe Bay Bridge, intrând pe Route 80 şi, după numai câteva mile, în loc să fac spre nord, am şi ajuns la Berkeley. Soare, fete pe stradă, forfotă la mesele teraselor de pe trotuar, hippies bătrâni cu coadă vânzând zorzoane prin târguri ambulante. Mulţi tatuaţi, travestiţi, turişti.

Parker îmi dăduse două adrese, în caz că aveam să întâmpin vreo problemă sau aş fi avut nevoie de ajutor. Una era a lui Sam Carrington, un vânzător de maşini care se ocupa cu plătitul cauţiunii nemernicilor lipsiţi de bani ca să-şi obţină libertatea provizorie; condamnaţii îi făceau, pe urmă, la schimb, servicii despre care Parker n-a vrut să-mi vorbească. A doua era adresa unei cantinărese (aşa a numit-o el) dintr-un bar de pe Telegraph Avenue, o femeie grasă şi gălăgioasă, pe nume Fatty Flannagan, care ştia totul despre Berkeley şi împrejurimi. Fusese o actriţă cunoscută prin anii ’50, sau cel puţin asta reieşea din fotografiile şi din afişele care împodobeau localul şi în care apărea în comedii romantice alături de Doris Day şi Audrey Hepburn. Ea mi-a explicat cum să ajung la Sacramento şi mi-a dat şi alte câteva informaţii folositoare („Nu vorbi spaniolă, dacă vrei să fii luat în serios; nu te apropia nici de drogaţi, nici de poliţişti; nu scoate bani de la bancomat, nici nu umbla cu prea mult numerar în buzunar”).

La câteva străzi distanţă de bar, pe Shattuck Avenue, era The French Hotel: la recepţie, am spus că vin din partea lui Fanny şi mi-au dat o cameră confortabilă şi liniştită, şi-au notat numărul meu de Social Security şi au făcut o copie după carnetul de conducere.

Aveam adresa ultimei case în care stătuse Ida, pe o stradă cu mai multe clădiri de un singur nivel, aproape de San Pablo Avenue, la doar o stradă depărtare de Piaţa

Veche, unde se vindea din toate câte puțin şi, după toate aparențele, se făcea şi trafic de crack şi alte fructe oprite.

Trecuseră atâția ani de când locuise ea acolo, că am făcut câteva ture prin împrejurimi înainte de a mă hotărî dacă să întreb sau nu despre ea, până în clipa când mi-a venit ideea că ar fi mult mai bine să merg la US Post Office-ul local, situat la numărul 2000 pe Allston Way (între Harold Way şi Milvia Street), într-o clădire cu arcade într-un vag stil spaniol ce dădeau spre o piațetă în care un grup de tineri în bermude şi pelerine de ploaie cu glugă se adunaseră în cerc şi stăteau de vorbă. Ghişeele poştei nu erau deschise, cu excepția unuia singur, pe o latură a clădirii, unde m-a întâmpinat un bărbat cu trăsături de maimuță, cu o şapcă verde ca acelea pe care le folosesc crupierii şi mânecuțe de pânză albă trase peste mânecile sacoului. I-am spus că sunt detectiv particular şi că fusesem angajat de rudele profesoarei Ida Brown, care murise într-un accident, la New Jersey; ea locuise aici în anii de doctorat. M-a ascultat fără să mă întrerupă şi a mers să întrebe pe un alt funcționar ca şi el, tot cu şapcă şi mânecuțe, doar că negru şi cu accent haitian. L-am întrebat şi pe el dacă Ida lăsase vreo adresă, pentru a i se redirecționa corespondența. Bărbatul şi-a notat numele Idei şi, după câteva minute, s-a întors spunându-mi că, într-adevăr, închiriase o căsuță poştală la care să-i parvină corespondența sosită la vechiul domiciliu. Autorizase pe cineva care să-i ridice corespondența. După o scurtă târguială – de vreo cincizeci de dolari strecurați pe sub o sugativă – a acceptat să-mi dea adresa împuternicitei Idei, profesoara Ellen McGregor. *I didn't sculpt off you, man* (Eu nu ți-am suflat nimic, *man*), cam aşa a sunat ce mi-a spus.

Am traversat campusul prin nord şi am urcat dealul ca să ies într-un cartier de case mari, de stuc alb şi de lemn, cu terase pline de flori. Am străbătut mai multe străzi

şerpuitoare – Tamalpais, Rose, La Cruz – până ce-am ajuns sus de tot, pe Grizzly Peak. Profesoara McGregor, după cum am putut verifica citindu-i numele pe cutia de scrisori de la intrare, locuia la parterul unei case cu mai multe etaje, vopsită în albastru şi cu un aer oarecum mexican. Era o femeie subţire, zveltă, cu păr cărunt şi ochi albaştri, îmbrăcată într-o rochie înflorată, de vară, şi cu sandale de piele. Nu părea foarte ocupată, aşa că m-a primit cu multă amabilitate şi s-a uitat cu ironie peste acreditarea mea. Sunteţi primul detectiv particular pe care-l cunosc, mi-a zis, am crezut că nici nu mai există. În romane par mai înalţi decât sunteţi dumneavoastră, a adăugat. Suntem pe cale de dispariţie, i-am răspuns, treburile nu mai merg aşa bine ca pe vremuri.

Profesor universitar de literatură comparată, acum la pensie, McGregor fusese *second reader* al lucrării Idei. Şi-o amintea şi ţinuse la ea, şi a făcut gestul de a-şi şterge o lacrimă de la coada ochiului drept cu o batistă de hârtie. Ne-am aşezat în fotoliile de pe terasă şi am băut apă rece cu frunze de mentă proaspătă, iar ea mi-a cerut să-i povestesc mai multe. A murit într-un accident foarte ciudat, i-am spus, unii sunt de părere chiar că a fost victima unui atentat. Sper să găsesc vreun fir care să mă ajute să elucidez cazul. Într-adevăr, ea ridica tot ce sosea la cutia de scrisori, dar de foarte mulţi ani nu mai primise nimic, în afară de nişte pliante de la MLA şi buletine ale universităţilor din zonă. Cred că şi-a dat foarte repede seama că interesul meu pentru această poveste era unul de natură personală. Credeţi că a fost ucisă? m-a întrebat. N-am cum să ştiu, i-am zis, există mai multe ipoteze. Şi a dumneavoastră care e? I-am arătat romanul lui Conrad. S-a uitat peste el cu o privire rapidă de specialist şi m-am gândit că poate avea să recunoacă modul Idei de a sublinia. Şi-atunci? a întrebat din nou. Poate că a avut cumva vreo

legătură cu Thomas Munk. S-a uitat la mine surprinsă. *Oh, my God*, a oftat, şi şi-a aprins o ţigară. Pe vremea când era studentă aici, el era profesor la departamentul de matematică. Dar dumneavoastră vă amintiţi ca Ida să vă fi vorbit despre prietenul ei polonez? Păi, mă rog, Ida avea mulţi prieteni, era o fată foarte sociabilă. Încântătoare – şi m-a privit în ochi –, dacă ştiai cum să o iei. Foarte independentă, puţin snoabă, foarte muncitoare. Rezumat de conducător de teză. Cât despre viaţa ei personală, a continuat, era o fată a acelor vremuri, libertină şi intransigentă, foarte radicalizată.

Mi-a spus pe urmă că Ida lăsase nişte lucruri într-un depozit de mobilier şi nu mai venise după ele. S-a dus în salon şi s-a întors cu bonul de depozitare şi cu procura semnată de Ida. Am făcut o copie la faxul robotului ei telefonic şi pe urmă a sunat acolo, să anunţe că va veni cineva din partea ei care să arunce o privire printre lucrurile depozitate de Ida Brown. Mă anunţaţi dacă aveţi noutăţi, da? Sigur, bineînţeles, i-am răspuns.

Depozitul se afla undeva la vest, într-o zonă de barăci, hangare şi parcări subterane. Era un imobil cu mai multe etaje şi fiecare era plin de mobile şi de alte lucruri pe care diverşi rezidenţi le lăsaseră acolo în păstrare, înainte de a se muta, de a fugi sau de a muri. Avea o formă de pâlnie în care se ajungea pe o scară de ciment, şi peste tot erau şiruri de cuşti cu zăbrele de alamă, numerotate, cu grămezi de saltele rulate, tablouri, biblioteci, televizoare, dulapuri, aspiratoare, haine, valize. Era ca şi cum te-ai fi plimbat printre ruinele unui oraş părăsit. Acolo se aflau amintirile pierdute ale fugarilor, ale morţilor în Vietnam, ale tinerilor care renunţaseră la universitate şi se duseseră să trăiască în comunităţile de artizani din California de Sud. Cel care m-a însoţit era un chinez cu aer rezervat, care nu părea să vorbească engleza şi mă îndruma pe culoare prin semne

rapide. A deschis într-un târziu una dintre celule şi a rămas cu mine, deşi îi spusesem că voiam doar să arunc o privire. Un bec murdar lumina slab spaţiul dreptunghiular. Înăuntru, o lampă cu picior, un ventilator şi un cufăr. Cufărul era deschis şi în el stăteau îngrămădite dosare cu *syllabus* de cursuri, dischete de back-up cum se foloseau la computerele de pe vremuri şi care nu se mai puteau citi acum, un număr din revista *Telos* despre Ernst Bloch, o narghilea pentru marijuana, o cutie de prezervative, cămăşi hawaiiene şi, la fundul cufărului, o cutie de sticlă cu plicuri şi alte hârtii. Nimic special, facturi, formulare de impozite, reţete pentru medicamente şi câteva fotografii: ea cu alţi tineri, ea la un dans, ea topless pe plajă şi, în fine, o fotografie unde Ida se vedea în prim-plan, lângă un bărbat fotografiat din profil, aproape nefocalizat, care părea să iasă din cadru. Era Thomas Munk, tânăr, cu faţa lui ştearsă de om cu capul în nori. Pe spate, o adresă scrisă cu pixul. Am luat fotografia sub privirea nepăsătoare a chinezului, dar când am ajuns jos, la ghereta lui, a întins palma spre mine, de parcă ar fi fost unul dintre cerşetorii din Chinatown. I-am dat douăzeci de dolari şi m-a lăsat să trec, dar înainte de asta m-a prins de braţ.

— Anestezia e o prostie, a rostit într-o engleză chinezească şi ininteligibilă.

Ce-o fi vrut să spună? Mi-am zis că era poate vreo formulă de salut şi m-am îndepărtat zâmbindu-i.

Spre seară, m-am îndreptat spre nordul campusului, la adresa notată pe spatele fotografiei. După indicațiile pe care mi le dăduse Fanny (şi ăsta era încă unul din „contactele" ei), acolo locuia Hank, Neamțul, un fotograf care ținea un videoclub, BlackJack se numea, cu o vitrină împânzită cu afişe de filme. Înăuntru, doi sau trei tineri care căutau pe rafturile cu casete VHS.

Hank, îmbrăcat într-un halat alb, era un tip simpatic, masiv, cu părul şi barba negre. Fuma o țigară şi părea să fie singurul care asculta vocea lui Tom Waits care se auzea în boxe, căci tinerii dinăuntru erau atât de prinşi de căutările lor, de parcă erau nişte colecționari de piese rare într-un sit arheologic din Egipt. O fată cu părul albastru, desculță, cu o cămaşă descheiată şi o minijupă, cu un tatuaj cu însemne japoneze pe gât, se oprise în fața unei fotografii cu Hitchcock şi încerca să afle ceva la telefonul mobil. Trailerul? Are trailer? insista cu voce ascuțită.

Hank i-a făcut fetei cu părul albastru un semn, iar ea i-a luat locul la casă. Am urcat într-o cameră aflată la capătul unei scări care dădea şi în stradă. Hank renunțase la universitate şi îşi deschisese videoclubul, care devenise un fel de centru de întâlnire pentru lumea bună a comunității alternative din Berkeley. Nu-şi terminase doctoratul şi asta-l transformase într-un marginal, mi-a spus, şi nu voise nici să lupte în 'Nam, ceea ce-l transformase şi într-un condamnat. Se exilase o vreme în Mexic şi revenise în țară în epoca lui Carter, iar acum trăia într-un soi de semilegalitate asupra căreia poliția închidea ochii. Trebuia să iasă la fiecare trei luni, ba în Mexic, ba în Canada, şi cu asta îşi reînnoia viza de refugiat de la Națiunile Unite, dar şi catalogul de VHS cu filme străine. Sunt nord-american cu permis de şedere, dar, legal, sunt apatrid, lămurea cu un fel de mândrie a cetățeanului viitorului. Cei care făceau parte din grupul care se strângea o dată pe lună la Hank îi

achitau un fel de stipendiu din care îşi permitea să ţină videoclubul şi barul unde se puteau mânca specialităţi californiene (adică mexicană, zicea el), şi se bea vin şi bere. Participase şi el la boicotarea vinurilor chiliene pe vremea dictaturii lui Pinochet şi avea să continue aceeaşi politică până la moartea tiranului. Am cerut, prin urmare, un pahar de Pinot Grigio. Hank a cerut o bere Corona şi şi-a aprins încă una din ţigările lui egiptene (egiptene erau oare?). I-am spus că voiam să-l vizitez pe Tom Munk la închisoare şi că încercam să găsesc un posibil răspuns cu privire la relaţia dintre Tom Munk şi profesoara Ida Brown, pe vremea când se intersectaseră la Berkeley. I-am arătat fotografia Idei. Se cam îngălbenise hârtia, dar încă se vedea bine. Mi se pare că am cunoscut-o pe gagica asta, a spus uitându-se la tânăra Ida, o frumuseţe luminoasă, care zâmbea cu un aer misterios. Cât despre Munk, venea adesea în local, îi plăceau filmele destul de mult. Foarte rezervat, mai lua câte-o bere, uneori, dar vorbea foarte puţin. Şi cei de la FBI trecuseră pe la Hank pentru că aflaseră că Munk frecventase localul. Tom trecea pe aici, din când în când, chiar şi pe vremea când trăia în pădure, în Montana. Un tip singur care să fi comis toate atentatele astea, mi se pare cam bizar, a mai zis. Există o mulţime de grupări ecologiste care l-ar fi ajutat fără nici o reţinere. Menéndez şi câinii lui de pază vor să ridice un zid în jurul acestui caz şi să îl izoleze pe Tom; doar ştii cum merg lucrurile pe-aici: dacă doi indivizi sunt băgaţi într-o treabă, deja se vorbeşte despre o chestie politică. Izolat, îl transformă într-un caz clinic. În ciuda celor spuse de FBI, poliţia locală crede că ecologiştii mai radicali trebuie să fi colaborat cu Tom, dar preferă să lase să circule povestea autorului solitar. Hank m-a luat cu el în laboratorul de developare. Lumina roşie însângera încăperea, role de film nedevelopat atârnau în aer. Hank a mărit fotografia şi a proiectat-o pe perete. Cu o lanternă cu

lumină albă, mi-a arătat chipul îndepărtat şi luat din profil al tânărului Munk. Dovada că era el o constituia carcasa casetei filmului *Johnny Guitar*, westernul lui Nicholas Ray, pe care-o ţinea în mână. În registrul cu filme împrumutate, filmul apărea ca împrumutat pe 13 iunie 1975 şi returnat pe 15 iunie. Munk îşi părăsise postul de profesor la universitate pe-atunci şi mai trecea, din când în când, prin Berkeley, mi-a zis Hank. Se caza la Hotel Durant şi petrecea în oraş câteva zile, ca să-şi revină după atâta singurătate. Trecea pe-aici şi răsfoia cu atenţie catalogul, înainte să aleagă vreun film. Îmi închipui că alegea westernuri pentru că îi plăcea să vadă cum fusese filmată natura locurilor în care trăia. Şi pentru că era un romantic şi admira eroii singuratici care-i înfruntau de unii singuri pe ticăloşii societăţii.

Ştiam că se izolase, a mai spus, că lucra la o carte, dar nimeni n-a ştiut pe-atunci care îi erau adevăratele ocupaţii. Ida, pe de altă parte, am adăugat eu, în vremea aceea preda deja în La Jolla, adică la Universitatea California din San Diego, şi poate că venea la Berkeley ca să-l întâlnească. Hank se îndoia că el acţionase singur. Şi atunci, Ida? Ei, bine, poate fi verosimil ca altcineva să-şi fi asumat rolul de a trimite scrisorile din locuri mai îndepărtate. O treabă al cărei scop nu avea de ce să îl cunoască. Multe grupuri din astea sunt infiltrate de agenţi sub acoperire şi nu vor să-i reabiliteze, aşa că nu fac publice denunţurile, îi ucid pe unde apucă. Justiţia de obicei se năpusteşte asupra unui singur vinovat şi prin asta calmează populaţia, arătându-i că toate ar merge perfect, dacă n-ar mai fi şi câte-un dezaxat. Îmi plăcea nebunul ăsta, a spus Hank, era foarte serios cu anumite lucruri, foarte bun observator. Îi atrăsese atenţia faptul că în *Johnny Guitar* apărea un pistolar care citea o carte. Părea bolnav cowboy-ul, poate era tuberculos, pentru că tuşea cadaveric în timp ce citea. Şi purta ochelari.

„În orice film de Hollywood, dacă personajul poartă ochelari, atunci sigur este un răufăcător”, spusese Tom, după cum îşi amintea Hank.

Munk era amuzant şi pentru că spunea mereu adevărul. Uneori, la bar, i se puneau întrebări indiscrete, iar el, cu aerul lui senin, răspundea cu sinceritate, după cum îi era caracterul, deşi adevărul – aşa cum se întâmplă adesea – îl plasa în cel mai adânc ridicol. Mergi cu mine? l-a întrebat odată o tipă. Nu, i-a răspuns el. De ce, a vrut ea să ştie, nu mă placi? Ba da, dar tocmai am fost cu altcineva, mai devreme. Nu spunea tot, spunea doar adevărul despre ceea ce fusese întrebat.

Când am plecat, tânăra cu creastă albastră stătea tot pe taburet, de data asta se uita la alt film de Hitchcock (*Vertigo*, cred), pe ecranul mare din magazin, însă s-a deranjat şi mi-a deschis uşa. Aveam din ce în ce mai puțin chef să țin cursul ăla ca să-mi asigur un post la Berkeley. Mi se părea că viața mea de *professor* se încheiase, dar încă nu-mi puteam imagina care avea să fie noua mea viață. La asta mă gândeam când m-a furat somnul, m-am trezit în zori şi la televizor continuau să se deruleze imagini. Măcar pe vremuri, dacă adormeam cu televizorul aprins, când mă trezeam în miez de noapte, aparatul făcea nişte dungi albe care curgeau de sus în jos cu un hârâit continuu, de parcă ar fi transmis semnale dintr-un univers îndepărtat şi nebun.

3

Trebuia să predau camera la prânz, aşa că pe la 11 am făcut *check-out*, am achitat nota şi am mers pe jos vreo

câteva străzi, până pe Telegraph Avenue, unde m-am hotărât să mă aşez la Caffe Mediterraneum, fiindcă păreau să servească un mic dejun decent, la care să nu trebuiască să mănânc şuncă şi ouă prăjite. Într-adevăr, am putut lua o cafea dublă cu croasante şi mă apucasem să citesc ceva despre Bush în *San Francisco Chronicle*, când a apărut fata cu părul albastru, care m-a întrebat dacă poate să ia loc lângă mine. Ce coincidenţă! Nu, nu era o coincidenţă, mă aşteptase la ieşirea din hotel şi venise după mine până aici. Ştia că merg la Sacramento şi avea nevoie s-o duc cu maşina. Era slabă, foarte tânără, cu un tricou scurt, cu vedere la buric, şi piercing în nas. Ce ciudat vorbeşti englezeşte, mi-a spus, de parcă te-ai gândi tot timpul în altă parte.

Se numea Nancy Culler, studia literatură comparată şi-şi scria teza despre *Păsările* lui Hitchcock. Pornise de la nuvela lui Daphne du Maurier pe care se baza filmul şi mai ales de la scenariul de Evan Hunter, un mare autor de romane polițiste pe care le semna ca Ed McBain, dar pe măsură ce înainta cu documentarea şi-a schimbat strategia de cercetare şi i-a spus *advisor*-ului ei că voia, ca teză, să filmeze un documentar. Susținea că avea să fie prima disertaţie filmică din istoria Statelor Unite. Şi ce veți filma? Păsări, mi-a răspuns râzând. Avea cu ea o cameră video, foarte uşoară, o Sony DV, digitală, era prima oară când vedeam una, drept să spun. Voia să filmeze ce se întâmpla prin zonă şi pe Munk la închisoare, pe urmă poate se ducea şi în Montana să filmeze în pădure. Nu vedeam nici o conexiune între atacurile iraționale ale păsărilor şi bombele lui Munk? Nu era, într-un fel, şi filmul lui Hitchcock un exemplu de terorism ecologic? Păsările îi atacau pe idioții de oameni... Atenţie, căci natura poate reacționa dintr-o clipă într-alta şi lumea va deveni un infern... După ce mi-a vorbit cât se poate de serios despre obiectivele ei universitare, şi-a

terminat de mâncat cerealele şi şi-a aprins o ţigară. I se părea foarte ciudat că sunt argentinian, pampasul, Patagonia, nesfârşite întinderi nelocuite, ce părere aveam despre rezervele naturale ale Argentinei? În timp ce ne îndreptam către maşină ea mă filma dintr-o parte, cu camera lipită de obraz. Ea nu va apărea niciodată pe film, a spus, va fi doar ochiul camerei. Ce părere aveam despre titlul „În zbor de pasăre”?

Am trecut podul pe Route 80 şi am intrat în San Francisco, iar când ne apropiam de Union Square mi-a propus să trecem pe la Robinson’s House of Pets, magazinul de animale de companie care apărea în filmul lui Hitchcock sub numele de Davidson’s. Era pe Maiden Lane şi era cea mai veche păsărărie din Statele Unite. La începutul *Păsărilor*, blonda bogată şi infatuată, care conducea o maşină sport şi se scăldase goală într-o fântână din Roma, intră în magazinul de păsări ca să caute un papagal şi acolo îl întâlneşte pe avocatul care căuta şi el o pereche de turturele şi căruia i-a făcut cu ochiul, sau mai bine zis, după Nancy, îl agaţă direct pentru că îl vede ca pe un supermacho, *one big dick* etc.

Am urcat la etajul unde ţineau păsările tropicale, specialitatea casei. De-acolo trebuie că-şi cumpărase şi Munk papagaliţa, şi acum Daisy era expusă într-o colivie cu eticheta *Papagalul lui Munk.* Care, de fapt, era papagaliţă şi mai era şi foarte supărată; de un galben ca de gălbenuş de ou şi cu pene spumoase, îşi ascundea ciocul sub aripă şi din când în când mai ridica din cap, se uita afară cu un singur ochi şi striga: *Go to the hotel, Tom, go to the hotel, Tom.* Nancy o filma, şi pe urmă a filmat şi o colivie mare cu pui de acvilă. Vor să închidă de tot anul ăsta, ce păcat. Când l-au prins pe Tom, cineva, poate chiar şeriful, a adus papagalul înapoi la magazinul de unde fusese cumpărat. Acum voiau să organizeze o licitaţie publică. Am putea s-o

cumpărăm şi să i-o ducem lui Munk. Nu era rea ideea, dar cum nici măcar nu ştiam dacă vom fi lăsaţi să-l vedem, nu voiam să merg peste tot cu papagalul după mine.

Am ieşit din San Francisco şi la Oakland am apucat-o în sfârşit pe autostrada 80, care ne ducea spre centrul Californiei. De-a lungul şoselei, magazine, şi în spate, cât vedeai cu ochii, câmpuri semănate. Ascultam un post de radio din Pasadena şi Nancy a sărit din scaun de bucurie că dădeau *Undone-The Sweater Song*, al unei trupe care tocmai scosese primul disc, sunt cei de la Weezer, mi-a spus. Un rock alert, în care intercalau zgomote şi sunete de ambient în mijlocul piesei, şi în prim-plan se auzea conversaţia dintre basist şi un prieten al trupei, mi-a explicat ea. Trupa se despărţise şi nu se ştia dacă aveau să mai cânte împreună fiindcă liderul lor, un anume Cuomo, se dusese să studieze la Harvard. Totul foarte post-punk, foarte *nerd*, un *sound* superintelectual, după părerea ei. Existau sute de trupe în garajele din California care făceau parte din acest nou curent rock în maniera Beach Boys, iar tâmpiţii ăştia s-au despărţit chiar când au reuşit să atragă atenţia. Pare-se că şi ea făcuse parte din curtea trupei pentru că mi-a povestit imediat că petrecuse nişte zile extrem de pasionale alături de numitul Cuomo. „A fost iubire, sunt sigură, dar genul expres", a găsit ea definiţia. Îi era imposibil să rămână îndrăgostită mai mult de trei zile, pe urmă, a spus, devine dependenţă... iar ea prefera dependenţele care se puteau cumpăra... Vorbea aşa, scurt şi epigramatic, de parcă ar fi desenat graffiti pe pereţii minţii.

Fii atent, ascultă, mi-a zis, asta se cheamă *Only in Your Dreams*, e super tare; cântecul era foarte lung, cu două chitare şi un bas care improvizau pe un fel de ritm de soul-bayon. *The concept of „creating a buzz" was being thrown around* (traduc prost pentru că i se pierde tonul vocii: conceptul trupei era să creeze entuziasm), îmi striga Nancy

acoperită de mult prea lungul solo de chitară. M-a făcut să-mi amintesc de trupa Virus care concerta la Buenos Aires în anii ’80, un fel de sound de bucurie ludică şi frenetică. Mergeam la concertele lor pentru că aveam un prieten care le scria versurile. Ea mă asculta cu atenţie, însă fără interes. De ce virus? De ce acest nume? De la Burroughs? a întrebat. Limbajul e un virus, şi prietenul meu bardul ei? era o fată modernă, vorbea folosind blocuri de cuvinte, nu fraze, şi ea era cea care se lăsa purtată de entuziasm. Era o californiană tipică, din cele de pe coastă, plaja însemna totul pentru ea, surf, soare, muzică, fumurile. Ieşea pe jumătate din maşină, prin golul geamului coborât al portierei şi filma nimicul şi, în el, câte-o pasăre care plana. Sunt foarte multe aici că e zonă de semănături, mi-a explicat. Pe gardurile de sârmă şi pe stâlpii de curent electric o mulţime de păsări nemişcate porneau brusc în zbor, în stoluri întunecate către seninul cerului. De-asta şi alesese Hitchcock să filmeze aici. Câmpul era plin de sperietori de păsări, dar zburătoarele nici nu le luau în seamă, darămite să se sperie, aterizau pe capul sau pe braţele omului de paie de parcă ar fi exersat atacuri de tip kamikaze împotriva hominizilor şi familiilor lor.

Am făcut câteva opriri ca ea să poată filma corbii sau norii (dar şi ca să urineze pe marginea drumului, ridicându-şi fustiţa pe sub care nu purta chiloţi). La lăsarea serii, am ieşit de pe autostradă şi am intrat în Vacaville, un sat tipic, cu *saloons* şi rampe pentru urcatul vitelor în camioanele zăbrelite pentru transport de animale. Câteva camioane Skoda, mari cât nişte dinozauri, erau parcate la Motel La Roca, unde am rămas şi noi să înnoptăm fiindcă, zicea ea, dacă se opresc multe camioane, sigur e un loc bun, şi mai e şi plin de curve.

Am luat o cameră dublă (ca să facem economie, a zis ea), şi nici n-am deschis bine uşa că şi-a şi scos bluza şi a

rămas în țâțicile goale. S-a întins pe pat şi şi-a conectat computerul japonez la telefon. Am pierdut-o din vedere timp de vreo oră, naviga pe un motor de căutare piratat care avea conexiune la dosare cu fotografiile actorilor care jucaseră în filmele lui Hitchcock. Cei care în *The Birds* erau copii, acum erau nişte pensionari care-şi duceau viața în centre geriatrice din California, iar ea îşi pusese în cap să-i intervieveze pentru teză.

Avea ceva de fată cyberpunk, de copilă-hacker, şi mi-a arătat cum se conecta fraudulos pe paginile unor companii aeriene şi downloada două bilete de avion la clasa business pentru New York şi apoi, după un lung şir de operațiuni complicate, făcea rezervări pe care le achita cu un număr de cont furat pe care-l avea notat cu cerneală neagră – ca pe un tatuaj – la încheietura mâinii. Nu i-am pus prea multe întrebări, dar am urmărit ce făcea, cu un amestec de uimire şi de admirație. Aflasem că erau şi studenți, dar şi grupuri care spărgeau rețele informatice ale marilor companii şi foloseau liniile lor telefonice pentru convorbiri internaționale, şi mi se povestise că unii – mai ales studenții de la Palo Alto – chiar reuşiseră să scoată bani din conturi secrete ale marilor bănci, dar nimeni nu-i văzuse vreodată făcând asta pe viu. După ce a obținut cele două bilete pe ruta San Francisco–New York–San Francisco, s-a întors spre mine, jubilând de parcă ar fi câştigat o medalie olimpică:

— Întotdeauna călătoresc gratis, şi s-a apropiat de mine zâmbind.

Pentru ea, să se culce cu mine era ca şi cum ar fi băut un pahar cu apă, în timp ce pentru mine a fost de parcă m-aş fi dat în montagne russe.

După asta am comandat bere, nişte tortillas şi fajitas, ne-am aşezat să ne uităm la televizor şi să mai stăm de vorbă. Îmi plăcea că lua totul în serios şi voia să ştie ce aveam eu de gând să-l întreb pe Munk. Era posibil să o fi ucis cretinul

şi pe Ida? De ce să o fi ucis? s-a întrebat. Se cunoscuseră la Berkeley şi se mai văzuseră şi după aceea, poate că ea era la curent cu activitatea lui Munk, poate că nu ştia chiar tot, dar probabil că el îi povestise câte ceva. Sau poate colabora cu el. Îi plăcea această ultimă variantă: fata războinică. Acum, bun, dar de ce nu era şi FBI-ul la curent cu toată povestea, dacă tot avea atâtea informaţii despre Ida? Şi de ce disociaseră moartea Idei de celelalte atentate? Cine pe cine influenţase? De la el căpătase ea acel radicalism în gândire, acea capacitate de a merge dincolo de limite? Sau ea îl scosese pe el din ambientalismul abstract şi din ecologismul idiot şi-l adusese în zona violenţei revoluţionare?

Oricum, Mister Munk a făcut mai mult rău decât bine cauzei, a spus ea. Cauza însemnând protejarea naturii. Ea era de părere că avea să fie etichetat drept nebun, un nebun singuratic, gen Oswald, şi pa... N-ai observat, a revenit ea brusc, că artistul – Alfred Hitchcock, Patricia Highsmith –, ca expert al sufletului omenesc într-o societate, a fost înlocuit de psihiatru? Ne-am pierdut inocenţa, a continuat. Avem o nevoie morbidă de siguranţă. Înainte erau ruşii baubaul, acum, pericolul e aici, la noi, înăuntru... Uite, Munk, de pildă... un geniu care se ocupă cu fabricarea de bombe artizanale în mijlocul pădurii... Închipuie-ţi ce ne-aşteaptă... toţi cei din generaţia mea vom fi trataţi ca nişte delincvenţi juvenili sau potenţial terorişti... Se uita cu mare atenţie la lumina *joint*-ului din care trăgea, stând picior peste picior, pe urmă izbucnea în râs şi revenea imediat la tonul ceremonios de mai-nainte. Nu, serios acum, îţi dai seama, noi la suprafaţă facem surfing şi pe la fund, rechinii... şi iar s-a pus pe râs...

Am adormit îmbrăţişaţi, cu aerul condiţionat la maximum. Zgomotul ventilatorului m-a şi trezit. Pe urmă zgomotele ţevilor de apă, strigăte, lătrat de câini în

depărtare, voci, certuri, oftat de amor, şi, peste toate, în fundal, vocea metalică din televizor. Şi, ca să pună capac, becul din hol care rămânea aprins şi dădea raze de lumină care treceau prin persiene şi scăldau camera într-o strălucire albă. Ea dormea ghemuită şi lipită de mine şi, din când în când, deschidea ochii şi îi lua un pic de timp până să mă recunoască.

A doua zi, în parcarea motelului, o aştepta călare pe un Harley Davidson un tip slăbănog, tatuat cu flori şi păsări, cu batic peste părul cu cărare pe mijloc, mustață chinezească şi haine din piele, iar Nancy şi-a continuat drumul alături de el.

4

Sacramento e un oraş plat şi geometric, e capitala şi centrul administrativ a statului California şi mi-a adus aminte de La Plata din pricina atmosferei senine şi a străzilor ordonate pe litere. Era unul dintre acele centre destinate birocrației, plin de birouri şi ministere. La sosire, am parcat maşina lângă primul hotel onorabil care mi-a ieşit în drum. Mi-am schimbat hainele şi m-am dus pe jos până la închisoarea statală. Pe străzi era un şuvoi de tineri şi de grupuri care se îndreptau către centru. Fete şi băieți, foşti militanți pentru pace, grupuri de feministe, militanți gay şi antirăzboi care se adunaseră ca să-l sprijine pe Munk în dreptul lui de a se apăra şi de a se face auzit. *Voice for Munk, voice for Munk,* scandau ca şi cum ar fi intonat o mantră sau o rugăciune. Se vedeau graffiti cu imaginea cabanei din pădure, o legendă care acum devenise slogan:

Munk for President. Anarhiştii îl vedeau ca pe un prizonier de război, un ostatic al capitalismului.

Într-un birou de pe o latură a sectorului penal al închisorii se strânseseră jurnalişti, curioşi, avocaţi şi turişti, toţi solicitând permisiunea de vizită. Eu aveam cu mine scrisoarea de la Parker, cu aprobarea lui Menéndez pe ea, le-am arătat şi legitimaţia şi le-am explicat vag care era scopul vizitei mele. Sper să pot corobora informaţiile, i-am spus poliţistei care mă preluase, dacă Munk cunoscuse o fostă studentă la Berkeley, care ajunsese profesor la o importantă universitate de pe coasta de Est, dat fiind că această legătură ar putea fi utilă în cauză. I-am arătat, sub privirea uimită a gardianului, fotografia Idei şi sublinierile din romanul lui Conrad. Femeia mi-a spus că trebuie să-l consulte pe un anume Reynolds şi o auzeam rostind la un telefon mobil care se pierdea în palma ei uriaşă, da, nu, nu, da, nu, da, da, şi, pe urmă, ridicând privirea către mine, mi-a zis că era posibil să-l văd a doua zi, dar trebuia să vin foarte devreme.

Am ieşit înapoi în stradă şi m-am apropiat şi eu de manifestanţii din Capitol Park, la vreo patru sute de metri de închisoare. Poliţişti cu căşti şi scuturi înconjurau parcul şi nu lăsau pe nimeni să se îndrepte spre închisoare, permiteau însă accesul în piaţă printr-un culoar strâmt de uniforme albastre.

Liderii organizaseră foarte bine locul şi prin megafoane indicau unde se află toaletele ecologice care fuseseră montate într-o margine, rugau ca gunoiul să fie aruncat la coş, să nu se folosească materiale nedegradabile, şi că cei care doreau să vorbească aveau la dispoziţie o scenă improvizată în mijlocul parcului. Sus pe scenă, un grup de două chitare, o claviatură şi un bas, toţi cu feţe de orientali, poate descendenţi de japonezi sau coreeni sau vietnamezi, care se autointitulaseră Munk for Munk, cântau un rock

acustic cu versuri de rap pornind de la *Out, out of the Obvious*, sau repetau aliterații anarhiste de genul *Free, free, freedom for Fire*, sau vechi slogane revoluționare ca *One, two, much Munk*, şi mai lălăiau şi refrene rock cu tentă dada: *Mucus, Mud, Muddle... Munk!*

Cei care manifestau în parc erau studenți de la *colleges* şi institute din zonă, care se identificau cu universitarul strălucit care se revoltase împotriva Sistemului, despre care ei vorbeau folosind majuscula. Li se alăturase un grup de poeți care-şi declamau versurile şi moderau forumuri de discuții. Iar cei care se fâțâiau şi ei prin apropiere şi purtau coliere, tatuaje şi bandane, îşi prinseseră flori în păr şi aveau ceva din înfățişarea unor liceeni plecați în vacanță, mă făcuseră să-mi amintesc de picnicurile organizate de partidul comunist pe vremea când frecventam cursul gimnazial (dar nu şi picnicurile respective). Grupuri de copii buni, care luptă pentru cauze bune, cu bucurie. Cărui fapt se datora fascinația pe care o trezea Munk? Calității pure a rebeliunii lui: era rea, diabolică şi constituia un eveniment în cadrul luptei împotriva nedreptății şi a manipulării. Era un erou nord-american în cel mai pur sens al cuvântului: un individ foarte bine educat, un intelectual de anvergură academică, care decide să-şi abandoneze toate bunurile şi să se retragă să trăiască în pădure, cu eleganța şi simplitatea unui călugăr, şi care, ca urmare a reflecțiilor şi experienței acumulate, decide să demonstreze că revolta este posibilă, că un singur om poate ține în şah FBI-ul.

Cam astea erau părerile care circulau printre activişti care campaseră în parc. Nu era o manifestație politică, ci un fel de agitație, de *fiesta*, de parcă ar fi sărbătorit un grup rock legendar, care nu mai sosea. Erau singuri. Nici un canal de televiziune, nici un jurnalist sau fotograf care să acopere evenimentul, dar ei comunicau prin telefoanele mobile şi prin afişe, iar vreo două posturi de radio,

alternative, transmiteau dintr-un cort alb. În total se adunaseră vreo trei-patru mii de persoane, femei, copii, bătrâni, tineri, luptători pentru drepturi sociale, pacifişti, care susţineau acţiunea unui terorist sau, care, în orice caz, susţineau necesitatea de a fi lăsat să vorbească.

Sosiseră de peste tot, de pe colinele din sudul Californiei, de pe podişurile centrale, din cătunele iluminate toată noaptea ale Middle West-ului, cu rulote, cu maşini paradite, cu autobuzele Greyhound, cu maşini sport, cu camionete de teren, un marş neîncetat al unor vechi idealişti, fii de hippies, de drogaţi, apărători ai drepturilor animalelor, ecologişti, pacifişti, antirasişti, feminişti, poeţi nepublicaţi, artizani din Big Sur, dar şi luptători pentru drepturile omului, din New York şi din Chicago, apărători ai drepturilor minorităţilor, o maree de rebeli, foşti marxişti, anarhişti, troţkişti, mulţi dintre ei protestaseră contra războiului din Vietnam, din Golf, contra pesticidelor şi centralelor nucleare, apăraseră ideea sistemului comunal, a autogestiunii, a drepturile deţinuţilor, a celor *homeless*, a tuturor cauzelor pierdute şi a celor învinşi, ca şi cum Thomas Munk avusese curajul să facă ceea ce şi ei voiseră să spună sau să facă, dar nu îndrăzniseră: *Să-i ucidă pe toţi bastarzii ăştia tehnocraţi şi capitalişti!*

Momentul cel mai important al zilei fusese *performance*-ul organizat de un grup de artişti de avangardă din San Francisco care prezentase fragmente din *Ubu Rege* de Jarry în faţa camerelor de supraveghere ale tuturor instituţiilor publice şi ale redutelor protejate ale oraşului Sacramento; jucau în grupuri mici în intersecţii, în faţa sediilor de bănci, în parcări, în faţa bancomatelor, a toaletelor publice din gări, din aeroporturi şi din zone periculoase. Jucau în faţa ochiului camerei de la intrările principale în clădiri, pe culoarele supermarketurilor. Grupuri mici de agit-prop, care pentru douăzeci şi patru de ore saturaseră înregistrările

sistemelor de supraveghere din tot oraşul cu jocul lor, rostind replici explozive din Jarry, agitând pancarte şi difuzând cântece în faţa poliţiştilor care, dacă-i atacau, ajungeau să facă şi ei parte din *happening*.

În paralel, făcuseră o cerere la Curtea Supremă a statului, prin care cereau ca materialul prezentat să fie conservat, pentru că era vorba despre o operă de artă, finanţată prin National Award for Theatre şi prin The Popular Art Museum din Santa Cruz, şi că ea nu putea fi nici cenzurată, nici distrusă fără ca prin asta să nu se aducă atingere Constituţiei Statelor Unite, care garanta libertatea de exprimare şi ocupaţiile artistice.

5

Către sfârşitul după-amiezii m-am oprit lângă un grup care înălţase un podium şi i-am ascultat discutând, râzând şi respingând noua lege antiteroristă pe care o pregătea Clinton. Îl considerau pe Munk un nou Thoreau („Thoreau înfuriat”), care pusese problema dreptului la nesupunere civilă, drept care includea – susţineau ei – şi dreptul la violenţă împotriva unui Stat represiv care trimitea periodic ţara la război ca să poată sprijini maşinăria infernală a fabricilor de armament. Considerau că Munk a fost primul care răspunsese activ la strigătul implicit al societăţii pentru apărarea unui mod de viaţă cât mai natural şi a dreptăţii sociale. Atentase doar asupra unor figuri ascunse pe care se sprijinea eşafodajul social şi structura tehnologico-militară. Nu-şi îndreptase cătarea spre paiaţele politice, nici spre congresmeni corupţi; nu atacase nici poliţişti, nici asasini

plătiți, nici pe cei vinovați de catastrofa economică şi financiară, îi atacase pe cei pe care-i cunoştea mai bine decât oricine, pe cei din inteligheția tehnologică a capitalismului criminal, pe responsabilii conceptuali, pe ideologi, pe cercetătorii nebuni cu maşinăriile lor infernale şi practicile lor biologice interzise. Sigur că era rău să ucizi, dar era bine să te aperi, şi mai ales să foloseşti violența ca să spargi zidul de tăcere şi să faci cunoscut *Manifestul pentru libertate*, o lucrare teoretică în linia celei mai bune tradiții nord-americane, din care făceau parte Jim Brown, Malcolm X, Chomsky. Tonul *Manifestului* îi cucerise. Argumentația era magnifică, iar cuvintele, nobile şi înflăcărate. Nu avea lozinci practice care să întrerupă magia frazelor, în afară de o notă de subsol, scrisă de mână, evident după prima redactare, cu un ritm ferm, şi care putea fi considerată un expozeu al metodei. Era foarte simplă şi suna ca un îndemn care – juxtapus repetatului apel patetic la altruism pe care stânga nord-americană îl lansa cu melancolie în timpul marşurilor pentru pace – părea să strălucească, luminos şi teribil, ca un fulger pe cerul senin: „Trebuie să-i ucidem pe bastarzii ăştia de tehnocrați şi de capitalişti!”

Fraza asta o scrisese pe copia proprie a documentului, înainte de a-l trimite la *The New York Times* şi la *The Washington Post,* şi acum ea constituia proba cu care procurorii voiau să demonstreze că cel care scrisese textul şi cel care pusese bombele erau una şi aceeaşi persoană.

Munk părea să fi uitat acest important post-scriptum şi era convins că „pamfletul” lui (aşa-şi numea *Manifestul*) va sta la baza unei revendicări viitoare a amintirii sale. Nu va fi dat uitării, a spus un bărbat foarte elegant, cu fața brăzdată de mici cicatrici, Dumnezeu ştie prin ce războaie căpătate, care, aşezat la umbra unui copac, povestea cum petrecuse, conversând cu Tom, o noapte întreagă într-un bar din gara

centrală din Oklahoma; amândoi pierduseră ultimul autobuz şi aşteptau împreună reluarea serviciului în dimineaţa următoare. Cel care vorbise era un tip cărunt, care nu se potrivea deloc în peisaj, venise îmbrăcat în costum alb, de in, pantofi asortaţi, cămaşă albastră şi cravată gri. Avea un aer seniorial, dar şi ceva de dandy şi de rufian. Vorbea cu voce egală, rar, şi stârnise interesul celor care-l înconjurau. Stătuseră toată noaptea de vorbă în acel *drugstore* mai mult gol, în gara aproape închisă, iar Munk nu vorbise despre bombe sau despre violenţă, ci despre marile lui planuri. Părea un om care are nevoie să vorbească şi tot ce-i trebuie era un suflet care să-l asculte. Mi-a spus că e călător şi mi s-a prezentat sub un nume oarecare (Kurz sau Kurzio, nu-mi mai amintesc), dar nu l-am crezut nici pe departe şi m-am gândit că e poate un fugar, un pastor evanghelist alungat de comunitate pentru abuz sexual, sau un scriitor ratat ori vreun rentier escrocat. Acum ştim cu toţii că e un asasin, dar în momentul când l-am cunoscut am simţit la el ceva neliniştitor şi atractiv în acelaşi timp, periculos pentru el însuşi, şi mi-a trecut prin cap că ar putea fi un sinucigaş. Părea abătut, de parcă ar fi fost pe punctul de a dezerta, a mai spus bărbatul în alb, dar ce m-a impresionat cel mai mult a fost mâna lui arsă, cea stângă, nebandajată, cu pielea descuamată, ca a cuiva a cărui ocupaţie presupunea să bage mâinile în foc.

Capitolul doisprezece

1

Am ajuns la închisoare pe la zece dimineața; am depus pe masa de la intrare documentele şi scrisoarea de la Parker, iar odată ajuns în zona de control, am cerut să vorbesc cu doctorul Beck, un medic al închisorii, prieten – sau angajat – de-al lui Sam Carrington, care-l folosea ca legătură între copiii lui (aşa le spunea deținuților) şi afacerea sa cu maşini uzate. A apărut în câteva minute, un grăsan jovial, cu înfățişare de vindecător de bâlci, îmbrăcat într-un halat alb cu numele lui scris pe el. Mi-am imaginat pereții cabinetului său, încărcați de diplome înrămate şi alte titluri universitare. Nu părea să aibă prea multe de făcut în dimineața aceea şi fuma dintr-o pipă de sidef, ceea ce-i accentua aspectul de actor de comedie. Cert este că datorită lui (şi a încă unei sute de dolari) am putut intra fără probleme şi am trecut de toate controalele.

O închisoare de maximă siguranță în Statele Unite este o instituție complexă, poate cea mai complexă formă de viață socială care se poate imagina, mi-a spus doctorul pe când coboram cu un ascensor cu pereții de sticlă. În realitate, e un laborator experimental al comportamentului uman în condiții extreme, un loc de muncă excelent pentru un medic psihiatru ca mine, a adăugat. Am ieşit într-o curte interioară acoperită şi, după ce am străbătut un culoar tubular, ne-am oprit în fața unui grilaj alb. Doctorul Beck m-a prezentat gardianului şi s-a retras. Urma să ne vedem de partea cealaltă după ce aveam să trec de punctul de control. Am auzit cum se închidea zăvorul în spatele meu şi am coborât la subsol, escortat de un gardian.

La capăt de tot se afla camera de identificare, o încăpere întunecoasă care avea în față o împletitură metalică prin care nu se putea vedea nimic de cealaltă parte. Pe peretele din spate fuseseră trasate nişte dungi, care arătau unde să

te aşezi, şi o serie de cifre pentru măsurarea înălțimii celui care avea să fie înregistrat. În fața mea, pe tavanul fals, erau montate nişte reflectoare care m-au luminat puternic. Gardianul care mă însoțise s-a retras şi am rămas singur în sală. Prin sistemul de sonorizare mi s-a transmis să mă aşez între dungile albe, sub o lucarnă de sticlă prevăzută cu gratii. Dincolo de plasa metalică totul era întunecat şi de-acolo venea o voce care-mi punea întrebări. Pe cine doream să văd (ştiau deja foarte bine), pentru ce motiv, le-am spus că voiam să-i arăt deținutului nişte documente care puteau fi de folos în cauză. M-au întrebat dacă aveam antecedente, dacă aveam semne sau cicatrice, ce religie aveam, ce rasă, dacă eram dependent de droguri. Toate datele astea le primeau când se completa formularul pentru solicitarea autorizației, dar mai întrebau o dată pentru eventualitatea în care cineva greşea sau dădea alte date, sau din simplă rutină. Voiau să-i şicaneze pe vizitatori, sau să-i trateze la fel ca pe deținuți. M-au fotografiat şi din față, şi din profil şi m-au ținut destul de mult timp sub fasciculul de lumină al reflectorului, presupun că voiau să mă intimideze. Vocea din boxe revenea cu noi indicații. Rămâneți drept, nu vă mişcați, ridicați bărbia, îndreptați-vă spatele, scoteți-vă ochelarii, rămâneți aşa, din profil. Scoteți-vă hainele, lăsați-le jos. Rămâneți cu spatele, aplecați-vă, deschideți bucile („arătați-ne curul”). Acum, cu fața, ridicați brațele, să vă văd axilele, ridicați testiculele. Aşa, acum întoarceți-vă cu fața spre lumină, deschideți gura, scoateți limba, arătați-ne dinții. Palmele separate, cu degetele răsfirate, cu palmele în sus, cu palmele în jos. Puteți să vă îmbrăcați. Lumina s-a stins. Îşi vor fi închipuit că aveam vreun drog pitit într-unul din orificii, sau vreun solz învelit în plastic ascuns în căptuşeala sufletului. Vreun briceag sau marfă de contrabandă, un buletin al partidului muncitoresc imprimat cu cerneală invizibilă pe hârtie de orez. Mai fusesem, ani de zile, în vizite

la închisoare, la Beto Carranza, un amic care avusese norocul să fie prins înainte de lovitura militară din 1976 şi care, deşi fusese torturat şi supus mai multor reprize de simulacre de execuţie prin împuşcare, fusese pus la dispoziţia puterii executive şi se salvase de asasinarea clandestină. În închisoarea din Devoto, când mergeam să-l vizitez, gardienii de atunci te anunţau că ai deja fişă la ei, că aveau să te întrebe dacă făceai parte din organizaţie, dacă erai troţkist, homosexual, evreu sau comunist (sau doar evreu), şi la sfârşit îţi mai cereau şi bani de ţigări. Noi, prietenii deţinuţilor, într-adevăr le strecuram scrisori scrise la lupă pe hârtie de rulat ţigări sau le transmiteam mesaje din memorie. Îmi amintesc cum intra Carranza în sala de vizite, întotdeauna bucuros şi optimist, şi ne încuraja pe noi, cei care veneam de-afară, de pe stradă.

Odată încheiată verificarea, am ieşit din sala respectivă şi am trecut într-un birou unde am predat ofiţerului toţi banii pe care-i aveam la mine, cărţile de credit, cheile. Romanul lui Conrad era pe lista obiectelor care puteau fi duse într-o zonă de maximă siguranţă.

La ieşirea din sala de identificare mă aştepta doctorul Beck. După părerea lui, închisoarea era unul dintre cele mai liniştite locuri din lume, puteai să te plimbi noaptea pe coridoarele dintre celule fără nici o problemă. Viaţa aici rămânea suspendată, fără scop şi fără sens. Poţi vedea într-o celulă o pătură căzută pe jos şi un bărbat care nu poate dormi, sau nici măcar nu încearcă, stă pe marginea patului, cu picioarele goale pe pătura de pe jos, nemişcat, aşteptând să se facă dimineaţă. Sunt mulţi negri şi mulţi hispanici (67%), iar restul de 25% sunt albi, a spus medicul, mai sunt 8% orientali, iar dintre gardieni 67 % sunt albi, în general albi săraci din Louisiana sau din Virginia, care înainte lucraseră în terminalele de încărcare-descărcare de pe plantaţii sau la docuri, dar, cum rămăseseră şomeri, se

angajaseră ca gardieni. Preferau să stea închişi decât să n-aibă de lucru. Doctorul Beck venise să lucreze acolo pentru că nu vedea altă perspectivă şi era un post confortabil, fiindcă în afară de rănile din încăierări – înjunghieri, capete în gură care striveau nasuri – şi violuri, cei mai mulţi nu prezentau afecţiuni majore şi îşi petreceau timpul la infirmerie ca să mai elimine din tensiunea convieţuirii în celulă.

Cât despre Munk, cu toţii îl tratau cu deferenţă şi-i spuneau Profesorul, fusese mutat la izolare, însă, cum nu omorâse nici un poliţist, era considerat un deţinut normal. El se simte bine acum, a spus Beck, noi suntem convinşi că nu e un psihotic, dimpotrivă, e un om drăguţ, un savant, nu prea vorbăreţ. Ah, nu cred să fie uşor să mai găseşti pe cineva ca el. Un tip tare, o minte luminoasă. Trăieşte în lumea lui, gândeşte tot timpul. Mi-a îmbogăţit inteligenţa nu doar prin ce-am discutat cu el, ci şi prin povestea lui. După atâta vreme singur, în pădure, fără electricitate şi fără televizor, aici se simte în culmea fericirii, el nu recunoaşte asta, dar eu mi-am dat seama că aşa e.

Am coborât etaj după etaj pe o scară de beton până am ajuns în zona gri, căreia i se mai spunea şi „scurtătura” (Short Cut). Acolo se găseau asasinii, psihopaţii, criminalii cei mai înverşunaţi care stăteau în aşteptarea sentinţei. Era, să spunem, zona psihiatrică a închisorii, deşi Beck râdea de această definiţie. Nebunii sunt afară, în libertate, prietene, ştiu ce spun, aici nu sunt decât criminali pentru care nu mai există speranţă, a mai spus, şi m-a lăsat singur pe un coridor de ciment atât de curat că părea gresie.

2

Sala de vizite era un spațiu alb cu ferestre înalte şi zăbrelite şi lumină puternică. Un gardian m-a luat în primire şi m-a condus la o masă dreptunghiulară, apoi s-a aşezat deoparte, în fundul încăperii, ca un paznic de muzeu care supraveghează, dar nu vede şi capodoperele din expoziție. Unul dintre pereți făcea impresia că dă spre o cameră Gesell, adică o oglindă invizibilă care permite să fii supravegheat din cealaltă parte. M-a făcut să-mi amintesc de D'Amato cu rechinul lui alb, care înota în ape limpezi în timp ce aştepta să apară prada. Un ceas rotund cu ace negre bătea durata vizitei, şi deja începuse să cronometreze.

De undeva din spate, s-au auzit voci îndepărtate şi zgomot de paşi metalici care se apropiau dinspre coridorul de la intrare. „Nu-mi place când oamenii se referă la mine ca şi cum n-aş fi de față", s-a auzit vocea cuiva. „Liniştiți-vă, Mistah Munk", i-a răspuns gardianul, un negru cu părul cărunt, în timp ce intrau în cameră.

Thomas Munk era mai înalt decât mi-l închipuisem, avea un chip senin şi ochii albaştri. Purta uniforma maro de deținut, un fel de pijama care-i era mult prea largă, avea cătuşe şi la glezne şi, în ciuda acestui fapt, avea un aer distins, de parcă distincția lui n-ar fi ținut de nici un factor extern. Paşii lui zornăiau sumbru, era *deținut* şi acest cuvânt mi-a revelat pentru prima dată înțelesul lui deplin. O presiune de fier, mecanică, o eficiență absurdă, impersonală, care are autoritatea de a imobiliza o ființă umană.

S-a aşezat de cealaltă parte a mesei, în fața mea; era atât de aproape, că m-am retras puțin în scaun, în timp ce el îşi strângea şi-şi deschidea palma stângă, brăzdată de cicatrice şi arsuri.

Nu mai avea mult timp, mi-a spus, avea lucruri de spus şi voia ca unele dintre ideile lui să poată fi ascultate direct de la sursă, informaţie *la prima mână*. Le mulţumea tuturor celor care veneau să-l vadă, primise multe cereri de interviuri, însă pe mine mă primise fiindcă îl intriga faptul că sunt din Buenos Aires.

— E adevărat că revoluţionarii argentinieni aveau întotdeauna la ei pastile de cianură? – m-a întrebat.

— Ca să evite tortura... Nu pentru c-ar fi vrut să moară.

— Înţeleg – a zis.

— Când au început represiunile, durata de viaţă a unui activist în clandestinitate nu depăşea trei luni...

— Aici, în ţara asta, clandestinitatea e imposibilă – a spus –, te poţi ascunde o vreme, dar vei fi filmat şi urmărit, indiferent ce-ai face, ţi se va citi corespondenţa, îţi vor supraveghea conturile bancare şi-ţi vor percheziţiona casa şi casele prietenilor. Singurul mod de a scăpa este să te retragi într-un loc puţin umblat. Pe o insulă pustie poţi rumega, murmura, mârâi, gândi. Nimeni nu poate vedea ce urzim, gândurile nu se pot *vedea*. În asta constă clandestinitatea, trebuie să te repliezi şi să o iei de la capăt. Trăim vremuri de reflux şi de ruină; trebuie să fim în stare să îndurăm singurătatea, ca s-o luăm de la început. Natura şi-a luat toate precauţiile pentru ca ideile să fie *invizibile*. Ca ultim refugiu al revoltei. Înainte, era posibil să înfiinţezi grupuri clandestine, organizaţii mici cu voinţă de fier, o reţea de celule închise, disciplinate şi eficiente. Etapa asta s-a încheiat însă, au fost înfrângeri după înfrângeri. Iar acum trebuie să începem din nou, ne găsim în epoca oamenilor singuri, a conspiraţiilor individuale, a acţiunii solitare. Putem rezista numai dacă ne ascundem până şi gândurile invizibile, amestecându-le cu ale mulţimii. Suntem indivizi răzleţi, ascunşi în păduri, pierduţi în marile oraşe, subiecţi fugari rătăciţi prin prerii. Izolaţi, dar numeroşi. Am trecut de

la mase la turme. Asta este noua situație politică: dispersare, retragere, avangardă pierdută în spatele liniilor inamice. Kropotkin, prințul Kropotkin, revoluționarul rus, strălucitul teoretician anarhist, definea drept consistență acea energie care, în momente de hărțuire şi pericol, ține doi indivizi legați unul de celălalt. Uniți în dispersie, necunoscuți între ei, aceste grupuri în fuziune sunt în perpetuă schimbare: de direcție, de dimensiune, de teritoriu, de viteză.

Anarhismul neagă falsa distincție între unu şi multiplu: *Individul,* trebuie precizat de la bun început şi contrar etimologiei cuvântului, este *multiplu*. Prințul numea acest lucru un compus de potențial, fiecare individ este un colectiv de forțe şi fiecare colectivitate poate fi concepută ca un individ. Cum spune şi Biblia, de altfel: „Sau nu are olarul putere peste lutul lui, ca din aceeaşi frământare, să facă un vas de cinste, iar altul de necinste? Vasele mâniei, vasele milei." (Epistola către romani, 9:21). Adică – a continuat – o viață în cinste, o viață în necinste. O viață de mânie. O viață de milă. Fiecare mod de viață are valorile lui, limbajul şi legile lui care se află în continuă schimbare şi redefinire. Subiectivitatea anarhistă este variabilă. Discontinuitatea ei este un fapt pe care Kropotkin îl explica ca pe o „rezultantă" a unei serii de unități autonome şi de secvențe care o compun simultan.

Amintirile noastre cele mai intime, sentimentele noastre cele mai intime, modurile noastre de viață sunt multiple. Fiecare hotărâre pe care o luăm închide o serie de alternative posibile. Ce se întâmplă dacă încercăm să luăm mai multe hotărâri contradictorii şi le menținem separate, ca pe nişte serii deschise? O viață politică, o viață academică, o viață sentimentală, una de familie, una sexuală, una religioasă, care mențin unele cu celelalte legături foarte difuze (ca să nu zic clandestine).

Se exprima fără emfază, puțin obosit, asemenea cuiva care întâlneşte în tren un necunoscut cu care poartă o conversație întâmplătoare şi nu foarte consistentă. Începuse să-şi studieze tovarăşii de detenție, al căror comportament nu înceta să-l surprindă. Stăteau liniştiți şi urmăreau programele de la televizor în sala de recreere, şi tot acolo aveau loc şi cele mai crunte revolte. Îi înfuria să-i vadă pe cei de-afară, cei care trăiau normal. Nu oprimarea îi făcea să se revolte, ci repetiția trivială a gesturilor cotidiene reflectată pe ecran. Să fii conştient că afară viața îşi urmează cursul, asta-i înfuria şi-i împingea să se revolte.

Uneori, a spus pe urmă, cădea pradă unei nostalgii pentru vremuri pe care nu-şi amintea să le fi trăit. Un patio cu ghivece roşii pline de muşcate şi inundat de o muzică la pian. Mama lui cânta. Îi era dor de ea, dar nu voia să o vadă, căci ea era legată de partea cea mai debilă a spiritului său. Mama cânta la pian într-un fel atât de adevărat, a continuat, că în amintire îmi apare tot timpul aşezată la pian, cu ochelarii de citit partituri. A fost o pianistă poloneză, adică nu rusoaică, şi se simțea *inferioară*, deşi era extraordinară. Muzica exprimă gândurile mai bine decât orice altceva, a adăugat.

(Exercițiul de a imagina lumi posibile sau societăți alternative este o constantă a gândirii utopice, însă nimeni până la el nu se mai gândise – poate doar accidental sau din întâmplare – să imagineze diferite vieți personale simultane, radical deosebite una de alta, şi apoi să fie capabil să le şi trăiască.)

— Am căutat să-mi exprim gândurile prin intermediul *acțiunii directe*. Ați scris?

S-a uitat la mine ca şi când s-ar fi trezit şi mi-a zâmbit.

— Bine, dar dumneavoastră ce căutați aici?

— Sunt un prieten al Idei Brown.

A rămas impasibil, nu aveam de-a face cu cineva pe care astfel de replici să-l poată surprinde.

— Am adus o fotografie, am continuat eu şi am pus-o pe masă.

S-a uitat la ea cu atenţie. O fată zâmbitoare şi un tânăr timid. Îşi amintea de ea? Era doctorandă la Berkeley. A murit într-un accident. O cunoştea?

O cunoscuse, da, în urmă cu foarte mult timp, mi-a răspuns. Şi ai mai văzut-o? Da, o revăzuse de câteva ori. Eram prieteni, puteam avea încredere în ea. Cu asta eram amândoi de acord, ca doi necunoscuţi care constată cu surprindere că au fost îndrăgostiţi de aceeaşi femeie. Dar el n-a spus nimic de genul ăsta, asta e-n închipuirea mea, fiindcă nu au existat nici un fel de confidenţe şi singurul punct în care ne întâlniserăm fusese atunci când am rostit numele Idei Brown şi am început să vorbim în spaniolă, iar poliţistul care stătea cu noi a aprins imediat un bec roşu.

— Nu-l băgaţi în seamă. Aşa le va lua mai mult să descifreze înregistrările, dar Menéndez o să înţeleagă, doar el poate fi interesat de conversaţia noastră, iar dacă dumneavoastră vă aflaţi aici, acum, este doar pentru că aşa a vrut el – a mai spus. Mexicanul încearcă să *înţeleagă*... misterul personalităţii criminale – a continuat sarcastic. E ca un câine care nu poate prinde un tăune, îi simte doar pişcătura. Şi sare. Dă să muşte aerul, latră în puterea nopţii. Poate un câine să înţeleagă un tăune?

După părerea lui Munk, FBI-ul aduna dovezi, se consulta cu experţi, îşi folosea laboratoarele ştiinţifice, labirinticele arhive interconectate cu toate serviciile din lume, strângea năvodul în jurul delfinului, dar până la urmă rezolva – ce vor fi rezolvând – prin tortură, şantaj, trădare.

— Fratele meu, de exemplu, e mai rău decât papagaliţa mea, Daisy, ea măcar nu ştie ce vorbeşte. I-au dat un milion

de dolari *recompensă* şi i-au jurat că *nu* mă vor atârna de un copac.

Părea să-şi vorbească sieşi, indiferent de antipatia sau simpatia celui care-l asculta, asta din pricina obiceiului de a vorbi singur cu voce tare, în singurătatea pădurii, precum eremitul care vorbeşte în deşert despre vedeniile sale. Nu ştiu dacă reproduc întocmai vorbele lui, fiindcă abia după vreo două ore, când m-am întors la hotel, am început să scriu. Unele dintre spusele lui se regăsesc în însemnările mele şi am încercat să transmit ce voise să exprime în ziua aceea.

Cu teorema mea despre decizii, a continuat, am câştigat Medalia Fields. Nu am acceptat banii de la Medalia Fields, am abandonat tot şi ăsta a fost punctul de pornire pentru mine. Primise medalia pentru contribuţia lui la logica deciziilor. Era vorba despre a face experimente legate de vieţile posibile şi de vieţile ficţionale, a spus el. În ambele cazuri ne situăm într-o lume care este *precum* lumea reală, şi ne situăm în ea *precum* în lumea reală. Cheia rezidă în faptul că aceste două universuri ficţionale – spre deosebire de lumile posibile – sunt incomplete (din cauza asta nu putem şti ce a făcut Marlow după ce a terminat de spus povestea lordului Jim). Munk îşi propusese să completeze *politic* anumite trame rămase nerezolvate şi să acţioneze în consecinţă. Prefera să pornească de la o intrigă existentă. Asta a fost tot ce-a spus despre lectura romanelor lui Conrad.

La început, se gândise să consemneze în caiete diferite fiecare dintre seriile alternative ale vieţii lui: apoi a înţeles, însă, că interesante erau intersectările lor. Ca să nu compromită pe cineva, multe pagini din Jurnalul său erau scrise cu un sistem de coduri mutabile, inventate de el, care se schimbau în funcţie de ora din zi! La trei după-masă spuneau ceva, la miezul nopţii sensul lor era cu totul altul.

Ştiam că tehnicienii de la FBI fuseseră nevoiți să recurgă la NASA, şi criptografii de la NASA încercaseră să recurgă la ruşi, dar ruşii erau ocupați cu decodarea conturilor bancare secrete din Elveția ale ex-oligarhilor partidului comunist şi n-au vrut să colaboreze la ceva atât de inutil cum era decodarea jurnalului unui fost matematician.

— Ruşii au pierdut totul, dar au păstrat disprețul pentru americani şi, din punctul ăsta de vedere, şi eu mă simt rus.

Să nu credeți că nu mă gândesc la morți, a spus după o pauză mai lungă. Sunt ca şi mine, aş fi putut fi unul dintre ei. Mari savanți, canalii perfecte, oameni sensibili. John Kline iubea păsările. James Korda, un teolog, avea o amantă care nici măcar nu l-a putut jeli, ca să nu se dea de gol. Leon Singer fusese socialist toată viața şi asta i-a adus numai necazuri în cariera universitară. Aaron Lowen nu suportase exilul. Erau naivi şi, mânați de ambiția personală, pe care o numeau dragoste pentru ştiință, înaintau distrugând totul în calea lor, ca nişte buldozere care puneau la pământ păduri întregi şi munți sacri. Uitau – sau nu voiau să vadă – consecințele faptelor lor. Asta ar fi definiția răului: să nu-ți asumi consecințele faptelor tale. Consecințele, nu rezultatele. Problema perpetuă este cum să legi gândirea de acțiune. Există fapte care exprimă clar un mod de gândire: din punctul ăsta de vedere, şi ei erau ca el.

Lumina din sala de vizite era una perpetuă, tuburile de neon creau o atmosferă mereu diurnă. Polițistul care stătea mai la o parte părea că moțăie cu ochii deschişi. Conversația, sau mai bine zis, monologul, era întrerupt din când în când de câte-un strigăt ori vaiet, sau de lovituri în gratii, sau de sunetul îndepărtat, intermitent, ascuțit, al vocilor ireale din televizor, ori de sunete care intrau prin fantele aparatelor de aer condiționat. Nici în închisoare nu e linişte. Niciodată, a spus, şi mi-a zâmbit ca şi cum m-ar fi redescoperit. Şi-atunci m-a întrebat despre ce-l întrebasem.

— Ce-mi spuneați?

— Dumneavoastră ați primit o scrisoare de la Ida Brown.

A întârziat până să facă următoarea mutare.

— O scrisoare?

— Haideți să pun problema altfel – i-am spus. – Ida a descoperit din întâmplare în romanul lui Conrad anumite similitudini cu modul dumneavoastră de acțiune. O coincidență, poate, dar, ca să nu vă denunțe, v-a scris o scrisoare prevenindu-vă. – M-a privit netulburat –. Atunci când ați ales romanul lui Conrad, dumneavoastră ați inferat, asemenea unui plagiator, posibilitatea ca, din pură întâmplare, cineva care ar fi citit chiar acest roman să facă legătura. Şi FBI-ul a întrezărit legătura, dar n-a putut merge mai departe. O carte, în sine, izolată, nu înseamnă nimic. Era nevoie de un cititor specializat care să descopere conexiunea cu realitatea şi să o pună în context. Sublinierile sunt clare, datele coincid. Ea predase despre acest roman în prima săptămână din martie. Prin urmare, trebuie să vă fi trimis scrisoarea înainte de data de 13 martie, pentru că în acea zi mi-a lăsat mie cartea, a uitat-o, să zicem, sau m-a folosit pe mine drept garanție... în caz că ar fi pățit ceva. – Munk redevenise interesat şi se uita la mine foarte atent. – Nu ştiu ce v-a putut scrie în acea scrisoare, dar, din cât de puțin am cunoscut-o, ştiu că nu v-ar fi denunțat fără să vă anunțe înainte, fără să vă fi spus că v-a descoperit, şi chiar fără să vă fi propus să scăpați, să încetați să faceți ce făceați.

I-a luat un timp până să-mi răspundă.

— Nu mai primesc de luni bune scrisori, iar pe cele pe care le primesc, le rup fără să le citesc.

Existau totuşi câteva puncte oarbe în construcția mea. Eram convins că moartea Idei nu fusese un accident. Fiecare trebuie să fie – măcar atât – stăpânul propriei morți. Integritatea fiecăruia dintre noi depinde de asta.

— Ştiți ce înseamnă integritatea?

— Eu m-aş fi folosit de ea ca să nu ucid oameni nevinovați.

— În cazul meu, integritatea este o virtute posterioară faptelor – a spus. – Niciodată nu trebuie să dai explicații pentru ce faci şi nici să te justifici!

Dacă ar fi păstrat tăcerea asupra motivelor acțiunilor lui, a continuat, ar fi învins. O serie de morți de neînțeles, o operă de artă malignă şi perfectă, toată societatea învârtindu-se în jurul unui punct orb. Îi respingea pe moraliştii care ucideau şi distrugeau în numele unor motive bune. Argumentele lui, în schimb, nu erau compatibile cu asasinatele pe care le comitea. Niciodată nu spusese *de ce făcea ceea ce făcea*. În felul ăsta, obținuse suveranitatea absolută, o suveranitate prepolitică şi ultramorală, a zis. Nu exista nici o propunere în viitor care să justifice actele din prezent: refuza speranța utopică, mereu întârziată, amânată cu obstinație, care totuşi se prezenta ca orizontul ultim al acțiunii. Nu spusese niciodată foarte clar, dar credea cu tărie că violența politică se explică prin ea însăşi. Era un concept, nu necesita explicații. Era un exemplu, un caz, ceva care dădea de gândit. Funcționa pe acelaşi principiu ca şi cazurile imaginare din istoria filozofiei: peştera lui Platon; întrecerea dintre Ahile şi broasca țestoasă.

Dar mai era ceva ce scăpa acestei logici, i-am spus, fiindcă moartea Idei se supusese unei cauze, iar eu propuneam o interpretare. Ea nu v-ar fi denunțat – am repetat –, şi v-a trimis o scrisoare în sensul ăsta...

— N-a fost aşa, a spus.

— Atunci, Ida colabora cu dumneavoastră?

Avea o figură impasibilă, înspăimântătoare.

— Nu confirm, nu infirm – a spus.

Nu putea să mintă, sau voia ca eu *să cred* că nu poate să mintă?

— La mine în țară s-a întâmplat deseori ca bomba să explodeze în mâinile celui care o transporta. Ea a colaborat cu dumneavoastră – am rostit ca şi când ar fi existat dovezi. – Poate că, în ziua respectivă, ducea una dintre scrisori.

— Nu confirm, nici nu infirm.

— Într-un final, s-a speriat... era îngrozită, poate. Şi a murit singură.

— Singură, nu, a spus. Suntem mulți în țara asta.

Îmi era cunoscut limbajul ăsta; o armată invizibilă, un război secret. Eroi anonimi. Pe toată durata conversației mă gândisem la un tânăr troțkist, foarte drag mie, El Vasco Bengoechea, strălucit, dinamic, care murise şi el mutând o bombă – un „caño", cum îi spunem în Argentina –, care explodase pe neaşteptate şi îl omorâse la el acasă, în apartamentul de pe strada Gascón, la Buenos Aires.

— Ăsta e motivul pentru care am venit să vă văd, ca măcar aşa moartea ei să aibă un sens.

— Un sens? a întrebat.

— Era un intelectual strălucit şi e posibil să fi dus o luptă secretă întru apărarea principiilor şi idealurilor ei. N-are importanță dacă greşea sau avea dreptate, dar a murit pentru ceva în care credea şi asta dă morții ei un sens...

— Ida a fost o femeie curajoasă. Pentru noi e importantă.

— Pentru noi?

— Da, pentru dumneavoastră şi pentru mine. E de ajuns ca să ne amintim de ea.

— Când ați văzut-o ultima dată?

— Vedeți dumneavoastră, mi-a răspuns într-o spaniolă impecabilă, n-am de gând să compromit pe nimeni, indiferent cine ar fi. Se poate citi în cărți despre cazuri cum e al meu, dar, când ți se întâmplă direct, e mereu mai murdar, deloc înălțător sau dramatic. Trebuie să faci ce trebuie să faci, uneori pare imposibil sau inutil, iar alteori, atroce. Trebuie să o luăm de la capăt, de la zero, ca pe

vremuri, suntem singuri, dar se poate rezista şi învinge. – A făcut un gest cu mâinile. – De multe ori în viaţa mea... – a spus, dar a fost întrerupt de bătaia ceasului. Timpul expirase. – Bine atunci, a zis, şi s-a ridicat cu greu pe picioarele lui încătuşate.

S-a îndepărtat, urmat de gardianul negru care-l conducea pe culoar ca şi cum ar fi mişcat din loc un animal rănit.

— Aveți grijă, Mistah Munk, uşor.

3

Când m-am întors la hotel, cuvintele lui Munk încă îmi răsunau în urechi. Moartea accidentală a Idei îl făcuse să rupă tăcerea şi să trimită *Manifestul*, care făcuse să fie prins. Să fi fost aşa? Nu-mi dăduse explicații. „Suntem mai mulți”, spusese. Era o propoziție ambiguă, care putea fi înțeleasă doar de cineva care-i cunoştea ideile. „Sunt Chambige, sunt Badinguet, sunt Prado, sunt toate numele din istorie.” Să nu fii niciodată tu însuți, să-ți schimbi identitatea, să-ți inventezi un trecut.

Şi ea fusese la fel, sunt sigur, am avut dovada, un mic indiciu despre pasiunea ei pentru secret, pentru viața ascunsă. Îmi puteam imagina perfect călătoriile nocturne ale Idei spre oraşe aflate departe, gesturile ei studiate, pericolele care o făceau să se oprească pe drum cu mâna pe arma din poşetă şi cu inima pulsându-i în gât. Dacă ar fi murit într-una din aceste deplasări şi ar fi fost descoperită, toată lumea ar fi vorbit despre ea, ar fi condamnat-o, ar fi blestemat-o, dar ar fi ținut-o vie prin toate insultele aduse. Trebuie să fii foarte disperat şi, în acelaşi timp, să te încerce

o ură rece şi lucidă, ca să poți ieşi să ucizi. Poate că aşa fusese. Nu confirm, nu infirm. Nu se justifică, nici nu se explică, dar poate fi posibil, chiar şi drept. Depinde de împrejurări. Sau poate Munk doar voia să-şi imagineze că în Statele Unite exista o mulțime de tineri hotărâți să acționeze, fără a se cunoaşte măcar între ei. El demonstrase că un singur om putuse acționa şi scăpa FBI-ului timp de douăzeci de ani. Posibil. Nu confirm, nu infirm.

Prin fereastra hotelului se vedea ploaia şi noaptea, începuse una dintre furtunile repezi şi violente de vară. De cealaltă parte a parcării hotelului, în depărtare, se afla câmpia, cu întinderile ei întunecate şi, dincolo de ea, departe, nişte străluciri incerte. Erau luminile închisorii, zidul înalt ca un cer înstelat. M-am gândit că poate şi Munk se uita cum plouă, strângând gratiile în mâini, şi poate distingea şi el, în întuneric, reflecția luminii dintr-o cameră de hotel.

Epilog

Thomas Munk a fost executat pe 2 august 2005, la zece ani după ce a fost prins. Sentința a fost amânată de câteva ori, fiindcă s-au făcut apeluri, interpelări şi noi procese. Mulți doreau să fie grațiat, dar Curtea n-a lăsat loc pentru amnistiere. Au trecut mulți ani de la acea zi, dar îmi amintesc cu claritate unele amănunte. Scaunul electric vopsit în galben, în mijlocul unei incinte cu pereți de sticlă. Basche ții uzați pe care-i purta Munk, cu şireturile legate, şi

zgomotul tălpilor de cauciuc pe podeaua de ciment. Mama lui era acolo, la fel şi bărbatul în costum alb. Transmisiunea prin circuitul închis al închisorii fusese captată şi difuzată în direct printr-un link de internet.

Numele meu real este Thomas Reginald Munk, nu The Shadow, nu Recycler, nu sunt Asasinul Intelectual, cum m-au poreclit cei care m-au urmărit zadarnic timp de douăzeci de ani şi au reuşit să mă prindă numai fiindcă fratele meu m-a denunțat.

Căutați conferința despre etică a lui Ludwig Wittgenstein: „Dacă un om ar putea scrie o carte de etică, acea carte ar distruge toate celelalte cărți ale lumii ca o explozie”[8]. Etica este acea scânteie. Iahve a fost primul terorist. Ca să-şi impună Legea, a început să distrugă oraşe şi să-i omoare pe fiii lui Iov. De ce credeți dumneavoastră că Dostoievski voia să-l transforme de Alioşa Karamazov din sfânt în revoluționar?

Clipul video cu execuția a fost disponibil o vreme pe YouTube, dar mama lui a făcut apel în justiție şi a obținut să fie retras. Timp de câteva săptămâni, a fost înlocuit cu un material video cu Munk primind Medalia Fields, dar şi acesta s-a rătăcit în marea de informații de pe web.

Legătura mea cu această poveste a fost Ida Brown şi pentru ea am scris această carte. Amintirile rămân fixe, ca nişte foi ilustrate. Ea, îmbrăcată într-un palton gri, cu un batic galben pe cap, aşteaptă la intrarea în Hyatt. Ea, în picioare, lângă pat, scoțându-şi cerceii rotunzi şi începând să se dezbrace. Avea nişte pete albe pe piele, ca un tatuaj

---

[8] Ludwig Wittgenstein, *„O conferință despre etică”*, în *Filozoful-Rege*? Filozofie, morală şi viață publică, trad. Cătălin Partenie, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992.

palid răspândit pe tot corpul. Erau semne din naştere, urme din trecut, care o făceau şi mai frumoasă.

— Sunt pe jumătate dalmaţiancă – a zâmbit. – Vezi, prostuţule? – Şi s-a aplecat să-mi arate desenul acela fantomatic de pe întreg trupul ei. Mama nu-l are, dar bunica da, şi bunica zicea că avem un strămoş eschimos... Închipuie-ţi, o femeie în albul arctic. Eschimoşii nu-şi divulgă niciodată numele adevărat, e un secret, îl spun doar când simt că vor muri.

La două săptămâni după ce l-am vizitat pe Munk, m-am întors la Buenos Aires. Când am aterizat pe Ezeiza, prietenul meu Junior mă aştepta în aeroport, dar asta e deja o altă poveste.

CUPRINS

I.
Capitolul unu
1
2
3
4
Capitolul doi
1
2
3
4
Capitolul trei
1
2
Capitolul patru
1

2
II.
Capitolul cinci
1
2
3
4
Capitolul şase
1
2
3
4
Capitolul şapte
Capitolul opt
1
2
3
III.
Capitolul nouă
1
2
3
4
5
Capitolul zece
IV.
Capitolul unsprezece
1
2
3
4
5
Capitolul doisprezece
1

2
3
Epilog